

ฉบับที่ 6 เดือนกรกฎาคม 2562

Ent Digest

www.engagementthailand.org

Engagement Thailand
พันธกิจเชื่อมโยงภาคีความร่วมมือ

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

พศ. ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

คำนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศได้น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจัดทำเป็นยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ตามพระราชโบายประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาท้องถิ่น การผลิตและพัฒนาครู การยกระดับคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ได้กำหนดพื้นที่ตามจังหวัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งรับผิดชอบไว้ชัดเจน ซึ่งช่วยให้การดำเนินการตามโครงการในภาพรวมของแต่ละยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏจะครอบคลุมพื้นที่ในทุกจังหวัดของประเทศ

การดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้หลักการของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏประสบความสำเร็จ ได้ตอบสนองปรัชญาและพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มุ่งให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีได้กำหนดนโยบายและระบบกลไกในการให้บริการวิชาการในรูปแบบของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ได้ทำงานร่วมกับเครือข่ายทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นที่เข้าไปให้บริการ นำอาจารย์และนักศึกษาลงไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน สร้างนักวิจัยในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้ตรงประเด็น ท้ายที่สุดคือความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

ผลงานของมหาวิทยาลัยที่ได้นำเสนอในงานจัดการประชุมวิชาการ The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019 “พันธกิจสัมพันธ์ตามศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 3-5 กรกฎาคม 2562 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จะสะท้อนถึงผลลัพธ์ที่สร้างคุณค่าและสรรค์ชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และโครงการพระราชดำริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

อภี

ศ. ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน
ประธาน Engagement Thailand

คำนิยม

การทำงานกับสังคมของมหาวิทยาลัย อยู่ในรูปแบบของงานบริการวิชาการและงานอาสาสมัครเป็นหลัก รวมถึงการที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริงกับชุมชนในพื้นที่ เครือข่ายมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมจึงเกิดขึ้น เพื่อช่วยทำให้ภารกิจในทุกภารกิจของมหาวิทยาลัยบรรลุผลต่อสังคม เช่น การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การวิจัยและบริการวิชาการถือเป็นพันธกิจที่มีความสำคัญและจำเป็นด้านหนึ่งของมหาวิทยาลัยราชภัฏ นอกจากจะช่วยในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของมหาวิทยาลัยฯ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นและมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่และหนึ่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีผลงานเชิงประจักษ์คือ **มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์** ที่มีงานวิจัยและบริการวิชาการอย่างเป็นระบบ สามารถสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้ดำเนินการวิจัยและบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคมให้เข้มแข็งและยั่งยืนมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลงานที่เป็นรูปธรรม เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง อาทิเช่น โครงการตำบลสุขภาวะ โครงการทำเหนือเมืองน่าอยู่ โครงการท้องถิ่นไม่พร้อม โครงการพัฒนาหน่วยจัดการความรู้และวิจัยชุมชน (TRMU) เป็นต้น ผลงานดังกล่าวจึงเป็นรูปแบบเฉพาะเป็นที่กล่าวขานและศึกษาดูงานของมหาวิทยาลัยอื่นมาอย่างต่อเนื่อง คือ การดำเนินงานแบบบูรณาการพันธกิจแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพื้นที่ หรือเรียกสั้นๆ ว่า “อุดรดิตถ์โมเดล”

ทำให้เกิดแนวคิดในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานในบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ จากการจัดการประชุมวิชาการ The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019 “พันธกิจสัมพันธ์ตามศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” (Engagement with the King’s Philosophy for Highly Valued and Sustainable Local Development) ระหว่างวันที่ 3-5 กรกฎาคม 2562 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ประจำปี 2562

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน
ประธาน Engagement Thailand

สารบัญ

U T T A R A D I T R A J A B H A T U N I V E R S I T Y

คำนิยม

พศ. ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า

คำนิยม

ศ. ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน

1

Community engagement
(Tourism, Environment,
Well-being และอื่นๆ)

157

Cooperative and
Work Integrated Education
(CWIE)

201

Government and
Education engagement

242

คณะผู้จัดทำ

6th ENGAGEMENT THAILAND
ANNUAL CONFERENCE 2019
3-5 กรกฎาคม 2562

Community Engagement

Tourism

Environment

Well-being

และอื่นๆ

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยวรรณ ปาลาศ

หลักสูตรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกร เพื่อผลิตกลางสาตคุณภาพจังหวัดอุดรดิตถ์

ปิยวรรณ ปาลาศ¹ วรรณกนก เชื้อนสุข¹

พจนีย์ แสงมณี² และ เจษฎา มิ่งฉาย²

¹หลักสูตรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

²หลักสูตรเกษตรศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรให้สามารถผลิตกลางสาตคุณภาพในระบบเกษตรอินทรีย์ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการจัดการต้นทางในห่วงโซ่คุณค่าการผลิตกลางสาต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนาขีดความสามารถให้กับเกษตรกรผู้ปลูกกลางสาตเพื่อผลิตกลางสาตคุณภาพประกอบด้วย 1) การจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจระบบการผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2) การฝึกปฏิบัติประเมินแปลงของตนเองและของสมาชิก ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือพี่เลี้ยง 3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ระหว่างเกษตรกร ผู้รวบรวมผลผลิตในพื้นที่ และนักวิชาการ และ 4) การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานหรือเข้าร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ผลจากการดำเนินงานส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายกลางสาตสด เพิ่มขึ้นจาก

5-8 บาทต่อกิโลกรัม เป็น 20-25 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้น 150 เปอร์เซ็นต์ เกษตรกร มีการรวมกลุ่มเพื่อทำมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Lemon Farm Organic PGS) ทำให้พื้นที่ป่าไม่ถูกทำลาย เพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว (จากการตั้งกฎกติกาของกลุ่ม) ไม่น้อยกว่า 556 ไร่ (52 แปลง)

คำสำคัญ: ลางสาต, ชีตความสามารถ, เกษตรอินทรีย์

.....

ที่มาและความสำคัญ

“ลางสาต” ผลไม้คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นของดีที่เป็นอัตลักษณ์ที่ภาคภูมิใจ ในคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “เหล็กน้ำพี้ลือเลื่อง เมืองลางสาตหวาน บ้านพระยาพิชัยดาบหัก ถิ่นสักใหญ่ของโลก” ลางสาตเป็นผลไม้ที่เคยสร้างรายได้จนสามารถส่งลูกส่งหลานให้เรียนจบสูงๆ ได้ในอดีต ประมาณก่อนปี พ.ศ. 2550 สามารถจำหน่ายได้ราคาสูงถึง 35-60 บาทต่อกิโลกรัม (สุชาติ ปินจันทร์, สัมภาษณ์, 2559) มาวันหนึ่งลางสาตกำลังจะหายไป เพราะวัฏจักรของระบบตลาด เมื่อมีความต้องการซื้อสูง ทำให้เกิดการผันธรรมชาติของลางสาตเพื่อตอบสนองความต้องการตามกลไกตลาด ทำให้ลางสาตไม่อร่อย มีรสเปรี้ยว แกะยาก ยางเยอะในเวลาเดียวกันก็มีลางสาตที่มีลักษณะใกล้เคียงกันหวานกว่า แกะง่าย ยางน้อยกว่า เข้ามาแข่งขันดึงความสนใจผู้บริโภคลางสาตในตลาด ยิ่งทำให้ลางสาตถูกลดทอนมูลค่าในความรู้สึกคนที่เคยกิน ทำให้ลางสาตไร้ค่า ไร้ราคา ไม่มีคนซื้อ ไม่มีคนขาย ไม่มีอนาคต ในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมาลางสาตมีราคาตกต่ำเหลือกิโลกรัมละ 5-8 บาทเท่านั้น ขณะที่กระบวนการผลิตลางสาตในระบบเกษตรธรรมชาติมีต้นทุนเฉลี่ย 18.50 บาทต่อกิโลกรัม

และในระบบผลิตแบบใช้สารเคมีมีต้นทุนเฉลี่ยสูงถึง 22.30 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้เกษตรกรตัดต้นลางสาตทิ้ง บางส่วนปล่อยให้ร่วงหล่นคาต้นไม่ได้จัดการและบำรุงต้นลางสาตเหมือนกับพืชเศรษฐกิจอื่น เช่น ทุเรียน ลองกอง ซึ่งคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูญเสียไปไม่น้อยกว่า 219.89 ล้านบาทต่อปี หรือประมาณ 30,999.44 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 2561)

จากการทดลองทำลางสาตคุณภาพและการสำรวจความต้องการและพฤติกรรมผู้บริโภคลางสาตในงาน Thailand Innovation and Design Expo 2017 เมื่อวันที่ 14-15 กันยายน 2560 และทดลองจำหน่ายลางสาตคุณภาพให้กับร้านเลมอนฟาร์มในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน 2560 พบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ชอบทานลางสาตสดเพราะมีรสชาติอร่อยและหวาน แต่มีประสบการณ์ที่ไม่ดีกับลางสาตเพราะได้ทานลางสาตที่มีรสเปรี้ยว มียางมากและมีเมล็ดเยอะ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 2561)

ดังนั้นกระบวนการจัดการผลผลิตลางสาตให้มีคุณภาพตามความต้องการของผู้บริโภคจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ลางสาตกลับมามีค่าและมีราคาอีกครั้ง ซึ่งการจัดการดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถของผู้ผลิตหรือเกษตรกรผู้ปลูกลางสาต และการจัดการตลอดห่วงโซ่คุณค่า จากการลงพื้นที่สำรวจของทีมีวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดกระบวนการจัดการระบบผลิตในแปลงปลูกต้นลางสาต ขาดการจัดการผลผลิตก่อนการจำหน่าย รวมถึงขาดความเข้าใจในระบบตลาด ทำให้ไม่สามารถกระจายผลผลิตลางสาตออกสู่ตลาดนอกพื้นที่ได้

วัตถุประสงค์

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรให้สามารถผลิตกลางสาตคุณภาพในระบบเกษตรอินทรีย์

.....

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

เดือนกรกฎาคม 2560 ถึง มิถุนายน 2561

.....

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการจัดการต้นทางในห่วงโซ่คุณค่าการผลิตกลางสาต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับเกษตรกรผู้ผลิตกลางสาต มีรายละเอียดวิธีการดำเนินงานดังนี้

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตกลางสาตของจังหวัดอุดรดิตถ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตกลางสาตคุณภาพตำบลแม่พูล ตำบลนาบกก อำเภอลับแล ตำบลน้ำริด และตำบลบ้านดำนานาขาม อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยคัดเลือกเกษตรกรที่มีใจรัก มีความผูกพันกับกลางสาต และอยากฟื้นฟูฟูกลางสาตให้กลับมามีชื่อเสียงอีกครั้ง มีความรู้และเข้าใจกระบวนการผลิตกลางสาต มีการดูแลจัดการสวนด้วยตนเองเข้าร่วมโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อยแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการเพิ่มขีดความสามารถให้กับกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีดังนี้

1. จัดอบรมให้เกษตรกรเข้าใจระบบการผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ Lemon Farm Organic PGS ซึ่งเป็นระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System: PGS) และมาตรฐานเกษตรธรรมชาติ ของมูลนิธิเอ็มโอเอไทย (MOA Thai) ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด ตลอดจนไม่ใช้สิ่งขับถ่ายจากมนุษย์ แต่เน้นการปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีพลังในการเพาะปลูกเหมือนกับดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ (สุรเดช วิสาระเกตุ, 2561 ออนไลน์)

2. สร้างการเรียนรู้ให้เกษตรกรจากกระบวนการฝึกเป็นผู้ประเมินแปลงตนเอง และแปลงของสมาชิกแบบมีส่วนร่วม โดยมีฝ่ายส่งเสริมจากบริษัท ส่งเสริมสุขภาพ จำกัด (เลมอนฟาร์ม) เป็นพี่เลี้ยง

3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ผู้รวบรวมผลผลิตในพื้นที่ กับนักวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการปฏิบัติ ให้ได้แนวทางปฏิบัติที่ดีในการจัดการผลผลิตของกลุ่มก่อนจำหน่ายสู่ตลาดเฉพาะ (niche market)

4. นำเกษตรกรแกนนำเข้าร่วมจำหน่ายผลผลิตกับผู้ประกอบการในงาน Natural Expo South East Asia ณ เมืองทองธานี เพื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้บริโภค

ผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ

เกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมเข้าใจแนวคิดและหลักการการจัดการแปลงตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยมีเกษตรกร (จำนวน 26 ราย) มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตกลางสาธิตอินทรีย์ (premium grade) จำหน่ายในตลาด niche market สำหรับลูกค้าที่รักสุขภาพ โดยยื่นขอมาตรฐาน Lemon Farm Organic – PGS

การสร้างการเรียนรู้โดยใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม และฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรสามารถประเมินแปลงตามระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ PGS และเกษตรกรได้ร่วมกันกำหนดข้อตกลง สร้างกติกาของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ พีจีเอส อุดรดิตต์ มีทั้งหมด 18 ข้อ (พจนีย์ แสงมณี และคณะ, 2561) โดยคำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจ เข้าใจ และรู้วิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับผลผลิตในแปลงเกษตรอินทรีย์จากประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่ม และจากผลงานวิจัยของนักวิชาการ เช่น การใส่วัสดุคูปูน เพื่อปรับสภาพดินและป้องกันโรคพืช การตัดแต่งกิ่งที่ไม่จำเป็น และการปลิดช่อดอกและใบอ่อนในระยะ 2-3 สัปดาห์หลังติดช่อดอก (พจนีย์ แสงมณี และคณะ, 2561)

การนำเกษตรกรแกนนำเข้าร่วมจำหน่ายผลผลิตกับผู้ประกอบการในงาน Natural Expo South East Asia ณ เมืองทองธานี วันที่ 12-15

กรกฎาคม 2561 ทำให้เกษตรกรเห็นโอกาสทางการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์และกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ทำให้มีความมั่นใจและเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตั้งค่าสัมภาษณ์ของ สมหวัง เอี่ยมจิวงาม (สัมภาษณ์, 2562) ที่กล่าวว่า “...ดีใจและภูมิใจมากๆ ที่มีโอกาสได้นำผลผลิตในสวนเกษตรของบ้านดำนานาขามไปจำหน่ายในบูธของเลมอนฟาร์ม ทำให้เรามีความหวัง และเห็นโอกาสทางการตลาดของพืชที่อยู่ในสวนป่าวนเกษตร มั่นใจว่าสิ่งที่รวมกลุ่มกันทำ กำลังช่วยกันขับเคลื่อน จะสำเร็จ”

นอกจากนี้ ผลจากการดำเนินงานสามารถพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกร ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายกลางสาธิตเพิ่มขึ้นจาก 5-8 บาทต่อกิโลกรัม เป็น 20-25 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้น 150 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2561 สามารถจำหน่ายกลางสาธิตได้มากกว่า 10 ตัน โดยในการจัดการห่วงโซ่คุณค่าใหม่ของการจำหน่ายกลางสาธิต ทำให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าของสวน (45.71%) คนตัดกลางสาธิต (14.29%) คนจัดเซ้ง (2.86%) ผู้รวบรวมผลผลิต (17.14%) คนช่วยยกเซ้ง (2.86%) และผู้รับเหมาขนส่ง (17.14%) นอกจากนี้การรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อทำมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Lemon Farm Organic – PGS) ทำให้พื้นที่ป่าไม่ถูกทำลายเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว (จากการตั้งกฎกติกาของกลุ่ม) ไม่น้อยกว่า 556 ไร่ (52 แปลง)

ภาพที่ 1 ภาพบรรยากาศการอบรมและฝึกตรวจประเมินแปลง
ที่มา: พจนีย์ แสงมณี และคณะ (2561)

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

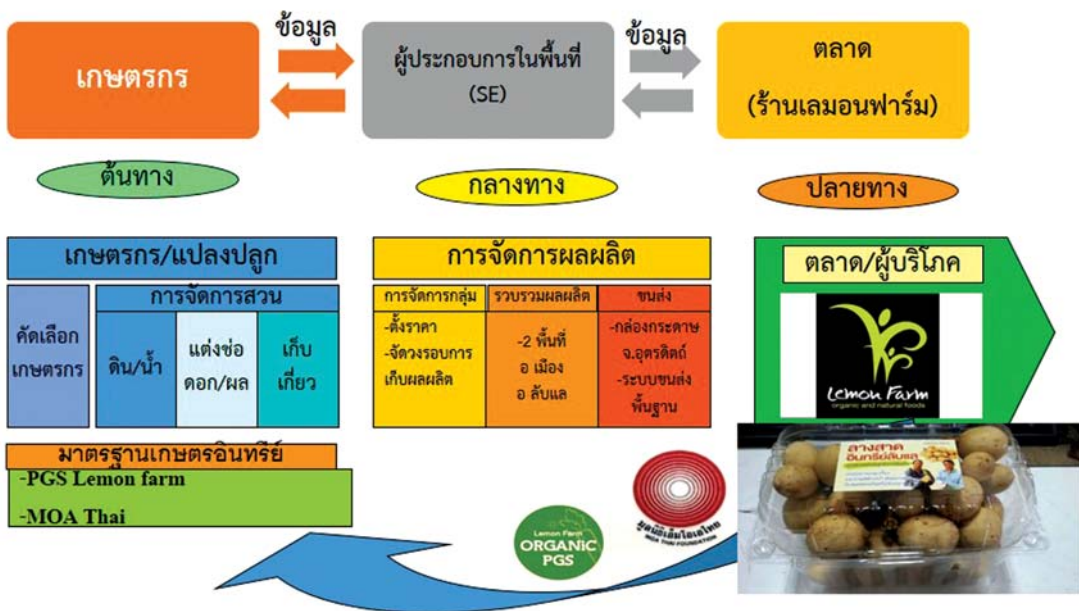
กระบวนการพัฒนาขีดความสามารถให้กับเกษตรกรผู้ปลูกยางสดเพื่อผลิตยางสดคุณภาพ ได้แก่ 1) การจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจระบบการผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2) การฝึกปฏิบัติประเมินแปลงของตนเองและของสมาชิก ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ 3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ระหว่างเกษตรกร ผู้รวบรวมผลผลิตในพื้นที่ และนักวิชาการ และ 4) การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานหรือเข้าร่วมงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในงานวิจัยของ ปิยวรรณ ปาลาศ และคณะ (2556)

ที่พบว่าวิธีที่เกษตรกรต้องการพัฒนามากที่สุด คือ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การจัดการความรู้ และการเยี่ยมให้คำปรึกษาในแปลง

อย่างไรก็ตามการจัดการการผลิตให้มีคุณภาพจำเป็นต้องมีการจัดการตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง และมีการคืนและส่งต่อข้อมูลซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ 2 ซึ่งในห่วงโซ่ของการจัดการจะประกอบด้วยเกษตรกรผู้ปลูก ผู้รวบรวมผลผลิต และผู้จำหน่ายหรือตลาดปลายทาง โดยในการจัดการต้นทางเกษตรกรควรรวมกลุ่มจากการคัดเลือกของสมาชิกตามเกณฑ์และข้อกำหนดของกลุ่ม มีการจัดการแปลงปลูก ได้แก่ ดิน น้ำ การตัดแต่งช่อดอก/ผล และการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

สำหรับการจัดการกลางทาง ควรมีผู้ประกอบการ หรือผู้รวบรวมผลผลิตที่เป็นคนในพื้นที่ ทำหน้าที่รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในราคาที่ เป็นธรรม ทำหน้าที่ตรวจเช็คปริมาณผลผลิต จัดลำดับ การเก็บเกี่ยวผลผลิตตามยอดสั่งซื้อ และคัดกรอง คุณภาพกลางสาดเบื้องต้น รวมถึงจัดการเรื่อง การขนส่งให้เหมาะสมและทันเวลา สำหรับตลาด ปลายทางควรเป็นผู้ประกอบการค้าที่มีคุณธรรม

ไม่เอาไร้อาเอาเปรียบเกษตรกรและผู้บริโภค เข้าใจ และเห็นคุณค่าของผลผลิตที่จำหน่าย สามารถ สื่อสารเรื่องราวและสร้างความเข้าใจให้กับผู้บริโภค ทั้งนี้ในกระบวนการจัดการตลอดห่วงโซ่คุณค่า จะต้องมีการแลกเปลี่ยนและส่งต่อข้อมูลอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน จนเกิด ความเชื่อมั่น เชื่อใจ ซึ่งกันและกัน (มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุตรดิตถ์, 2561)

ภาพที่ 2 ระบบการจัดการผลผลิตกลางสาดคุณภาพ
ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (2561)

นอกจากนี้การใช้กลไกกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (PGS) และใช้การตลาด เป็นเครื่องมือนำการผลิต จะทำให้เกษตรกรเข้าใจระบบการผลิตตามมาตรฐานจากการได้ลงมือปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงเป็นผู้รับการประเมินอย่างเดียว ทำให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นและมีกำลังใจในการผลิตสินค้า ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และระบบการรับรอง PGS เป็นระบบที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดความเห็นแก่ตัว และมีความเชื่อมั่นต่อกัน

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. การสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริงและสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกร ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นหลังการอบรมต้องมีการปฏิบัติ และถอดบทเรียน โดยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 1 ครั้งต่อ 3 เดือน เพื่อทวนสอบผลการปฏิบัติ และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
2. กระบวนการรวมกลุ่มต้องมีผู้นำและทีมที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ มีความน่าเชื่อถือ และมีการเชื่อมงานกับหน่วยงานอื่น ทั้งภาควิชาการ ภาครัฐ และเอกชน ที่เกี่ยวข้อง
3. ควรมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาเกษตรกรในระยะยาว มากกว่า 1 ปี
4. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรหรือคู่มือเพื่อการบริหารจัดการผลผลิตและเกษตรกรในระบบเกษตรอินทรีย์

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
2. ทำให้เกษตรกรเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าในวิถีชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ผู้บริโภคได้บริโภคผลผลิตที่มีความปลอดภัย
4. ภาควิชาการได้ใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการตลาด อธิบายสนับสนุนเหตุและผลของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับเกษตรกร ทำให้เกิดการจัดการสวนและผลผลิตในรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งเกษตรกรสามารถทำได้

เอกสารอ้างอิง

- ปิยวรรณ ปลาศ และคณะ. (2556). การพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรด้วยระบบควบคุมคุณภาพภายในเพื่อการผลิตข้าวอินทรีย์ของจังหวัดอุตรดิตถ์. รายงานการวิจัย.
- พจนีย์ แสงมณี เจษฎา มิ่งฉาย และสุทธิรัตน์ ปลาศ. (2561). การจั้ระบบบริหารจัดการเพื่อผลิตกลางสาตอินทรีย์เชิงพาณิชย์. รายงานการวิจัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. (2561). กระบวนการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของจังหวัดอุตรดิตถ์สู่การต่อยอดเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาลางสาตจังหวัดอุตรดิตถ์. รายงานการวิจัย.
- มูลนิธิ เอ็มโอเอไทย. (2560). งานด้านเกษตรธรรมชาติ: แผนกเกษตรธรรมชาติและอาหารธรรมชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.moathai.com/moathaiatic/clinical.html>
- เลมอนฟาร์ม. (2560). Lemon Farm Organic PGS: ระบบพัฒนาอาหารอินทรีย์เพื่อสร้างอาหารสุขภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.lemonfarm.com/?page_id=300

สมหวัง เอี่ยมเจียวงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปิยวรรณ ปาลาศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านห้วยกั้ง หมู่ 6 ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2562.

สุชาติ ปินจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ปิยวรรณ ปาลาศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2559.

สุรเดช วิสาระเกตุ. (2560). **การทำเกษตรธรรมชาติ MOA**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://134.236.244.56/netdrive/กล่องความรู้กินได้/.../rapee_soradej.pdf

อาจารย์เผด็จการ กันแจ่ม

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

การสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยการจัดการและควบคุมแมลงวันในชุมชน

กรณีศึกษา บ้านพงสะตือ ตำบลบ้านแก่ง
อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

เผด็จการ กันแจ่ม¹ สุนีย์ กันแจ่ม¹ และ ประรณนา ศรีชานานา²

¹หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

²รองประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านพงสะตือ

หมู่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทาง และศึกษาผลกระทบของการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของ ชุมชนในการแก้ไขปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่างคือ สภาผู้นำชุมชน 58 คน ครัวเรือนบ้านพงสะตือ 191 ครัวเรือน ภาศิเครือข่าย ได้แก่ โรงพยาบาล โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วัด องค์การบริหารส่วนตำบล ปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และผู้ประกอบการฟาร์ม ไก่และโรงงานแป้งมัน จำนวน 5 แห่ง มีระยะเวลาดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2561

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหา สิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชนคือ เกิดการ ร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน เกิดชุดความรู้ด้านการจัดการแมลงวัน

เกิดข้อตกลงที่ได้รับการยอมรับระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการฟาร์มไก่และโรงงานแป้งมัน เกิดเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งที่ลดปัญหาชุมชนได้ และเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เกิดฟาร์มต้นแบบที่ใช้สารชีวภัณฑ์จากชุมชนในการกำจัดแมลงวัน 1 ฟาร์ม ผลกระทบประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ผลกระทบทางสังคม คือปริมาณแมลงวันลดลง ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าของฟาร์มไก่อลดลง เกิดการแชร์วัสดุเหลือใช้เพื่อนำมาใช้ทำสารชีวภัณฑ์ร่วมกันระหว่างเจ้าของฟาร์มไก่และชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการควบคุมแมลงวัน มีการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดคณะทำงานแก้ไขปัญหาแมลงวันในระดับอำเภอ 2) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ คือสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีกำจัดแมลงวัน เกิดรายได้จากการขายสารชีวภัณฑ์ และการแปรรูปมะม่วงสุกเป็นมะม่วงแผ่น 3) ผลกระทบด้านสุขภาพ คือจำนวนผู้ป่วยจากโรคท้องร่วงไม่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะในการควบคุมแมลงวัน ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ดำเนินการขับเคลื่อนโดยประกาศเป็นนโยบายสาธารณะและมีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยมีกฎหมายรองรับ

คำสำคัญ: การสร้างชุมชนให้น่าอยู่, การจัดการ และควบคุมแมลงวัน

ที่มาและความสำคัญ

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจำเป็นต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคนให้รู้จักตัวเอง รู้ปัญหาของตนเอง และชุมชน รู้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และเชื่อว่าตน

จะพึ่งตัวเองได้จนนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง โดยเริ่มจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเองจากทุนเดิมที่มีอยู่ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนมีการเชื่อมโยง และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่จนเกิดชุมชนพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน เน้นการพึ่งตนเอง โดยสร้างสังคมแห่งการเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกัน นำไปสู่วิธีการคิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชนต่อไป ดังนั้น การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งน่าอยู่ จะส่งผลให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดี และหากมีการดำเนินงานอย่างกว้างขวางแล้วนั้น ย่อมส่งผลให้เป็นประเทศที่น่าอยู่ต่อไป (เผด็จการ กันแจ่ม, 2559)

บ้านพงสะตือ หมู่ 6 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง มีครัวเรือน 191 ครัวเรือน ประชากร 688 คน แยกเป็นชาย 331 คน หญิง 357 คน แบ่งการปกครองในหมู่บ้านเป็นคุ้ม มีอยู่ 10 คุ้ม การปกครองของหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านในรูปคณะกรรมการ ประกอบด้วย หัวหน้าคุ้ม ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน สมาชิก อบต. ตัวแทนแม่บ้าน การบริหารจัดการในหมู่บ้าน การแก้ปัญหาต่างๆ ในหมู่บ้านใช้รูปแบบการประชาคมของหมู่บ้านและมีแผนพัฒนาชุมชนโดยใช้การมีส่วนร่วมในการทำประชาคมเพื่อหาข้อตกลงและมติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

จากการสำรวจปัญหาของบ้านพงสะตือ เมื่อวันที่ 25 เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ของทีมวิจัย และชุมชน พบปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้านคือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องการถูกรบกวนจาก

แมลงวัน สร้างความรำคาญและกลิ่นเหม็นรบกวน การจัดการขยะในครัวเรือนโดยพบว่ามีการเผาขยะ เศษใบไม้ต่างๆ 147 ครัวเรือน ถูกรบกวนจาก แมลงวัน ยุง หนู แมลงสาบถึง 171 ครัวเรือน ทำให้ป่วยเป็นโรคอุจจาระร่วง ผู้ป่วยที่เป็น ผู้ใหญ่ 8 คน เด็ก 3 คน (โรงพยาบาลตรอน, 2561) ถูกรบกวน จากกลิ่นเหม็นที่มาจากฟาร์มไก่ และโรงงานแป้งมัน 74 ครัวเรือน ในชุมชนขาดกตึกาของชุมชนในด้าน สิ่งแวดล้อม ไม่มีการจัดการขยะในครัวเรือน รวมถึง พื้นที่สาธารณะไม่ได้รับการจัดการที่ถูกวิธี ทำให้เกิด พื้นที่ก่อให้เกิดแมลงวัน ประกอบกับในพื้นที่บ้าน พงสะตือมีฟาร์มไก่และโรงงานแป้งมันอยู่ในพื้นที่ จำนวน 5 แห่ง ซึ่งมูลไก่และเศษมัน เป็นแหล่งก่อกำเนิด แมลงวัน จากการลำดับความสำคัญของปัญหา พบว่าปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน มากที่สุดคือ ปัญหาจากการถูกรบกวนจากแมลงวัน (สมรส มั่นกำเนิด, 2560) ส่งผลให้ชุมชนต้องการ แก้ไขปัญหาแมลงวัน

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคนในชุมชน ต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนงานและแก้ไขปัญหาในชุมชนเอง ดังนั้นในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีแกนนำในการขับเคลื่อนงานในชุมชน โดยแกนนำชุมชนต้องมีบทบาท สำคัญที่จะทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาชุมชนและ เกิดการพัฒนาต่อไปได้ในอนาคต คือเปิดโอกาสให้ คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นตัวกลางที่จะประสานงานระหว่างประชาชนกับ ภาครัฐ และเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน แกนนำเป็นบุคคลที่มี บทบาทที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ในชุมชนทั้งบทบาทภายในชุมชน แกนนำนั้นเป็น บุคคลสำคัญในการกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการร่วมกันวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการเสริมสร้างความ

เข้มแข็งให้แก่ชุมชน ส่วนบทบาทภายนอกชุมชน เป็นบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชน เช่น หน่วยงานของรัฐ เอกชน และ บุคคลภายนอก เช่น นักวิชาการ นักพัฒนา และ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อถึงความช่วยเหลือมาสู่ ชุมชน เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ให้ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้และเกิดความเข้มแข็ง ของชุมชนในที่สุด

เกลน แลฟเวอแรค (2007, อ้างถึงใน อำนาจ ศรีรัตนบัลล์, 2559) ได้กล่าวไว้ว่า การเสริมพลังอำนาจให้กับแกนนำชุมชนในการขับเคลื่อน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นๆ การแก้ไข ปัญหาโดยการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการเสริมพลัง ชุมชนและแนวคิดชุมชนเป็นฐานอื่นๆ คือ ความรู้สึก ของการต่อสู้และการได้รับอิสรภาพ ซึ่งผูกอยู่กับการ กระบวนการที่ทำให้เกิดพลัง ซึ่งพลังนั้นไม่อาจจะ ให้กันได้ ผู้อยากได้ต้องสร้างขึ้นหรือยึดมาจาก ผู้มีอำนาจหน้าที่ (Authority) การเสริมพลังชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่ชุมชนทำให้ได้มาซึ่งการควบคุม เหนือการตัดสินใจหรือทรัพยากรที่มีอิทธิพลต่อชีวิต ของตนซึ่งรวมถึงปัจจัยกำหนดสุขภาพ การเสริมพลัง ชุมชนเริ่มจากระดับบุคคล ไปสู่กลุ่ม ไปสู่การรวมตัว ที่ใหญ่ขึ้น และรวมถึงเจตนาที่จะทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ผลดีที่เกิดขึ้น กับ “ชุมชน” การเสริมพลังอำนาจเป็นการหนุนเสริม ศักยภาพให้กับแกนนำชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในด้านองค์ความรู้ ทักษะในเรื่องการทำงานในชุมชน เพื่อประเมินปัญหาได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการ เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาของ ชุมชนได้ โดยมีแนวคิดหลักคือ การพัฒนากลไก การจัดการในชุมชน ที่เรียกว่า “แกนนำชุมชน” 3 มีองค์ประกอบหลัก คือ คณะกรรมการชุมชน ตามโครงสร้างที่มีอยู่เดิม และตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ

ภายในชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับคณะผู้วิจัยเพื่อค้นหาปัญหาของชุมชน มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่เพื่อสามารถระบุถึงขนาดและความรุนแรงของปัญหานั้นๆ อย่างชัดเจนและร่วมกันคิดแนวทางการแก้ไขปัญหามีการจัดทำเป็นแผนชุมชนพึ่งตนเอง นอกจากนี้แก่นนำชุมชนยังเป็นแบบอย่างให้แก่สมาชิกชุมชนในแต่ละเรื่อง และ

สามารถรวมพลังทุกกลุ่มในชุมชนมุ่งมั่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายและผลลัพธ์ตามแผนชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน สร้างการเปลี่ยนแปลงสุขภาวะที่ดีของชุมชนให้เป็นไปอย่างยั่งยืนจนกลายเป็นวิถีชีวิตและเกิดวัฒนธรรมที่สร้างสุขภาวะใหม่ๆ ขึ้นในชุมชน

.....

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชน
  2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชน
- .....

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

การดำเนินโครงการครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ

- กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สภาผู้นำชุมชน 58 คน และครัวเรือนบ้านพงสะตือ 191 ครัวเรือน
- ภาคีเครือข่าย ได้แก่ โรงพยาบาล โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ วัต องค์การบริหารส่วนตำบล ปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- ผู้ประกอบการฟาร์มไก่และโรงงานแป้งมัน จำนวน 5 แห่ง

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษานี้จะใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- แนวคิดสถานภาพการเสริมพลังอำนาจ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการได้รับทรัพยากร ด้านการได้รับสนับสนุน ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้านการได้รับโอกาส
- แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 9 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ โครงสร้างองค์กร การประเมินปัญหา ความสามารถของชุมชนในการ “ถามว่าทำไม” (ความตระหนกอย่างมีวิจรรย์ญาณ) การระดมทรัพยากร การเชื่อมโยงกับองค์กรและบุคคลอื่นๆ ความสัมพันธ์กับตัวแทนหน่วยงานภายนอก และการบริหารจัดการโครงการ

ขอบเขตระยะเวลา

- เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560 – วันที่ 31 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2561

2. นิยามศัพท์เฉพาะ

การสร้างชุมชนให้น่าอยู่ (Creating a healthy community) หมายถึง การปฏิบัติของสภาผู้นำ ในการทำให้ชุมชนมีความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยการสร้างแรงกระตุ้นเพิ่มแรงจูงใจ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น รับผิดชอบต่อความสามารถและศักยภาพของตนเองและสามารถควบคุมและจัดการแมลงวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แกนนำชุมชน (Community Leader) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพต่อการชักนำความคิด และความเห็นของชุมชนไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาสุขภาพของชุมชน ด้วยความสมัครใจและเป็นที่ยอมรับ ของชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนคุ้ม จิตอาสา ตัวแทนภาครัฐ ตัวแทน อปท. กรรมการสถานศึกษา กลุ่มสูบน้ำ แกนนำเยาวชน แกนนำผู้สูงอายุ กลุ่ม อปพร. กลุ่ม อสม. และ สมาชิก อบต.หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า สภาผู้นำชุมชน

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้ จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

1. รูปแบบการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไข ปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชน จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการ ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหา แมลงวันของสภาผู้นำชุมชน เพื่อให้สามารถจัดการ ตนเองได้อย่างเข้มแข็งนั้นมีรูปแบบและขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน (Partnership)

จุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหา เริ่มจากสภา ผู้นำชุมชนโดยผู้ใหญ่สมรส มั่นกำเนิด คุณปรารถนา ศรีชานวรา และคณะทำงานในหมู่บ้าน ประชุมหารือร่วมกับอาจารย์เผด็จการ กันแจ่ม หลักสูตร สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ ร่วมพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่โดยวางแผนเก็บข้อมูล ด้านสิ่งแวดล้อม จัดทำประชาคมปัญหาและหา แนวทางแก้ไขปัญหา จากนั้นสภาผู้นำบ้านพงสะตือ จึงชักชวนกันจัดตั้งกลุ่มแกนนำเพื่อขับเคลื่อนงาน โดยแกนนำได้เชิญชวนให้ผู้ที่มีความสนใจอยาก

แก้ไขปัญหาชุมชน รวมกลุ่มโดยความสมัครใจ โดย คัดเลือกจากตัวแทนกลุ่ม/ตัวแทนคุ้ม ตัวแทนของ กรรมการหมู่บ้าน เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านสิ่งแวดล้อม และรวมถึงของบประมาณจาก สสส. เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา

การดำเนินงานแก้ไขปัญหามะเร็งในชุมชนช่วงแรก ทางหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ได้เข้ามาดำเนินการ หนุนเสริมสภาผู้นำบ้านพงสะตือในการขับเคลื่อนงาน โดยมุ่งเน้นให้สภาผู้นำมีการใช้ข้อมูลในการวางแผน และออกแบบการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหามะเร็งของชุมชน ดังนั้นการทำงานช่วงแรกคือร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ของชุมชนและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้นำ

ชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ตัวแทนจากโรงพยาบาล ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจารย์และนักศึกษาในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีการใช้เครื่องมือในการทำงานร่วมกับการบูรณาการเรียนการสอนคือ เครื่องมือ 7 ชิ้น สามเหลี่ยมวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนดสุขภาพ ต้นไม้ปัญหาและบันไดผลลัพธ์ เพื่อใช้ในการสะท้อนข้อมูลให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

หลังจากนั้นในระยะเวลาที่สอง ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์และสภาผู้นำบ้านพงสะตือจึงได้ร่วมกันจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหา โดยใช้ชื่อว่าสภาผู้นำ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชนโดยชุมชนเอง สภาผู้นำได้มีการจัดตั้งโครงสร้างและกำหนดบทบาทของสภาผู้นำ และวางข้อตกลงในการเป็นแบบอย่างที่ดีของสภาผู้นำ โดยให้อาจารย์เผด็จการ กั้นแจ่ม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน และในระยะเวลาที่สามมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้หนุนเสริมสภาผู้นำ โดยมีการจัดเวทีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน การติดตามประเมินผลกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม รวมถึงพัฒนาศักยภาพของสภาผู้นำให้มีความเข้มแข็ง สามารถสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ไปยังบ้านใกล้เคียงหรือในละแวกบ้านตนเองได้ ซึ่งในการดำเนินงานร่วมสร้างชุมชนบ้านพงสะตือให้น่าอยู่ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานร่วมกับชุมชนดังนี้

ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกัน (Plan)

โดยให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ประชาคมหมู่บ้านเพื่อนำไปสู่การวางแผนดำเนินงานให้ตรงกับปฏิทินชุมชน และในส่วนของอาจารย์ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิตได้เข้ามาหนุนเสริมในเรื่องการสร้างข้อตกลง

ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาการจัดการและการควบคุมแมลงวันที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และให้ชาวบ้านหันมาสนใจสุขภาพตนเองมากขึ้น รวมถึงการออกแบบกิจกรรม วางแผนการติดตามกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น

การปฏิบัติตามแผนงาน (Do) อาจารย์

ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิตมีการกระตุ้นการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางแผนไว้ โดยเข้าไปสังเกตการณ์ทุกกิจกรรมที่ชุมชนได้จัดขึ้นรวมถึงการส่งนักศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีการประชาสัมพันธ์ผลการจัดกิจกรรมผ่านสื่อต่างๆ ทั้งทางเสียงตามสายของหมู่บ้าน ไลน์ เฟซบุ๊ก รวมถึงผ่านสื่อบุคคล โดยเน้นการพูดปากต่อปาก เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนชุมชนให้เกิดความตระหนักในการแก้ไขปัญหา

การตรวจสอบ (Check) มีการติดตาม

ผลปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ARE) โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกส่วนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลผลการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกเดือน ในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาชุมชนจะมุ่งเน้นการใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นโดยสภาผู้นำจะนำข้อมูลจากการดำเนินงานมาหารือกับอาจารย์ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิตก่อนแล้วนำผลการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานไปนำเสนอในที่ประชุมที่มีตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ โรงพยาบาล โรงเรียน ภาครัฐอำเภอบ้านนา สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหารือเพื่อหาข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไป

การปรับปรุงแก้ไข (Act) สภาผู้นำจะมีการ

ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดกิจกรรมร่วมกับอาจารย์ในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิตหลังจากมีการ

ตรวจสอบและได้รับข้อเสนอแนะจากภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนและขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงต่อไป รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของสภาผู้นำในการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของการออกแบบกิจกรรม วิธีการติดตามและประเมินผลโครงการ แนวทางการแก้ไขปัญหา การขยายเครือข่ายการทำงาน

หัวใจสำคัญของการทำงานร่วมกันของสภาผู้นำบ้านพงสะตือและหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์คือ มีข้อตกลงการทำงานร่วมกันที่ได้รับ การยอมรับจากชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มีการวางแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหา ร่วมกันที่สอดคล้องกับปฏิทินการทำงานของหลักสูตรฯ และปฏิทินชุมชน มีการกำหนดหน้าที่ของสภาผู้นำที่ชัดเจน คือ ชวนคิด ชวนทำ และเล่าสู่กันฟัง และขอให้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีการติดตาม ประเมินผล ให้กำลังใจ และให้คำปรึกษากับชาวบ้าน มีการส่งข้อมูลถึงกันอย่างต่อเนื่อง การขับเคลื่อนงานของสภาผู้นำจึงมีการตัดสินใจ ร่วมกัน โดยคิดร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกันทั้งทีมสภา และชาวบ้าน มีการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้ โดยผู้ใหญ่บ้านจะประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย และสื่อสารโดยถ่ายทอดจากหัวหน้าคุ้มที่ต้องนำ ข้อมูลข่าวสารไปยังชาวบ้านหลังมีการทำกิจกรรมต่างๆ ทุกครั้ง โดยหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการให้คำปรึกษาในเชิงวิชาการ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินและติดตามผล รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของสภาผู้นำให้กับอาจารย์ในคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

2. ผลกระทบของการส่งเสริมกลไกการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาแมลงวันของสภาผู้นำชุมชน มีดังต่อไปนี้

เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและนำไปสู่ผลงานวิชาการ (Knowledge sharing and scholarship)

การทำงานร่วมกันของสภาผู้นำบ้านพงสะตือกับอาจารย์หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันคือ เกิดบทเรียนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนที่นำสู่การเกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายคือสภาผู้นำต้องมีการประชุมหารือกัน ต่อเนื่องและมีการติดตามและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการจัดกิจกรรมร่วมกัน และทำประชาคมร่วมกันเพื่อหาข้อตกลงของชุมชนในการแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชน เสริมสร้างความรู้ให้กับชาวบ้าน การรณรงค์ส่งเสริมให้คนในชุมชนจัดการครัวเรือนตนเองให้สะอาดและร่วมกันทำความสะอาดในพื้นที่สาธารณะโดยใช้สารชีวภัณฑ์ สภาผู้นำได้มีทำงานตามความรู้ที่ชุมชนยอมรับสามารถทำได้จริงในหมู่บ้าน ตามหลักวิชาการ ตามความคาดหวังของชุมชน ทำงานตามความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริงทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ภาคีเครือข่ายต้องหนุนเสริมอย่างต่อเนื่อง ทั้งเรื่องด้านวิชาการ การติดตามประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ได้เข้าไปพัฒนาองค์ความรู้ให้กับสภาผู้นำและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้านพงสะตือจนสามารถสร้างนักสื่อสารสุขภาพในชุมชนให้เกิดในชุมชนได้ จนนำไปสู่การเป็นพื้นที่ต้นแบบและให้กับ สสส. สำนัก 6

ในการเป็นต้นแบบในการพัฒนาสภาผู้นำเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนให้กับผู้เสนอโครงการชุมชนน่าอยู่ ปี 2560 รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนใกล้เคียงในระดับตำบล อำเภอและจังหวัดได้ผลงานที่โดดเด่นในปี 2560-2561 ดังนี้คือ

1) เกิดชุดความรู้ด้านการจัดการแมลงวัน โดยมีข้อตกลงที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนคือ (1) ทุกครัวเรือนต้องมีการคัดแยกขยะแห้งและขยะเปียก (2) ทุกครัวเรือนต้องทำความสะอาดครัวเรือนและตรวจสอบแหล่งก่อให้เกิดแมลงวันในครัวเรือนตนเองอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (3) ทุกครัวเรือนต้องร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้าน และปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม เช่น ถนน โรงเรียน ศาลาอเนกประสงค์ ในวันสำคัญต่างๆ โดยมีครัวเรือนที่ยินดีปฏิบัติตามทุกครัวเรือน (191 ครัวเรือน)

2) เกิดชุดความรู้ด้านการจัดการแมลงวัน โดยใช้สารชีวภัณฑ์ในการควบคุมปริมาณแมลงวัน โดยฉีดบริเวณเพาะพันธุ์แมลงวัน เช่น คอกหมู คอกวัว หรือบริเวณที่ก่อให้เกิดแมลงวันอย่างต่อเนื่อง โดยมี

สูตรการทำสารชีวภัณฑ์ คือ เหล้าขาว 28-40 ดีกรี 1 ขวด น้ำส้มสายชู 2 ขวด กากน้ำตาล/น้ำตาลทรายแดง 1 ลิตร/กิโลกรัม EM สูตรขยาย 1 ลิตร น้ำเปล่า 6 ลิตร หมักประมาณ 21 วัน โดยปริมาณสารชีวภัณฑ์ 15 ซีซี สามารถใช้ผสมน้ำได้ 1 ลิตร โดยมีครัวเรือนที่ใช้สารชีวภัณฑ์ในการควบคุมแมลงวัน 152 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 79.58 โดยปัจจุบันชุดความรู้นี้ได้รับการเผยแพร่ไปยังชุมชนอื่นทั่วภาคเหนือแล้ว 69 ชุมชนแล้ว (หน่วยจัดการชุมชนน่าอยู่, 2562)

3) เกิดข้อตกลงที่ได้รับการยอมรับกับผู้ประกอบการฟาร์มไก่และโรงงานแปงมัน 4 ข้อคือ (1) ห้ามนำมูลไก่ออกตากหลังพดลม (2) ปูแกลบดิบใต้ทรงเลี้ยงไก่เพื่อดูดซับความชื้น (3) ใช้น้ำส้มควันไม้หรือจุลินทรีย์อีเอ็มฉีดพ่นลดกลิ่นใต้ทรงไก่และลานตากมูลไก่ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง (4) ฟาร์มจะต้องทำมุ้งคลุมลานตากมูลไก่และฉีดพ่นสารป้องกัน การเกิดของแมลงวัน โดยมีเจ้าของฟาร์มไก่และโรงงานแปงมันยินดีปฏิบัติตามข้อตกลงทั้ง 4 แห่ง ส่วนอีก 1 แห่งใช้สารชีวภัณฑ์จากชุมชน

4) เกิดเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งที่สามารถทำงานร่วมกันจนสามารถขับเคลื่อนงานจนลดปัญหาชุมชนได้ และได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอ ในการทำงานควบคุมแมลงวันในระดับอำเภอ ประกอบด้วย สมาชิกผู้นำบ้านพงสะตือ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ วัด โรงเรียน โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปศุสัตว์อำเภอตรอน เกษตรอำเภอตรอน สาธารณสุขอำเภอตรอน สาธารณสุขจังหวัดและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจาก สสส. ในการดำเนินงาน

ปัจจุบันบ้านพงสะตือเกิดการเปลี่ยนแปลงคือปริมาณแมลงวันลดลง แหล่งก่อเกิดแมลงวันในชุมชนได้รับการแก้ไขตามข้อตกลงของชุมชน โดยการฉีดสารชีวภาพอย่างต่อเนื่องทุกเดือน คริวเรือนมีการทำความสะอาดในครัวเรือนตนเองอย่างต่อเนื่องและร่วมกันทำความสะอาดในพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ถนนในหมู่บ้าน โรงเรียน อาคารอเนกประสงค์ บริเวณที่ก่อให้เกิดแมลงวัน จำนวน 5 แหล่ง ประกอบไปด้วย บ้านที่เลี้ยงหมู 3 แห่ง และเลี้ยงวัว 2 แห่ง ได้รับการฉีดสารชีวภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเกิดฟาร์มต้นแบบที่ใช้สารชีวภัณฑ์จากชุมชน เพื่อ

ลดต้นทุนการผลิตแทนสารเคมีและได้ผลอย่างชัดเจน 1 ฟาร์ม

ส่วนหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ได้แหล่งเรียนรู้แห่งใหม่ เพื่อเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการการเรียนการสอนของหลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ได้ ได้เครือข่ายการทำงานด้านชุมชนเพิ่มขึ้น ได้นวัตกรรมทางความคิดในเรื่องการพัฒนาสุขภาพชุมชน

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้เครือข่ายการทำงานพันธกิจสัมพันธ์เพิ่มขึ้น มีต้นแบบการเรียนรู้ในชุมชนที่ได้ผลเพิ่มขึ้น สามารถขยายผลไปประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านการจัดการ ด้านเทคโนโลยีได้

นักศึกษาได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ทำให้มีประสบการณ์ตรงในการทำงานชุมชน ได้แนวทางการเป็นนักจัดการสุขภาพ รวมถึงทักษะการเป็นผู้นำที่ดี ส่งผลให้เกิดเรียนรู้ได้เต็มที่และเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพต่อไป

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Measurable social impact) ในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสังคม

1. ปริมาณแมลงวันลดลง ทำให้ผลกระทบที่มาจากแมลงวันของชาวบ้านพงสะตือลดลง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข
2. พื้นที่ในหมู่บ้านมีความสะอาดปราศจากแมลงวัน
3. ความขัดแย้งของชาวบ้านและเจ้าของฟาร์มไก่ลดลง
4. เกิดการแชร์วัสดุเหลือใช้เพื่อนำมาใช้ทำสารชีวภัณฑ์ร่วมกันระหว่างเจ้าของฟาร์มไก่และชุมชน
5. เกิดการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนการควบคุมแมลงวันโดยสนับสนุนอุปกรณ์ รถ ในการทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ
6. ผู้บริหารสูงสุดระดับอำเภอ ได้แก่ นายอำเภอ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล สาธารณสุขอำเภอ และปศุสัตว์อำเภอ สนับสนุนและผลักดันให้เกิดคณะทำงานแก้ไขปัญหาแมลงวันในระดับอำเภอ

ด้านเศรษฐกิจ

1. ชาวบ้านสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีมาควบคุมแมลงวัน โดยมาใช้สารชีวภัณฑ์ที่สามารถทำเองในครัวเรือนมาใช้เองได้ 152 หลักร้อย
2. เกิดรายได้จากการขายสารชีวภัณฑ์ให้กับเจ้าของฟาร์มไก่และการแปรรูปมะม่วงสุก เป็นมะม่วงแผ่น ซึ่งเป็นการลดปริมาณมะม่วงสุกซึ่งเป็นแหล่งก่อเกิดแมลงวัน

ด้านสุขภาพ

จำนวนผู้ป่วยจากโรคท้องร่วงไม่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา (โรงพยาบาลตรอน, 2561)

ด้านการศึกษา

นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง เกิดประสบการณ์ตรง ทำให้สามารถวิเคราะห์การทำงานกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม ส่วนชุมชนมีการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาชุมชนต่อไปและมีการตรวจสอบการจัดการแมลงวันและการใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมการตลาดใช้สารเคมีในการควบคุมแมลงวันรวมถึงทางการเกษตร รวมไปถึงขยายผลไปทั้งตำบลบ้านแก่งต่อไป เพื่อส่งเสริมให้คนในตำบลบ้านแก่งได้รับผลกระทบจากแมลงวัน รวมถึงได้บริโภคผักและอาหารที่สะอาดปลอดภัยปราศจากแมลงวัน ในส่วนของสภาผู้นำได้มีการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่องโดยมีการประชุมต่อเนื่อง ทบทวนและคัดเลือกเลือกสภาผู้นำใหม่โดยยึดหลักแบบประชาธิปไตยและสมัครใจ โดยการคัดเลือกทีมมาจากตัวแทนกลุ่มต่างๆ เน้นการบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การบริหารงานใช้หลักการมีส่วนร่วมเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทั้งในด้านการร่วมตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมรับประโยชน์ ฝึกให้คนชุมชนให้มีความสามารถในตั้งทรัพยากรจากในชุมชนมาร่วมทำงานได้ให้มากขึ้น และมีการต่อยอด เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน มีการติดต่อประสานเชื่อมโยงในชุมชนเป็นระบบ ในลักษณะของการร่วมดำเนินการ (ลงแรง/ลงเงิน/ลงของ) และมีการติดต่อประสานเชื่อมโยงกับนอกชุมชน ได้แก่โรงพยาบาล เกษตรอำเภอ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และชุมชนใกล้เคียง รวมถึงการสร้างแผนงานการเชื่อมงานในและนอกชุมชนและจัดทำเป็นแผนชุมชนเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไปอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์

การดำเนินงานแก้ไขในชุมชน พบว่าสภาผู้นำมีความเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมการแก้ไขปัญหาตามแผนงานและข้อตกลงของชุมชน จนนำไปสู่ปัญหาแมลงวันในชุมชนบ้านพงสะตือได้รับการแก้ไขอย่างถูกหลักสุขอนามัย จนทำให้ปริมาณแมลงวันลดลงอย่างชัดเจนทั้งนี้เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้เสริมพลังให้กับสภาผู้นำอย่างต่อเนื่องให้เกิดกลไกการทำงานในชุมชน ทั้งในเรื่องการสร้างข้อตกลงของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน การออกแบบติดตามผลการดำเนินการและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการควบคุมแหล่งก่อเกิดแมลงวันให้อยู่ในสภาพไม่เอื้อต่อการเกิดแมลงวันอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดของเกลน แลฟเวอแรค (2007, อ้างถึงใน อำนาจ ศรีรัตนบัลล์, 2547) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการเสริมพลังชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ชุมชนทำให้ได้มาซึ่งการควบคุมเหนือการตัดสินใจหรือทรัพยากร ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของตนซึ่งรวมถึงปัจจัยกำหนดสุขภาพ การเสริมพลังชุมชนเริ่มจากระดับบุคคลไปสู่กลุ่ม เกิดการรวมตัวที่ใหญ่ขึ้น และรวมถึงเจตนาที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับ “ชุมชน” การเสริมพลังอำนาจเป็นการหนุนเสริมศักยภาพให้กับแกนนำชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในด้านองค์ความรู้ ทักษะในเรื่องการทำงานในชุมชนเพื่อประเมินปัญหาได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาของชุมชนและสอดคล้องกับการศึกษาของ กิบสัน Gibson (1991, อ้างถึงใน อารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2549) ได้กล่าวไว้ว่าถึง การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคม การแสดงถึงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของบุคคลในการตอบสนองความต้องการของตนเองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. ในการควบคุมแมลงวันต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งตัวชุมชนเอง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน
2. ในการควบคุมแมลงวันในพื้นที่บ้านพงสะตือและตำบลบ้านแก่งต้องดำเนินการขับเคลื่อนโดยประกาศเป็นนโยบายสาธารณะและมีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการและมีกฎหมายรองรับ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียปฏิบัติตาม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สภาผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการแก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง
2. ปัญหาแมลงวันได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องตามหลักสุขอนามัย

เอกสารอ้างอิง

เกลน แลฟเวอแรค. (2559). **สร้างเสริมสุขภาพ: ด้วยการสร้างพลังชุมชน**. แปลโดยอำนาจ ศรีรัตนบัลล์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

เผด็จการ กันแจ่ม. (2560). **ผลการดำเนินงานโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ บ้านพงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอดุตรดิตถ์. อุดรดิตถ์: บ้านพงสะตือ. อัดสำเนา.**

- โรงพยาบาลตรอน. (2561). **สถานการณ์สุขภาพอำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ประจำปี 2561**. อุตรดิตถ์: โรงพยาบาลตรอน. อัดสำเนา.
- สมรส มั่นกำเนิด. (2560). **ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านพงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์**. อุตรดิตถ์: บ้านพงสะตือ. อัดสำเนา.
- หน่วยจัดการชุมชนภาคเหนือ. (2562). **นวัตกรรมและบทเรียนโครงการเด่นชุมชนน่ายู่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- อารีย์วรรณ อ่วมตานี. (2549). “การเสริมสร้างพลังอำนาจในระบบบริการพยาบาล”. ใน **เอกสารการสอนชุดการพัฒนาศักยภาพระบบบริการการพยาบาล หน่วยที่ 10-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อาจารย์พลกฤต รักจุล

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ
สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมอง

ของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm
เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

พลกฤต รักจุล¹ ภัทรสุดา กันใจแก้ว²
สิริวิมล อินผ่อง³ และ วิวัฒน์ โล่ห์ธีรณ⁴

^{1,2,3,4}อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน จำนวน 74 ธุรกิจในจังหวัดน่าน (ข้อมูลจากพาณิชย์จังหวัดน่าน ณ วันที่ 15 มกราคม 2561) โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเป็นจำนวน 20 เท่าของตัวแปร โดยใช้กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่างของ Hair (1998) โดยงานวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรต้นจำนวน 7 ตัวแปร และตัวแปรตาม จำนวน 4 ตัวแปร รวมทั้งสิ้น 11 ตัวแปร จึงต้องใช้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 220 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มี 4 ตอน ซึ่งข้อคำถามในแต่ละตอนได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณา

ความสอดคล้อง ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง .50-1.00 วิเคราะห์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ผลที่ได้จาก EFA สามารถลดจำนวน ตัวแปรสังเกตได้โดยการสร้างตัวแปรใหม่ในรูปขององค์ประกอบร่วม (Joreskog and Sorbom, 1996) และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีทั้งสิ้น 6 ตัวแปรจาก 11 ตัวแปรตามทฤษฎี โดยสรุปจากข้อคำถาม ดังนี้ Factor 1: ทักษะวิสัยทัศน์ในการทำงาน

(Reliability=0.775), Factor 2: ทักษะด้านความสัมพันธ์ (Reliability=0.834), Factor 3: การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Reliability=0.829), Factor 4: ทศนคติที่ดี (Reliability=0.738), Factor 5: เห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนชน (Reliability=0.689), Factor 6: มีเป้าหมายที่ชัดเจน (Reliability=0.722)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การจัดการธุรกิจ Vacation Farm, พื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือตอนบนที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวในมิติทางวัฒนธรรมนั้นมีความพิเศษ เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดน่านมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน สภาพวิถีชีวิตในแต่ละยุคสมัย วัฒนธรรมประเพณี รวมไปถึงสินค้าพื้นเมืองในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทางจิตใจ และสามารถสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น รวมไปถึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมในพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป อีกทั้งมีรายได้จากการท่องเที่ยว 2,057 ล้านบาทต่อปี โดยมีนักท่องเที่ยวรวม 1,461 ล้านคนต่อปี ในจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <http://www.mots.go.th> ข้อมูล ณ วันที่ 10 มีนาคม 2561) จังหวัดน่านได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เป็นเมืองท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือ ในยุทธศาสตร์จังหวัดน่านส่งเสริมให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามปัจจุบันจังหวัดน่านมีการรองรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี ส่งผลให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่จังหวัดน่าน

ปัจจุบันองค์กรต่างๆ เริ่มให้ความสนใจว่าจะทำอย่างไรถึงจะมีความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนได้ (Sustainable Competitive Advantage) สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารให้ความสำคัญและถือว่าเป็นปัจจัยที่จะทำให้องค์กรได้เปรียบทางการแข่งขันคือ ทรัพยากร (Resources) ตามแนวคิดเกี่ยวกับ Resources Based View (RBV) ที่ได้กล่าวถึงทรัพยากร ตามแนวของ Barney (1991) หมายถึง สินทรัพย์ (Assets) ความสามารถ (Capabilities) กระบวนการทำงานในองค์กร (Organizational Process) เอกลักษณ์หรือคุณสมบัติของธุรกิจ (Firm Attributes) ข้อมูลสารสนเทศ (Information) และความรู้ (Knowledge) ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ องค์กรสามารถใช้ประโยชน์และควบคุมได้ สอดคล้องกับ Wernerfelt, Birger (1984) ที่กล่าวว่า ทรัพยากรมีทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (Tangible and Intangible) ดังเช่น ตราสินค้า (Brand Names) องค์กรความรู้ทางด้านเทคโนโลยี (In-house Knowledge of Technology) ทักษะการทำงานของบุคลากร

(Employment of Skilled Personal) การติดต่อทางการค้า (Trade Contacts) เครื่องจักร กระบวนการที่มีประสิทธิภาพ (Efficient Procedures) ทุน (Capital) และอื่นๆ ทั้งนี้ลักษณะสำคัญของทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ที่จะก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถของบริษัทในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ (Deeds, DeCarolis and Coombs, 1999) ตลอดจน ช่วยเปลี่ยนทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นผลกำไรของบริษัท (Wu & Wang, 2007) ดังนั้นกลยุทธ์สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและเป็นความท้าทายสำหรับผู้บริหารสำหรับธุรกิจ Vacation Farm ที่สามารถทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้นควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบการดำเนินงานโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น ธุรกิจควรเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันมากขึ้น ผู้บริหารควรสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในการสร้างเอกลักษณ์มีผลต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับชุมชน เพราะการทำธุรกิจ Vacation Farm ลักษณะคือ การทำธุรกิจพร้อมกับเปิดฟาร์มให้กับนักท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วมในการทำธุรกิจซึ่งเป็นลักษณะใหม่ที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและค่านิยมของกลุ่มนักท่องเที่ยว อีกทั้งการธุรกิจประเภทนี้จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรร่วมกับชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน งานวิจัยฉบับนี้จึงเล็งความสำคัญดังกล่าวเพื่อให้ธุรกิจได้ทราบถึงทิศทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจและชุมชนจึงได้ศึกษางานวิจัยดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกลยุทธ์ในการทำธุรกิจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้บริหารในการจัดการ คือ การรู้จักนำเอาความรู้ต่างๆ (ทฤษฎีความรู้เกี่ยวกับการบริหาร) ที่มีกฎเกณฑ์แน่นอน ช่วยเป็นแนวทางมาปรับใช้ (ศิลปะ) ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่จริง เพื่อให้ได้ผลในทางปฏิบัติ ถูกต้องตามที่ต้องการมากที่สุด หลักการบริหารจะช่วยเป็นแนวทางให้นักบริหารทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการมีหลักเกณฑ์ย่อมช่วยให้นักบริหารไม่ต้องไปเสียเวลาเสียใจทำทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่มุ่งจุดหมาย การมีวิชาความรู้เพียงอย่างเดียวโดยไม่มีศิลปะหรือประสบการณ์และความชำนาญในการปรับใช้ให้ตรงกับปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสมรรถนะของผู้บริหารที่ควรมีในการจัดการธุรกิจในปัจจุบัน (best, 1985) คือ **ทัศนคติ** หมายถึงแนวความคิดเห็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งต่างๆ รวมทั้งตนเองโดยมีเหตุผลประกอบ **อารมณ์** หมายถึง สิ่งที่ถูกรู้ หรือถูกรับรู้, สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งกระตุ้นทั้งจากภายใน และภายนอก **บุคลิกภาพ** หมายถึง ลักษณะนิสัยและภาพลักษณ์เฉพาะของแต่ละคน **การสื่อสาร** หมายถึง การบอกต่อหรือเผยแพร่

ถ้อยคำข้อความ หรือหนังสือ ที่ได้จากการฟัง พูด อ่าน เขียน จากบุคคลหนึ่ง หรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกสถานที่หนึ่ง **ภาวะผู้นำ** หมายถึง ความสามารถในการนำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ **การตัดสินใจ** หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างรอบคอบก่อนลงมือกระทำ การตัดสินใจมีความสำคัญในกระบวนการจัดการ **ทักษะในการปฏิบัติงาน** หมายถึง ศิลปะเพื่อใช้ในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อย่างไรก็ตามเทคนิคและทักษะของนักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องพัฒนาควบคู่ไปกับความรู้

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley (1984: 17) ได้กล่าวว่าแนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิด การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์หลัก 3 องค์ คือ รัฐบาล (Government) ประชาชน (People) และชุมชน (Community) ซึ่งองค์การชุมชนนั้นเป็นองค์กรที่มีความสำคัญของการเป็นรากฐานของประเทศ มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนและการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าต่อไป ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีนัยวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Cohen and Up Hoff (1981: 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ สรุปการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบดังนี้ คือ

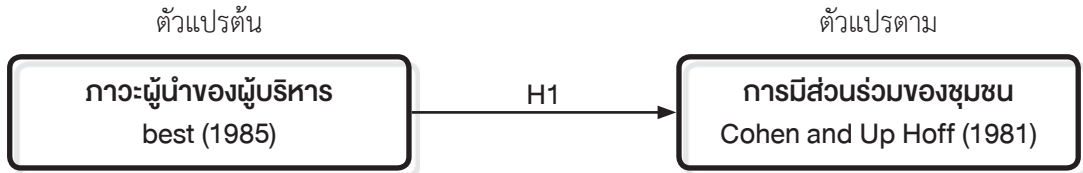
1. **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** อาจเป็นการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ระยะเริ่มต้นและการตัดสินใจในช่วงของการดำเนินกิจกรรม
2. **การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม** ที่เป็นไปทั้งในรูปแบบของการเข้าร่วม โดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรหรือการเข้าร่วมในการบริหาร ร่วมลงแรง ร่วมใจ
3. **การมีส่วนร่วมในการประเมินผล** ในรูปแบบนี้ นับเป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป
4. **การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** อาจเป็นประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างควบคู่กันไป

สมมติฐานในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมองของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

H1: ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมองของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ผู้บริหารของธุรกิจ Vacation Farm มีกลยุทธ์ในการจัดการธุรกิจเพื่อสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน
2. สร้างสมรรถนะให้กับผู้บริหารต่อการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในธุรกิจ Vacation Farm

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน โดยแยกตามระดับการบริหาร 3 ระดับ คือ ระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง จำนวน 74 ธุรกิจ ในจังหวัดน่าน (ข้อมูลจากพาณิชย์จังหวัดน่าน ณ วันที่ 15 มกราคม 2561) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเป็นจำนวน 20 เท่าของตัวแปร โดยใช้กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่างของ Hair (1998) โดยงานวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรต้น จำนวน 7 ตัวแปร และตัวแปรตาม จำนวน 4 ตัวแปร รวมทั้งสิ้น 11 ตัวแปร จึงต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง

ไม่น้อยกว่า 220 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มี 4 ตอน ซึ่งข้อคำถามในแต่ละตอนได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง .50-1.00 วิเคราะห์การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เป็นการวิเคราะห์เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบร่วม (Common Factor) ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรสังเกตได้ ผลที่ได้จาก EFA สามารถลดจำนวนตัวแปรสังเกตได้โดยการสร้างตัวแปรใหม่ในรูปขององค์ประกอบร่วม มักใช้ในกรณีที่นักวิจัยยังไม่มีทฤษฎี สนับสนุนที่ชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ต้องการวัดกับคะแนนที่เป็น

ผลจากการวัดตามตัวบ่งชี้ (Joreskog and Sorbom, 1996: 409-426; นงลักษณ์วิรัชชัย, 2542: 40) และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

.....

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมองของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบร่วม (Common Factor)

ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรสังเกตได้ ผลที่ได้จาก EFA สามารถลดจำนวนตัวแปรสังเกตได้โดยการสร้างตัวแปรใหม่ในรูปขององค์ประกอบร่วม มักใช้ในกรณีที่นักวิจัยยังไม่มีทฤษฎี สนับสนุนที่ชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ต้องการวัดกับคะแนนที่เป็นผลจากการวัดตามตัวบ่งชี้ (Joreskog and Sorbom, 1996: 409-426; นงลักษณ์วิรัชชัย, 2542: 40) ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางพร้อมคำบรรยายโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมองของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน

Factor	1	2	3	4	5	6	(Reliability)
comm2	.914						0.775
comm4	.911						
per4	.910						
Lead2	.904						
Emo4	.900						
per2	.900						
Emo2	.892						0.834
comm3		.914					
Lead1		.897					
comm1		.892					
per3		.749					0.829
per1		.722					
PIE3			.889				
Job4			.869				
Job3			.772				
PIE2			.711				
PID1			.706				
PIE4			.654				

Factor	1	2	3	4	5	6	(Reliability)
Att3				.828			0.738
Emo1				.718			
Emo3				.705			
Att1				.703			
PIE1					.843		0.689
Job2					.787		
PID4					.584		
PIB1					.545		
Dec4						.857	0.722
PIB3						.857	
PID3						.452	

จากตารางที่ 1.1 พบว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีทั้งสิ้น 6 ตัวแปรจาก 11 ตัวแปรตามทฤษฎี โดยสรุปจากข้อคำถามดังนี้

Factor 1: ทักษะวิสัยทัศน์ในการทำงาน ประกอบไปด้วย (1) สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกในชุมชนโดยร่วมกันดูแลนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการในชุมชน (2) มีกระบวนการติดต่อสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างธุรกิจกับชุมชนอยู่เสมอ (3) สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกในชุมชนโดยร่วมกันดูแลนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการในชุมชน (4) เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์และยึดมั่นคุณธรรมในการทำงานร่วมกับชุมชน (5) มีความพร้อมทุกครั้งที่ชุมชนขอความช่วยเหลือ (6) ตระหนักเสมอว่าการจัดการธุรกิจ Vacation Farm มีคุณค่าต่อชุมชน (7) เห็นว่าการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้ธุรกิจมีความเป็นเอกลักษณ์และตอบสนองความต้องการของชุมชน

Factor 2: ทักษะด้านความสัมพันธ์ ประกอบไปด้วย (1) สามารถชี้แจงให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์ของธุรกิจ Vacation Farm (2) นำบริบทของชุมชนมากำหนด วิสัยทัศน์เป้าหมาย

และแผนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) เลือกวิธีการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ (4) มีความอดทนต่อการทำงานกับคนหมู่มาก (5) มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อสมาชิกในชุมชน

Factor 3: การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย (1) ร่วมประชุมกับชุมชนเพื่อประเมินกิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจที่นำเสนอ นักท่องเที่ยว (2) นำผลการประเมินมาทบทวนนโยบาย ปรับปรุงและพัฒนาการทำงานร่วมกับชุมชน (3) กำกับดูแล ติดตามและประสานงานร่วมกับชุมชนในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามเป้าหมายภายในกรอบเวลาที่กำหนด (4) ร่วมกับชุมชนในการสร้างความประทับใจจากนักท่องเที่ยว (5) ร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนาธุรกิจภายในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง (6) ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาธุรกิจที่ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

Factor 4: ทักษะคิดที่ดี ประกอบไปด้วย (1) มีความภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (2) สามารถสร้างการทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็น

อย่างดี (3) มีความใส่ใจกับการทำงานร่วมกับชุมชนที่เหมาะสมกับธุรกิจ (4) เห็นด้วยกับการพัฒนาชุมชนด้วยการมีส่วนร่วม

Factor 5: เห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนชน ประกอบไปด้วย (1) ร่วมประชุมกับชุมชนในการสรุปข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม จากการค้าดำเนินงานและนำมาปรับปรุงการดำเนินงานอยู่เสมอ (2) สามารถบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) ร่วมกับชุมชนเพื่อการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาเป็น

ส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน (4) มีส่วนร่วมกับชุมชนในด้านงานพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

Factor 6: มีเป้าหมายที่ชัดเจน ประกอบไปด้วย (1) มีมาตรฐานในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อการทำงานร่วมกับชุมชน (2) เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน (3) ร่วมคิดและเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อแก้ไขและลดปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อท้องถิ่น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในมุมมองของผู้บริหารธุรกิจ Vacation Farm เขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่าน อภิปรายผลได้ดังนี้ ภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการธุรกิจ Vacation Farm มีคุณสมบัติที่จำเป็น 6 ประการ ดังนี้ ด้านวิสัยทัศน์ในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ด้านทัศนคติที่ดี ด้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนชน ด้านการมีเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ (Seltzer & Bass, 1990) ความเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง โดยทั่วไปความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงจะมีประสิทธิผลมากกว่าการเป็นผู้นำในการทำธุรกิจ (Gardner & Stough, 2002) ข้อสรุปว่า ความเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำด้านการทำธุรกรรมมากขึ้นโดยมีผลผลิตและประสิทธิภาพที่ดีขึ้น (Lowe et al., 1996) วัฒนธรรมระดับองค์กรที่สูงขึ้น (Block, 2003) และความฉลาดทางอารมณ์ระดับสูง (Gardner & Stough, 2002; Yammarino & Dubinsky, 1994) สรุปได้ว่าภาวะผู้นำหมายถึง “ กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลและอำนาจที่มีของตนกระตุ้นชี้แนะให้บุคคลอื่นเกิดความเต็มใจแล้วกระตือรือร้นปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ”

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งนี้

1. ผู้บริหารมีแนวทางในการจัดการธุรกิจ Vacation Farm โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะนั่นจะทำให้ธุรกิจเกิดความยั่งยืนและสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน
2. ผู้บริหารสามารถสร้างกลยุทธ์ในการบริหารจัดการระหว่างธุรกิจให้ตรงกับบริบทของชุมชนและสามารถสร้างจุดเด่นหรือกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งเปรียบเสมือนลูกค้าของธุรกิจ

ข้อจำกัดของวิจัยครั้งนี้

ด้านระยะเวลาในการทำวิจัยค่อนข้างน้อยจึงทำให้กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้นี้สอบถามได้ฝั่งธุรกิจเพียงฝ่ายเดียว อาจจะทำให้ข้อมูลที่ได้รับเป็นการแสดงความคิดเห็นเพียงฝั่งเดียว ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยจะเพิ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นฝั่งชุมชนเพื่อให้ยืนยันข้อมูลว่าสมรรถนะผู้บริหารแบบไหนในการทำธุรกิจ ในชุมชนที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการธุรกิจ Vacation Farm ในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวพิเศษจังหวัดน่านข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไปโดยให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมกับชุมชนในการดำเนินธุรกิจ Vacation Farm

เอกสารอ้างอิง

- Brown, M. E. (1969). Identification and some conditions of organizational involvement. **Administrative Science Quarterly**, 14, 346-355.
- Chatman, J. A., Bell, N. E., & Staw, B. M. (1986). The man-aged thought: The role of Self-justification and impression management in organizational settings. In H. P. Sims, Jr., D. A. Gioia & Associates (Eds.), **The thinking organization: Dynamics of organizational social cognition**, (pp. 191-214). San Francisco: Jossey-Bass.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies, Conell University.
- Fiedler, F.E. (1964). **A Theory of Leader Effectiveness**. NY: McGraw-Hill.
- Foote, N. N. (1951). Identification as the basis for a theory of motivation. **American Sociological Review**, 16, 14-21.
- Gardner, H. (1995). **Leading Minds: An Anatomy of Leadership**. New York, NY: Basic.
- Gould, S. B. (1975). **Organizational identification and commitment in two environments**. Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University, Lansing.
- Graen, G., Liden, R., & Hoel, W. (1982). Role of leadership in the employee withdrawal process. **Journal of Applied Psychology**, 67, 868-872.
- Kelman, H. C. (1961). **Processes of opinion change**. Public Opinion Quarterly, 25, 57-78.
- Koufman, H.P. (1949). **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities**. Agricultural Experiment Station Bulletins. March.

- Leary, M. R., Wheeler, D. S., & Jenkins, T. B. (1986). **Aspects of identity and behavioural preference: Studies of occupational and recreational choice.** *Social Psychology Quarterly*, 1963.
- Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created Social Climates. **Journal of Social Psychology**, 10, 271-299.
- O'Reilly, C., HI, & Chatman, J. (1986). Organizational commitment and psychological attachment: The effects of compliance, identification, and internalization on prosocial behavior. **Journal of Applied Psychology**, 71, 492-499.
- Oakley, P. (1984). **Approaches To Participation in Rural Development.** Geneva: International labour Office.
- Patchen, M. (1970). **Participation, achievement and involvement on the job.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Pondy, L. R., Frost, P. J., Morgan, G., & Dandridge, T. C. (Eds.) (1983). **Organizational symbolism.** Greenwich, CT: JAI Press.
- Reader, W. W. (1974). **Some Aspects of The International Social Participation of Farm Families in New York State.** New York: Unpublished Ph.D. Dissertation, Cornell University.
- Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Social Issues*, 25(4), 79-97.
- Tajfel, H. (1978). The achievement of group differentiation. In H.

อาจารย์ภัทรเวช ธาราเวชรักษ์

อาจารย์ประจำงานศึกษาทั่วไป สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

กลยุทธ์สำหรับการแก้ไขปัญหาคความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ภัทรเวช ธาราเวชรักษ์

อาจารย์ประจำงานศึกษาทั่วไป สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษากลยุทธ์สำหรับการแก้ไขปัญหาคความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วม โดยสำรวจเจาะลึกไปที่กลุ่มตัวอย่าง ประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัด ปทุมธานี จำนวน 112 คน นอกจากนั้นยังได้สังเคราะห์กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาคความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ TOWS matrix model ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาคความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต แบบมีส่วนร่วมสามารถแบ่งได้ 2 แนวทาง คือ แนวทางแรกเป็นแนวทางการแก้ไข ปัญหาชุมชนอย่างเร่งด่วน ได้แก่ (1) กลยุทธ์เชิงรุก โดยการให้หน่วยงานภาครัฐ ควรเข้าไปเสริมทักษะด้านการเกษตรให้แก่ประชาชน และสร้างกลุ่มอาชีพทาง เกษตรกรรมโดยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย เนื่องจากชุมชนมีแหล่งทรัพยากร ทางการเกษตรที่สมบูรณ์ และ (2) กลยุทธ์เชิงรับ โดยการจัดหาผู้เชี่ยวชาญเข้าไป

อบรมทำบัญชีครัวเรือนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยี และแนวทางที่สองเป็นแนวทางการแก้ไข ปัญหาชุมชนอย่างไม่เร่งด่วน ได้แก่ (1) กลยุทธ์เชิงป้องกัน โดยการให้ประชาชนรวมกลุ่มกันจัดทำบัญชีครัวเรือน และจัดหาเทคโนโลยีไว้ใช้งานร่วมกัน เป็นศูนย์กลาง และ (2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข โดยการ จัดตั้งกลุ่มอาชีพ ศึกษาตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยมีมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วม

คำสำคัญ: กลยุทธ์แก้ไขปัญหาความยากจน, การยกระดับคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วม, จังหวัดปทุมธานี

ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยได้รับการพัฒนาจากเศรษฐกิจ รายได้น้อยมาสู่เศรษฐกิจที่มีระดับรายได้มากขึ้น แต่ยังไม่สามารถยกระดับเข้าสู่ประเทศที่มีรายได้ สูงได้ เนื่องจากเกิดความผันผวนทางเศรษฐกิจและ สูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขัน ทำให้เป็น สาเหตุที่ประเทศไทยยังคงติดอยู่ในกับดักรายได้ ปานกลาง (Middle Income Trap) อย่างไรก็ตาม การติดอยู่ในกับดักรายได้ปานกลางของประเทศไทย จำเป็นต้องมีการพิจารณาสาเหตุที่ติดอยู่ในกับดัก รายได้ปานกลาง และศึกษาช่องทางการยกระดับ เป็นประเทศรายได้สูง (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และ นนริฏ พิศลยบุตร, 2561) อีกสาเหตุที่สำคัญต่อการ ยกระดับให้ประเทศไทยเข้าสู่ประเทศรายได้สูง ได้อย่างยั่งยืน ต้องมุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาความ ยากจนของประชาชนในประเทศเป็นหลักและเป็น ปัญหาระดับชาติที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ และความมั่นคงต่ออัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ปัญหาความยากจนของประชาชนใน ประเทศไทยเกิดจากการที่ประชาชนอยู่ในสภาวะ

ที่ขาดแคลน ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และ การมีหนี้สิน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ได้เชื่อมโยงไปถึงอัตรา การว่างงานของประชาชนในประเทศที่เพิ่มขึ้น และ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ตลอดจนทำให้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านี้ ไม่เท่าเทียมกับประชาชนที่มีรายได้ประจำ จนส่ง ผลกระทบต่อปัญหาทางด้านสังคมตามที่มา อาทิเช่น อาชญากรรม ขาดการศึกษา ขาดการรักษาพยาบาล และสุขภาพจิตใจ เป็นต้น (ธนพล สราญจิตร, 2558) รัฐบาลจึงได้มีแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของประเทศไทย และยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ 20 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2560 ถึงปี พ.ศ. 2579 ที่น้อมนำ เอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้น การพัฒนาแบบยั่งยืน และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบาย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับรายได้ของ ประชาชน โดยมุ่งแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างการผลิต ภาคเกษตร เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พัฒนา โภชนาการและความปลอดภัยด้านอาหารเพื่อนำไปสู่ ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2559)

ชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เป็นหนึ่งชุมชน ที่มีความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนและ ยกระดับคุณภาพชีวิต เนื่องจากเป็นชุมชนที่มี ประชาชนไม่ผ่านเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หมวดการมีงานทำและรายได้ กวาร์้อยละ 40 ของประชาชนทั้งหมดหมู่บ้าน และชุมชนดังกล่าว ยังเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของมหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัด ปทุมธานี การวิจัยนี้จึงได้ทำการวิเคราะห์กลยุทธ์ สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

โดยใช้เครื่องมือ TOWS matrix model และกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มอันส่งผลต่อการสร้างกลุ่มอาชีพเพื่อลดปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานในหมวดการมีงานทำและรายได้ได้อย่างยั่งยืน

.....

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

.....

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึงเดือนเมษายน 2562

.....

กลุ่มเป้าหมาย

ประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

.....

การดำเนินโครงการ

งานวิจัยนี้ได้เริ่มจากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีขอบเขตศึกษาเจาะลึกเฉพาะประชาชนที่เป็นประชาชนดั้งเดิมในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำชุมชน และประธานกลุ่มต่างๆ ในชุมชน อาทิเช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น และการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจะเจาะจงไปที่ประชาชนผู้เข้าร่วมการประชุมสมาคมหมู่บ้าน ประชาชนที่ได้

จากการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจรายครัวเรือนจำนวน 112 คน จากประชาชนทั้งหมด 350 คน ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการบันทึกการประชุมในรูปแบบการจดบันทึก การบันทึกภาพและเสียง การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนในชุมชนและผู้วิจัย (Participant Observation) (Spradley, 2016) นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังได้ทำการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) (Kitzinger, 1995) ร่วมกับผู้นำและประชาชนในชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสรุปกลยุทธ์สำหรับการสร้างกลุ่มอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตโดยใช้ TOWS matrix model (Wehrich, 1982) ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปเปิดเวทีประชาคมเพื่อเลือกโครงการที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งรวมไปถึงการยกระดับกลุ่มอาชีพของชุมชน และขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยนี้ได้สรุปผลของการวิจัยเป็นแบบเชิงพรรณนา

.....

สรุปผลการดำเนินงาน

บริบทชุมชน พบว่า อดีตประชากรในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่เป็นชาวมอญที่อพยพมาจากประเทศพม่าและมีการใช้ชีวิตชีวิตตามแบบชาวมอญมาโดยตลอด วิถีชีวิตที่ยังอนุรักษ์ตามเอกลักษณ์ของชาวมอญคือการกวนกะละแมทุกเทศกาลสงกรานต์ และการอาศัยอยู่กับบริเวณที่มีแหล่งน้ำและมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังพบว่าประชากรในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

มากถึง 350 คน ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนกว่า 88 หลังคาเรือน แต่ยังคงความเป็นวิถีชาวมอญ โดยสังเกตได้จากการปลูกบ้านตามแนวชายคลอง บางโพธิ์ที่เชื่อมมาจากคลองพระอุดม จวบจนผลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์นายวีระ ชมเพลินใจ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 พบว่า สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมทำให้ประชากรบางส่วนต้องหันไปทำอาชีพรับจ้างทั่วไป และพนักงานบริษัทเอกชน ประมาณร้อยละ 40 ของประชากรในชุมชน เนื่องจากเป็นช่องทางสร้างรายได้มาหล่อเลี้ยงครอบครัว และร้อยละ 50 เป็นผู้สูงอายุที่ทำอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา เลี้ยงเป็ดไข่ เลี้ยงปลา ปลูกกล้วย และมะม่วง ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 เป็นประชากรวัยกำลังศึกษา

อย่างไรก็ดี ยังมีประชากรมากกว่าร้อยละ 50 เป็นประชากรสูงอายุและมีการทำเกษตรกรรมในการเลี้ยงชีพที่ยังขาดการแนะนำกระบวนการทำเกษตรกรรม และกว่าร้อยละ 40 ยังจัดเป็นผู้ขาดรายได้ ทำให้ประชาชนในชุมชนต้องได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างรายได้อย่างเร่งด่วน ซึ่งจากการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับประชาชน และผู้นำชุมชน พบว่า การรวมกลุ่มอาชีพสามารถช่วยลดปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผลการวิเคราะห์ทฤษฎีสำหรับการพัฒนาปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ทฤษฎีสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
ปัจจัยภายนอก	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง 2. ประชาชนมีทักษะด้านเกษตรกรรม 3. ประชาชนไม่มีความแตกต่างทางด้านสังคม 4. ประชาชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต 5. พื้นที่ชุมชนมีวัตถุดิบที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ 2. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการตลาดที่จริงจัง 3. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
โอกาส (Opportunity)	SO: ทฤษฎีเชิงรุก S2O3: หน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปเสริมทักษะด้านการเกษตรให้แก่ประชาชน S5O2: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ควรผลักดันให้ประชาชนในชุมชนดำเนินการสร้างกลุ่มอาชีพทางเกษตรกรรม	WO: ทฤษฎีเชิงแก้ไข W1O2: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ควรเข้าไปส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ W1O3: หน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เห็นความสำคัญของการยกระดับขีดความสามารถคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน	1. ประชาชนมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง 2. ประชาชนมีทักษะด้านเกษตรกรรม 3. ประชาชนไม่มีความแตกต่างทางด้านสังคม 4. ประชาชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต 5. พื้นที่ชุมชนมีวัตถุดิบที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม	1. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ 2. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการตลาดที่จริงจัง 3. ประชาชนขาดการส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
อุปสรรค (Threats) 1. ชุมชนไม่มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2. ประชาชนไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน 3. ประชาชนไม่ใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาท้องถิ่น	ST: กลยุทธ์เชิงป้องกัน S1T2: ประชาชนควรรวมกลุ่มกันทำบัญชีครัวเรือน S1T3: ประชาชนควรรวมกลุ่มกันจัดหาเทคโนโลยีร่วมกันเพื่อไว้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง	WT: กลยุทธ์เชิงรับ W1T2: ประชาชนควรรวมกลุ่มกันเพื่อจัดหาผู้เชี่ยวชาญทางด้านบัญชีครัวเรือนมาฝึกอบรม W3T3: ประชาชนควรส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยี

จากตารางที่ 1 สามารถสังเคราะห์กลยุทธ์เพื่อลดปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ออกเป็น 2 แนวทางหลักๆ ดังนี้

แนวทางการดำเนินงานเพื่อลดปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างเร่งด่วน ได้แก่ (1) กลยุทธ์เชิงรุก โดยการให้หน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปเสริมทักษะด้านการเกษตรให้แก่ประชาชน และให้มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เข้าไปผลักดันให้ประชาชนในชุมชนดำเนินการสร้างกลุ่มอาชีพทางเกษตรกรรมเนื่องจากชุมชนมีแหล่งทรัพยากรทางการเกษตรที่สมบูรณ์ และ (2) กลยุทธ์

เชิงรับ โดยการให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเพื่อจัดหาผู้เชี่ยวชาญทางด้านบัญชีครัวเรือนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยเทคโนโลยีมาฝึกอบรม

แนวทางการดำเนินงานเพื่อลดปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างไม่เร่งด่วน ได้แก่ (1) กลยุทธ์เชิงป้องกัน โดยการให้ประชาชนรวมกลุ่มกันจัดทำบัญชีครัวเรือน และจัดหาเทคโนโลยีไว้ใช้งานร่วมกันเป็นศูนย์กลาง และ (2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข โดยการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เตรียมความพร้อมเข้าไปอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์หลังจากผลักดันให้มีการเกิดกลุ่มอาชีพ

อภิปรายผลการดำเนินงาน

กลยุทธ์สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี หากมีการบริหารจัดการตามการวิเคราะห์ TOWS matrix model จะทำให้ชุมชนสามารถสังเคราะห์กลยุทธ์และแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างเต็มรูปแบบ ผลสุดท้ายของการวิจัยนี้จะนำไปสู่แนวทางการรวมกลุ่มอาชีพโดยการบูรณาการแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

.....

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. กลยุทธ์สำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
  2. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านคลองบางโพธิ์ ตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ที่เข้าร่วมกลุ่มอาชีพ
- .....

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). **ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร, กรุงเทพฯ.
- ชนพล สราญจิตร. (2558). “ปัญหาความยากจนในสังคมไทย,” **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย**, ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 5(2).
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, และนนริฎ พิศลยบุตร. (2561). **ปรับโมเดลการพัฒนาประเทศให้โตได้ในความปั่นป่วน**. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ), 2561, เข้าถึงเมื่อ เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก https://tdri.or.th /2018/06/tdri-apc2018_session1/
- Kitzinger, Jenny. (1995). Qualitative research: introducing focus groups. **Bmj** 311.7000, 299-302.
- Spradley, James P. (2016). **Participant observation**. Waveland Press.
- Weihrich, Heinz. (1982). The TOWS matrix—A tool for situational analysis. **Long range planning** 15.2, 54-66.

อาจารย์อรรณ สิทธีวิจารณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

การพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เชิงเกษตร

แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านด่าน
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

อรรณ สิทธีวิจารณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ถูกจัดให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ด้วยสภาพปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี ทำให้ชุมชนประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านด่านมีการทำเกษตรกรรมที่หลากหลาย แต่ยังคงขาดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงร่วมกับชุมชนศึกษาพื้นที่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพต้นทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงเกษตร และศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นในชุมชนบ้านด่าน ผู้วิจัยใช้วิธีการลงพื้นที่สำรวจชุมชน (Community survey) ทั้งที่เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชน มีประชากรในชุมชนบ้านด่าน จำนวน 50 คน เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมและร่วมสังเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนบ้านด่านมีความได้เปรียบเชิงพื้นที่เนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านในการเดินทางเข้าสู่ตลาดโรงเกลือและด่านอรัญประเทศ ตามถนนสุวรรณสร (หมายเลข 33) และมีเกษตรกรในพื้นที่ หมู่ 3 บ้านไทยสามารถ ที่ทดลองทำนาเกษตรอินทรีย์ประสบความสำเร็จที่ดี เป็นชาวนาที่ปลูกข้าวขายแล้วได้กำไร ชุมชนจึงยกให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์ จากการสำรวจความต้องการของชุมชนบ้านด่านพบว่ามีความต้องการรวม กลุ่มกันทำการเกษตรอินทรีย์เพราะเห็นตัวอย่างจากผู้ที่มีมือทำจริงและประสบผลสำเร็จ จากการจัดเวทีสนทนา กลุ่มและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และเกษตรกร ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด จากเดิมที่นิยมทำการเกษตรโดยใช้พื้นที่มากเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง เปลี่ยนมาเป็นการทำเกษตรแบบอินทรีย์หรือการเกษตรปลอดสารพิษขนาดย่อมแทน เป็นการช่วยลดปัญหาการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ชุมชนยังมีการร่วมกันเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้ เช่น การให้ความรู้อันเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การนำชมแปลงนาเกษตรอินทรีย์ หรือแปลงสาธิตการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ปลอดสารพิษ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งยังเป็นการสร้างความยั่งยืนควบคู่กันไป ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ทรัพยากรท้องถิ่น, แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การมีส่วนร่วม, อรัญประเทศ, สระแก้ว

ที่มาและความสำคัญ

ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปัจจุบันมีหมู่บ้าน 7 หมู่ (ม.) ประกอบด้วย ม.1 บ้านด่าน ม.2 บ้านหนองขาม ม.3 บ้านไทยสามารถ ม.4 บ้านตุน ม.5 บ้านโรงเรียน ม.6 บ้านกุดม่วง ม.7 บ้านสุขมงคล ทั้ง 7 หมู่บ้าน มีจำนวน 1,350 หลังคาเรือน (ข้อมูลเมืองอรัญประเทศ, 2559) อรัญประเทศถูกจัดให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ด้วยสภาวะปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี กอปรกับลักษณะพื้นที่จังหวัดสระแก้วมีแหล่งน้ำไม่มาก ไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน ทำให้ชุมชนประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำนาเกษตร (ข้อมูล สวท.สระแก้ว สำนักประชาสัมพันธ์เขต 7 กรมประชาสัมพันธ์, 2559) หากชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวก็จะสูญเสียโอกาสพัฒนาในด้านอื่นๆ ไป

ชุมชนบ้านด่านมีเกษตรกรในพื้นที่ ม.3 บ้านไทยสามารถ ที่อาจจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการทำนาเกษตรอินทรีย์ แต่ยังคงขาดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน จากสมมติฐานดังกล่าวผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนจึงร่วมกันศึกษาพื้นที่เพื่อพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นที่มีเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้วในพื้นที่ให้เกิดเป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพต้นทุนทางทรัพยากรท้องถิ่นและพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงเกษตร
2. เพื่อศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นในชุมชนบ้านด่าน

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562

กลุ่มเป้าหมาย

องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารเทศบาลตำบลบ้านด่าน ผู้นำชุมชนและชุมชนตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

การดำเนินการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท ในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่สร้างให้เกิดแหล่งการเรียนรู้ เป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งให้ความสำคัญกับภาคประชาชนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิทธิชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ผู้วิจัยใช้วิธีการลงพื้นที่สำรวจชุมชน (Community survey) โดยการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ภูมิทัศน์ของชุมชน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อให้เข้าใจบริบทชุมชนทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างชัดเจน มีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น เลขาธิการนายกเทศบาลตำบลบ้านด่าน ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 บ้านไทยสามารภ ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์สมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านไทยสามารภ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิต เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชน มีประชากรในชุมชนตำบลบ้านด่านจำนวน 50 คนเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยชุมชนที่เรียกว่าการวิเคราะห์แบบผีเสื้อขยับปีก และร่วมสังเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรร่วมกับชุมชน

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 การลงพื้นที่สำรวจชุมชน (Community survey) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) การลงสำรวจพื้นที่ในตำบลบ้านด่าน พบความได้เปรียบเชิงพื้นที่เนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านในการเดินทางเข้าสู่ตลาดโรงเกลือและด่านอรัญประเทศตามถนนสุวรรณศร (หมายเลข 33) มีการตัดถนนลาดยางและทำสะพานข้ามคลองพรหมโหดทำให้การสัญจรเข้าไปยังบริเวณพื้นที่เป้าหมายตำบลบ้านด่านมีความสะดวก หากชุมชนสามารถพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมที่เป็นแปลงนาอินทรีย์ ทำเป็นแปลงสาธิตให้กับชุมชนได้เข้าไปเรียนรู้ร่วมกัน จนสามารถนำไปสู่การจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงเกษตรได้แล้วนั้น ก็จะเป็นการสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปศึกษาการทำนาเกษตรอินทรีย์และวิถีชุมชน อันจะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 1-2 สาธารณูปโภคที่ใช้สำหรับเดินทางเข้าสู่พื้นที่ชุมชนบ้านด่าน

กิจกรรมที่ 2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเทศบาลตำบลบ้านด่าน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 บ้านไทยสามัคคี ประชาชนชาวบ้านด้านการทำนาเกษตรอินทรีย์ และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านไทยสามัคคี เป็นการสร้างแนวคำถามประเด็นสภาพในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ ความรู้ความคิดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อจัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงเกษตรเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต และความต้องการ ตลอดจนความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนชุมชนด้านนาเกษตรอินทรีย์

พบว่านาเกษตรอินทรีย์ทำได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ช่วงฤดูฝน มีการตัดสินใจร่วมกับชุมชนในพื้นที่ให้แปลงนาอินทรีย์ในพื้นที่ ม.3 บ้านไทยสามัคคีของนายสอน อุดกระโทก เป็นแปลงต้นแบบในการทำนาอินทรีย์ที่ให้ผลไม่มากแต่มีรายได้ต่อปีมากกว่าการทำนาแบบทั่วไป พื้นที่ทั้งหมดที่ใช้ทำการเกษตรมีประมาณ 7 ไร่ โดยแบ่งแปลงนาออกเป็นแปลงย่อยๆ แปลงละ 2 งาน เพื่อง่ายต่อการบริหารจัดการน้ำ เกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่เพาะปลูกมาก แต่อาศัยการดูแลที่ดีและใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งสามารถเกื้อกูลกันได้ ข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพและผ่านการตรวจสอบมาตรฐานแล้วมีราคาสูงกว่า 3-4 เท่าเมื่อเทียบกับผลผลิตจากนาข้าวแบบทั่วไป

นอกฤดูการทำนาก็มีการปลูกพืชผักผลไม้แบบผสมผสาน แต่ยังคงมุ่งเน้นด้านการทำเกษตรแบบปลอดภัย เช่น การทดลองทำแปลงปลูกเมล่อนขนาดย่อม ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้

ภาพที่ 3-4 การดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

กิจกรรมที่ 3 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีชุมชนตำบลบ้านด่านเข้าร่วมกิจกรรมนี้ จำนวน 50 คน โดยแบ่งชุมชนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 10 คน คนในชุมชนต้องการพัฒนาพื้นที่เดิมเพื่อสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ แปลงนาเกษตรอินทรีย์ขนาดย่อมในพื้นที่ ม.3 บ้านไทยสามารถ ตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว จัดเป็นต้นแบบที่ให้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ จนชาวบ้าน

ในชุมชนเริ่มเห็นว่ามีผู้ประสบความสำเร็จจากการทำนาอินทรีย์ จึงมีความต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีเดิมของการปลูกข้าวที่ส่วนใหญ่เมื่อทำแล้วได้กำไรน้อยหรือขาดทุนมาเป็นวิถีใหม่คือการทำนาอินทรีย์ การสร้างพื้นที่เกษตรกรรมให้เป็นเขตการทำการเพาะปลูกแบบอินทรีย์ และหาช่องทางป้อนสินค้าเข้าสู่ระบบตลาดโดยให้รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนช่วยส่งเสริมด้านนโยบาย ภายใต้กรอบระยะเวลาของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2579) เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องการสร้างการเจริญเติบโตของชุมชนบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้องค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดกรอบความคิดทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) เพื่อใช้เป็นทิศทางการพัฒนาของประชาคมโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ถึงปี พ.ศ. 2573 ประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย (Goals) การวิจัยเชิงพื้นที่ เรื่องการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านด่าน อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 1 ประเด็น การขจัดความยากจนในทุกรูปแบบทุกพื้นที่ และรวมถึงเป้าหมายที่ 8 ประเด็นการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

ภาพที่ 5, 6 และ 7 การจัดเวทีสนทนากลุ่มและดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้

สร้างนวัตกรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในชุมชนอันจะส่งผลดีทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม แต่ยังคงไว้ซึ่งวิถีเดิมของชุมชน เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบตัวอย่างของเกษตรกรในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์โดยการนำเอาแบบอย่างแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ นายสอน ฤๅดกระโทก เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่จะมีส่วนสำคัญในการชักนำชุมชนในพื้นที่ละแวกใกล้เคียงให้หันกลับมาสนใจสภาพสิ่งแวดล้อม อด ละ เลิก การใช้สารเคมีเพื่อการทำเกษตรกรรม และหากในพื้นที่สามารถรวมกลุ่มกันได้จนเกิดเป็นวิธีการทำเกษตรรูปแบบใหม่ไม่ใช้สารเคมี จะเป็นจุดขายที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมกระบวนการทำนาแบบอินทรีย์และชุมชนก็ขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การเกษตร และต่อยอดเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เชิงเกษตรได้อีกทางหนึ่งด้วย

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์และข้อเสนอแนะ

การรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงเกษตร เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาภัยแล้ง การส่งเสริมให้민ักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีกลไกในกระบวนการพัฒนาด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และทำให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน มีการบำรุงรักษา เพื่อให้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้รับผิดชอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในชุมชน (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556)

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งควรมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลายๆ กิจกรรมแล้วแต่สภาพจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่ ประเภทนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น ได้แก่ การเข้าชมสวนเกษตร โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตในสวนหรือซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บได้ และทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ชีควาย นั่งเกวียน และอื่น ๆ การอบรมให้ความรู้เกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำการเกษตรแผนใหม่ เช่น การปลูกและการดูแลรักษา

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาจมีการให้ใบประกาศนียบัตรด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาแมลงที่มีประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ ฯลฯ เป็นกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมให้แก่ชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ ตลอดจนการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านของเกษตรกร ผลไม้สด ดอกไม้สด เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกก็เป็นสิ่งที่ชุมชนสามารถใช้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน หากชุมชนร่วมกันพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จะช่วยยกระดับรายได้ของชุมชนให้เห็นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนเร็ว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะช่วยเอื้อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางที่ช่วยภาคเอกชนที่รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันอีกด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ชาวบ้านมีโอกาสกำหนดทิศทางและร่วมตัดสินใจเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
2. ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของตนเอง
3. สร้างความยั่งยืนควบคู่กันไปทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (2546). ทรัพยากรธรรมชาติใน **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. หน้า 128. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2559). **ข้อมูลเมืองอรัญประเทศ**. ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว: จังหวัดสระแก้ว.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). **สระแก้ว**. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2560./จาก <https://www.egov.go.th/th/government-agency/19/>
- สำนักประชาสัมพันธ์เขต 7. (2559). **ข้อมูล สวท.สระแก้ว**. กรมประชาสัมพันธ์: ส.ปชส.สระแก้ว.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร

ศาสตราจารย์ ดร. อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร
 สาธารณสุขชุมชน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

การจัดการตนเอง ในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลกุดปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร

ศาสตราจารย์ ดร. อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร
 สาธารณสุขชุมชน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

E-mail: wongnuc@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้สูงอายุในบ้านกุดปลาตุก ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบสมมติฐาน จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวัยผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป พบปัญหาเรื่องการคัดกรองเบาหวาน ความดันโลหิตสูง นอกจากนี้พฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ด้านอาหาร พบว่า มีการเติมผงปรุงรส เช่น ผงชูรส รสดี ทุกครั้งที่ปรุงอาหาร ปฏิบัติเป็นประจำ ($\bar{X} = 2.60$, $SD = 0.54$) ด้านการออกกำลังกาย พบว่ามีการออกกำลังกายร่วมกับคนในครอบครัว เพื่อนหรือกลุ่มคนที่รักการออกกำลังกาย ส่วนใหญ่คือ ไม่เคยปฏิบัติเลย ($\bar{X} = 1.48$, $SD = 0.68$) ด้านการดูแลสุขภาพ พบว่า เมื่อมีอาการเจ็บป่วย

ท่านมักจะไปพบแพทย์แผนปัจจุบันรักษา ($\bar{X} = 2.70$, $SD = 0.52$) ผู้สูงอายุใช้รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพ โดยการรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน เช่น ผักพื้นบ้าน และน้ำสมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมาทำสมาธิ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ด้านผู้วิจัยได้มีการเพิ่มเติมรูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการอบสมุนไพร ซึ่งตัดแปลงสมุนไพรเป็นการเข้ากระโจมอบไอน้ำสมุนไพร และการนวดฝ่าเท้า นวดกดจุดที่ฝ่าเท้า

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ผู้สูงอายุ

ที่มาและความสำคัญ

การเปลี่ยนโครงสร้างทางอายุประชากรไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ กล่าวคือ ประเทศไทย มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ตั้งแต่ปี 2548 และคาดว่าปี 2564 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ คือ ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 (ภาครัฐกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย, 2561) ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง ถึงร้อยละ 31.7 โรคเบาหวานร้อยละ 13.3 โรคหัวใจ ร้อยละ 7.0 โรคหลอดเลือดในสมองตีบ ร้อยละ 1.6 โดยผู้สูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนการเจ็บป่วยด้วยโรคเหล่านี้สูงกว่าผู้สูงอายุเพศชาย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555) องค์การบริหารส่วนตำบลกุดปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยได้รับการสนับสนุนจากด้านงบประมาณ ความรู้ทางวิชาการจากหลายภาคส่วน มีการดำเนินกิจกรรมทั้งส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน และฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุ นอกจากนี้เริ่มมีการสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นองค์ความรู้ในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่สนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุ

ปัญหาเชิงพื้นที่ของตำบลกุดปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญคือ ปัญหาสุขภาพตามกลุ่มวัย ปี 2561 พบว่าวัยผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีข้อมูลปัญหาสุขภาพที่สำคัญคือ 1. ข้อมูลประเภทผู้สูงอายุ ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง 2. การคัดกรองเบาหวาน ความดันโลหิตสูง จากอัตราป่วยด้วยโรคเบาหวาน ปี 2557-ปี 2560 ประชาชนมีภาวะเสี่ยงสูง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น พบผู้ป่วยรายใหม่เพิ่มขึ้นทุกปี และพบว่าผู้ป่วยเบาหวาน มีภาวะแทรกซ้อนทางเท้า และตา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นสูง 3. โรคหลอดเลือดสมอง 4. ผู้ป่วยโรคซึมเศร้า (รายงานประจำปีของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดปลาตุก, 2561) โครงการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ในกลุ่มประชาชนทุกกลุ่มโรคเรื้อรัง และโครงการควบคุมป้องกันโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ในกลุ่มวัยทำงาน (15-59 ปี) ยังไม่มีการดำเนินการ ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดทำโครงการการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหากลุ่มผู้สูงอายุ ให้มีสุขภาพที่ดี แข็งแรง ไม่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง และเพื่อสร้างการเรียนรู้ในการดูแลตนเองของกลุ่มผู้สูงอายุ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ต.กุดปลาตุก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง 1 ตุลาคม 2560 วันที่สิ้นสุด 30 กันยายน 2561

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรในการศึกษาคือ ประชากรกลุ่มวัยผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ย้ายในพื้นที่ตำบลกุดปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 419 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้สูงอายุในบ้านกุดปลาตุก ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มครีเอจ จำนวน 40 คน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่จำกัด ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ 1. สัมผัสใจเข้าร่วมโครงการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ 2. สามารถเข้าร่วมโครงการได้ตลอดระยะเวลา 4 เดือน 3. สามารถสื่อสารได้ 4. ไม่เป็นคนไข้ติดเตียง

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action Research) ดังนี้

1. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งพัฒนาจากงานวิจัยของ สมัย อาจหาญ (2555) ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ฯลฯ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ข้อคำถามเป็นลักษณะเลือกตอบและเติมคำในช่องว่างจำนวน 14 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการดูแลสุขภาพจำนวน 21 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 3 ระดับ คือ 3, 2 และ 1 มีเกณฑ์การเลือกตอบ การให้คะแนน และวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ปฏิบัติเป็นประจำ หมายถึง ปฏิบัติในข้อความนั้นทุกครั้ง
ปฏิบัติบางครั้ง หมายถึง ปฏิบัติในข้อความนั้นเป็นบางครั้ง
ไม่เคยปฏิบัติเลย หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติในข้อความนั้นเลย

การให้คะแนน

ปฏิบัติเป็นประจำ	3 คะแนน
ปฏิบัติบางครั้ง	2 คะแนน
ไม่เคยปฏิบัติเลย	1 คะแนน

1.2 วิเคราะห์ข้อมูล

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.66 อยู่ในระดับ ไม่เคยปฏิบัติเลย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.67 – 2.33 อยู่ในระดับ ปฏิบัติบางครั้ง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.34 – 3.00 อยู่ในระดับ ปฏิบัติเป็นประจำ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังหน่วยงาน อบต.กุดปลาตุก

ขั้นตอนที่ 2 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลได้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสมบูรณ์ทั้งสิ้น 40 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 3 การลงพื้นที่ทำกิจกรรม โดยมีกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การให้ความรู้โดยการบรรยายเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านไทยรวมถึงผักพื้นบ้าน, ผลไม้ไทย และน้ำสมุนไพรด้วย **กิจกรรมที่ 2** การบรรยายและปฏิบัติการอบสมุนไพร โดยดัดแปลงส้อมไม้เป็นการเข้ากระโจมอบไอน้ำสมุนไพร ก่อนเข้าอบจะต้องทำการวัดความดันเลือดก่อน และแนะนำว่า ถ้ามีอาการเวียนหัว มีไข้ มีประจำเดือนก็ไม่ควรอบสมุนไพร **กิจกรรมที่ 3** การบรรยายและฝึกปฏิบัติการบริหารแบบไทยท่าฤๅษีตัดตนเป็นวิธีการบริหารร่างกายที่เป็นภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะคือผู้ปฏิบัติจะเคลื่อนไหวส่วนของร่างกายตามท่าทางที่กำหนด **กิจกรรมที่ 4** การนวดฝ่าเท้าและนวดกดจุดที่ฝ่าเท้าเป็นการนวดผ่อนคลาย บรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงาน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1 วิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยนำมาวิเคราะห์แจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ย 67.77 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 70.00 สถานภาพคู่ ร้อยละ 57.50 ระดับการศึกษา จบ ป.4 หรือ ป.6 คิดเป็นร้อยละ 90.00 อาชีพส่วนใหญ่ทำนา/ทำไร่/ทำสวน คิดเป็นร้อยละ 60.00

รายได้ต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 77.50 พักอาศัยอยู่กับสามี/ภรรยา คิดเป็นร้อยละ 42.50 สิทธิในการรักษาพยาบาลใช้บัตรทอง คิดเป็นร้อยละ 85.00 ส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่ คิดเป็นร้อยละ 72.50 และไม่ดื่มแอลกอฮอล์คิดเป็นร้อยละ 75.00 มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 50.00 ไม่มีการใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 62.50

พฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในแต่ละด้านมีดังนี้ 1. ด้านอาหาร พบว่า มีการเติมผงปรุงรส เช่น ผงชูรส รสดี ทุกครั้งที่ปรุงอาหาร ปฏิบัติเป็นประจำ ($\bar{X} = 2.60$, $SD = 0.54$) 2. ด้านการออกกำลังกาย พบว่า มีการทำกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายจนเหงื่อออก เช่น การทำงานบ้าน กวาดบ้าน ถูบ้าน เป็นต้น ($\bar{X} = 2.63$, $SD = 0.59$) 3. ด้านการดูแลสุขภาพ พบว่า เมื่อมีอาการเจ็บป่วยท่านมักจะไปพบแพทย์แผนปัจจุบันรักษา ($\bar{X} = 2.70$, $SD = 0.52$)

การจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่าส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติโดยการรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน เช่น ผักพื้นบ้าน และน้ำสมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมาทำสมาธิ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ทางผู้วิจัยได้มีการเพิ่มเติมรูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทย โดยการอบสมุนไพรซึ่งดัดแปลงสมุนไพรเป็นการเข้ากระโจมอบไอน้ำสมุนไพรคือการนำสมุนไพรสดหรือแห้งก็ได้ ซึ่งมีส่วนประกอบคือใบหนาด 1 กำมือ ใบเปล้า 1 กำมือ พลู 1 กำมือ ขมิ้นชัน 1 กำมือ ตะไคร้หอม 1 กำมือ ผิวมะกรูด 1 กำมือ ใบมะขาม 1 กำมือ เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ การบูร 1 ช้อนโต๊ะ พิมเสน 1 ช้อนโต๊ะ มาต้มโดยตั้งไฟไว้ได้แก้วในสมุนไพรต้มจนเดือดแล้วแฉะผ้าห่มที่ละน้อยๆ ให้อไอน้ำออกมา เพื่อให้เกิดไอน้ำขึ้นภายในสมุนไพร ใช้อบตัว และได้มอบสมุนไพรไว้ที่จุดปลาดุก จำนวน 1 หลัง พบว่าผู้สูงอายุมีการไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงาน นอกจากนี้ส่งเสริมด้านการนวดแผนไทย โดยฝึกการนวดฝ่าเท้าและนวดกดจุดที่ฝ่าเท้าพบว่าผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะ

เรียนรู้การฝึกนวด และได้นำไปนวดตนเองที่บ้าน เป็นการช่วยให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น และช่วยในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อจากการทำงานได้ด้วย ดังภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1-2 แสดงการอบสมุนไพรด้วยสมุนไพร และการนวดฝ่าเท้า

นอกจากนี้ผู้สูงอายุต้องการให้มีบริการสุขภาพที่บ้าน คือ การเยี่ยมบ้าน เนื่องจากผู้ป่วยไม่สามารถที่จะมารับบริการได้ การเยี่ยมบ้านเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการดูแลสุขภาพ สร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุ ดังภาพที่ 3 และ 4

ภาพที่ 3-4 แสดงการเยี่ยมที่บ้าน

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบกระชับและข้อเสนอแนะ

ปัญหาสถานการณ์ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาปัญหาสถานการณ์ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ตำบลกุดปลาตุก อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าปัญหาโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงมากเป็นอันดับ 2 และสถานการณ์ความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุโรคเรื้อรัง พบว่า ผู้สูงอายุโรคเรื้อรังและผู้ดูแลหลักต้องการบริการสุขภาพที่บ้านโดยการเยี่ยมบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับ พรทิพย์ สารีโส และคณะ (2560) ศึกษาสถานการณ์ ปัญหาสุขภาพ และความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุโรคเรื้อรัง: เขตเทศบาลเมืองเข็ญราย พบว่า ผู้สูงอายุโรคเรื้อรังและผู้ดูแลหลักต้องการบริการสุขภาพที่บ้านโดยมีการเยี่ยมบ้าน

นอกจากนี้พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุเฉลี่ยอยู่ในระดับปฏิบัติเป็นประจำ ($\bar{X} = 2.37$, $SD = 0.70$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขเกษม ร่วมสุข (2553) ศึกษาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ โดยใช้แบบสอบถามแบบเลือกตอบ พบว่าพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ อยู่ในระดับดีปัจจัยร่วมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ ได้แก่ อายุและสถานภาพสมรส

พฤติกรรมการสุขภาพของผู้สูงอายุในด้านอาหาร พบว่า มีการเติมผงปรุงรส เช่น ผงชูรส รสดี ทุกครั้งที่ปรุงอาหาร ปฏิบัติเป็นประจำ ($\bar{X} = 2.60$, $SD = 0.54$) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ วาสนา รวยสูงเนิน (2018) ศึกษาสถานการณ์การรับประทานอาหารโซเดียมสูงและการรับรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารโซเดียมสูงกับการเกิดโรคไตเรื้อรังของผู้ป่วยโรคไตไม่ติดต่อเรื้อรัง พบว่า สถานการณ์การบริโภคเกลือโซเดียมในผู้ป่วยโรคไตไม่ติดต่อเรื้อรังมีความเชื่อมโยงกับวิถีการบริโภคอาหารของครอบครัวและชุมชน โดยการคงรสชาติความอร่อยแบบที่เคยรับประทาน และการใช้เครื่องปรุงรสหลากหลายชนิดในอาหารที่ปรุงแต่ละประเภท เป็นสิ่งที่ผู้ป่วยรวมทั้งคนในชุมชนปฏิบัติกันทั่วไป นอกจากนี้การใช้ความรู้สึกว่ารสชาติไม่เค็มเป็นเกณฑ์กำหนดปริมาณโซเดียมในอาหารที่รับประทาน ผู้วิจัยจึงมีการให้ความรู้เรื่องการไม่ควรรู้เรื่องการใช้ผงชูรสในอาหาร และผลเสียจากผงชูรส

การจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

พบว่าส่วนใหญ่ผู้สูงอายุปฏิบัติโดยการรับประทานอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักพื้นบ้าน และน้ำสมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 70.00 สอดคล้องกับ วิชรพลประสิทธิ์ ก้อนแก้ว (2557) ศึกษาพฤติกรรมการสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลคลองตำหรุ จังหวัดชลบุรี พบว่ามีพฤติกรรมด้านการรับประทานอาหารเป็นพฤติกรรมที่ดีที่สุด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการเพิ่มเติมรูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทย คือ 1. การอบสมุนไพร โดยดัดแปลงสุมไม้เป็นการเข้ากระโจมอบไอน้ำสมุนไพร ประโยชน์คือช่วยให้การไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อย ช่วยให้ระบบการหายใจดีขึ้น บำรุงผิว รักษาผดผื่น บรรเทาอาการคัน เป็นต้น (กัญญา ตีวิเศษ, 2544) และ 2. การนวดแผนไทย งานวิจัยนี้เน้นการนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ เพื่อช่วยในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ กระตุ้นการทำงานของอวัยวะในร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วยในเบื้องต้นได้ การนวดเท้าแบบโดยรวมเป็นการกระตุ้นทั้งหมดตามแนวเส้นต่างๆ เป็นการกระตุ้นเส้นสายให้ลมเดินสะดวก โดยเริ่มที่ฝ่าเท้า หลังเท้า แล้วไปที่ขา เป็นต้น พบว่าผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะเรียนรู้การฝึกนวด และได้นำไปนวดตนเองที่บ้าน เป็นการช่วยให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น และช่วยในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อจากการทำงานได้ด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผู้สูงอายุมีการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพทำให้มีสุขภาพที่ดีมีคุณภาพชีวิตที่ดี
2. การนำผลวิจัยไปใช้โดยนำมาสร้างแผนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็นนโยบายระดับท้องถิ่นในการจัดการตนเองในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้

เอกสารอ้างอิง

- กัญญา ตีวีเศษ. (2544). **คู่มืออบรมการนวดไทย**. โครงการพัฒนาตำรา มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. สามเจริญพาณิชย์. กรุงเทพฯ.
- พรทิพย์ สารีโส และคณะ. (2560). สถานการณ์ ปัญหาสุขภาพและความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุ โรคเรื้อรัง: เขตเทศบาลเมืองเชียงราย. **วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ**, 40(2), 85-95.
- ภาครัฐกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย. (2561). **วารสารข้าราชการ สำนักงาน ก.พ.**, 60(4), 16.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2555). **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ประจำปี 2553**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- รายงานประจำปีของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดปลาตุก. (2561). **แผนงานโครงการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุข**.
- วัชรพลประสิทธิ์ ก้อนแก้ว. (2557). **พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลคลองตำหรุ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทั่วไป), มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วาสนา รวยสูงเนิน และคณะ. (2018). สถานการณ์การรับประทานอาหารโซเดียมสูงและการรับรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารโซเดียมสูงกับการเกิดโรคไตเรื้อรังของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง. **Journal of Nursing and Health Care**, 36(3), 242-250.
- สมัย อัจหาญ. (2555). **การเรียนรู้ของชุมชนที่ส่งผลต่อการดูแลสุขภาพของตนเองของประชาชนบ้านห้วยไคร้ อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การส่งเสริมสุขภาพ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุขเกษม ร่วมสุข. (2553). **พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ**. **วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณ**, 5(2).

อาจารย์ ดร.รังรอง สมมิตร

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์เด็กไทย

ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

รังรอง สมมิตร และ กณิการ์ พงศ์พันธุ์สถาพร

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์เด็กไทยส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เป็นโครงการบริการวิชาการแก่สังคมได้รับการสนับสนุนโดยส่วนกิจการเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินโครงการต่อเนื่องจากปี 2561-2563 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานการอ่านและการคิดผ่านการออกแบบกิจกรรมและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในระดับโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน 2) เพื่อพัฒนาครูด้านความรู้และทักษะในการใช้หนังสือเพื่อการเรียนรู้และการคิด 3) เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองในการสร้างพื้นฐานการอ่านและการคิด โดยการประสานความร่วมมือบ้านและโรงเรียน และ 4) เพื่อบูรณาการการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอ่านการคิดและการศึกษากับชุมชน ในหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต ผลการดำเนินการของโครงการฯ พบว่าการออกแบบกระบวนการและกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านด้วยแนวคิดการสร้างบรรยากาศ

การอ่าน-เพิ่มประสบการณ์การฟัง ทำให้เกิดนักอ่านรุ่นเยาว์ และผู้อ่านที่มีความสุขกับการอ่าน ผู้ปกครองมีการอ่านให้ลูกฟังเพิ่มมากขึ้น ชุมชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการสร้างบรรยากาศการอ่านให้กับเด็กโดยการมีจุดอ่านนิทานในชุมชนจำนวนมากขึ้น กิจกรรมของโครงการฯ มีการวางแผนให้เกิดการบูรณาการกับการเรียนการสอนในรูปแบบรับใช้สังคม (service learning)

คำสำคัญ: นิสัยรักการอ่าน, การอ่านให้ฟัง, การเรียนการสอนรูปแบบรับใช้สังคม

ที่มาและความสำคัญ

การอ่านเป็นชุมทรัพย์แห่งปัญญาของผู้คนและสังคม แต่การทำให้เกิดนิสัยรักการอ่านไม่อาจเริ่มต้นจากการฝึกทักษะหรือสิ่งใดที่เป็นหลักการอันเคร่งเครียด ฤกษ์แจสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้เกิดขึ้นในสังคมต้องเริ่มจากการให้การอ่านนำมาซึ่งความสุขความเพลิดเพลินแก่คนอ่าน แล้วจึงค่อยๆยกระดับความเพลิดเพลินเป็นการพัฒนาปัญญาเพื่อนำสู่สุขภาวะในวิถีชีวิตทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม ผลการสำรวจปี 2561 พบว่ากลุ่มเด็กวัยเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังคงประสบปัญหาอ่านไม่ออกและอ่านไม่คล่องร้อยละ 42.9 และ 26.5 ตามลำดับ ยังพบว่า การอ่านในกลุ่มเด็กเล็กต่ำกว่า 6 ปี พ่อแม่ผู้ปกครองไม่อ่านหนังสือให้ฟังเพราะเข้าใจว่าเด็กยังเล็กเกินไป สูงถึงร้อยละ 63.8 ทำให้เด็กจำนวนมากขาดโอกาสการเข้าถึงการอ่าน และความเข้าใจเช่นนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดเมื่อเทียบกับเหตุผลอื่นๆ ที่เด็กกลุ่มนี้ไม่อ่านและพัฒนาการอ่านได้ล่าช้าเมื่อถึงวัยเรียน (สำนักอุทยานการเรียนรู้, 2561) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลพื้นฐานระดับจังหวัดทั้งจังหวัดสระแก้วและนครนายกในประเด็นปัญหาความอ่อนแอด้านการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มศว ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องการอ่านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมจึงได้ดำเนิน “โครงการรวมพลังสร้างสรรค์เด็กไทยส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน” อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เพื่อพัฒนาครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ศึกษานิเทศก์และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งระดับปฐมวัยและเด็กวัยเรียน การดำเนินที่ผ่านมามีทำให้เกิดเครือข่ายโรงเรียนดำเนินกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตบริการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องในระดับโรงเรียนและการหาวิทยวิธีในการทำงานส่งเสริมการอ่านระดับครอบครัวและชุมชน การดำเนินกิจกรรมของโครงการรวมพลังสร้างสรรค์เด็กไทยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงโครงการฯ ปี 2561: การสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของโรงเรียนเพื่อการรวมพลังสร้างสรรค์เด็กไทยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระยะที่ 2 ทำให้เกิดพื้นที่การทำงานที่เอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบูรณาการเรียนการสอนของนิสิตครูผ่านรูปแบบการเรียนการสอนแบบรับใช้สังคม (service learning) การใช้กรณีศึกษา (case study) การฝึกทักษะการไตร่ตรองสะท้อนคิด (reflective thinking) อย่างมีประสิทธิภาพ มีรูปแบบการพัฒนากระบวนการทำงานของนิสิตในการลงพื้นที่จริงในแต่ละครั้งอย่างเป็นระบบตามวงจรการทำงานเชิงพัฒนาเพื่อหล่อหลอมให้นิสิตครูเกิดสมรรถนะทางวิชาชีพครูที่สำคัญ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพรทิพย์ แข็งขัน, 2555) นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสสำคัญของนิสิตที่ได้ฝึกภาวะผู้นำที่เข้าใจสภาพสังคม มีจิตสาธารณะที่จะ

เอื้อประโยชน์แก่ผู้อื่นบนฐานของความรู้และความตระหนักถึงความเป็นพลเมืองที่ตื่นตัว (active citizen) ซึ่งเป็นทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพที่นิสิตสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในการทำงานต่อไป

.....

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานการอ่านและการคิด ผ่านการออกแบบกิจกรรมและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ในระดับโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน สามารถปรับใช้และขยายผลได้
  2. เพื่อพัฒนาครูด้านความรู้และทักษะในการใช้หนังสือเพื่อการเรียนรู้และการคิด
  3. เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองในการสร้างพื้นฐานการอ่านและการคิดโดยการประสานความร่วมมือบ้านและโรงเรียน
  4. เพื่อบูรณาการการเรียนการสอน รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอ่าน การคิด และการศึกษากับชุมชน
- .....

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

พฤศจิกายน 2560 – พฤษภาคม 2562

.....

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนระดับปฐมวัยและประถมศึกษา นิสิตครูการศึกษาปฐมวัย ครูและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองเด็กระดับปฐมวัย

.....

การดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

โครงการได้ดำเนินกิจกรรมสำคัญเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1: การประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผน เตรียมความพร้อมและติดตามประเมินผลแต่ละกิจกรรม (planning & BAR & AAR) กิจกรรมที่ 2: การประชุมเพื่อสื่อสารความเข้าใจระหว่างโรงเรียน บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนและจัดเตรียมความพร้อมร่วมกัน (Start up) กิจกรรมที่ 3: เสริมสร้างความ

เข้มแข็งให้กับโรงเรียนครอบครัวนักอ่านและติดตามความก้าวหน้าของน้องนักอ่าน (Empowerment) และกิจกรรมที่ 4: การประชุมเพื่อถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมการอ่านระหว่างโรงเรียน บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Lesson Learned) โดยแต่ละกิจกรรมมีจุดประสงค์และลักษณะของกิจกรรม ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กิจกรรมสำคัญของโครงการ

อภิปรายผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการสรุปได้โดยสังเขปดังนี้

1. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพื้นฐานการอ่านและการคิด ผ่านการออกแบบกิจกรรม และกระบวนการที่มีประสิทธิภาพทั้งในระดับโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน สามารถปรับใช้และขยายผลได้ โครงการได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ คือ มีนักเรียน “นักอ่านรุ่นเยาว์” และ “ที่อาสาสมัครอ่าน” จำนวน 300 คน จากดำเนินกิจกรรม Start up และ Empowerment ในกลุ่มเป้าหมาย พบว่าทุกโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดช่วงเวลาให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งนิทานคาราวานนักเรียน ตลาดนัดและหนังสือนิทานภาพ รวมถึงจัดนักเรียนชั้น ป.4-6 มาเป็นที่อาสาสมัครอ่านการจัดกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศของการอ่าน

ที่มีความสุข มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพียงพอทำให้เกิดนักอ่านรุ่นเยาว์บรรลุตามเป้าหมาย นักอ่านรุ่นเยาว์มีโอกาสได้รู้จักหนังสือนิทานภาพที่โครงการได้คัดสรรให้เหมาะกับการอ่านในระยะแรกเริ่ม (early literacy) รวมทั้งส่งเสริมให้ที่อาสาสมัครอ่านของแต่ละโรงเรียนจัดกิจกรรม “อ่านให้ฟัง” อย่างสม่ำเสมอ มีการทำความเข้าใจและส่งเสริมให้ผู้ปกครอง “อ่านให้ฟัง” เมื่อกลับไปที่บ้าน อนึ่ง การอ่านให้ฟังของที่อาสาสมัครอ่านนอกจากจะเป็นการช่วยให้น้องปฐมวัยซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักได้รับประสบการณ์ในการอ่านผ่านการอ่านให้ฟังแล้ว ยังส่งผลต่อการพัฒนาการอ่านของที่อาสาสมัครอ่าน ฝึกความรับผิดชอบและการมีจิตอาสาของพื้นที่อ่านอีกด้วย

ภาพที่ 2 การทำงานของพื้อสาณักอ่านและนิสิตในชุมชน

2. เพื่อพัฒนาครุด้านความรู้และทักษะในการใช้หนังสือเพื่อการเรียนรู้และการคิด พบว่าครุมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หนังสือนิทานภาพมากขึ้น ทั้งนี้หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กเป็นหนังสือที่ถูกออกแบบมาเพื่อ “การอ่านให้ฟัง” ซึ่งเป็นบันไดก้าวแรกที่สำคัญสู่การอ่านของเด็กในระยะต่อไป แต่มักเป็นก้าวแรกที่ถูกละเลยและผลักใส่ให้เด็กเริ่มต้นการอ่านออกด้วยการสะกดคำ ในขณะที่เด็กยังขาดทักษะการฟัง การสนใจจดจ่อ คลังคำศัพท์ และความสามารถในการเข้าใจ “ความ” ของเรื่องราวที่มีความหมายต่อตัวเด็ก การอ่านสะกดคำ

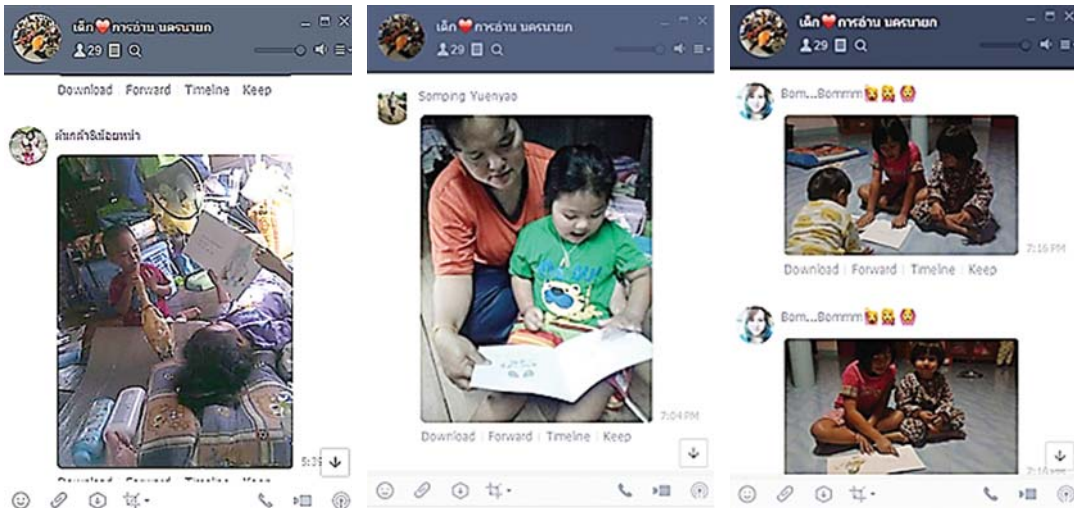
หรือที่ผู้ใหญ่คาดหวังให้เด็กอ่านออกเขียนได้โดยขาดทักษะเบื้องต้นดังกล่าว ทำให้การเริ่มต้นการอ่านไม่สนุก เป็นกระบวนการที่ยาก เน้นซ้ำ และอาจส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของเด็กในระยะยาว อนึ่ง การเข้าไปดำเนินกิจกรรมของโครงการได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากผู้บริหารและคณะครู ทำให้ครุที่เข้าร่วมกระบวนการมองเห็นความสุขของเด็กจากการอ่านหนังสือที่เหมาะสมกับช่วงวัย และคุณค่าของ “การอ่านให้ฟัง”

3. เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองในการสร้างพื้นฐานการอ่านและการคิด

โดยประสานความร่วมมือบ้านและโรงเรียน โครงการได้กำหนดตัวชี้วัดให้เกิดเครือข่ายครอบครัวรักการอ่าน จำนวน 20 ครอบครัว จากการลงพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมเดือนละครึ่งต่อเนื่องตลอดภาคการศึกษา พบว่าผู้ปกครองให้ความสนใจเข้าร่วม

กิจกรรม และจากการติดตามพบว่ามี การนำหนังสือนิทาน และใช้ “การอ่านให้ฟัง” ไปใช้ที่บ้าน และมีการรายงานความก้าวหน้าผ่าน line กลุ่มเพื่อสื่อสารกับกลุ่มครอบครัวนักอ่านของโครงการ (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ผู้ปกครองส่งภาพบรรยากาศการอ่านให้ฟังที่เกิดขึ้นที่บ้านหลังจบกิจกรรม Start up

4. เพื่อบูรณาการการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอ่านการคิดและการศึกษากับชุมชน เป็นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบรับใช้สังคม (service learning) โดยประสานการเรียนรู้ด้านความรับผิดชอบของพลเมืองต่อชุมชนและสังคมกับการพัฒนาความรู้ทางทักษะวิชาการ เน้นการทักษะการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อาจารย์ผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นในนิสิตเกิดความสนใจในปัญหาและความต้องการของชุมชน เกิดแรงจูงใจในการเข้าไปศึกษาเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่างๆ จากนั้นนำมาวางแผนรายละเอียดในการทำกิจกรรม

ลงมือปฏิบัติตามแผนโดยการเก็บและบันทึกข้อมูลจากการปฏิบัติการนั้นแล้วนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาวิเคราะห์ อภิปรายและสร้างข้อสรุปเป็นความคิดรวบยอดต่อไป อนึ่งการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวจำเป็นต้องใช้การบูรณาการระหว่างอาจารย์ผู้สอนรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันคิด วางแผนการจัดการเรียนรู้ในลักษณะการสอนแบบทีม หรือการสอนแบบร่วมมือ (co-operative teaching) ในการออกแบบการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ของนิสิตในรูปแบบการสอนแบบรับใช้สังคมให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาศักยภาพนิสิตได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 4 จุดอ่านนิทานในชุมชน อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว

ประโยชน์ที่ได้รับ

จากกิจกรรมถอดบทเรียนร่วมกับครู ผู้ปกครอง และชุมชนของโครงการฯ ผู้ปกครองส่วนหนึ่งสะท้อนว่าตนสามารถมีส่วนในการส่งเสริมการอ่านให้กับลูกหลานได้มากขึ้น การลงพื้นที่ไปจัดกิจกรรมการอ่านในชุมชนทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศการอ่าน ขณะนี้ทางคณะครู ผู้ปกครอง และชุมชนทั้งสองจังหวัดในโครงการ กำลังร่วมกันสร้าง “พื้นที่การอ่าน” เพื่อให้ลูกหลานในชุมชนมีโอกาสสัมผัสกับหนังสือนิทานภาพและการ “อ่านให้ฟัง” จากผู้ใหญ่และพี่อาสาสมัครที่อยู่มุมชน นับเป็นก้าวสำคัญที่โครงการจะได้ติดตามผลและทำความเข้าใจกับสภาพการณ์เพื่อร่วมกันพัฒนาต่อไป

การดำเนินการในระยะต่อไป

การดำเนินโครงการฯ ในระยะต่อไป (ปี 2562) เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดการสร้างบรรยากาศการอ่านในชุมชนที่มีลักษณะการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ทางโครงการฯ ได้ทำความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละตำบลของพื้นที่ที่โครงการฯ ให้บริการเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศและพื้นที่การอ่านขึ้นในชุมชน โดยยังคงความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการสร้างพี่อาสาสมัครซึ่งเป็นนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมไปกับการขยายฐานนักอ่านหน้าใหม่ไปยังกลุ่มเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ โดยใช้รูปแบบของกิจกรรมเช่นที่เคยได้รับผลสำเร็จมาแล้วในระดับโรงเรียน ได้แก่ “การสร้างบรรยากาศการอ่าน – เพิ่มประสบการณ์การฟัง” เปิดโอกาส

ให้เด็ก ครูผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครองได้สัมผัสกับหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กให้มาก มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ “การอ่านให้ฟัง” ในระหว่างกลุ่มครูและครูผู้ดูแลเด็ก และระหว่างผู้ปกครองกันเอง ให้มากขึ้นเพื่อรับรู้เทคนิควิธีการในการอ่านให้ฟังซึ่งเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการสร้างนิสัยรักการอ่าน และเพื่อเป็นการเสริมพลัง (empowerment) ให้กับผู้ใหญ่ที่แวดล้อมเด็กในพื้นที่ว่าตนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับลูกหลานของตนเองได้ต่อไป

.....

เอกสารอ้างอิง

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพรทิพย์ แข็งขัน. (2555). สมรรถนะครูและแนวทางพัฒนาครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง.

ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (บรรณาธิการ). **เพื่อความเป็นเลิศของครุศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.

สำนักอุทยานการเรียนรู้. (2561). **ผลการสำรวจการอ่านของประชากรไทย พ.ศ. 2561**. สืบค้นจาก

https://www.tkpark.or.th/tha/articles_detail/412

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภนันตา ร่มประเสริฐ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การบริหารเชิงกลยุทธ์

และการวางแผนพัฒนาอาชีพเสริมเป็นอาชีพหลัก

ศุภนันตา ร่มประเสริฐ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

โครงการการบริหารเชิงกลยุทธ์และการวางแผนพัฒนาอาชีพเสริมเป็นอาชีพหลักที่จัดทำได้ทำขึ้นนี้ มีการแบ่งการทำงานเป็นขั้นตอนอันประกอบด้วย การวางแผนและการลงพื้นที่จริงเพื่อสัมผัสปัญหาที่แท้จริงและเก็บข้อมูลเพื่อนำมาจัดแผน ในขั้นตอนการวิเคราะห์โครงการได้นำความรู้เรื่อง SWOT Analysis มาวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสที่ทำให้ประสบความสำเร็จและอุปสรรคของแคมเปญแม่ปอง นอกจากนี้ยังใช้ความรู้เรื่อง Balanced Score Card มาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย รวมทั้งกลยุทธ์ และการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่วางแผนไว้ร่วมกับชุมชน มีการนำเสนอผ่านทาง การคำนวณดอกเบี้ย การกู้เงินและผลตอบแทนในกรณีและผู้เข้าร่วมโครงการต้องการกู้เงินเพื่อขยายธุรกิจให้ใหญ่ขึ้น ขณะที่เพื่อสร้างความชัดเจนของการเริ่มโครงการให้เกิดขึ้นได้มีการนำค่า NPV มาคำนวณเพื่อวิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการ จากการนำเครื่องมือ

มาวิเคราะห์พบว่าโครงการนี้มีความคุ้มค่าหากเกิดการดำเนินการในการลงทุน เนื่องจากค่า NPV มีค่าเป็นบวก เมื่อพิจารณาต่อถึงความคุ้มค่าแล้วควรต้องมีการพิจารณาร่วมถึงประโยชน์ของสังคมที่ได้รับควบคู่ไปด้วยว่า เมื่อโครงการนี้เกิดขึ้นแล้วจะสามารถต่อยอดถึงขั้นแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ระยะที่ 2 (แผนระยะยาว) นำไปสู่การก่อให้เกิดต้นแบบทางด้านการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาธุรกิจขนาดย่อม (SME) เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้แก่ชุมชนบ้านเนินใหม่ และชุมชนใกล้เคียงต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารเชิงกลยุทธ์, การวิเคราะห์โครงการ, พัฒนาธุรกิจขนาดย่อม

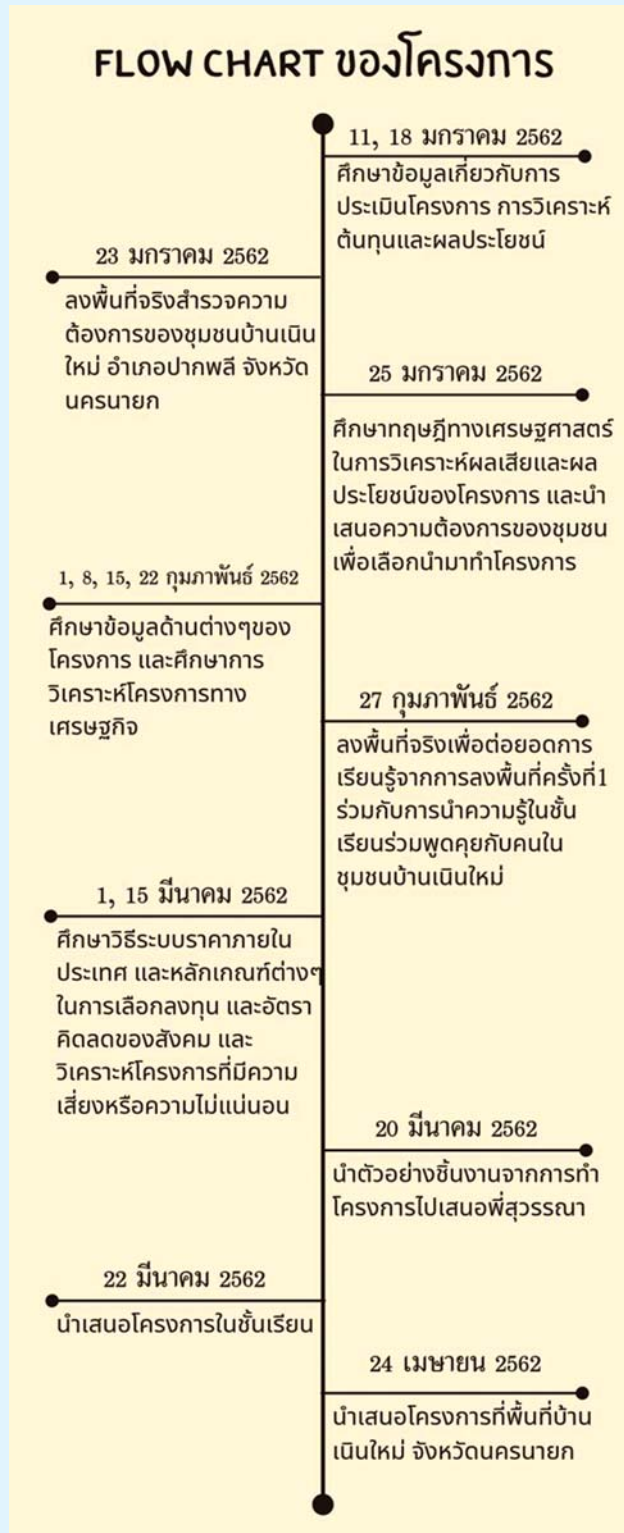
ที่มาและความสำคัญ

ในปี 2562 ทางคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ลงพื้นที่นี้เป็นปีที่ 3 ทางกลุ่มนิสิต คณาจารย์ เจ้าหน้าที่สายสนับสนุน และวิทยากรจากธนาคารเพื่อการเกษตร และปราชญ์ชาวบ้านลงพื้นที่ร่วมกันเพื่อร่วมกับชาวชุมชนในการวางแผนพัฒนาอาชีพเสริมที่ชาวชุมชนทำอยู่ให้เปลี่ยนรูปแบบเป็นอาชีพหลัก โดยในเวลาต่อมาสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี 2560 คือ คุณจินตนาได้เข้ามาขอคำปรึกษาในเรื่องการประกอบอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบันในรูปแบบอาชีพเสริมให้พัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพหลักของครอบครัวได้ โดยสมาชิกท่านอื่นในกลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะค้นหาความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละครัวเรือนและร่วมกันสร้างให้เป็นแต่ละฐานการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งฐานของชุมชนในอนาคต ซึ่งอาชีพเสริมนี้คือการทำแคหมูขายเอง โดยมีลักษณะพิเศษคือ เป็นแคหมูแบบโบราณที่ทำรับประทานได้ยาก จึงมีโจทย์คิดร่วมกับชุมชนในเรื่องของความต้องการให้ผลิตภัณฑ์แคหมูผ่าน อย. ความต้องการในเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและกำไรเพื่อการได้มาซึ่งกำไรให้ได้มากที่สุด การตลาดเพื่อให้มีช่องทางการขายแคหมูให้ได้มากขึ้น การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์แคหมูให้มีความน่าเชื่อถือและการบรรจุที่สวยงามเพื่อความน่ารับประทานของผลิตภัณฑ์ เพื่อการขยายความมีอัตลักษณ์ของครัวเรือนในชุมชนไปสู่การเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับชุมชนต้นแบบของบ้านเนินใหม่ในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างเสริมความเข้าใจในเรื่องการวางแผนธุรกิจให้กับสมาชิกในชุมชน

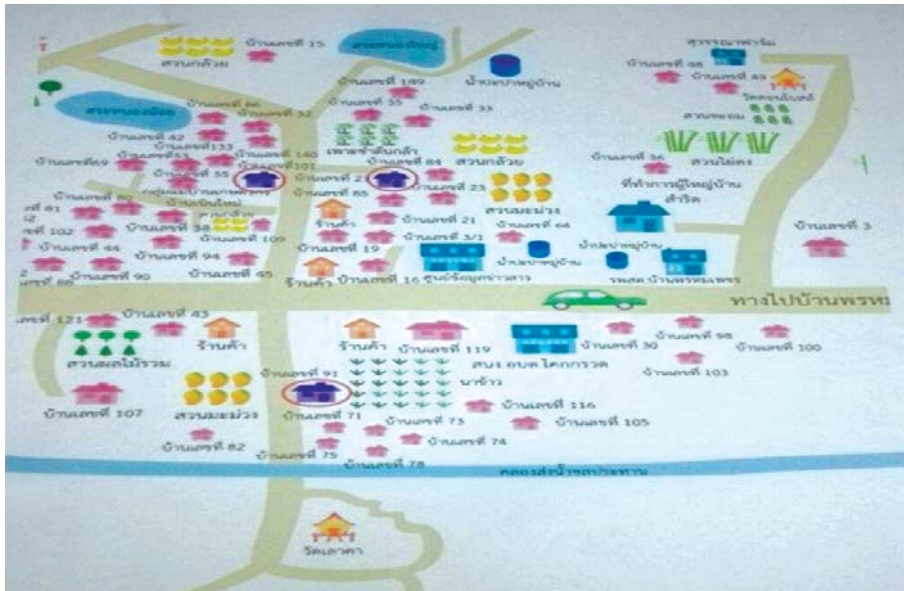
ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกหมู่บ้านเนินใหม่ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

วิเคราะห์ต้นทุนการผลิตแคหมูของบ้านพี่สุวรรณ โดยมีการช่วยวางกลยุทธ์ในการวางแผนธุรกิจ ดังนี้

การวิเคราะห์กำไรจากการทำแคหมูแบบเดิม

ตารางที่ 1 ต้นทุนการผลิตแคหมูต่อหนึ่งสัปดาห์

วัตถุดิบ	ปริมาณ	ราคา/กิโลกรัม (บาท)	ต้นทุน/สัปดาห์ (บาท)
หนังหมู	125 กิโลกรัม	60	7,500
ใบเตย	2 ใบ	-	-
หนังยาง	1 กิโลกรัม	80	80
ถุงร้อนขนาด 7*11	0.5 กิโลกรัม	76	38
ถุงร้อน ขนาด 5*6	0.5 กิโลกรัม	76	38
แก๊ส	15 กิโลกรัม	370	370
ค่าขนส่ง	-	-	1,000
รวม			9,026

ตารางที่ 2 รายได้จากการขายแคบหมูต่อหนึ่งสัปดาห์

ปริมาณทอด	ปริมาณหลังทอด	ขนาดบรรจุภัณฑ์	จำนวนบรรจุภัณฑ์	รายได้
125 กิโลกรัม	50 กิโลกรัม	ถุงเล็กบรรจุ 30 กรัม ราคา 10 บาท	1,666 ถุง	16,660 บาท

กำไรจากการขายแคบหมูต่อหนึ่งสัปดาห์ $16,660 - 9,026 = 7,634$ บาท หรือได้กำไรต่อเดือนเท่ากับ 30,563 บาท

แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ระยะที่ 1 (ระยะสั้น)

กลุ่มเป้าหมาย: ร้านขายของชำตลาดสดในเส้นทางรังสิต-นครนายก ร้านกวยเตี๋ยวในชุมชนและรอบๆ ชุมชน

ตารางที่ 3 การวางแผนการทำธุรกิจ (4P) ผลิตภัณฑ์ (Product)

	Before	After
1. Logo	ไม่มี	
2. บรรจุภัณฑ์		
3. ขนาดแคบหมู		
4. ระยะเวลาการเก็บรักษา	10 วัน	1-6 เดือน

ต้นทุนที่ใช้ในการลงทุนหากปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ตามกลยุทธ์ที่คิดข้างต้น
เครื่องซีล 399 บาท ลดราคาหนึ่งยางที่ต้องใช้ในการผลิตในระยะเวลา 1 ปี
โลโก้ 0.5-1 บาท/ดวง เพิ่มต้นทุน 0.5-1 บาท/ถุง

แผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ระยะที่ 2 (ระยะยาว)

มีการลงทุนกับต้นทุนคงที่ เช่น โรงงานผลิตแคบหมู เครื่องจักร เป็นต้น ซึ่งหาวงเงินกู้ ดังนี้

ตารางที่ 4 ตารางคำนวณการชำระเงินกู้

ธนาคาร	ประเภท สินเชื่อ	อัตรา ดอกเบี้ย	ชำระต่อ เดือน (วงเงิน 5 แสนบาท)	ชำระ ต่อเดือน (วงเงิน 8 แสนบาท)	ชำระ ต่อเดือน (วงเงิน 1 ล้านบาท)	ชำระ ต่อเดือน (วงเงิน 2 ล้านบาท)	ชำระ ต่อเดือน (วงเงิน 3 ล้านบาท)
ธนาคาร SME	สินเชื่อ เพื่อยกระดับ เศรษฐกิจชุมชน	0.656%	6,091.72	9,746.75	12,183.44	24,366.88	36,550.32
	สินเชื่อคนตัวเล็ก	1%	6,165.62	9,865.00	12,331.25	-	-

หมายเหตุ ระยะเวลาไม่เกิน 7 ปี จากตารางข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าธนาคารที่เหมาะสมกับการกู้ยืมเพื่อมาลงทุน
ในโครงการนี้คือ ธนาคาร SME ประเภทสินเชื่อคนตัวเล็ก วงเงินสูงสุดไม่เกิน 1 ล้านบาท

ตารางที่ 5 สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

รายการที่ต้องลงทุน	ราคา/หน่วย	จำนวน (เครื่อง)	ราคา (บาท)
โรงผลิตแคบหมู (ราคาคาดการณ์)	300,000	-	300,000
เครื่องอบลมร้อน	38,000-62,500	3	187,500
เครื่องบรรจุแนวตั้ง ระบบสายพาน (ราคาคาดการณ์)	100,000	1	100,000
เครื่องหั่นหมู (ราคาคาดการณ์)	60,000	1	60,000
อื่นๆ เช่น ค่าแฝง	152,500	-	152,500
รวม			800,000

สมมติฐานในกระบวนการผลิต

ผลิตแคบหมู 1 กิโลกรัม หลังอบลมร้อนเหลือเพียง 0.25 กิโลกรัม

บรรจุถุงละ 20 กรัม แพ็คได้ 12.5 ถุง/กิโลกรัม

ตารางที่ 6 สินทรัพย์หมุนเวียนที่ต้องใช้ต่อการผลิตหนึ่งวัน

รายการที่ต้องลงทุน	ราคา/หน่วย	จำนวนผลิตต่อวัน	ราคา (บาท)
บรรจุภัณฑ์	1	1,250 ถุง	1,250
คนงาน	350	5 คน	1,750
ค่าขนส่ง	-	-	-
หนังหมู	60	100 กิโลกรัม	6,000
อื่นๆ เช่น เครื่องปรุงรส	100	-	100
รวม			9,100

ราคาสินทรัพย์หมุนเวียนที่ใช้ในการผลิตเวลาหนึ่งเดือนประมาณ $9,100 \times 20 = 182,000$ บาท/เดือน

ดังนั้น งบประมาณขั้นต่ำที่ควรใช้ในการลงทุนสินทรัพย์หมุนเวียนคือ 182,000 บาท/เดือน หรือ 2 แสนบาท/เดือน ต้นทุนต่อถุง $9,100/1,250 = 7.28$ บาท/ถุง หรือประมาณ 8 บาท/ถุง

ตารางที่ 7 ตารางเปรียบเทียบกำไรและต้นทุนต่อถุงของการผลิตแคบหมูแบบเดิมและแบบใหม่

	ปริมาณวัตถุดิบ (กิโลกรัม)	ต้นทุนวัตถุดิบ (บาท)	ปริมาณหลังแปรรูป (กิโลกรัม)	ปริมาณแพ็ค (กรัม)	จำนวนที่แพ็คได้ (ถุง)	ราคาขาย (บาท)	ต้นทุนต่อถุง (บาท)	กำไรต่อถุง (บาท)
เดิม	หมู 1	60	0.4	30	13	10	4.6	5.4
ใหม่	หมู 1	60	0.25	20	12.5	18	8	10

คำนวณกำไรในการผลิตแคบหมูแบบใหม่ตามปริมาณการผลิตต่อวันดังนี้

ต้นทุนที่ต้องนำมาคิดต่อการผลิตหนึ่งถุง

ต้นทุนแคบหมูต่อถุง 8 บาท ราคาขายส่ง แคบหมูหนึ่งถุง 18 บาท

กำไรต่อถุง ราคาขาย - ต้นทุน = กำไร คือ $18 - 8 = 10$ บาท/ถุง

กรณีที่ 1 ผลิตแคบหมู 100 กิโลกรัมต่อ 1 วัน

ผลิตแคบหมู 100 กิโลกรัม หลังอบลมร้อน 25 กิโลกรัม จำนวนที่แพ็คได้ 1,250 ถุง

คำนวณหากำไร กำไร $1,250 \times 10 = 12,500$ บาท/วัน

ผลิตแคบหมู 100 กิโลกรัมต่อ 1 วัน ได้กำไรต่อวันเท่ากับ 12,500 บาท

ถ้าทำการผลิตแคบหมู 20 วันต่อ 1 เดือน จะได้กำไร $12,500 \times 20 = 250,000$ บาท

1 ปี จะได้กำไร $250,000 \times 12 = 3,000,000$ บาท

กรณีที่ 2 ผลิตหมู 75 กิโลกรัมต่อ 1 วัน

ผลิตหมู 75 กิโลกรัม หลังอบลมร้อน 18.75 กิโลกรัม จำนวนที่แพ็คได้ 937 ถุง

คำนวณหากำไร กำไร $937 \times 10 = 9,370$ บาท/วัน

ผลิตแคบหมู 75 กิโลกรัมต่อ 1 วัน ได้กำไรต่อวันเท่ากับ 9,370 บาท

ถ้าทำการผลิตแคบหมู 20 วันต่อ 1 เดือน จะได้กำไร $9,370 \times 20 = 187,400$ บาท

1 ปี จะได้กำไร 2,248,800 บาท

กรณีที่ 3 ผลิตหมู 50 กิโลกรัมต่อ 1 วัน

ผลิตหมู 50 กิโลกรัม หลังอบลมร้อน 12.5 กิโลกรัม จำนวนที่แพ็คได้ 600 ถุง

คำนวณหากำไร กำไร $600 \times 10 = 6,000$ บาท/วัน

ผลิตแคบหมู 50 กิโลกรัมต่อ 1 วัน ได้กำไรต่อวันเท่ากับ 6,000 บาท

ถ้าทำการผลิตแคบหมู 20 วันต่อ 1 เดือน จะได้กำไร $6,000 \times 20 = 120,000$ บาท

1 ปี จะได้กำไร 1,440,000 บาท

กรณีที่ 4 ผลิตหมู 25 กิโลกรัมต่อ 1 วัน

ผลิตหมู 25 กิโลกรัม หลังอบลมร้อน 6.25 กิโลกรัม จำนวนที่แพ็คได้ 300 ถุง

คำนวณหากำไร กำไร $300 \times 10 = 3,000$ บาท/วัน

ผลิตแคบหมู 25 กิโลกรัมต่อ 1 วัน ได้กำไรต่อวันเท่ากับ 3,000 บาท

ถ้าทำการผลิตแคบหมู 20 วันต่อ 1 เดือน จะได้กำไร $3,000 \times 20 = 60,000$ บาท

1 ปี จะได้กำไร 720,000 บาท

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

ตารางที่ 8 SWOT Analysis ของโครงการ

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
ขั้นตอนการทำแคบหมู เป็นแบบโบราณ แคบหมู เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่าย สามารถนำแคบหมู ไปต่อยอดในการทำ ผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้ เช่น น้ำพริกแคบหมู แคบหมู รสชาติต่างๆ เช่น รสบาร์บีคิว รสซีส	มีคู่แข่งในตลาดมาก (ตลาดแข่งขันสมบูรณ์) ผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย และไม่น่าดึงดูดผู้บริโภค ขั้นตอนการผลิตแคบหมู ยังไม่ได้มาตรฐาน วัตถุดิบ ในการผลิตแคบหมูยังมี มาตรฐานที่ไม่คงที่	ได้รับโอกาสในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์จากนิสิต	การเข้าถึงเงินลงทุน ครอบครัวยึดติดกับ แนวคิดเดิมไม่กล้าลอง สิ่งใหม่ๆ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ของร้านแคบหมูแม่ปอง โดยกำหนดเป็นกลยุทธ์หลัก (Strategic Themes) ที่สำคัญขององค์กร วิสัยทัศน์ภายใน 5 ปีข้างหน้าร้านแคบหมูแม่ปองจะต้องมีส่วนแบ่งการตลาดไม่น้อยกว่า 20% ในจังหวัดนครนายก พันธกิจ ผ่านมาตรฐานต่างๆ เช่น มาตรฐาน อย. ทำการตลาดในตลาดออนไลน์โดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มคนวัยรุ่น

ขั้นตอนที่ 3 วางแผนการดำเนินการเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายตามการกำหนดกลยุทธ์ **เป้าหมายระยะยาว:** ภายใน 5 ปีข้างหน้าร้านแคบหมูแม่ปองจะสามารถจัดจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อและร้านขายของฝากได้ ได้แก่ 7-Eleven Lotus CJ Express เป็นต้น สถานะการเงินของร้านแคบหมูแม่ปองอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และเครดิตในการกู้สามารถขอได้ง่าย ร้านแคบหมูแม่ปองมีผลิตภัณฑ์จากแคบหมูที่หลากหลาย เช่น แคบหมูปรุงรส น้ำพริกแคบหมู เป็นต้น **เป้าหมายระยะสั้น:** มีการบริหารหนี้สินอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ปรับปรุงทำโรงผลิตแคบหมูโดยอาศัยวงเงินกู้จากธนาคารที่ช่วยเหลือ SME ผ่านมาตรฐาน อย. ขยายการขายไปยังตลาดใหม่ๆ และรักษาลูกค้าเก่าอย่างเข้มแข็ง ขยายกำลังผลิตต่อวันให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการขยายตลาด ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้น่าซื้อยิ่งขึ้น **กลยุทธ์** ทำการตลาดด้วยหลัก 4P การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทำตลาดออนไลน์ ทำรูปแบบจัดส่ง Delivery และจัดส่งทางไปรษณีย์ ทำรูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้น่าสนใจ ทำการตลาดในรูปแบบไวรัส

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อมูลต่างๆ เช่น ผลกำไร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาร้าน เพื่อการบริหารงานและติดตามผลการดำเนินงานในแต่ละช่วงประกอบด้วยช่วงก่อนลงปฏิบัติ

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

ตารางที่ 9 ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ

ผลผลิต	ผลลัพธ์
1. บรรลุเกณฑ์มีความน่าเชื่อถือ	เป็นฐานการเรียนรู้ในการสร้างอาชีพเสริมเป็นอาชีพหลักให้แก่ชุมชน
2. บรรลุเกณฑ์มีคุณภาพมากขึ้น	บ้านเนินใหม่ สินค้ามีความเป็นมาตรฐานสากล ทำตลาดในยุค E-commerce

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบกระชับ และข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 10 ประมาณการกระแสเงินสด (บาท)

	งบประมาณ	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6	ปีที่ 1
รายรับ								
กู้เงิน	1 ล้าน	-	-	-	-	-	-	-
กำไร จากหมู 100 กก.	-	-	-	250,000	250,000	250,000	250,000	2,500,000
กำไร จากหมู 25 กก.	-	-	-	60,000	60,000	60,000	60,000	600,000
รายจ่าย								
ลงทุนโรง	300,000	150,000	150,000	-	-	-	-	-
เครื่อง อบลม	187,500	-	187,500	-	-	-	-	-
เครื่อง บรรจุ แนวตั้ง	100,000	-	100,000	-	-	-	-	-
เครื่องหัน	60,000	-	60,000	-	-	-	-	-
สินทรัพย์ หมุนเวียน	200,000	-	-	200,000	200,000	200,000	200,000	800,000
อื่นๆ	152,500	-	152,500	-	-	-	-	-

จากการคำนวณค่า NPV ได้คำนวณจากการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน 1,000,000 บาท โดยมี อัตราดอกเบี้ย 1% ทั้งกรณีใช้หมู 100 กิโลกรัม และ 25 กิโลกรัมในการผลิต จะได้ค่า NPV คือ 18,689,534.08 และ 3,725,488.18 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าทั้งสองกรณีมีค่ามากกว่า 0 จึงเหมาะสมแก่การลงทุน

.....

ประโยชน์ที่ได้รับ

เมื่อโครงการนี้สามารถต่อยอดถึงขั้นแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ระยะที่ 2 (แผนระยะยาว) จะก่อให้เกิด ต้นแบบทางด้านการพัฒนาเกษตรทางการตลาดและการพัฒนาธุรกิจขนาดย่อม (SME) เพื่อเป็นแหล่ง การเรียนรู้แก่ชุมชนบ้านเนินใหม่ อีกทั้งกลุ่มของนิสิตก็ได้รับประสบการณ์จากการลงพื้นที่จริงและได้เห็น ปัญหา นำมาวิเคราะห์ร่วมกับความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในโครงการเพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้และแนวทาง ร่วมกับสมาชิกในชุมชนนี้ได้จริง ในส่วนของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ดำเนิน นโยบายรับผิดชอบต่อสังคมตลอดมาตั้งแต่พันธกิจของมหาวิทยาลัยที่ว่า “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม”

.....

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยชล ทองธรรมสถิต และ เพชรรัตน์ พรหมทอง. (2562). **โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ อำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรี โดยกระบวนการวิจัย อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน**. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2562, จาก http://journal.rmutto.ac.th/template/design/file_article/article.459pdf
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัดนครนายก. (2560). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาลำปาง นครนายก ระยะ 4 ปี (พ.ศ.2561-2564)**. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2562, จาก <http://www.nakhonnayok.go.th/upload/photo/web/ENxZ0hIP.pdf>
- ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย. (2562). **สินเชื่อเพื่อยกระดับ เศรษฐกิจ ชุมชน**. สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2562, จาก <https://www.smebank.co.th/loans/LocalEconomyUpgrade>
- ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย. (2562). **สินเชื่อคนตัวเล็ก**. สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2562, จาก <https://www.smebank.co.th/loans/microSMEs>
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2562). **สินเชื่อธุรกิจรายย่อย**. สืบค้นเมื่อ 19 มีนาคม 2562, จาก https://www.baac.or.th/content-product.php?content_id=13723&content_group_semi=0002&content_group_sub=2&content_group=4&inside=1
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2562). **โครงการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ (Early - Stage) ปี 2562**. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2562, จาก <https://www.sme.go.th/th/cms-detail.php?modulekey=118&id=1245>

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก. (2558). **โครงการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรแปรรูปวิสาหกิจชุมชน**. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2562, จาก pathumthani.doae.go.th/Project2558/2.pdf

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก. (2561). **โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์และกิจกรรม 5 ส. (Big Cleaning Day)**. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2562, จาก http://www.khonyok.go.th/public/activity/data/detail/activity_id/100/menu/Array

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวิภา ยงประยูร

สาขาวิชาเทคโนโลยีพลังงาน
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

การยกระดับมูลค่าใบบางนา ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

สู่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์เพิ่มขึ้น
ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

รวิภา ยงประยูร

สาขาวิชาเทคโนโลยีพลังงาน คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและทดสอบความเหมาะสมของนวัตกรรม การสร้างมูลค่าใบบางและดอกยา โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการทำให้ชุมชนสามารถ จัดการตนเองให้เป็นชุมชนน่าอยู่ ตามขอบเขตการวิจัยที่ต้องการค้นหาแนวทาง/ กระบวนการ/วิธีการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปขยะจากใบบาง และดอกยาง ในพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ที่ประกอบด้วย การค้นหารูปแบบ/แนวทางเดิมในการจัดการขยะจากใบบางและ ดอกยางของชุมชน ระดมแนวคิด หลักฐานจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบข้อมูล ตำบล ข้อมูลเฉพาะด้านของทรัพยากรภายในชุมชนเป้าหมาย และการนำแนวทาง กระบวนการ วิธีการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการค้นหาวิธีการแปรรูปขยะ ด้วยข้อมูลการตรวจวิเคราะห์คุณสมบัติด้านต่างๆ ของใบบางและต้นยาง นำไปสู่

การประเมินปริมาณการกำจัดใบยางและดอกยางที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าใบยางและดอกยาง ตลอดจนชุมชนสามารถจัดการตนเองให้เป็นชุมชนน่าอยู่ในที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมที่เหมาะสมในการสร้างมูลค่าใบยางและดอกยาง ของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง จังหวัดเชียงใหม่ คือ กระถางปลูกต้นไม้และกระถางประดับจากใบยางนา เพื่อสร้างคุณค่าของใบยางนาและดอกยางนามากมูลค่าเชิงสังคมหรืออัตลักษณ์พื้นที่ ด้วยการดำเนินงานตามรูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ในการปรับปรุงสูตรการทำกระถางใบยางนา โดยกระบวนการ PAR นี้ ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ ซึ่งเกิดการถ่ายโอนความรู้ การพัฒนากระถางใบยาง จากนักวิชาการไปสู่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และนักเรียนในโรงเรียน ภายในพื้นที่เขตรับผิดชอบของเทศบาล จำนวน 3 นวัตกรรม ได้แก่ กระถางประดับจากใบยางภายในระยะเวลา 1 วัน และหลักสูตรการอบรมการทำกระถางจากใบยางด้วยวัสดุใกล้ตัว ตลอดจนหลักสูตรการทำกระถางใบยางสำหรับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การแปรรูปขยะ, ใบยาง, ดอกยาง

ที่มาและความสำคัญ

ชื่อของ “ตำบลยางเนิ้ง” มาจากลักษณะของต้นยางอายุกว่า 120 ปี ที่มีลักษณะ “เนิ้ง” หรือ “โน้ม” เข้าหากัน ขึ้นเรียงรายกว่าหนึ่งพันต้นบนถนนที่ทอดยาวระยะทาง 10 กิโลเมตรจากอำเภอสารภีมุ่งเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างอัตลักษณ์ให้กับตำบลยางเนิ้งมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นที่มาของการจัดทำเทศบัญญัติในการร่วมกันอนุรักษ์และ

ดูแลต้นยางภายใต้โครงการอนุรักษ์ต้นยางนา ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ตั้งแต่ปี 2548 นอกจากนี้ต้นยางจะเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่แล้ว ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ของทุกๆ ปีจะมีการผลัดใบและออกดอกเป็นผล โดยปริมาณของใบยางนาที่ผลัดใบต่อต้นต่อวันมีค่าเฉลี่ยที่ 10 กิโลกรัม หากคำนวณตามจำนวนต้นยางที่ทอดยาวตามถนน ต้นยางนี้พบว่าจะมีปริมาณใบยางนาที่ผลัดใบต่อวันถึง 10 ตัน และจะผลิตขยะประเภทใบไม้แห้งถึง 900 ตัน กลายเป็นภาระที่เทศบาลและประชาชนที่อาศัยรอบต้นยางต้องจัดการภายใต้เทศบัญญัติดังกล่าว

ภาพที่ 1 (บน) ถนนต้นยางในอดีต (ล่าง) ถนนต้นยางในปัจจุบัน
ที่มา: รายการรู้ค่าพลังงาน ช่อง 3HD

จากการลงพื้นที่ของทีมวิจัยในวันที่ 9 มิถุนายน 2560 ร่วมกับเทศบาลตำบลยางเนิ้ง จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการแปรรูปขยะภายใต้โครงการวิจัยของ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้เห็นทุนเดิมของชุมชนในพื้นที่มีองค์ความรู้ในการจัดการขยะและมีความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานต่างๆ อีกทั้งเคยจัดตั้งกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางนา แต่ประสบปัญหาด้านการตลาดจึงต้องหยุดกิจกรรมไป นอกจากนี้ทางเทศบาลยังมีระบบเก็บขยะแต่ยังประสบปัญหาการจัดการขยะจำพวกเศษกิ่งไม้ใบไม้ที่เกิดจากการตัดแต่งกิ่งของครัวเรือนในเขตความรับผิดชอบของเทศบาล เคยมีการเสนอ

แนวคิดโดยเจ้าหน้าที่งานโยธาของเทศบาล ที่จะนำกิ่งไม้ใบไม้ที่เก็บตามบ้านไปขายให้กับบริษัท สหโคเจน ที่นิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ในการใช้เป็นเชื้อเพลิงให้กับโรงงาน แต่เมื่อคำนวณต้นทุนค่าใช้จ่ายแล้วยังไม่คุ้มทุน เนื่องจากทางบริษัทรับซื้อในราคาที่ต่ำกว่าค่าน้ำมันซึ่งเป็นต้นทุนของการดำเนินการของเทศบาล และเมื่อสอบถามความต้องการของคนในพื้นที่ พบว่ามีความต้องการในการสร้างมูลค่าใบยางและดอกยาง โดยห้มาแปรรูปในลักษณะของการเผาให้เกิดควัน เนื่องจากเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชนภายใต้เทศบัญญัติตำบลยางเนิ้ง

รูปที่ 2 ปริมาณใบยางนา

รูปที่ 3 การลงพื้นที่ของทีมวิจัย

รูปที่ 4 การทดลองปฏิบัติร่วมกับชุมชน

ที่มา: รายงานการวิจัยนวัตกรรมการสร้างมูลค่าใบยางและดอกยาง โดยชุมชนมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลยางเนิ้ง จังหวัดเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2561

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการผลิตผลิตภัณฑ์จากใบยางนาโดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อประเมินการยกระดับอัตลักษณ์พื้นที่ถิ่นด้วยผลิตภัณฑ์จากใบยางนาโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่ มิถุนายน 2560 ถึง ตุลาคม 2561

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางเนิ้ง จำนวน 70 คน

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

การดำเนินการโครงการมีลักษณะของกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Models) ในการผสมผสานเครื่องมือวิจัยหลายรูปแบบทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ (วัลนิภา ฉลากบาง, 2560) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภทคือ ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หลักฐานจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบข้อมูลตำบล ข้อมูลเฉพาะด้านของทรัพยากรภายในชุมชนเป้าหมาย และข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามแผนการดำเนินการวิจัยที่ใช้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในโครงการวิจัยนี้ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เวทีระดมความคิดเห็น ผ่านรูปแบบต่างๆ อาทิ แผ่นผังประเด็น บัตรคำ ตลอดจนแผนผังเวลา เป็นต้น อันประกอบด้วยกิจกรรมหลักๆ จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่

1. การแสวงหาข้อมูลแนวคิด/ความต้องการ/ต้นทุนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับไ योगานา และผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน โดยมีวิธีการประเมินจากความเที่ยงตรงที่เกิดจากสมดุลระหว่างมุมมองของคนในซึ่งคือชุมชนท้องถิ่น และคนนอกซึ่งคือนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย โดยสรุปออกมาเป็นข้อมูลที่จะใช้ในการวางแผนเพื่อกำหนดกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำมาใช้ต่อไป

2. การกำหนดใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการแปรรูปขยะจากไ योगานา ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์พื้นถิ่นของเทศบาลตำบลยางเนิ้ง โดยมีวิธีการประเมินมูลค่าในเชิงปริมาณของขยะไ योगานา ที่นำเข้าสู่กระบวนการผลิตกระถางไ योगานา นำไปสู่การประเมินการลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์จากการเผาในที่โล่ง เมื่อไ योगานาถูกนำมาใช้เป็นวัสดุดิบในการทำกระถาง และการประเมินคุณภาพตามลักษณะทางกายภาพของกระถางไ योगานา

3. การยกระดับมูลค่าไ योगานาต่อคนในชุมชนให้สามารถจัดการตนเองให้เป็นชุมชนน่าอยู่ โดยมีการประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรม ตลอดจนการสัมภาษณ์สมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางเนิ้ง จำนวนกิจกรรมต่อเนื่องและขยายผลโดยสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางเนิ้ง ที่ถูกบรรจุอยู่ในแผนการปฏิบัติงานของเทศบาล

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

1. ต้นทุนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับต้นยางภายในชุมชน ซึ่งมีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุในเทศบาล แต่เนื่องจากการมีเทศบัญญัติไม่สามารถนำส่วนต่างๆ ของต้นยางมาใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระ ทำให้คนในชุมชนทำได้เพียงการกวาดเศษไ योगานามากอง แล้วให้ทางเทศบาลมาเก็บไปจัดการต่อไป สำหรับข้อมูลที่ถูกนำมาใช้ในการวางแผน ซึ่งประเด็นสำคัญที่ใช้ในการกำหนดกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำมาใช้ต่อไป ได้แก่ รูปแบบการทำกระถางจากไ योगานา ทั้งในส่วนการทำเป็น

กระถางปลูกและกระถางประดับ ซึ่งคนในชุมชนพิจารณาเลือกตามศักยภาพของชุมชน ที่ตอบสนองต่อข้อบัญญัติการอนุรักษ์ต้นยางของเทศบาลตำบลยางเนิ้ง

2. ผลการประเมินจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่

- มูลค่าในเชิงปริมาณของขยะใบยางนาที่นำเข้าสู่กระบวนการผลิตกระถาง โดยการทำกระถางใบยางนาทั้งในส่วนการทำเป็นกระถางใบยางสำหรับปลูก รายละเอียดของส่วนผสมใน 1 กระถาง ดังนี้ ใบยางนาที่ป่นเป็นชิ้นเล็กๆ มวล 100 กรัม แป้งมัน 200 กรัม น้ำ 1.5 ลิตร ใบและขุยมะพร้าว 50 กรัม และแกลบ 100 กรัม ส่วนกระถางใบยางประดับนั้นมีส่วนผสมที่คล้ายคลึงกัน ต่างกันตรงที่ใช้กาวยาง จำนวน 1 ขวด ทดแทนกาวยางเปียก เป็นการช่วยลดปริมาณใบยางนาออกจากการเป็นขยะมูลฝอยได้ครั้งละ 100 กรัมต่อการผลิต 1 กระถาง ซึ่งจากการประเมินกำลังผลิตจากการจัดกิจกรรมของศูนย์ผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 10 กระถางต่อการจัดอบรม 1 ครั้ง คิดเป็นปริมาณของใบยางนาถูกนำมาใช้เป็นตัวถุในการทำกระถางเท่ากับ 1 กิโลกรัม

รูปที่ 5 ส่วนผสมการทำกระถาง

รูปที่ 6 กระถางปลูกจากใบยาง

รูปที่ 7 กระถางประดับจากใบยาง

ที่มา: รายงานการวิจัยนวัตกรรมการสร้างมูลค่าใบยางและดอกยางโดยชุมชนมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลยางเนิ้ง จังหวัดเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2561

- มูลค่าในเชิงปริมาณของขยะใบยางนา 1 กิโลกรัม มีต้นทุนในการผลิตกระดาษระดับเท่ากับ 70 บาทต่อใบ มาจากค่าแรงและค่ากวนน้ำที่ใช้ ทำให้ลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์จากการเผาในที่โล่งได้ 1 ตันต่อปี (กระบวนการ LCA, 2561)
- การประเมินคุณภาพตามลักษณะทางกายภาพของกระดาษใบยางนาเฉพาะสูตรกระดาษปลูก (เตือนใจ ปิยง และคณะ, 2561) ในประเด็นการดูดซับน้ำ มีค่าเท่ากับ 95 เปอร์เซ็นต์ การทดสอบการพองตัว มีค่าเท่ากับ 94 เปอร์เซ็นต์ และการทดสอบการเปลี่ยนแปลงของความเสื่อมทางชีวภาพของกระดาษ ไม่เกิน 15 วัน ตามลำดับ

3. ผลประเมินการยกระดับมูลค่าใบยางนา ได้แก่ ผลการประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจจากการจัดกิจกรรม ตลอดจนการสัมภาษณ์สมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางนึ่ง ค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมในการทำกระดาษปลูกและกระดาษระดับจากใบยางนา เท่ากับ 4.54 และ 4.85 ตามลำดับ ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่ามีค่าอยู่ระหว่างพึงพอใจมากจนถึงพอใจมากที่สุด ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.86 และ 0.90 ซึ่งแสดงถึงข้อมูลชุดนั้นไม่มีการกระจาย สามารถสะท้อนได้จากคะแนนของแบบประเมินความพึงพอใจที่เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยเฉพาะในด้านการนำความรู้ไปใช้ของกลุ่มเป้าหมาย จำนวนกิจกรรมต่อเนื่องและขยายผลโดยสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางนึ่งที่ถูกบรรจุอยู่ในแผนการปฏิบัติงานของเทศบาล ในปีงบประมาณ 2562

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบ

ผลการดำเนินงาน การยกระดับมูลค่าใบยางนาสู่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่นตำบลยางนึ่ง ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พบว่า ชุมชนเลือกที่จะใช้องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการในการผลิตกระดาษระดับจากใบยางนา เนื่องจากกระบวนการผลิตและวัสดุที่ใช้มีความสะดวกสบายกว่า และการผลิตกระดาษทั้งสองแบบสามารถดึงปริมาณใบยางนาที่จะกลายเป็นขยะมูลฝอยที่จะเผาในที่โล่งได้ในปริมาณที่เท่ากันคือ 1 กิโลกรัม และ 1 ตันของคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งภายหลังมีการปรับปรุงสูตรกระดาษระดับจากใบยางนา โดยสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุตำบลยางนึ่ง ทำให้สามารถลดปริมาณใบยางนาที่จะกลายเป็นขยะมูลฝอย ซึ่งนำไปสู่การเผาในที่โล่งได้เพิ่มขึ้นจากเดิมกระดาษละ 100 กรัม เป็น 200 กรัม ส่งผลให้ลดการปลดปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ เพิ่มเป็น 2 ตันต่อการผลิต 1 ครั้ง ทั้งยังช่วยลดต้นทุนจากการผลิตกระดาษให้เหลือเพียง 35 บาทต่อกระดาษ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจจากการผลิตผลิตภัณฑ์จากใบยางนา และตอบโจทย์การยกระดับของผลิตภัณฑ์ที่สร้างอัตลักษณ์พื้นถิ่นตำบลยางนึ่ง

ประโยชน์ที่ได้รับ

การให้คุณค่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่น นอกจากจะพิจารณาจากมูลค่าที่ถูกยกระดับจากผลิตภัณฑ์แล้ว ยังสามารถประเมินจากกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นเป้าหมายของโครงการ ซึ่งค้นพบจากการสัมภาษณ์สมาชิก ในประเด็นการสำนึกรักบ้านเกิด และวางแผนสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ในพื้นที่ ตลอดจนการปรับเปลี่ยน

มุมมองที่มีต่อไบบางนาที่เคยเป็นปัญหาขยะมูลฝอย ให้กลายเป็นสิ่งที่สร้างมูลค่าในรูปของผลิตภัณฑ์ที่เป็น
 อัตลักษณ์พื้นถิ่น จากถนนต้นยางของอำเภอสารภีมุ่งเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ สามารถใช้เป็นของฝาก
 ให้กับนักท่องเที่ยว และเป็นตัวแทนที่บอกเล่าประวัติศาสตร์ของตำบลยางนี้

.....

เอกสารอ้างอิง

วัลนิภา ฉลากบาง. (2560). การวิจัยแบบผสมผสาน. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 7(2), 124-132.

กระบวนการ LCA. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม/องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
 องค์การมหาชน (วันที่ 6 กันยายน 2561)

เตือนใจ ปิยง และคณะ. (2561). การผลิตกระดาษต้นไม้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจากกากตะกอน
 น้ำมันปาล์ม และวัสดุเหลือทิ้งจากการเพาะเห็ด. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
 ศรีวิชัย*, 10(3), 497-511.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์ ดร.ชาวลิต สิมสวย

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

โครงการ “การจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน”

ชาวลิต สิมสวย

อาจารย์คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

E-mail: simchaow@hotmail.com โทร. 08 6523 4329

บทคัดย่อ

การจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน เพื่อสร้างความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน โดยวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดทำบริบทและข้อมูลการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านตามา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา และเพื่อร่วมหาแนวทางจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน มีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 328 คน ด้วยหลักการสร้างทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน เริ่มจากการร่วมกันหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ให้รอบด้าน จึงนำข้อมูลมาร่วมสังเคราะห์แยกแยะและร่วมกันวางแผนจัดการเพื่อหาทางออกร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้พวกเขาได้แนวคิดการจัดการพื้นที่ร่วมกัน และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้พวกเขาสามารถขอ

ใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเริ่มจากขอบริจาคที่ดินคืนคนละ 20% ของแปลงที่ดินที่ครอบครอง รวมทั้งสิ้น 180 ไร่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดการจัดสรรที่ดินให้สมาชิกที่ไม่มีที่ทำกิน ฐานะยากจน คริวเรือนละ 2 ไร่ ทำให้เขาเกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และร่วมกันวางกฎกติกาในใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่วนพื้นที่เหลือเครือข่ายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปลูกป่า จัดทำระบบผันน้ำมาใช้ในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ

คำสำคัญ: ที่สาธารณะ

ที่มาและความสำคัญ

ชุมชนบ้านตามาเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีเชื้อสายเขมร ตั้งอยู่ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันแบ่งเป็น 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตามา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา มีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 460 ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ซึ่งการเกษตรส่วนใหญ่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ปลูกข้าว เนื้อที่ประมาณร้อยละ 80 ปลูกอ้อย ร้อยละ 10 และมันสำปะหลัง ร้อยละ 10 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ประมาณ 3,000 ไร่ มีแหล่งน้ำสาธารณะในพื้นที่ ประมาณ 300 ไร่ ได้แก่ ห้วยคลองไผ่ไหลผ่าน หนองชลประทาน 70 ไร่ หนองตามา 20 ไร่ (ตื้นเขิน) หนองจบกตะเคียน 98 ไร่ หนองตาแบน 45 ไร่ (ตื้นเขิน) และหนองปลอง 12 ไร่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในการอุปโภคเท่านั้น การเพาะปลูกส่วนใหญ่เน้นการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช ต่าง ๆ น้ำที่ใช้ในการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ยกเว้นพื้นที่ใกล้แหล่งชลประทาน ดังนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำสาธารณะอย่างเพียงพอ

จะเห็นได้ว่าเดิมทีพื้นที่ทั้งสามหมู่บ้านมีวิถีชีวิตผู้คนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอาศัยทำมาหากินอิงอยู่กับธรรมชาติและทรัพยากรที่มีอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2524-2532 ได้มีโครงการจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาแหล่งน้ำ ขุดลอกหนองน้ำ ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าไม้และเส้นทางน้ำเดิม ซึ่งผลกระทบจากการพัฒนาทำให้เกิดการบุกรุกที่ดินสาธารณะอย่างต่อเนื่อง (ดูภาพที่ 2) ไม่ทราบแนวเขตที่ดินที่แน่นอน และขาดการประสานกับหน่วยงานท้องถิ่นที่ไม่รับทราบว่ามีกรณีดำเนินการเรื่องนี้อย่างไร ประกอบกับชาวบ้านในหมู่บ้านขาดที่ดินทำกินและมีฐานะยากจนเป็นจำนวนมากจึงส่งผลให้ชาวบ้านหาทางออกโดยการเข้าไปยึดพื้นที่สาธารณะเป็นที่ทำกินในลักษณะ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองในด้านการใช้ประโยชน์ ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐท้องถิ่นและส่วนกลางอย่างรุนแรงและต่อเนื่องมาโดยตลอด จากสภาพปัญหาดังกล่าวแกนนำชาวบ้านจึงได้นำปัญหาดังกล่าวมาปรึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานวิชาการในท้องถิ่นและน่าจะเป็นตัวกลางที่ดีในการหาทางออกร่วมกันได้จากเหตุดังกล่าวมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์จึงได้วางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มแกนนำในหมู่บ้านเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 570 ไร่ ปรากฏการณ์การบุกรุกพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนบ้านตามา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา ชาวบ้านมีการแผ้วถาง จับจองทำการเกษตรเป็นพื้นที่ส่วนตัวประมาณ 370 ไร่ ส่วนใหญ่ถูกชาวบ้านบุกรุกทำกินและเป็นแหล่งน้ำ(ดูภาพที่1) ที่เหลือส่วนน้อยเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ขยะบ้างทำให้เกิดความสกปรก เกิดสารพิษ เกิดโรคต่างๆ ตามมา และคาดว่ากำลังจะส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ

ขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่เน่าเสียไปด้วย ดังนั้นหากไม่สามารถจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ดังกล่าวให้ชัดเจนก่อน อาจส่งผลให้ชุมชนทั้งสามแห่งต้องขัดแย้งกันหนักขึ้นและรุนแรงขึ้นต่อไปเรื่อยๆ เพื่อให้กลุ่มแกนนำได้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอธิบายว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปจากเดิม กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงขนาดพื้นที่หรือมีการเปลี่ยนแปลงชนิดพืชที่ปลูก ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดจาก 2 ปัจจัยหลักคือ 1) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน ขนาดการถือครองที่ดิน และรายได้ของครัวเรือน และ 2) ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ การเพิ่มของประชากร การอพยพย้ายถิ่นของราษฎร

และระดับการศึกษา เป็นต้น โสภารัตน์ จารุสมบัติ (2551) ดังนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์และกลุ่มแกนนำในชุมชนจึงมีความเห็นร่วมกันว่าจะร่วมกันจัดทำโครงการ “การจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามมา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน” โดยเริ่มจากการสืบค้นหาความรู้ในด้านแนวทางปฏิบัติที่ดีเพื่อร่วมกันดำเนินการศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะร่วมกัน ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับข้อมูลสารสนเทศที่ตรงกัน มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันหาทางออกในการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเหมาะสมที่สุด โดยมีระเบียบวิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อจัดทำบริบทและข้อมูลการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านตามมา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา
2. เพื่อร่วมหาแนวทางจัดการพื้นที่สาธารณะบ้านตามมา บ้านสุขสำราญและบ้านสุขวัฒนา เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

เริ่มดำเนินโครงการ 1 เมษายน – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 (รวมระยะเวลา 270 วัน)

กลุ่มประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

จำนวนประชากรประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตามมา บ้านสุขสำราญ และบ้านสุขวัฒนา ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งสิ้น 417 ครัวเรือนหรือ 1,645 คน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) บ้านตามา หมู่ที่ 1 จำนวน 169 ครัวเรือน มีประชากรแบ่งออกเป็น ชาย 261 คน หญิง 286 คน รวมทั้งสิ้น 547 คน

2) บ้านสุขวัฒนาหมู่ที่ 16 จำนวน 101 ครัวเรือน มีประชากรแบ่งออกเป็น ชาย 212 คน หญิง 214 คน รวมทั้งสิ้น 426 คน

3) บ้านสุขสำราญหมู่ที่ 18 จำนวน 147 ครัวเรือน มีประชากรแบ่งออกเป็นชาย 358 คน หญิง 314 คน รวมทั้งสิ้น 672 คน

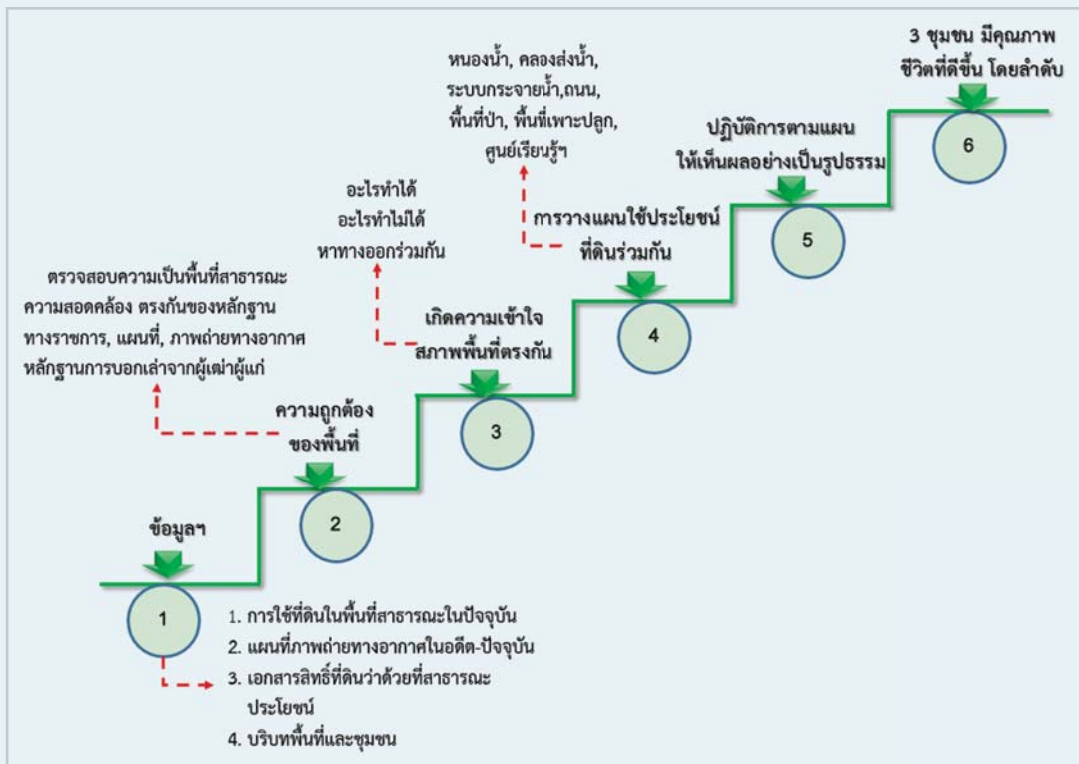
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินงานครั้งนี้ประมาณ 328 คน Yamane (1973) ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มแกนนำโดยตำแหน่ง 3 หมู่บ้านประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนันตำบล อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน 26 คน

2) กลุ่มแกนนำโดยธรรมชาติ ประกอบด้วยหัวหน้าทีม ทีมงานในหมู่บ้าน อาสาสมัครช่วยงาน ในโครงการ และกลุ่มเยาวชน จำนวน 18 คน

3) กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน 3 หมู่บ้านรวมทั้งสิ้นจำนวน 284 คน

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

ภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินงานตามบันไดผลลัพท์

กระบวนการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนหลักๆ ที่ใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงาน ในทุกวันพุธของแต่ละสัปดาห์กลุ่มแกนนำและทีมงานจะต้องใช้เวลาในช่วงเย็นตั้งแต่เวลา 17.00-20.00 น. มาร่วมปรึกษาหรือและนำเอาข้อมูล สภาพปัญหาต่างๆ มาร่วมกันหาทางออกและร่วมกันกำหนดแผนงานในครั้งต่อไป มีขั้นตอนการดำเนินงานกว้างๆ ดังนี้

1. การแสวงหาความร่วมมือร่วมกันภายในกลุ่มแกนนำ เมื่อทุกคนอยากร่วมกันแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกันจึงจำเป็นต้องสืบค้นเพื่อหาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดมาดำเนินงานให้เห็นผลในระยะเวลาอันที่สุด ดังนั้นจึงเกิดการมอบหมายหมายงานให้สืบค้นแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันก่อนเริ่มดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ค่อนข้างใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อหา กรณีตัวอย่างมาก แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจนได้พอได้ข้อสรุปในการขับเคลื่อนงานดังกล่าวให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. แต่งตั้งคณะกรรมการในชุมชน เพื่อดำเนินงานโครงการมีความชัดเจนจึงได้ดำเนินการวางโครงสร้างการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการทำงานในพื้นที่จริงและบริบทของพื้นที่โดยแบ่งโครงสร้างการดำเนินงานออกเป็น 3 ชุดประกอบด้วย 1. ชุดสำรวจและจัดทำข้อมูล 2. ชุดบริหารจัดการวางแผนการทำงานในพื้นที่ 3. ชุดที่ปรึกษาเป็นชุดที่ให้แนวคิดการวางระบบการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

3. จัดทำแบบสำรวจข้อมูลและประสานงาน การจัดเก็บข้อมูลจะต้องทำควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยก่อนจัดทำแบบสำรวจได้มีการเชิญกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สาธารณะเข้ามามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมออกแบบชุดคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูล ทำให้ทีมแกนนำได้เรียนรู้ว่าควรตั้งคำถามอย่างไร อะไรควรถามอะไรไม่ควรถาม ซึ่งต้องใช้เวลาพัฒนา

แบบสอบถามแล้วนำไปทดลองเก็บแล้วนำมาปรับแก้ใหม่ทำอย่างนี้ประมาณ 4 รอบกว่าจะทำให้แบบสำรวจนั้นค่อนข้างใช้ได้ในระดับหนึ่งในขั้นตอนนี้ทีมแกนนำได้เรียนรู้ว่าการที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงจะต้องทำให้ผู้ตอบนั้นมีความเข้าใจก่อนว่านำไปทำอะไร และต้องใช้คนที่เขารู้จักไปเก็บข้อมูลรวมไปถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน

4. ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผลจากการมีส่วนร่วมในการออกแบบชุดคำถามของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบกับการทดลองหลายครั้งทำให้ชุดที่ลงพื้นที่ที่มีความมั่นใจมากขึ้น ข้อบังคับคือไปในเวลาที่เหมาะสมคือช่วงเย็นไม่เกิน 19.00 น. ของแต่ละวัน เพราะจะทำให้มีเวลาพูดคุยได้มาก และต้องใช้คนที่รู้จักกลุ่มเป้าหมายเป็นคนไปเก็บข้อมูลหรือให้คนที่น่าเชื่อถือของคนในหมู่บ้านไปเก็บข้อมูล ซึ่งไม่ควรไปคนเดียวอาจต้องใช้ 2 หรือ 3 คนก็ได้ ในการเก็บข้อมูลและทุกคนก็ต้องช่วยกันสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายไปพร้อมๆ กันกับเกษตรกรผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ โดยขอความอนุเคราะห์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เกี่ยวกับอุปกรณ์เทคโนโลยี และบุคลากรในการช่วยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ขอความอนุเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศในอดีตของชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 จนถึงปัจจุบัน เพื่อใช้เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะในแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น

5. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาในแต่ละวันผู้ที่เก็บข้อมูลจะต้องมารอกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อทำการแยกแยะในเบื้องต้นทำเช่นนี้ไปจนครบทุกกลุ่มตามที่วางเป้าหมายไว้ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเอาทุกอย่างมาให้ทุกคนในทีมดูไปพร้อมๆ กัน และทำการแยกแยะเพื่อสังเคราะห์

ร่วมกันในขั้นนี้จะต้องให้ทุกคนได้ออกความเห็น ว่าเหตุใดจึงแยกแบบนี้เพราะอะไร ทำไมจึงไม่เป็นแบบนี้เพราะอะไรซึ่งจะทำให้ทุกคนเข้าใจและเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน จะทำให้ได้ชุดข้อมูลที่สัมพันธ์กับบริบทของผู้ตอบและจะทำให้ผู้ที่ไปเก็บข้อมูลให้ข้อมูลบริบทเพิ่มเติมได้อีกด้วยหรือช่วยชี้ว่าข้อมูลนั้นถูกต้องตามที่เก็บมาหรือไม่ เป็นต้น

6. การทำเวทีปฏิบัติการให้ความรู้ด้านการจัดการที่ดิน ในขั้นตอนนี้เดิมที่ไม่มีแต่ก็ต้องเพิ่มเนื่องจากความไม่เข้าใจด้านการจัดการที่ดินของคนในชุมชนและทีมแกนนำด้วย จึงได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพิ่มเติมเนื่องจากที่ดินของประเทศไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภทแต่ละประเภทมีการใช้ประโยชน์แตกต่างกันอย่างไร มีข้อห้าม หรืออนุญาตให้ทำอะไรได้บ้าง ผู้ถือครองควรดำเนินการอย่างไร มีคุณมีโทษอย่างไร เป็นต้น ผนวกกับได้สอดแทรกข้อเท็จจริงในพื้นที่เข้าไปในการบรรยายครั้งนี้ด้วย ทำให้เวทีดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมจำนวนมากถึง 326 คน ซึ่งมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ 5 เท่า ผลจากการดำเนินการทำให้ชาวบ้านต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า อาจารย์มาจัดอีกบ่อยๆ มีหลายคนยังไม่มาในครั้งนี้ ซึ่งครั้งต่อไป อดต. จะขอเป็นเจ้าของภาพเอง ทำให้ชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือและยังมาให้ข้อเท็จจริงอื่นๆ เพิ่มอีกหลายแง่มุม ทำให้ทีมแกนนำต่างมีความมั่นใจในข้อมูลที่ได้มามากขึ้น

7. นำเสนอข้อมูลในประชาคม 3 หมู่บ้าน หลังจากได้มีการปรึกษาหารือกันถึงการวางระบบของข้อมูล เหตุผลของข้อมูลในด้านต่างๆแล้ว การวางแผนเพื่อนำเสนอข้อมูลถือเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องเชิญกลุ่มเป้าหมายคือใครบ้าง เรื่องที่เขากำลังสนใจคืออะไร รูปแบบการนำเสนอให้เกิดพลังสู่ความร่วมมือควรเป็นอย่างไร การถ่ายทอดเนื้อหาควรเอาแค่ไหน ใครจะเป็นคนนำเสนอ นำเสนอที่ไหนเมื่อไหร่ เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้ต้อง

นำไปผลิตสื่อให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทีมงานได้ผลิตสื่อเคลื่อนไหวลงใน You Tube เพื่อสื่อสารกลุ่มวัยรุ่น ผลิตสื่อแผ่นพับเพื่อแจกให้กลุ่มเป้าหมายอ่านก่อนและเป็นการเชิญชวนมาเข้าร่วมวันจริงด้วย ทำ Power Point นำเสนอในวันจริง การทำเวทินำเสนอข้อมูลได้มีการจัดจริงถึง 4 รอบเพื่อให้ทุกกลุ่มได้เข้าถึงข้อเท็จจริงทั้งหมด ผลจากเวทีนี้ทำให้ได้ประชาคมที่ให้ข้อที่คืบจากผู้ใช้ประโยชน์อยู่ในปัจจุบันก่อนร้อยละ 20 ของแต่ละแปลงที่ดิน เมื่อใช้ประโยชน์เต็มที่แล้วค่อยมาขอเพิ่มอีกเป็นครั้งๆไป

8. ร่วมวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการจัดเวทีร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สาธารณะ 570 ไร่ดังกล่าว โดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายของแผนว่าอยากเห็นอะไรเกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน จนทำให้ได้ร่างแผนผังในเบื้องต้นและได้ดำเนินการจัดทำเวทีเช่นเดียวกันนี้รวม 3 รอบจนทำให้ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าทุกคนอยากเห็นภาพรวมกัน เครื่องมือที่ช่วยในการจัดทำแผนผังคือการจัดทำภาพ 3 มิติด้วยคอมพิวเตอร์ ลักษณะความสูงต่ำของพื้นที่ ข้อมูลเชิงปริมาณด้านการเกษตรในพื้นที่ เพื่อประกอบการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นร่วมกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน หลังจากนั้นทางกลุ่มแกนนำและผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านตามา จึงมีความเห็นร่วมกันที่จะพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะดังกล่าวให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง จึงได้ร่วมมือกันปลูกต้นไม้โดยใช้ยุทธศาสตร์กล้วยไม้กล้วยชาติด้วยยุทธศาสตร์กล้วยๆ (โครงการคืนป่าให้แผ่นดิน) ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน โรงเรียนและวัดบ้านตามา องค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง และสื่อ TPBS. ร่วมทำรายการชุมชนต้นแบบด้วย โดยสหกรณ์การเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ สนับสนุน

งบประมาณจำนวน 35,000 บาท เพื่อการจัดวางระบบท่อส่งน้ำเพื่อการเกษตรและซ่อมแซมถังน้ำเครื่องสูบน้ำที่กรมพัฒนาที่ดินได้สร้างไว้ ดำเนินการปลูกต้นไม้ กล้วย โดยแบ่งแปลงย่อยจำนวน 50 แปลง ในพื้นที่ 6 ไร่ ให้กับสมาชิกในชุมชนได้ปลูกพืชหมุนเวียนต่างๆ ไว้บริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมและช่วยดูแลกล้าไม้ที่ปลูกไปด้วย

9. ร่วมวางกฎกติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้ว่าจะมีความร่วมมือของกลุ่มชาวบ้านในการฟื้นฟูป่า แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านในชุมชนอาศัยเป็นพื้นที่เลี้ยงวัว ควาย ตากข้าวในฤดูกาลทำนา เก็บหาของป่าในฤดูฝนบ้างเล็กน้อย แต่ก็มีชาวบ้านในหมู่บ้านบางรายที่เข้าไปบุกรุกพื้นที่สาธารณะดังกล่าวเพื่อทำนา ปลูกข้าว ข้าวโพด เพื่อหวังจะจับจองเป็นกรรมสิทธิ์บุคคล กลายเป็นข้อขัดแย้งกันในชุมชน และชุมชนได้ร่วมกันคิดอยากจะทำนาพื้นที่บางส่วนจำนวน 24 ไร่ ให้เป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเน้นไปที่การปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ที่สามารถเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน ตลอดจนสร้างเป็นพื้นที่ทำการเกษตรประณีตสำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่เพาะปลูก กลุ่มแกนนำและผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านตามา จึงมีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการวางกฎกติกาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่จัดสรรให้ร่วมกัน ไม่เช่นนั้นแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นภายหลัง จึงได้เกิดข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกันขึ้นและติดประกาศนี้ไว้บริเวณทางเข้าพื้นที่และศาลาซึ่งตั้งอยู่กลางพื้นที่เพื่อประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ต่อมากลุ่มแกนนำและผู้นำชุมชนเกิดแนวคิดว่าจะต้องวางระบบบริหารจัดการพื้นที่ในรูปแบบที่เป็นทางการและคาดว่าจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยสหกรณ์การเกษตรให้ทางกลุ่มดำเนินการขอจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์เพื่อการเกษตรขึ้น ซึ่งเป็นอีก

แนวทางหนึ่งในการวางระบบบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

10. ดำเนินงานตามแผนและจัดทำงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามแผน เมื่อร่วมกันวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นทางการเรียบร้อยแล้ว กลุ่มแกนนำและผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 บ้านร่วมกันหางบประมาณสนับสนุนเพื่อให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมโดยลำดับ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานได้แก่ สื่อ TPBS. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ ในการสร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ 1 หลัง พระสงฆ์ ครู-นักเรียนของโรงเรียนบ้านตามา องค์กรเอกชน เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน โครงการชลประทานบุรีรัมย์ องค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกันสนับสนุนทั้งทรัพยากรแรงงาน เพื่อให้การดำเนินงานเห็นผลโดยเร็ว

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ได้เข้ามาร่วมวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มแกนนำในหมู่บ้านเพื่อเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 570 ไร่ ตามกระบวนการในเบื้องต้น เริ่มจากการร่วมกันหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ให้รอบด้าน นำข้อมูลมาร่วมสังเคราะห์แยกแยะและร่วมกันวางแผนจัดการเพื่อหาทางออกร่วมกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้พวกเขาสามารถขอใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเริ่มจากขอบริจาคที่ดินคืนคนละ 20% ของแปลงที่ดินที่ครอบครอง รวมทั้งสิ้น 180 ไร่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดการจัดสรรที่ดินให้สมาชิกที่ไม่มีที่ทำกิน ฐานะยากจน คราวเรือนละ 2 ไร่ ทำให้

เขาเกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และร่วมกันวางกฎกติกาในใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่วนพื้นที่เหลือเครือข่ายในชุมชนเข้ามาร่วมมือกันปลูกป่า จัดทำระบบผันน้ำมาใช้ในพื้นที่เพื่อทำการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ และทำเกษตรบนแปลงที่ดินได้อย่างราบรื่นโดยไม่ทะเลาะกัน ผลจากการดำเนินงานปีเดียวกันชุมชนนอกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์แล้ว ยังได้รับทุนสนับสนุนสำนักงานเกษตรและ

สหกรณ์จังหวัดบุรีรัมย์ ในการสร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ 1 หลัง ราคา 1,670,500 บาท ในพื้นที่สาธารณะ 24 ไร่ ซึ่งใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในปัจจุบัน และได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ พระสงฆ์ ครู-นักเรียนของโรงเรียน (ดูภาพที่ 6-7) เข้าร่วมทำโครงการกล้วยข้าวชาติด้วยยุทธศาสตร์กล้วยๆ โดยมีจำนวนต้นไม้ที่ปลูก 10,000 ต้น กล้วย 2,000 ต้น บนพื้นที่ 24 ไร่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศตำแหน่งพื้นที่สาธารณะประโยชน์ 570 ไร่ ปี พ.ศ. 2556 (ซ้อนทับด้วยโฉนดที่ดิน)

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร พ.ศ. 2556 และสำนักงานที่ดินอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2545

ภาพที่ 2 แผนที่ผังผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน (ผู้บุกรุก) ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ 570 ไร่ ปี พ.ศ. 2559
ที่มา: จากการสำรวจโดยทีมงานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการ พ.ศ. 2559

ภาพที่ 3 แผนที่ผังการแบ่งโซนที่ดินและพื้นที่พัฒนาแหล่งน้ำในเขตพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ปี พ.ศ. 2559
ที่มา: จากการสำรวจโดยทีมงานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการ พ.ศ. 2559

ภาพที่ 5 สภาพพื้นที่ที่ริมสระน้ำที่ขุด โดยกรมวิชาการ
เกษตรเมื่อปี พ.ศ. 2536

ภาพที่ 4 พื้นที่บริเวณริมหนองตาแบนในอดีตเป็น
พื้นที่ที่ขยชะขาดการดูแลจากชุมชน ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 6 ชาวบ้านตามาและนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกันปลูกป่าในพื้นที่สาธารณะ 24 ไร่

ภาพที่ 7 แปลงเกษตรผสมผสานโดยความร่วมมือจากสถาบันวิจัยและชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันเข้ามา
ใช้ประโยชน์ร่วมกัน พลิกฟื้นผืนดินให้อุดมสมบูรณ์อีกครั้ง
ที่มาทั้งสามแถว: จากการสำรวจโดยทีมงานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการ พ.ศ. 2559

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์

ความสำเร็จในพื้นที่นี้ไม่สามารถเกิดขึ้นในพื้นที่อื่นได้โดยง่ายความสำเร็จนี้เกิดจาก “การมีทุนทางสังคม” เป็นทุนสำคัญที่ทำให้การแก้ไขปัญหาโดยเกิดจากคนภายในชุมชนร่วมกันลุกขึ้นมาแก้ปัญหาด้วยตัวของพวกเขาเอง การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์เป็นแต่เพียงผู้เข้าไปร่วมหนุนเสริมการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มแกนนำในพื้นที่ทั้ง 18 คน ถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งแกนนำทั้งหมดเป็นคนในพื้นที่ที่รับรู้และเข้าใจสภาพปัญหาในพื้นที่เป็นอย่างดี การเข้ามาหนุนเสริมของมหาวิทยาลัยเป็นการช่วยวางกรอบแนวคิด ระบบการวิเคราะห์ การจัดทำเวทีการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม พร้อมๆ กับการประเมินสถานการณ์ไปด้วย ประกอบกับการฝึกอบรมแกนนำควบคู่ไปด้วย ได้แก่ การประเมินสถานการณ์ การฝึกการเก็บข้อมูลที่ต้องวิเคราะห์สถานการณ์อื่นไปด้วย เทคนิคทดลองเพื่อให้เกิดความสำเร็จ การจัดการที่ดิน เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการที่ดิน และการบริหารจัดการองค์กรให้แก่กลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้นำชุมชนควบคู่ไปด้วย เป็นต้น ประกอบกับการใช้เวลาปรึกษาหารือร่วมกันในช่วงเย็นของทุกสัปดาห์ จึงทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานมีความต่อเนื่องและสำเร็จลงได้ด้วยดี

ผลกระทบทางวิชาการในเชิงการพัฒนา คือการดำเนินงานตามโครงการนี้ประสบผลสำเร็จได้เกิดจากกระบวนการที่ทำให้เกิด “ทุนทางสังคม” (Social Capital) อานันท์ กาญจนพันธ์ (2545) กล่าวคือ กลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้นำได้ร่วมกันจัดเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมที่สะท้อนข้อเท็จจริงจากพื้นที่อย่างเป็นระบบ (บันไดผลลัพท์) แล้วจึงวางแผนการนำเสนอในหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อสารข้อมูลที่ตรงกันไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อให้กลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้นำเข้าใจข้อเท็จจริงที่ตรงกัน ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความร่วมมือที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อมั่นว่าการกระทำนั้นถูกต้อง (Norm) และก่อให้เกิดคุณค่าของสิ่งที่กำลังทำ (Value) เกิดความไว้วางใจในกันและกัน (Trust) การมีเครือข่ายหนุนเสริม (Network) ได้แก่ กลุ่มแกนนำ กลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน สถาบันวิชาการ ตลอดจนครอบครัวของแกนนำที่คอยหนุนเสริมกำลังใจด้วยดีเสมอมา และการมีสถาบันทางสังคมให้การยอมรับ (Institution) พระสงฆ์ในวัดร่วมมือที่จะให้ใช้สถานที่จัดเวทีทำความเข้าใจ เกษตรอำเภอและมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์เน้นให้พยายามวางกฎกติกาการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกัน เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการที่ทำให้เกิดทุนทางสังคมถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการไปสู่ความสำเร็จได้ ดังนั้นงานพัฒนาเชิงพื้นที่จึงควรเน้นการทำชุดข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและวางระบบการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันให้ตรงกันก่อนดำเนินการด้านอื่น เพราะสิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้มีประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แก้ปัญหาความยากจน การว่างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันในชุมชน แบ่งปัน เสียสละ ช่วยเหลือ เอื้ออาทร รู้รักสามัคคี

เป็นสถานที่เข้ามาศึกษาดูงานของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง เป็นต้นแบบการเรียนรู้การจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ด้านการจัดการดิน น้ำ ป่า เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนท้องถิ่น เป็นชุมชนต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า อากาศ อาหาร พลังงาน สุขภาวะอย่างเหมาะสม มีความสมดุล อุดมสมบูรณ์ มั่นคง และยั่งยืน สืบต่อไปสู่ลูกหลาน

เอกสารอ้างอิง

- ประภาส ปิ่นตบแต่ง และกฤษฎา บุญชัย. (2550). **บทความจากสิทธิมนุษยชนสู่สิทธิชุมชน: วิวาทะเสรีนิยมกับชุมชนนิยมในสังคมไทย**. (โครงการวิจัย นโยบายรัฐกับการละเมิดสิทธิชุมชน ชุดโครงการวิจัยสิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).
- ศิริชัย กาญจนวาสี, ดิเรก ศรีสุโข และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์. (2545). **การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2551). **นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). **สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร: สถานภาพการศึกษาเกี่ยวข้องกับวิถีคิด**. (โครงการวิจัยชุมชนกับการจัดการทรัพยากร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).
- Garrett Hardin. (1986). The Tragedy of the Commons. *Science*, 13, 25-29.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

ศาสตราจารย์กิตติศักดิ์ จิตต์แก้ว

สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

สืบสานพระราชปณิธานสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตกับการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้จากการเพาะเห็ดเศรษฐกิจแก่ชุมชน ในกลุ่มจังหวัดอันดามัน

กิตติศักดิ์ จิตต์แก้ว¹, อนันต์ สันติอมรทัต¹, สิริณญา จันท์ศักดิ์สูง¹,
จารุวรรณ พรหมเงิน¹, และอนิตทยา กังแฮ²

¹สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

บทคัดย่อ

การดำเนินงานการให้บริการวิชาการแก่สังคมแบบมีส่วนร่วม ภายใต้โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ได้ดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมายครอบคลุม 3 จังหวัดภาคใต้อันดามัน ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. ถึงเดือนมีนาคม 2562 ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต พังงาและกระบี่ สำหรับผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จำนวน 5 กลุ่ม 55 คน โดยคณะทำงานได้ส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ดอินทรีและและการแปรรูป ซึ่งนำหลักการทำงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 และประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์เป็นฐานบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการดำเนินงานพบว่า นอกจากจะมีผลผลิต (Output) ด้านการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชน แล้ว ยังเกิดผลลัพธ์ (Output) คือ ชุมชนสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน และมีรายได้เฉลี่ยต่อกลุ่ม ร้อยละ 30 และยังเกิด (Outgrowth) เพื่อการต่อยอด ขยายผลการดำเนินงานที่เป็นความต้องการจาก

สภาพจริงในรูปแบบงานวิจัยร่วมกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตในด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา

คำสำคัญ: พระราชปณิธาน, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, พันธกิจสัมพันธ์

ที่มาและความสำคัญ

ในคราวประชุมสัมมนาวิชาการ Engagement Thailand ครั้งที่ 5 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 11-12 กรกฎาคม 2561 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผู้เรียบเรียงได้รับโอกาสนำเสนอต่อที่ประชุมเรื่อง พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตกับสังคม สู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน กรณีหมู่บ้านผลิตเห็ดอินทรีย์ ตำบลศรีสุนทร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยได้นำเสนอผลของการขับเคลื่อนและการบูรณาการพันธกิจสถาบันอุดมศึกษากับกลุ่มชุมชนในรูปแบบการทำงานแบบ PAR ซึ่งสามารถทำให้กลุ่มชุมชนฯ สร้างรายได้จากอาชีพที่ส่งเสริม พึ่งตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (กิตติศักดิ์ และคณะ, 2561)

ต่อมาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยฯ ได้นำผู้บริหารระดับคณะฯ สำนักฯ รวมถึงคณาจารย์และบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยฯ ที่เกี่ยวข้องเข้าพบท่านผู้ว่า

ราชการจังหวัดภูเก็ต พังงาและกระบี่ ซึ่งมีหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ภายในจังหวัดเข้าร่วมหารือเพื่อดำเนินการโครงการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพระราชโอบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 10 ประกอบด้วย 4 โครงการหลักคือ 1) โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น 2) โครงการยกระดับสินค้าชุมชน OTOP 3) โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 4) โครงการอ่านออกเขียนได้เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยสู่การปฏิบัติ ในด้าน “การบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์กับชุมชน” ตามพันธกิจของการเป็นมหาวิทยาลัยฯ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นกระบวนการสำคัญของการดำเนินงานตามนโยบาย Reprofling อีกด้วย ทั้งนี้จากการร่วมหารือดังกล่าว ผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้นำส่วนราชการให้ความสนใจแนวคิดของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับเป้าหมาย แผนดำเนินงาน กิจกรรมภายใต้โครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำวิทยาการงานวิจัย และนวัตกรรมเข้าไปประยุกต์ช่วยเหลือประชาชน กลุ่มชุมชน ด้านการส่งเสริมอาชีพเพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเน้นการลงพื้นที่เป้าหมาย ศึกษาวิจัยกับชาวบ้านในท้องถิ่น (Social Lab) ซึ่งการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวจะทำให้ท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยฯ พบผู้บริหาร 3 จังหวัด (ภูเก็ต พังงา และกระบี่) (ภาพจาก งานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต)

ผลจากการหารือกับส่วนราชการในพื้นที่ ทำให้ผู้เรียบเรียงและคณะทำงานได้ดำเนินงานขยายผลโดยร่วมกับสมาชิกของชุมชนที่เป็นต้นแบบแห่งศูนย์เรียนรู้การผลิตเห็ดอินทรีย์ ดำเนินการส่งเสริมอาชีพแก่กลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อย โดยตกลงร่วมกันจัดกิจกรรมย่อยภายใต้โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของ

ประชาชนในท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยฯ ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้อันดามัน (ภูเก็ต พังงาและกระบี่) คือ การส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ดอินทรีย์และการแปรรูป โดยใช้วิทยาศาสตร์เป็นฐานบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายเชิงปริมาณเพื่อสร้างได้ร้อยละ 30 ภายหลังดำเนินงานเสร็จสิ้น

วัตถุประสงค์

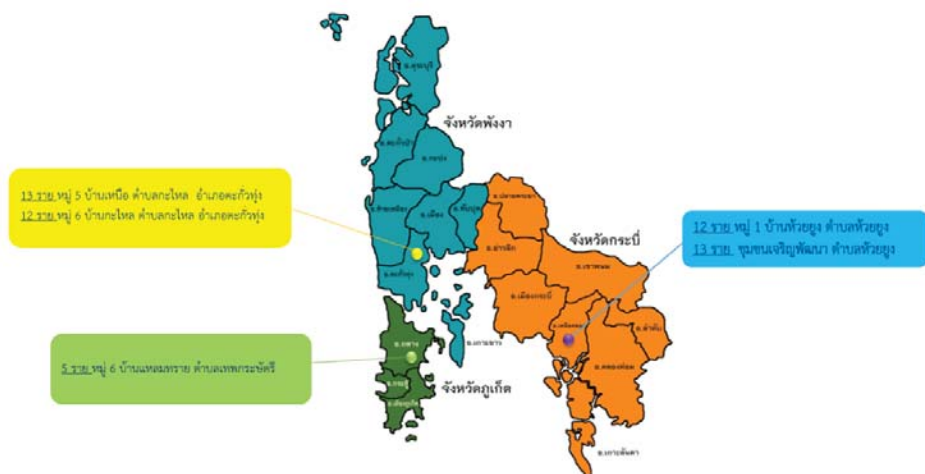
1. เพื่อสร้างอาชีพแก่ผู้มีรายได้น้อย โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้ความรู้และลงมือปฏิบัติการในพื้นที่ของชุมชนเป้าหมาย
2. เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับอาชีพเพาะเห็ด รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่ม โดยความร่วมมือระหว่างหน่วยภาครัฐ เอกชน ในพื้นที่

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562

กลุ่มเป้าหมาย

บุคคลผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จำนวน 55 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ภูเก็ต พังงา และกระบี่

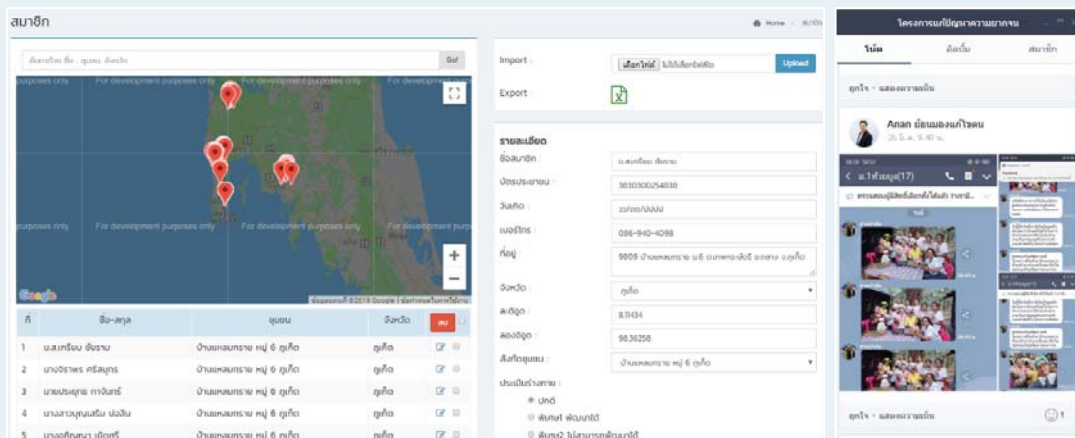

ภาพที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย 3 จังหวัด (ภูเก็ต พังงาและกระบี่)

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

ผู้เรียบเรียงได้จัดตั้งคณะทำงานทั้งจากคณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยฯ สมาชิกชุมชน วิทยากรชุมชน ของศูนย์เรียนรู้ผลิตเห็ดอินทรีย์ เพื่อร่วมหารือกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ สํารวจกลุ่มเป้าหมาย จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ร่วมมองเป้าหมาย ผลลัพธ์ (Outcome) ร่วมกำหนดวันถ่ายทอดเทคโนโลยี และการปฏิบัติการ ร่วมกำหนดข้อมูลต่างๆ ที่ต้องบันทึกรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ร่วมกำหนดวันประเมิน ติดตาม รวมถึงรูปแบบการรายงานผล ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านทางโซเชียล ไลน์กลุ่มและฐานข้อมูลกลางของมหาวิทยาลัยฯ (ภาพที่ 3)

ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมในทุกพื้นที่เป้าหมาย ได้น้อมนำศาสตร์พระราชา หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นหัวใจหลักมาดำเนินงาน เช่น ระเบิดจากข้างใน ทำตามลำดับขั้น ทำงานแบบองค์รวม ไม่ติดตำรา การมีส่วนร่วม ขาดทุนคือกำไร ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและได้น้อมนำพระราโชบายในหลวงรัชกาลที่ 10 เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (ยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ระยะเวลา 20 ปี พ.ศ. 2560-2579) มาดำเนินงานบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ สร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นบริบทและความต้องการของชุมชน

ภาพที่ 3 การบันทึกข้อมูลก่อนดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงานและหลังจากการดำเนินงาน

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

ภายหลังจากการดำเนินงานฯ แก่กลุ่มเป้าหมาย 55 ราย 5 กลุ่มชุมชน ปรากฏผลการดำเนินงาน ดังนี้ (1) ชุมชน เกิดความรู้ ความเข้าใจ การเพาะเห็ดนางฟ้าในโรงเรือน (2) ชุมชน สามารถบันทึกรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าความชื้น อุณหภูมิ ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของเห็ดนางฟ้า (3) ชุมชนได้เรียนรู้วิธีทางวิทยาศาสตร์

เทคโนโลยี แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่ม เครื่องมือต่างๆ โดยประยุกต์กับหลักวิชาการ (กิตติศักดิ์, 2562) เพื่อประกอบการดำเนินงาน (4) ชุมชน สามารถจัดทำบัญชีต้นทุน ค่าดำเนินงานต่างๆ และวางแผนการผลิตได้ (5) ชุมชน สามารถสร้างช่องทางการตลาดเพื่อการจำหน่ายแก่ลูกค้า (6) กลุ่มชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายเห็ดนางฟ้าสดเฉลี่ยต่อสัปดาห์ 5,000 บาท เฉลี่ยต่อเดือน 20,000 บาท และ (7) เกิดการขยายผลการดำเนินงานต่อเนื่อง

โดยนำกำไรหลังจากหักค่าใช้จ่ายมาจัดซื้อวัตถุดิบ
ก้อนเชื้อเห็ดนำมาพักและเปิดดอกเพื่อรอจำหน่าย

ในรอบต่อไป ผลการดำเนินงานดังกล่าว แสดงดัง
ภาพที่ 4-6

ภาพที่ 4 การถ่ายทอดเทคโนโลยี ปฏิบัติการเพาะเห็ดและการแปรรูป

ภาพที่ 5 การจัดเตรียมโรงเรือนและเก็บผลผลิต

ภาพที่ 6 การเตรียมจำหน่ายผลผลิตแก่ผู้บริโภค
(อ้างอิงภาพ งานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต)

ทั้งนี้ในระหว่างการทำดำเนินงานพื้นที่หมู่ 6 บ้านบางนุ ตำบลกะไหล จังหวัดพังงา ผู้เรียบเรียงมีโอกาสพบผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกะไหล ซึ่งปัจจุบันมีโรงเรียนเพาะเห็ดจำนวน 2,000 ก้อน 1 โรงเรือน แต่ยังคงขาดความรู้เพื่อให้มีผลผลิตที่ดี ผู้เรียบเรียงและคณะทำงานจึงได้จัดกิจกรรม

ให้ความรู้ทั้งคณะครูและนักเรียน (ภาพที่ 7) หลังจากการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น จึงนำมาสู่การหารือ สร้างหลักสูตรนอกรอบแก่ครูที่รับผิดชอบเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และอาชีพแก่นักเรียน รวมถึงการพัฒนาวิทยากรจากชุมชนบ้านบางนุ ร่วมกับโรงเรียน

ภาพที่ 7 การอบรมปฏิบัติการเพาะเห็ดและการแปรรูป ณ โรงเรียนบ้านกะไหล จังหวัดพังงา

ภาพที่ 8 ผลการดำเนินงานและการขยายผล

อภิปรายผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในโครงการนี้ นอกจากมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างอาชีพการเพาะเห็ด ด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการน้อมนำศาสตร์พระราชา หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนรับรู้ เรียนรู้ ความพอประมาณการดำเนินงานกลุ่ม และการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล ยังทำให้เกิดเป็นผลผลิต (Output) คือเห็ดนางฟ้าภูฐาน ซึ่งเป็นเห็ดเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีความต้องการสูง ในขณะที่ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นหลังการดำเนินงานเฉลี่ยต่อกลุ่มร้อยละ 30 และยังสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน ด้วยการนำเห็ดสดมาปรุงและแปรรูปเป็นอาหารทานในครัวเรือน และนำมาจำหน่ายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ที่สำคัญจากการดำเนินงานกิจกรรมในมุมมองของคุณค่านั้น ทำให้กลุ่มชุมชนเล็กๆ ที่ร่วมโครงการเกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่นๆ นำมาสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผนหาแนวทางในการสร้างอา

ชีพอื่นๆ เช่น การเลี้ยงไส้เดือนดิน การทำแก๊สชีวภาพในครัวเรือนแบบต้นทุนต่ำ การเพาะเมล็ดดอกเป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นส่วนที่ทำให้เกิดการต่อยอดขยายผลการดำเนินงาน (Outgrowth) ที่เป็นความต้องการจากสภาพจริง ในมุมมองผู้เรียบเรียง ก่อให้เกิดบทบาทของมหาวิทยาลัยฯ เพิ่มเติมด้านพันธกิจสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบ Community Engagement และ Education Engagement (ภาพที่ 8) ซึ่งทั้งผู้แทนมหาวิทยาลัยฯ ชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้ร่วมหารือวางแผนงานการดำเนินงานในระยะที่ 2 (เริ่มดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563) เพื่อใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อน (กังสดาล, 2561) ในการพัฒนาและดำเนินการสนับสนุน (ขวัญสุปฉัตร และอภิศักดิ์, 2561) รวมถึงการคำนึงถึงการบริหารจัดการภายใต้ห่วงโซ่คุณค่าจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ ในลักษณะชุมชน (กิตติศักดิ์และคณะ, 2561) เชื่อได้ว่าแผนงานดังกล่าวจะเป็นกรอบการทำงานและมีแนวโน้มหรือโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้จริงในอนาคต

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. กลุ่มชุมชนเป้าหมาย สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนลง มีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 30
2. สมาชิกเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ประยุกต์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สำหรับการเพาะเห็ด การแปรรูปเห็ด การบริหารจัดการผลิตและจัดการกลุ่ม
3. มีแผนงาน แนวทางขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อต่อยอดการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

- กังสดาล กนกหงส์. (2561). แนวทางการพัฒนาและการจัดการเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพืชผักอินทรีย์ จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**, 6(2), 261-284.
- กิตติศักดิ์ จิตต์เกื้อ, อนันต์ สันติอมรทัต, จารุวรรณ พรหมเงิน, แสงระวี วัฒนพัทลุง, อนิตทยา กังแฮ, ฤธรรมรงค์ ปลัดสงคราม, ...พหล รงค์กุล. (2561). พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตกับสังคมสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน กรณีหมู่บ้านผลิตเห็ดอินทรีย์ ตำบลศรีสุนทร อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต. **จุลสาร Ent Digest**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ฉบับที่ 5 กรกฎาคม 2561, 8-17.
- กิตติศักดิ์ จิตต์เกื้อ, อนันต์ สันติอมรทัต, จารุวรรณ พรหมเงิน, แสงระวี วัฒนพัทลุง, อนิตทยา กังแฮ, ชาญณรงค์ ตันติขำนาญกุล, ...นุจิรัตน์ ปิวคำ. (2561). ร่วมด้วยช่วยกันสร้างความเชื่อมโยง “โซ่แห่งคุณค่า จากต้นน้ำ สู่ปลายน้ำ” กรณีศึกษา: กลุ่มเพื่อนแพะ (ผู้เลี้ยงแพะ) จังหวัดภูเก็ต. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**, 10(1), 19-32.
- กิตติศักดิ์ จิตต์เกื้อ. (2562). วิถีแห่งถิ่น : แนวคิดการบริหารจัดการระดับโลกกับการยกระดับการดำเนินงานกรณีศึกษาธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตเห็ดอินทรีย์ บ้านลิพอน หัวหาร-ป่อแร่ จังหวัดภูเก็ต. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**, 11(2), 135-155.
- ขวัญสุภาณัฐ พันธุ์เกษม และอภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์. (2561). แนวทางการพัฒนากระบวนการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอก เพื่อความสำเร็จของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน. **วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. 13(1), 9-18.

ดร.ปภาดา ชมภูนิศย์

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์

รูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย โรงพยาบาลตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

ปภาดา ชมภูนิศย์

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

จากการวิเคราะห์สถานการณ์โรคเบาหวานในปัจจุบันพบว่าผู้ป่วยเบาหวานมีภาวะแทรกซ้อนมากขึ้นซึ่งพบว่สาเหตุการเกิดภาวะแทรกซ้อนเนื่องจากผู้ป่วยได้รับการรักษาไม่ต่อเนื่องและพฤติกรรมการดูแลตนเองตามคำแนะนำที่ไม่ถูกต้องและได้รับการดูแลจากญาติและชุมชนที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงพยาบาลตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ การดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะคือ 1) การศึกษาบริบทชุมชน สถานภาพ และศักยภาพของชุมชน 2) การพัฒนารูปแบบและการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย 3) การประเมินผลของการดำเนินกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 71 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบบันทึกการสังเกต แบบสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพทางด้านกายภาพ ที่สูงมาก การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ดี ผู้นำ และแกนนำ ของชุมชนให้ความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมโดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นแกนนำหลักในการดำเนิน กิจกรรมการดูแลผู้ป่วย เบาหวานในชุมชน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การจัดทำแผนและจัดตั้งทีมในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย 2) เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย 3) ดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยในชุมชน 4) การประเมินผล และการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยตามรูปแบบ พบว่ากลุ่มผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลในชุมชน เป็นผู้ป่วยเบาหวานทั้งหมด 32 ราย และจากการดำเนินงานจำนวน 1 ปี ในกลุ่มผู้ป่วย พบว่าระดับน้ำตาลที่เกาะในเม็ดเลือดแดงน้อยกว่า 6.5% จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 68.75 ซึ่งเป็นผลจากกลุ่มผู้ป่วยได้รับเข้าถึงบริการเชิงรุก จากชุมชน และกลุ่มผู้ป่วยมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การดูแลผู้ป่วยในชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ภาคีเครือข่าย

ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงไปของวิถีชีวิตจากระบบเกษตรกรรมสู่ระบบอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดดได้ทำลายสมดุลธรรมชาติดั้งเดิมนำไปสู่พิษภัยต่อสุขภาพ (อังศินันท์ อินทรกำแหง, 2552) โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากและมีความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิตของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้

มนุษย์ได้รับปัจจัย 4 ตั้งแต่เกิดจนถึงตายได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย จากสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ทำให้พฤติกรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ส่งผลให้มีจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวาน (ปภาดา ชมภูนิธย์, 2557) เพิ่มมากขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรังในประเทศไทย สำนักกระบาตวิทยา กระทรวงสาธารณสุขได้ติดตามเฝ้าระวังปัญหาการเจ็บป่วยของคนไทยจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ปี พ.ศ. 2554 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงจำนวน 379,551 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 591.38 ต่อจำนวนประชากรแสนคน และผู้ป่วยโรคเบาหวานจำนวน 179,597 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 279.83 ต่อจำนวนประชากรแสนคน และที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล 44 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 645,620 ราย และในจังหวัดอุดรธานี มีอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จากปี 2555-2558 ประกอบด้วยโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจขาดเลือด และโรคหลอดเลือดเพิ่มขึ้นทุกปี (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, 2558) สำหรับใน อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี ก็มีจำนวนผู้ป่วยทั้ง 2 โรคมากขึ้นเช่นกันในปี 2557, 2558 และ 2559 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยที่เกิดภาวะแทรกซ้อนจากโรคเบาหวานสูงเกิดขึ้นมาก ประกอบด้วยโรคหลอดเลือดสมอง หลอดเลือดหัวใจ โรคไตวายระยะที่ 4-5 และจอประสาทตาเสื่อม

จากการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน 3 ปีย้อนหลังของ ทีมการดูแลและรักษาของโรงพยาบาลดรอน พบว่าสาเหตุการเกิดภาวะแทรกซ้อนเนื่องจากผู้ป่วยได้รับการรักษาไม่ต่อเนื่อง มีความรู้ ความเข้าใจ

ความตระหนักและทักษะในการดูแลตนเอง เมื่ออยู่ที่บ้านของผู้ป่วย ยังไม่เพียงพอ จากสถานการณ์ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวทำให้ทางโรงพยาบาลตรอนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบด้านสุขภาพให้กับประชาชนและชุมชน ร่วมกับทางกลุ่มผู้นำในชุมชนและประชาชนผู้ป่วยโรคเบาหวานในพื้นที่ที่มีความเห็นที่สอดคล้องกันที่ต้องการแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้วิจัยและทีมงานรวมทั้งแกนนำในชุมชนจึงได้พัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโดยได้มีการคัดเลือกชุมชนที่พร้อมจะแก้ไขปัญหาไปพร้อมกันได้แก่ บ้านชำทอง หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลตรอน มีจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวาน 32 คน เป็นพื้นที่ไกลจาก รพ.ตรอน ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ บางรายขาดการเข้าถึงบริการที่โรงพยาบาล ทำให้ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีผลการตรวจร่างกายตามชุดสิทธิประโยชน์ของผู้ป่วยได้แก่การตรวจระดับน้ำตาลที่สะสมในเม็ดเลือดแดงโดยอยู่ในระดับที่มากกว่า 6.5 จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 78.12 (รายงานการตรวจสุขภาพประจำปีของโรงพยาบาลตรอน, 2559) และมีอัตรา

การขาดนัด คิดเป็นร้อยละ 2 โดยปกติอัตราการขาดนัดควรจะเป็นศูนย์ (รายงานการตรวจรักษาโรคของแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลตรอน, 2559) ซึ่งจากการวิเคราะห์สาเหตุร่วมกันกับชุมชนและผู้ป่วยพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดการรักษาเนื่องจากการเดินทางลำบากขาดผู้พามาส่ง ส่วนใหญ่มีความรู้ที่ไม่เพียงพอกับการดูแลตนเองและขาดความตระหนักในการป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อน อาสาสมัครสาธารณสุข ไม่สามารถจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการดูแลสุขภาพผู้ป่วยเบาหวานได้ครอบคลุมต่อปัญหาของผู้ป่วย และการให้บริการของโรงพยาบาลยังไม่ครอบคลุมต่อความต้องการผู้ป่วยที่จะทำให้ผู้ป่วยสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อดูแลตนเองอย่างต่อเนื่องได้ ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน ตั้งแต่ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ไขปัญหาการแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผล รูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงพยาบาลตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ จะเป็นการแก้ไขปัญหาและป้องกันการเกิดโรคแทรกซ้อนในกลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงพยาบาลตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

เดือนกันยายน 2560 ถึงเดือนสิงหาคม 2561

กลุ่มเป้าหมาย

ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารของโรงพยาบาลตรอน จำนวน 8 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 16 คน ตัวแทนจากผู้ป่วยโรคเบาหวานกลุ่มจำนวน 10 รวมทั้งหมดจำนวน 39 คน และกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานที่มีความยินดีสมัครใจร่วมกิจกรรม จำนวน 32 คน

การดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินงาน

โดยมีวิธีดำเนินการและการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทชุมชน สถานภาพ ศักยภาพของชุมชน แบ่งเป็น 1) การศึกษาบริบทชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน 2) การศึกษาศักยภาพและการขับเคลื่อนของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยในชุมชน

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบและการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชน ใช้ผลการศึกษาจากระยะที่ 1 นำมา ยกร่างรูปแบบจัดเวทีเพื่อร่วมการสนทนากลุ่มและอภิปรายการจัดทำรูปแบบ นำรูปแบบไปตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และนำรูปแบบที่ผ่านการตรวจสอบนำสู่การปฏิบัติ

ระยะที่ 3 การประเมินผลของการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาแบ่งได้ดังนี้ การตรวจระดับน้ำตาลที่เกาะในเม็ดเลือดแดง (HbA1C) ประจำปี ของกลุ่มตัวอย่าง ผลความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 1 ปี

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดย ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติในการวิเคราะห์ได้แก่ ร้อยละ

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาบริบทชุมชน สถานภาพ ศักยภาพของชุมชนบริบทชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน พบว่า สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและปลูกดอกไม้ เช่น ดอกบัว ต้นเตยหอม ดอกดาวเรือง การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายในหมู่บ้าน ปัจจุบันด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ประชากรมีความเป็นอยู่ดี ผู้สูงอายุอยู่บ้านไม่ค่อยได้ออกแรงทำงานหนักหรือออกกำลังกาย ด้านสังคมวัฒนธรรมมีการดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์และเครื่องดื่มที่มีรสหวานรวมกับการรับประทานที่ปรุงจากกะทิ ในงานบุญประเพณีต่างๆ อย่างไรก็ตามจากการมีโครงสร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนิน

กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพชุมชนที่ผ่านมาประชาชนให้ความเคารพและยอมรับผู้นำ ทำให้มีการประสานงานที่ดีในชุมชนจึงเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้การดำเนินงานในชุมชนประสบความสำเร็จและพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการศูนย์บริการด้านสุขภาพในหมู่บ้าน อยากปลูกพืชผักปลอดสารเคมีไว้รับประทานเองในครัวเรือน อยากให้มีสถานที่ออกกำลังกายในชุมชน มีอุปกรณ์และมีผู้นำในการออกกำลังกายในชุมชน อยากให้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การกิน การลดอาหารหวาน มัน เค็ม ในครัวเรือน การลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัด และงานบุญ และการให้ความรู้ด้านสุขภาพทางหอกระจายข่าว เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร โดยให้ผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นแกนหลักในการดำเนินงานกิจกรรม

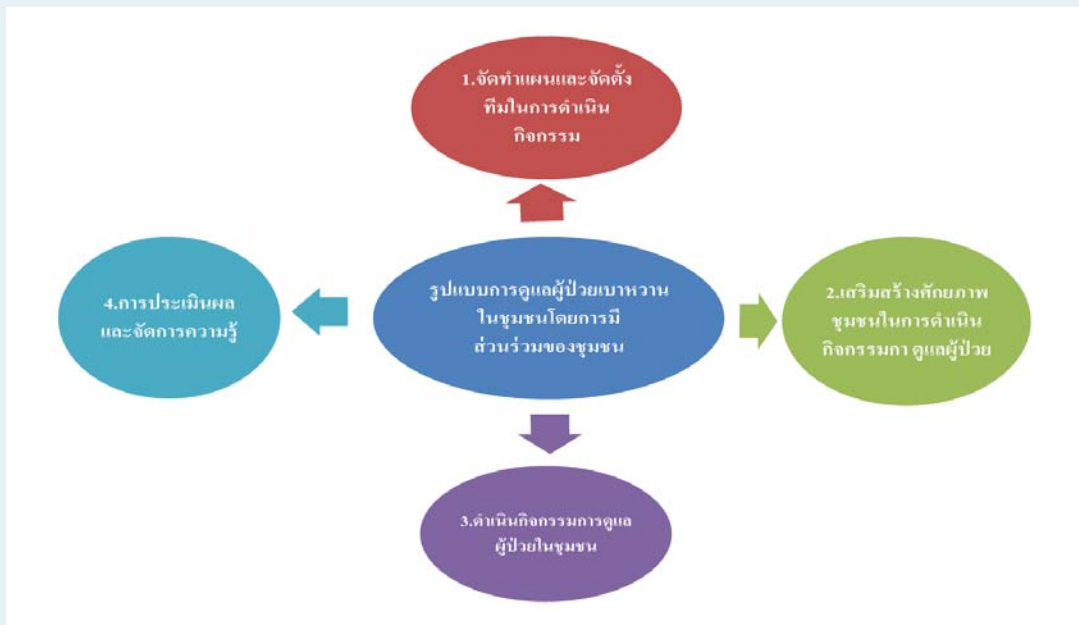
ดังกล่าว และจัดมุมเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ในหมู่บ้านซึ่งกิจกรรมดังกล่าวต้องมีการดำเนินงาน
ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในตำบล

**ศักยภาพของชุมชนและการขับเคลื่อน
ในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยเบาหวาน
ในชุมชน** หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่กลุ่มผู้นำชุมชน
ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในด้านสุขภาพชุมชน
ผู้นำชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดีกับประชาชนให้ความ
เคารพและยอมรับให้เป็นตัวแทนชุมชน ทำให้การ
ประสานงานในการดำเนินโครงการต่างๆ ในชุมชน
ดำเนินการไปด้วยดี องค์กรชุมชนกลุ่มต่างๆ และ
ประชาชนต่างให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเป็น
อย่างดีโดยมีผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้านเป็นแกนนำในการประสานระหว่าง
กลุ่มต่างๆ รวมทั้งการประสานงานกับประชาชน
นอกจากนี้ยังพบว่าในชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติที่มี
ความรู้และประสบการณ์ สามารถเป็นที่ปรึกษาของ
ชุมชนได้เป็นอย่างดี พบว่าชุมชนมีศักยภาพในมิติ

ทางกายภาพและวัฒนธรรมที่สูงมากได้แก่การมี
ประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีงานประเพณี ในท้องถิ่น
ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ประชาชนให้ความ
ร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างเป็นอย่างดี
กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็น
แกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย

2. ผลการพัฒนาารูปแบบการดูแลผู้ป่วย เบาหวานในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงพยาบาลตรอน จังหวัดอุดรธานี

จากผลการศึกษาข้อมูลทีวีเคาระห์เชิงคุณภาพ
จากระยะที่ 1 ที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชน และ
การประยุกต์จากกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย
แนวคิด Chronic care model (การดูแลผู้ป่วย
โรคเรื้อรัง) แนวคิดการมีส่วนร่วม กฎบัตรออตตาวา
แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพการปรับเปลี่ยน
พฤติกรรม ได้นำรูปแบบที่พัฒนาผ่าน ผู้ทรงคุณวุฒิ
และความคิดเห็นจากเวทีของประชาชนได้รูปแบบ
ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 จัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาและจัดตั้งทีมในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยในชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้นำชุมชนและองค์กรภาคีเครือข่ายในชุมชนใช้ข้อมูลทางด้านสุขภาพจากระบบฐานข้อมูลสุขภาพชุมชนมาประเมินตนเองของชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้ทำให้ได้แผนปฏิบัติงานร่วมกันของชุมชนและภาคีเครือข่ายคือโรงพยาบาลตรอน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง โดยจะมีการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยในวัดชำทอง ทุกวันศุกร์แรกของทุกเดือน และมีกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมโดยมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมต่างๆ ดังนี้

1. ชุมชนและภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการสำรวจชุมชน การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้วิธีการระดมการประชาคม และรวบรวมข้อมูลที่ได้

2. การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

3. จัดการประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้กับผู้นำและแกนนำ ดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน จัดตั้งทีมการปฏิบัติงานและจัดทำแผนแผนปฏิบัติการในระดับชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับแกนนำชุมชนโดยการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปฝึกปฏิบัติเกิดทักษะและนำสู่การปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมดังนี้

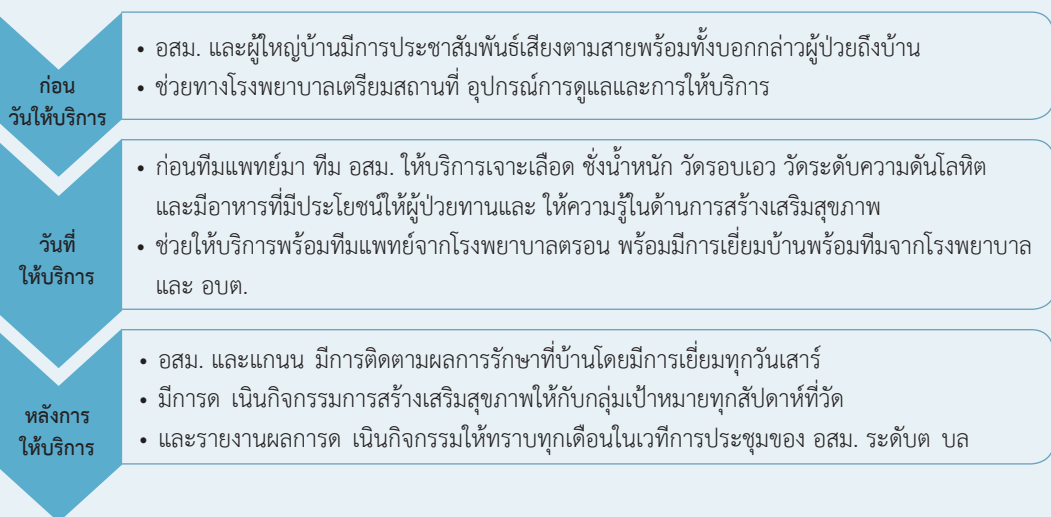
1. เตรียมการ ได้แก่ การทบทวนความรู้ต่างๆ แผนปฏิบัติการ ถอดบทเรียนจากต้นแบบที่ดี เพื่อนำมาสร้างหลักสูตรโดยได้หน่วยการเรียนรู้จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) ความรู้เรื่องโรคเบาหวานและการดูแลผู้ป่วยในชุมชน 2) การสร้างเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย 3) การสร้างเสริมสุขภาพด้านอาหารที่ควรรับประทาน 4) การสร้างเสริมสุขภาพด้านการจัดการความเครียด

2. จัดกิจกรรมการเสริมศักยภาพโดยนำหลักสูตรที่สร้างมาใช้ในการจัดกิจกรรม

3. ประเมินผลและปรับปรุง

4. จัดการความรู้สู่การปฏิบัติ

องค์ประกอบที่ 3 ดำเนินกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แกนนำของชุมชนที่ผ่านการเสริมสร้างศักยภาพ สามารถนำความรู้ ทักษะในการจัดกิจกรรมการดูแลผู้ป่วย

ในชุมชน ซึ่งในองค์ประกอบนี้เน้นการดำเนินงานในการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชนโดยมีขั้นตอนดังนี้

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลจากการปฏิบัติของบุคคลและแกนนำของชุมชนเผยแพร่และจัดเก็บประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติ โดยมีการปฏิบัติดังนี้

1. จัดเวทีสำหรับการนำเสนอประสบการณ์ ซึ่งจะจัดในการประชุมประจำเดือนของการประชุมของอาสาสมัครสาธารณสุขทุกวันที่ 10 ของเดือน และที่ศูนย์บริการสุขภาพในหมู่บ้านทุก วันศุกร์แรกของเดือน

2. จัดเก็บประสบการณ์ความสำเร็จ ประเด็นปัญหา และอุปสรรค จากเวทีที่นำเสนอในแต่ละครั้ง เพื่อสะสมในคลังความรู้สามารถนำข้อมูลนี้ไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาของตำบลได้ต่อไป

3. ประเมิน ทบทวน ผลจากการจัดกิจกรรม โดยมีการประเมินร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation)

4. วิเคราะห์และสรุปผลการประเมินแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยและทีมประเมินจะร่วมกันวิเคราะห์และสรุปผลจากการสัมภาษณ์ ในประเด็นภาพรวมของการจัดกิจกรรมและกระบวนการสร้างพลังตลอดจนถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาในระดับต่อไป

3. การประเมินผลของการดำเนินกิจกรรม

3.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและจัดการความรู้โดยการประชุมผู้นำในชุมชน ภาควิเคราะห์ แกนนำจากประชาชนในหมู่บ้าน กลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน ญาติของผู้ป่วยเบาหวาน พบว่ามีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากและอยากให้มีการดำเนินการต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

3.2 เก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยจากนำรูปแบบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการจำนวน 32 คน ในระยะเวลา 12 เดือนพบว่า

3.2.1 มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพของกลุ่มผู้ป่วยจากโดยดูผลการตรวจ ระดับน้ำตาลที่เกาะในเม็ดเลือดแดง (HbA1C) มีระดับที่มากกว่า 6.5 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 และระดับที่น้อยกว่า 6.5 จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 68.75

3.2.2 อัตราการขาดนัดเป็น 0 เนื่องจากมีการระดมการทำให้บริการในศูนย์สุขภาพชุมชน โดยจัดให้บริการซึ่งศูนย์ตั้งกล่าวอยู่ในวัดข้าทองและมีการกระตุ้นเตือนก่อนนัดโดยอาสาสมัครสาธารณสุข จึงทำให้ผู้ป่วยมาตรวจตามนัด

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาศึกษาบริบทชุมชน สถานภาพ ศักยภาพของชุมชนในการจัดกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชน มีความสามารถจะจัดทำได้เป็นอย่างมากเนื่องจากมีบริบทที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม มีวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่แสดงถึงความรักความสามัคคีในชุมชน มีการคมนาคมที่สะดวก มีอาชีพในการทำนาเป็นอาชีพหลักซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมาก และนอกจากนั้นยังประกอบอาชีพเสริมในเวลาว่าง ทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี นอกจากนั้น ประชาชนให้ความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปภาดา ชมภูนิธย์ (2557) ที่ศึกษาศักยภาพของชุมชนศักยภาพของชุมชนในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จังหวัดอุดรธานีพบว่าชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน งานประเพณีที่ดีตลอดจนการเข้าถึง

ที่สะดวก สาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพอมีผลต่อการพัฒนาต่อไปในอนาคตเป็นอย่างยิ่งและนอกจากนี้ การมีผู้นำชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แกนนำต่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็น แกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของคำประไพ รักษาพันธ์ (2548) พบว่าบทบาทของผู้นำในชุมชนมีผลต่อ ประสิทธิภาพการทำงานและความสำเร็จของ การทำงานในชุมชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายในชุมชนก็มีส่วนในความสำเร็จใน การดำเนินงานต่างๆ ด้วยเช่นกัน

2. รูปแบบการดูแลผู้ป่วยเบาหวานในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากความร่วมมือ ของประชาชนในชุมชนพัฒนารูปแบบที่มีอยู่เดิม บางส่วนให้เป็นรูปแบบที่ปฏิบัติได้เหมาะสมกับ บริบทของชุมชน และวิถีชีวิตในปัจจุบัน มี ชักเคลื่อน พร้อมทั้งมีการ กำกับติดตาม สนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมโดยชุมชน และมีแกนนำที่ผ่านการพัฒนา ศักยภาพนำความรู้ความเข้าใจมาปฏิบัติและเผยแพร่ ความรู้ให้กับครอบครัว เพื่อนบ้านและชุมชน จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายมีการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีขึ้น และมีการดำเนินกิจกรรมจนสามารถพัฒนาเป็น ชุมชนต้นแบบและเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องดูแลผู้ป่วย เบาหวานในชุมชนได้ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ มนัส สุนทรศุทรวัด (2549) พบว่าการจัดการระบบ สุขภาพภาคประชาชนโดยความร่วมมือของชุมชน มีผลทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการดูแล สุขภาพมากขึ้นการจัดการทำงานการเรียนรู้ร่วมกัน ในชุมชน โดยมีกิจกรรมการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับรู้ผลการดำเนินงาน การติดตาม การประเมินโครงการ เช่น การติดตามประเมิน

พฤติกรรมการปฏิบัติตนของกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการ อบรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การสำรวจการปลูก ผักปลอดสารเคมีและใช้สมุนไพรล้างพิษต้นรางจืด ในชุมชน การติดตาม การออกกำลังกายทาง อสม. และการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน การติดตาม การออกกำลังกายในชุมชน การจัดทำแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน การจัดเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงและแจ้งความคืบหน้าผลการดำเนินงาน และติดตามผลการดำเนินงานในชุมชน การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคณะทำงาน มีการจัดเวทีการ เรียนรู้ของคณะทำงานในระหว่างการทำงาน เป็นระยะ ในลักษณะของการจัดเวทีย่อยพูดคุยกัน ในระหว่างการทำงาน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อความต่อเนื่อง กิจกรรมใดที่มีการดำเนินการได้ดีแล้วเป็นไปตาม แผนงานก็พัฒนาให้มีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น กิจกรรมใด ที่ยังไม่สำเร็จหรือไม่เป็นไปตามแผนงานโครงการ ก็พิจารณาปรับปรุงแก้ไข

.....

ประโยชน์ที่ได้รับ

รูปแบบนี้เกิดจากการพัฒนาที่ชุมชนมีส่วนร่วม ทุกในกระบวนการและทุกขั้นตอน ทำให้เกิดการ ยอมรับและนำไปสู่การสร้างค่านิยม ความร่วมมือ และมีคุณค่ามีประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ตามรูปแบบที่พัฒนาดังนั้นหน่วยงานทางด้านสุขภาพ หรือหน่วยงานของท้องถิ่นควรนำรูปแบบนี้ไปเป็น แนวทางในการดำเนินงานและขับเคลื่อนในการ ดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพให้กับ ประชาชนกลุ่มโรคต่างๆ และประชาชนทั่วไปต่อไป

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้

ข้อเสนอแนะในการนำผลศึกษาและแนวทางไปใช้

1. การนำรูปแบบนี้ไปใช้ควรเป็นพื้นที่ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันเพราะการนำรูปแบบไปใช้ไม่สามารถใช้ได้ในทุกพื้นที่
2. ควรให้ชุมชนทุกคนและแกนนำจากผู้ป่วยเบาหวานพร้อมญาติ ที่ไม่ใช่แต่ อาสาสมัครสาธารณสุข หรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้นเข้ามามีบทบาทร่วมใน ขั้นตอนการดำเนินงาน เพราะจะได้มีส่วนร่วมเป็นผู้กำหนด ทรัพยากร ทั้งบุคคล วัสดุอุปกรณ์ การจัดหาทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สูงสุด และมีความต่อเนื่อง ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานควบคุมโรคไม่ติดต่อ. (2558). รายงานโรคไม่ติดต่อเรื้อรังประจำปี 2558. สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดอุดรธานี.
- คำประไพ รักษาชั้น. (2548). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการกองทุน: กรณีศึกษาบ้านจิก ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ปภาดา ชมภูนิศย์. (2557). รูปแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพะกลุ่มเสี่ยงโรคเรื้อรังของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- มนัส สุนทรศุทรวดี. (2550). รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยความร่วมมือของชุมชน บ้านตำหนักธรรม อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี.
- โรงพยาบาลตรอน. (2559). รายงานการตรวจสุขภาพประจำปีของโรงพยาบาลตรอน. สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี.
- อังศินันท์ อินทรกำแหง. (2552). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม. กรุงเทพฯ: สุขุมวิทการพิมพ์.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

ดร.อิทธิพล แก้วฟอง

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์

ผลของโครงการปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดี ตามวิถีคนเกาะตะเภา

ต่อพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

อิทธิพล แก้วฟอง และคณะ

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของโครงการปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดีตามวิถีคนเกาะตะเภา ต่อพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกและพัฒนาพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 15-25 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ รูปแบบกิจกรรมในโครงการที่ประยุกต์ใช้แนวคิดจิตปัญญาศึกษาผสมผสานกับแนวคิดการสร้างเสริมสมรรถนะแห่งตนกับการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ซึ่งแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ กิจกรรมบ่มเพาะคนดี กิจกรรมสร้างภาคีเครือข่าย กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะแห่งตน โดยใช้เวลาดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2561

ผลจากการดำเนินพบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่ในระดับดีขึ้นไปร้อยละ 100 นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการผ่านกิจกรรมการถอดบทเรียนภายหลังจากเข้าร่วมโครงการตามวงรอบการติดตามระยะยาว 3 วงรอบพบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในการช่วยเหลืองานสังคม มีทักษะด้านการเป็นผู้นำและรวมกลุ่มสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นประโยชน์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องภายใต้ชมรมเด็กและเยาวชน

คำสำคัญ: โครงการปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดี ตามวิถีคนเกาะตะเกา, พฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินชีวิตตลอดจนส่งผลทำให้คนรุ่นหลังหรือเยาวชนมีพฤติกรรมทางสังคมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานเดิมและมีความเป็นปัจเจกบุคคลสูงขึ้นจนทำให้เยาวชนไทยเกิดการขาดจิตสำนึกสาธารณะ ขาดกิจกรรมการมีส่วนร่วม ขาดความซื่อสัตย์ และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสังคมมากขึ้น เช่น ติดเกม มีพฤติกรรมรุนแรง ก้าวร้าว มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และมีการบริโภควัตถุนิยมมากขึ้น (ธีราพร ทองปัญญา และคณะ, 2558) และจากการลงพื้นที่ตำบลเกาะตะเกา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาเด็กและเยาวชนพบว่าในพื้นที่ด้านเด็กและเยาวชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม อาทิเช่น มีการใช้ชีวิตอยู่กับโลกสังคมออนไลน์ ขาดทักษะในการวางแผนการ

ดำเนินชีวิต ความมีจิตอาสาในการช่วยงานสังคมน้อยลง ขาดการรวมกลุ่มในการจัดกิจกรรมร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัวน้อยลง จนส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่ประสบกับปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง ได้แก่ ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ปัญหาการใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชน และพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ เป็นต้น (สรุปรายงานปัญหาด้านเด็กและเยาวชนประจำปี องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเกา, 2559)

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์ เป็นสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งที่มีพันธกิจด้านการให้บริการวิชาการตามความต้องการแก่สังคมในด้านสุขภาพและการส่งเสริมศักยภาพทุกกลุ่มวัย ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ดังกล่าวทางวิทยาลัยวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเกา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จึงได้จัดทำโครงการ “ปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดี ตามวิถีคนเกาะตะเกา” ขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ในด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งโครงการนี้ได้ใช้ประยุกต์ใช้แนวคิดจิตปัญญาศึกษาผสมผสานกับแนวคิดการสร้างเสริมสมรรถนะแห่งตนมาออกแบบกิจกรรมภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเกา ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง โดยมีการออกแบบกิจกรรมออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ กิจกรรมบ่มเพาะคนดี กิจกรรมสร้างภาคีเครือข่าย กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะแห่งตน ในการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกและพัฒนาพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและลดปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกและพัฒนาพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ช่วงระยะเวลาในการดำเนินการ

เดือนกันยายน พ.ศ. 2560 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2561

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 15-25 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำนวน 40 คน

การดำเนินโครงการ/กิจกรรมและการประเมินผล

1. การดำเนินโครงการและกิจกรรม

ในการออกแบบกิจกรรมนี้ผู้รับผิดชอบโครงการได้ประยุกต์ใช้แนวคิดจิตปัญญาศึกษาผสมผสานกับแนวคิดการสร้างเสริมสมรรถนะแห่งตนมาออกแบบกิจกรรมภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเภา ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง โดยมีการออกแบบกิจกรรมออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ กิจกรรมบ่มเพาะคนดี กิจกรรมสร้างภาคีเครือข่าย กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะด้านผู้นำที่สร้างสรรค์ พร้อมทั้งใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพ (PDCA) เพื่อการปรับปรุงและเสริมสร้างรูปแบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

ระยะที่ 1 กิจกรรมบ่มเพาะคนดี มีกิจกรรมดังนี้ (ใช้ 3 วัน)

1. กิจกรรมสร้างจิตสำนึกดี กิจกรรมนี้พัฒนามาจากแนวคิดการปรับเปลี่ยนภายในของ

กระบวนการจัดเรียนรู้ในรูปแบบของจิตปัญญาศึกษา ด้วยกิจกรรมดังนี้

- 1.1 การมีสติ เช่น การปรบมือ การมองภาพสี การฝึกสมาธิ และการสะท้อนคิด
  - 1.2 การเรียนรู้ตนเอง เช่น กิจกรรมห้องฟ้าวันนี้ กิจกรรมฟังดนตรี และการสะท้อนคิด
  - 1.3 การเรียนรู้ผู้อื่น เช่น เกมคนตาบอด กิจกรรมพลังแห่งความรัก และการสะท้อนคิด
  - 1.4 การเรียนรู้สังคม เช่น กิจกรรมดูวิดีโอคลิปปัญหาสังคม และการสะท้อนคิด
2. กิจกรรมกระจกเงา เป็นการให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเขียนบัตรคำปัญหาในชุมชนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่และนำมารวบรวมพร้อมทั้งให้กลุ่มเด็กและเยาวชนวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวของกลุ่มเอง
3. กิจกรรมไม้บรรทัด เป็นกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนให้คะแนนความต้องการในการแก้ไขปัญหาผ่านไม้บรรทัดตามคะแนนในใจที่ตนเองต้องการ และผู้นำกลุ่มสรุปผลความต้องการในการแก้ไขปัญหา

4. กิจกรรมภาพฝันวันที่สดใส ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกันออกแบบวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของกลุ่มเอง พร้อมทั้งนำเสนอวิธีการแก้ไขบนพื้นฐานของเทคโนโลยีและทรัพยากรในชุมชน

5. กิจกรรมคิดเองทำเอง ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกันจัดกิจกรรมตามที่ได้เลือกไว้โดยกำหนดระยะเวลา 1 ถึง 2 เดือน ในการดำเนินกิจกรรมตามสภาพจริงภายใต้ความอุปถัมภ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลของพื้นที่

6. กิจกรรมกิจกรรมถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ ภายหลังจากดำเนินกิจกรรมในพื้นที่จำนวน 1 เดือนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกันวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและมองหาปัจจัยแห่งความสำเร็จ/ข้อที่ควรพัฒนาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ระยะที่ 2 กิจกรรมสร้างภาคีเครือข่าย (ใช้เวลา 2 วัน)

ระยะนี้เป็นการสร้างภาคีเครือข่ายในชุมชนในการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกและพัฒนาพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมและเห็นถึงพัฒนาการ ความสำคัญในการจัดกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่โดยใช้กิจกรรมการเปิดใจ การวิเคราะห์ต้นทุนชุมชน โดยมีการเชิญผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และกลุ่มเด็กและเยาวชนมาพบปะ และได้เห็นมิติของความหวังใจของครอบครัวรวมถึงมิติการอยากเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนภายใต้การสื่อสารแบบสุนทรียสนทนา และกิจกรรมสัญญาใจโดยกลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีการวางข้อปฏิบัติสำหรับการเข้าร่วมกลุ่มกันเพื่อสร้างความไว้วางใจของผู้ปกครองและสะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่

ระยะที่ 3 กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถนะด้านผู้นำที่สร้างสรรค์ (ใช้เวลา 3 วัน)

เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะแห่งตนทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความสามารถในการกล้าคิด กล้าแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ด้วยกิจกรรม ได้แก่ การฝึกพูดในสถานการณ์ต่างๆ การฝึกเขียนโครงการแบบมีส่วนร่วมโดยผ่านกิจกรรมชวนคิดชวนทำ และการนำเสนองานในสถานการณ์จำลอง

2. กิจกรรม/บทบาท สำหรับเครือข่ายที่ปรึกษา (ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการ)

1. กระตุ้นเตือนในการดำเนินกิจกรรมผ่านช่องทาง โทรศัพท์ ไลน์กลุ่ม เป็นต้น

2. เสริมแรงและให้กำลังใจแก่กลุ่มเด็กและเยาวชน ผ่านช่องทาง โทรศัพท์ ไลน์กลุ่ม เป็นต้น

3. ให้คำปรึกษาแก่กลุ่มเด็กและเยาวชนผ่านช่องทาง โทรศัพท์ ไลน์กลุ่ม เป็นต้น

4. สนับสนุนโครงการ งบประมาณ และทรัพยากรด้านบุคคลในการพัฒนากลุ่มเด็กและเยาวชน

3. การประเมินผลโครงการ

สำหรับการประเมินผลโครงการแบ่งเป็น 2 ระยะ

การประเมินผลระยะสั้น (วัดผลภายหลังจากดำเนินโครงการ 1 เดือน)

เชิงประมาณ โดยให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 40 คน ตอบแบบสอบถามพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยภาพรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

เชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างในการสัมภาษณ์ถอดบทเรียนความคิดเห็นของตัวแทนเด็กและเยาวชนจำนวน 12 คน และนำผลการถอดบทเรียนมาวิเคราะห์เนื้อหา

การประเมินผลระยะยาว

เพื่อเป็นการติดตามความก้าวหน้าในระยะและพัฒนางานให้มีคุณภาพจนเกิดความยั่งยืนในชุมชน ภายหลังจากดำเนินงานเป็นระยะจำนวน 3 วงรอบของการดำเนินโครงการได้มีการติดตามผลเชิงคุณภาพและนำมาหาแนวทางแก้ไขตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพ (PACA)

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญ ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

ภายหลังจากดำเนินโครงการ พบว่า เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่ในระดับดีขึ้นไปร้อยละ 100 นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการผ่านกิจกรรมการถอดบทเรียน ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการตามวงรอบการติดตามระยะยาวพบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ 3 เดือน (ระยะที่ 1) ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์โดยเริ่มต้นในพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง อาทิเช่น การจัดตั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มละอ่อนทำไทรตามความถนัดและความต้องการของกลุ่มเยาวชนเองภายในทรัพยากร เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ บางครอบครัวยังไม่เห็นความสำคัญและไม่อนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่มที่ตั้งขึ้น ขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมภายในกลุ่ม ขาดทักษะในการสร้างสรรค์กิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ

สำหรับการดำเนินงานระยะที่ 2 ภายหลังจากดำเนินการ 3 เดือน ที่ต่อเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในวงรอบที่ 1 พบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างความเข้าใจในระดับครอบครัว ชุมชน ผ่านการจัดเสียงตามสายถึงข้อปฏิบัติในการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชนและให้กลุ่มเด็กและเยาวชนแกนนำออกบำเพ็ญประโยชน์ในงานต่างๆ เช่น การจัดช่วยเหลือพี่น้องงานงานศพแบบไม่มีค่าตอบแทน การจัดกิจกรรมปั่นเพื่อพ่อเพื่อให้ผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ที่ติดบ้านติดเตียงถวายดอกไม้จันทร์ กิจกรรมเด็กและเยาวชนอาสาเพื่อพ่อหลวง และการจัดกิจกรรมวันเด็กภายในชุมชน เป็นต้น ภายหลังจากได้ดำเนินการดังกล่าวพบว่า ผู้ปกครองได้เห็นถึงศักยภาพและผลงานเชิงประจักษ์จนเกิดความยินยอมให้ลูกหลานของตนเข้าร่วมกิจกรรมภายในกลุ่มเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดผลกระทบในระดับชุมชนคือ ทางกลุ่มได้เป็นที่ยอมรับและได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการต่างๆ ในการจัดกิจกรรม รวมทั้งผลักดันให้เกิดการก่อตั้งชมรมเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้านขึ้นสำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในวงรอบที่ 2 (เดือนที่ 6) คือ เยาวชนโดยเฉพาะผู้นำขาดทักษะในด้านการนำเสนองานและการเขียนโครงการ การพูดต่อที่สาธารณชน

ภายหลังจากแก้ไขปัญหาระยะการพัฒนาระยะที่ 3 และเสริมความมั่นใจ พบว่า ผลการติดตามในระยะที่ 3 (6 เดือน) ทางกลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีการก่อตั้งชมรมเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการขึ้น โดยใช้ชื่อว่า สภาเด็กและเยาวชนตำบลเกาะตะเภา ภายใต้อุปถัมภ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเภา นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ตัวแทนเด็กและเยาวชนพบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความกล้าแสดงออกสู่สังคมภายนอกมากขึ้นโดยมีการเข้าร่วมการประชุม

พร้อมทั้งร่วมอภิปรายในระดับอำเภอและระดับจังหวัด รวมไปถึงในปีงบประมาณ 2562 กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนได้มีการเขียนโครงการและดำเนินการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง มีการขยายจำนวนกลุ่มเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้านจำนวน 3 หมู่บ้าน นอกจากนี้ทางสภาเด็กและเยาวชนยังได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองและสภาเด็กและเยาวชนอีกด้วย

.....

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบกระชับ และข้อเสนอแนะ

1. บทสังเคราะห์การดำเนินโครงการ

ภายใต้ความสำเร็จของการพัฒนาเยาวชนด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในโครงการ “ปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดี ตามวิถีคนเกาะตะเภา” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

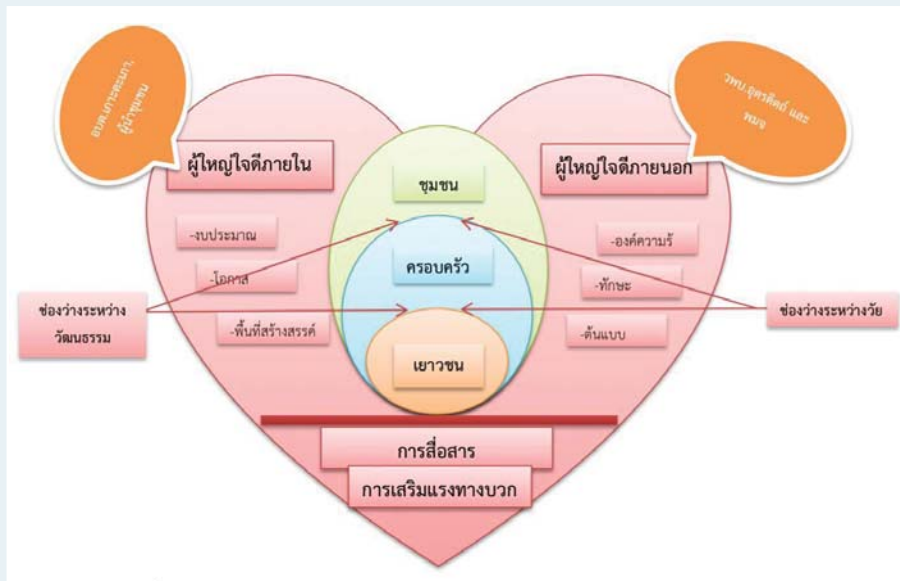
จากผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทั้ง 3 ระยะ ซึ่งมีการออกแบบกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงภายในของตัวเด็กและเยาวชนให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองไปสู่พฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมกับการมีส่วนร่วมในระดับครอบครัวและชุมชน พบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่ในระดับดีขึ้นไปร้อยละ 100 และจากการสัมภาษณ์พบว่า ภายหลังจากดำเนินโครงการกลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับการยอมรับและการสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ใจดีในการให้งบประมาณและมอบพื้นที่สร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมและเยาวชนมีทักษะในด้านผู้นำในการจัดการตนเองและองค์กรเด็กและเยาวชน

ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สันติพงศ์ ยมรัตน์ (2559) ที่พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มทดลองด้วยตนเองผ่านกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางธรรมชาติของกลุ่มทดลองให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีผลทำให้คะแนนจิตสาธารณะของนักเรียนและพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นหลังการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สัจญา สาผลิลิน และคณะ (2560) ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา โดยการออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองและภายใต้การจัดการประสบการณ์ที่เสมือนจริงตามวิถีชีวิตของเด็ก ในประเด็นการส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งผลการศึกษาทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีความตระหนักต่อความรับผิดชอบในตนเอง สังคม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้เรียนเห็นคุณค่าการมีจิตสาธารณะและใช้ชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาทั้งสองมีความสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ทั้งแนวคิดและผลการศึกษาที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบธรรมชาติการเรียนรู้จากการสร้างแรงจูงใจภายใน การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การสร้างเสริมสมรรถนะและทักษะในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติภายในตนเองในด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในสังคมต่อไป

ภายหลังการดำเนินการได้มีการวิเคราะห์บทเรียนแห่งความสำเร็จ พบว่า ความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมครั้งนี้ เกิดจากการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะคติภายของเด็กและเยาวชน ภายใต้การยอมรับในระดับครอบครัว ชุมชน รวมไปถึง การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายในชุมชน

และภายนอกชุมชนในการสร้างแรงบันดาลใจ หรือ การเสริมสมรรถนะที่สำคัญในการพัฒนาด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้แข็งแกร่ง ภายใต้การสื่อสารทางบวกและเข้าใจวัฒนธรรมพื้นฐานของเด็กและเยาวชน โดยใช้ชื่อว่า Heart model ดังรูป

นวัตกรรมหัวใจสู่การพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (Heart model)
ที่มา: นายอิทธิพล แก้วฟอง และคณะ (2562)

ข้อเสนอแนะ

ด้านนโยบาย

ควรสนับสนุนให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานสภาเด็กและเยาวชนกับเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนอื่นๆ นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้เกิดชมรมเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่

ด้านการวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ

ควรมีการศึกษาวิจัยประเมินผลโครงการและประเมินผลรูปแบบในการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในด้านการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ประโยชน์ที่ได้รับ

จากการจัดโครงการมีผลกระทบที่ทำให้ก่อประโยชน์ต่อสังคมและเกิดองค์ความรู้ด้านวิชาการดังนี้

1. ด้านผู้ดำเนินโครงการได้มีการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในด้านเด็กและเยาวชนรวมถึงการคิดค้นนวัตกรรมเชิงรูปแบบในการแก้ไขปัญหาสังคมและนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมด้านจิตอาสาในนักศึกษาพยาบาลอีกด้วย
2. ด้านชุมชนเกิดกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จิตอาสาต่อสังคม และเกิดการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางสังคม อันได้แก่ การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่น การใช้สารเสพติด เป็นต้น

.....

เอกสารอ้างอิง

ธีราพร ทองปัญญา และคณะ.(2558). จิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนของเยาวชน: กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนอาสาสมัครพัฒนาชุมชนห้วยหมอนทอง. วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม), 36, 483-497.

สัญญา สาผลิผลิน และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาชั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์สาขาการบริหารการจัดการศึกษา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สันติพงศ์ ยมรัตน์. (2559). พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารมหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 5(1), 430.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะตะเภา. (2559). สรุปรายงานปัญหาด้านเด็กและเยาวชนประจำปี 2559. จังหวัดตาก.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวีณา ลีตระกูล

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่า ให้กับผู้สูงอายุ:

กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยวัยที่สามเทศบาลนครเชียงราย
นครแห่งความสุขสำหรับผู้สูงอายุ

ปวีณา ลีตระกูล

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ โดยจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามเทศบาลนครเชียงราย นครแห่งความสุขสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการบูรณาการวิจัยและการบริการวิชาการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในเทศบาลนครเชียงราย ร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการ ร่วมพัฒนาหลักสูตรการจัดการและรูปแบบกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับกลุ่มผู้สูงอายุเทศบาลนครเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันจึงทำให้เกิดมหาวิทยาลัยวัยที่สามเทศบาลนครเชียงรายขึ้น ทั้งนี้กระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมได้แก่ การหาแกนนำของผู้สูงอายุที่เป็นจิตอาสา ไม่ได้เน้นที่ตำแหน่งหรือหน้าที่การทำงานในอดีต การมีรวบรวมปราชญ์ในชุมชนเพื่อเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ และการประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อหาภาคีเครือข่ายในการร่วมกันพัฒนา สำหรับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายเกิดจาก

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แกนนำชุมชน ประชาชน ประกอบด้วยหลักสูตรของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ ประกอบด้วย 8 หลักสูตร (14 รายวิชา) ได้แก่ หลักสูตรศาสนา หลักสูตรศิลปวัฒนธรรม หลักสูตรสิ่งแวดล้อม หลักสูตรท่องเที่ยว หลักสูตรเทคโนโลยีและการสื่อสาร หลักสูตรสังคมและความสุข หลักสูตรสุขภาพ และหลักสูตรเศรษฐกิจ จากการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ถือเป็นนวัตกรรมทางความคิดว่าด้วยเรื่องการสร้างสังคมใหม่ของผู้สูงอายุ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นส่งผลในมิติระดับบุคคล ครอบครัว สังคมและชุมชน ดังนั้นมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างสังคมใหม่ของผู้สูงอายุ เป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข และยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมโยงเอาผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกันทำงาน ใช้ความรู้ และเพิ่มศักยภาพให้ผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีคุณค่า มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี เป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยวัยที่สาม, นครเชียงใหม่, ผู้สูงอายุ

.....

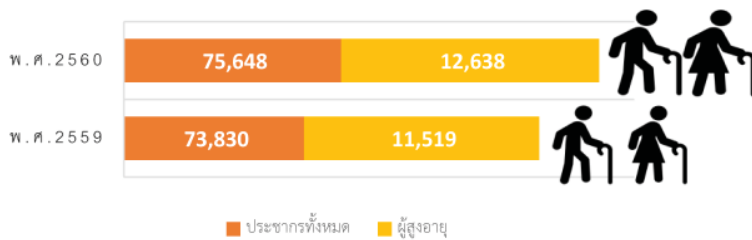
ที่มาและความสำคัญ

จากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยตั้งแต่ปี 2548 ซึ่งจากบริบทดังกล่าวทำให้ในอนาคตจะทำให้เกิดปรากฏการณ์การอยู่ลำพังของผู้สูงอายุ หรืออยู่กับคู่สมรสเพิ่มขึ้น จากสถานการณ์ที่กล่าวมาทำให้รัฐบาลมีแผนที่จะเตรียมความพร้อมของสังคมไทยที่อยู่ในบริบทของสังคมสูงวัย โดยเห็นชอบให้มีการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้ท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ทั้งนี้เมื่อมาวิเคราะห์สถานการณ์ของ

สังคมสูงวัยรายภูมิภาค พบว่า สถานการณ์ของภาคเหนือนั้นมีข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า จำนวนประชากรในวัยผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) ของภาคเหนือที่สูงถึงร้อยละ 18.4 ซึ่งสูงกว่าทุกภาคของประเทศไทย โดยเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง จึงส่งผลให้โครงสร้างทางประชากรภาคเหนือกำลังจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าภาคอื่นๆ

เมื่อพิจารณาในมิติเชิงพื้นที่ในเทศบาลนครเชียงใหม่พบว่า จากข้อมูลปี 2559 พบว่าจากประชากร 73,830 คนมีผู้สูงอายุ จำนวน 11,519 คน คิดเป็นร้อยละ 15.60 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่ปี 2560 จากประชากรทั้งหมด 75,468 คน มีผู้สูงอายุ จำนวน 12,638 คน คิดเป็นร้อยละ 16.70 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทศบาลนครเชียงใหม่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง (ปวีณา ลีตระกูล และ วิรุณศิริ ใจมา, 2562) และเมื่อจำนวนประเภทของผู้สูงอายุจากการประเมินความสามารถในประกอบกิจวัตรประจำวัน (ADL) จากหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ จากผู้สูงอายุจำนวน 5,635 คน พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคม 5,328 คน คิดเป็นร้อยละ 95 ของผู้สูงอายุทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ติดบ้าน จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 4 และกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดเตียง จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ของผู้สูงอายุทั้งหมด (กองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงใหม่, 2559)

จากบริบทดังกล่าวเทศบาลนครเชียงใหม่มีวิสัยทัศน์ว่า “นครเชียงใหม่ นครแห่งความสุขสำหรับคนทุกวัย” ดังนั้นเทศบาลจึงให้ความสำคัญกับคนทุกวัยและโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุ กล่าวคือเทศบาลได้กำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อการพัฒนารองรับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในเขตเมือง อาทิ นโยบายการพัฒนาเครือข่ายผู้สูงอายุ ซึ่งต้องการ

ภาพที่ 1 จำนวนประชากรทั้งหมดและจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย
ที่มา: เทศบาลนครเชียงราย (2560)

ให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะและศักยภาพตามอัธยาศัย

ดังนั้นเทศบาลนครเชียงรายจึงมีนโยบายจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงรายภายใต้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยวัยที่สาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้การดูแลสุขภาพของตนเอง หลักการใช้ชีวิตให้เป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข การได้แลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดและการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การได้ทำประโยชน์ต่อสังคม การได้ช่วยเหลือสังคม ทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนอกจากให้เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในด้านความสุขทางใจและใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยสามารถช่วยป้องกันภาวะซึมเศร้า ความจำเสื่อมที่เกิดขึ้นกับวัยผู้สูงอายุได้อีกด้วย

ด้วยเหตุนี้เองมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายซึ่งเป็นสถาบันศึกษาในพื้นที่จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้การบูรณาการงานวิจัยและการบริการวิชาการเข้าร่วมในกระบวนการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามตั้งแต่ร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการของผู้สูงอายุร่วมกันพัฒนาหลักสูตรการจัดการและรูปแบบกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับกลุ่ม

ผู้สูงอายุเทศบาลนครเชียงราย ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่าให้ผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย
2. เพื่อจัดทำหลักสูตรการจัดการและกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับกลุ่มผู้สูงอายุเทศบาลนครเชียงราย

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑๕ สิงหาคม 2559 ถึงปัจจุบัน (พฤษภาคม 2562) ระยะเวลาการดำเนินการ 2 ปี กับ 9 เดือน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 12,638 คน ซึ่งปัจจุบันมีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายแล้วจำนวน 1,996 คน

การดำเนินการโครงการ

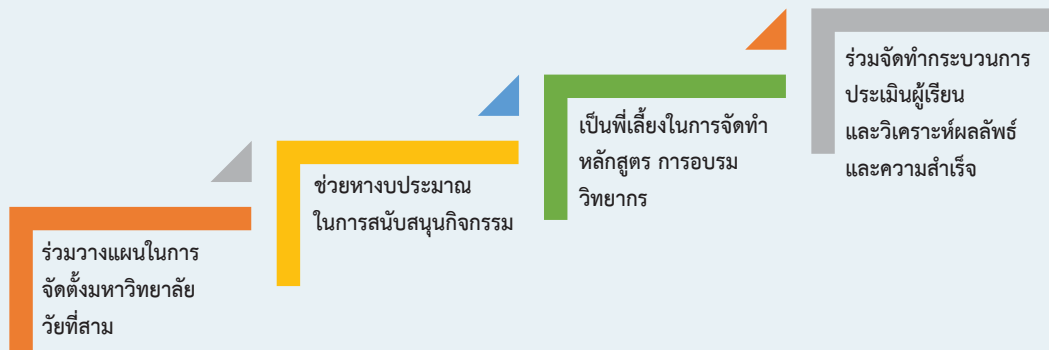
การดำเนินการในครั้งนี้เป็นกรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ร่วมกันกับการบริการวิชาการในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย

1. บริบทเดิมของพื้นที่เป้าหมายก่อนดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่เป้าหมายก่อนดำเนินงาน เนื่องจากสังคมเมืองทำให้มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ขาดการรวมกลุ่มกัน แต่เมื่อเข้าไปสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนร่วมกับทางเทศบาลนครเชียงรายพบว่าผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้าง แต่การรวมกลุ่มทางสังคมมีลักษณะที่มีความเหลื่อมล้ำ มีการติดต่อกันเฉพาะกลุ่ม ไม่มีกิจกรรมทางสังคมให้ผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มทำร่วมกัน อีกทั้งจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง และผู้สูงอายุที่อยู่กันแบบสองสามีภรรยาเริ่มสูงขึ้น

2. กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของพื้นที่เป้าหมาย

สำหรับกระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของพื้นที่เป้าหมายเริ่มจากการเข้าไปมีส่วนร่วมกันวางแผนงานการขับเคลื่อนงานของผู้สูงอายุ โดยต้องการให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ การดูแลสุขภาพของตนเอง ใช้ชีวิตให้เป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข การได้แลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดและการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การได้ทำประโยชน์ต่อสังคม การได้ช่วยเหลือสังคม ทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี หลังจากวางแผนในการจัดตั้งร่วมกันแล้ว ผู้วิจัยยังได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการหางบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมจาก JICA ประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งเข้าไปเป็นที่เล็งในการจัดทำหลักสูตร อบรมวิทยากรที่สอนในหลักสูตร เข้าไปช่วยทำระบบในการประเมินผลผู้เรียน อีกทั้งเข้าไปช่วยวิเคราะห์ผลลัพธ์และความสำเร็จที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 2 กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของพื้นที่เป้าหมาย

จากการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทำให้ในปัจจุบันมีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมแล้วทั้งหมด 4 รุ่น จำนวนทั้งสิ้น 1,996 คน

สรุปผลการดำเนินการและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ

1. การวิเคราะห์ความต้องการและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย

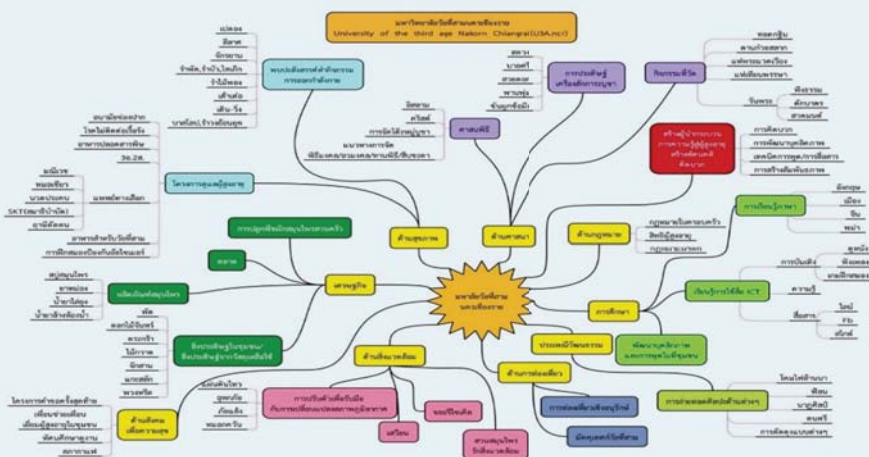
จากการวิเคราะห์ความต้องการของผู้สูงอายุและครัวเรือนจากฐานข้อมูลที่มาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายร่วมกับเทศบาลนครเชียงราย พบว่ามีความต้องการให้เทศบาลสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในลักษณะของชุมชน และการสนับสนุนให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (ปวีณา ลีตระกูลและวิรุณศิริ ใจมา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่ทางเทศบาลสนับสนุน จากนั้นได้สร้างการมีส่วนร่วมโดยนำภาคประชาชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนโดยเริ่มจาก

- 1.1 การหาแกนนำของผู้สูงอายุในการร่วมกันพัฒนามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย โดยเน้นแกนนำที่เป็นจิตอาสา ไม่ได้เน้นที่ตำแหน่งหรือหน้าที่การงานในอดีต
- 1.2 การมีรวบรวมปราชญ์ในชุมชนเพื่อเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้
- 1.3 การประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อหาภาคีเครือข่ายในการร่วมกันพัฒนา ซึ่งในการประสานงานหน่วยงานในจังหวัดและต่างจังหวัด ทำให้มหาวิทยาลัยวัยที่สามมีเครือข่ายในการร่วมกันพัฒนาหลากหลายสาขา

2. เพื่อจัดทำหลักสูตรและกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับกลุ่มผู้สูงอายุเทศบาลนครเชียงราย

2.1 การจัดทำหลักสูตรของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย

การพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายเริ่มขึ้นครั้งแรกจากความต้องการของผู้สูงอายุในเทศบาลจังหวัดเชียงราย โดยได้ทำการศึกษาความต้องการของผู้เรียน ผลการดำเนินงานประชุมเชิงปฏิบัติการผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่ผู้สูงอายุในชุมชนสนใจ

ภาพที่ 3 การวิเคราะห์หลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุในเทศบาลนครเชียงรายโดยใช้ Mind Map

การจัดทำหลักสูตรทั้งหมดของมหาวิทยาลัย
วัยที่สามนครเชียงรายเกิดจากการมีส่วนร่วม
ของภาคประชาชน แกนนำชุมชน ปราชญ์ และ
จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิด
การจัดการความรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต
โดยผู้สูงอายุภาคประชาชน การเรียนรู้ระบบการ
ถ่ายโอนองค์ความรู้จากผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นหลังอย่าง
เป็นระบบและมีคุณภาพสาระการเรียนรู้มุ่งเน้น
สังคม ชนบธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมล้านนา
เพื่อมุ่งสู่เมือง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเมือง
แห่งความสุข สรรหาวิทยากร คณะกรรมการ และ
ผู้ดูแลหลักสูตรแต่ละหลักสูตร พัฒนาศักยภาพ
ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบทุก
ช่องทาง รับสมัครผู้เข้าร่วมฝึกอบรม จัดปฐมนิเทศ
ผู้สูงอายุที่เข้ารับการศึกษา ฝึกอบรม จัดการฝึกอบรม
ด้านต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ

หลักสูตรของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนคร
เชียงราย ประกอบด้วย 8 หลักสูตร (14 รายวิชา) ได้แก่

- 1) หลักสูตรศาสนา
- 2) หลักสูตรศิลปวัฒนธรรม
- 3) หลักสูตรสิ่งแวดล้อม
- 4) หลักสูตรท่องเที่ยว
- 5) หลักสูตรเทคโนโลยีและการสื่อสาร
- 6) หลักสูตรสังคมและความสุข
- 7) หลักสูตรสุขภาพ
- 8) หลักสูตรเศรษฐกิจ

จากในแต่ละหลักสูตรจัดทำแผนสอนการ
สอนตามชั่วโมงการสอนที่กำหนด โดยวิทยากร และ
ในแต่ละภาคเรียนจะมีการประเมินผลการเรียนการ
สอนทั้งจากผู้สอนและผู้เรียนเพื่อปรับปรุงการ
ดำเนินงานในรุ่นถัดไป

ภาพที่ 4 บรรยากาศการเรียนการสอนมหาวิทยาลัย
วัยที่สามนครเชียงราย

ภาพที่ 5 บรรยากาศการจัดแสดงผลงานของนักศึกษา
ของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย

2.2 การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความสามัคคีให้กับผู้สูงอายุที่มาเรียนในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

2.2.1 การจัดแสดงผลงานของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ เพื่อเป็นการทอดถ้อยความรู้อันดีของแต่ละหลักสูตรและการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียนและบุคคลภายนอก นอกจากนี้เป็นการฝึกให้นักศึกษาได้รู้จักสร้างสรรค์ผลงานที่น่าเสนอให้แก่บุคคลอื่น อีกทั้งยังฝึกความสามัคคีและการทำงานเป็นทีมอีกด้วย

2.2.2 กิจกรรมก่อนจบหลักสูตร: เรียนรู้ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลังจากนักศึกษาเรียนครบ 8 หลักสูตรแล้วก่อนจบหลักสูตร ต้องมาอบรมหลักสูตรศาสตร์พระราชาของหอปรัชญาที่ 9 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการทอดถ้อยความรู้อันดีของศาสตร์พระราชาให้นักศึกษาทุกคนก่อนที่จะจบการศึกษา เพื่อให้นักศึกษามีความรู้และ

ความเข้าใจศาสตร์พระราชาอย่างแท้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน และพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

2.2.3 การรับปริญญาดุษฎีบัณฑิตของนักศึกษา: สัญลักษณ์ความสำเร็จ

สำหรับกิจกรรมการรับปริญญาดุษฎีบัณฑิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สาม จัดทำขึ้นเมื่อนักศึกษาจบการศึกษาตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการมหาวิทยาลัยวัยที่สามได้กำหนดไว้

3. การทอดถ้อยความสำเร็จของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในโอกาสต่างๆ

มีการทอดถ้อยความสำเร็จของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในโอกาสต่างๆ โดยเป็นตัวแทนของประชาชนในการทำกิจกรรมสำคัญของเทศบาลอยู่เสมอ อีกทั้งเป็นที่ศึกษาดูงานด้านผู้สูงอายุของเทศบาลนครเชียงใหม่ด้านการจัดการศึกษาและด้านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งถือเป็นการสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ

ภาพที่ 6 การปริญญาดุษฎีบัณฑิตของนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา

ภาพที่ 7 การทอดถ้อยความสำเร็จของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในโอกาสต่างๆ

4. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดทำหลักสูตร การจัดการและกิจกรรมในรูปแบบการศึกษาตาม อรรถาธิบายของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย

จากการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่ สามนครเชียงรายนั้นถือเป็นนวัตกรรมทางความคิด ว่าด้วยเรื่องการสร้างสังคมใหม่ของผู้สูงอายุ เป็นการ ปรับเปลี่ยนเจตคติและมุมมองต่อชีวิตของผู้ สูงอายุ ดังนั้นกิจกรรมจึงเน้นมิติทางสังคม เป็นสำคัญ และเน้นการปรับเปลี่ยนความคิดจาก ผู้สูงอายุเป็น ภาระของลูกหลานและหน่วยงานรัฐ ให้เป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จากการทำกิจกรรม พบว่า

4.1 มิติระดับบุคคล เกิดการพัฒนาใน

มิติการพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายคือการมีสุขภาพ ที่ดี การมีเจตคติต่อการดูแลสุขภาพพระระดับบุคคล ดีขึ้น ด้านจิตใจนั้น ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและ ยังช่วงลดช่องว่างทางสังคมระหว่างผู้สูงอายุที่มี หลากหลายด้านสถานะทางสังคม และมีความหลากหลายทางด้านเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองทั้งจาก ความรู้สึกภายในตนเองและการแสดงออกของ บุคคลอื่นต่อตนเอง

4.2 มิติทางครอบครัว พบว่าจากการ

ที่เจตคติของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงที่รู้สึกว่าคุณค่า ที่มีคุณค่าและมีพลัง ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว นั้นดีขึ้น และมีความเข้าใจสังคมในปัจจุบันมากขึ้น

4.3 มิติทางสังคม การรวมกันของผู้สูงอายุ

โดยผ่านกลไกการดำเนินการของมหาวิทยาลัยฯ นั้น เป็นการรวมกันโดยสมัครใจ ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ แม้จะมีความแตกต่างแต่ก็สามารถปรับตัวเข้าหา กันและกันได้ ยอมรับความแตกต่างทางความคิดได้

4.4 มิติทางชุมชน ผู้สูงอายุที่เข้าร่วม

เรียนรู้ในมหาวิทยาลัยฯ มีเจตคติที่ดีต่อชุมชน

มีความเป็นจิตอาสาเพิ่มขึ้น และมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนตามกำลังความสามารถของตนเพิ่มขึ้น

ดังนั้นมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายนั้น

มิได้เป็นเพียงแหล่งของการเรียนรู้และมิติการเรียนรู้ ที่เป็นทางการ แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่นำไป สู่การสร้างสังคมใหม่ของผู้สูงอายุ เป็นพื้นที่ที่ทำให้ ผู้สูงอายุมีความสุข มีรอยยิ้ม มีเสียงหัวเราะ มีสันติสุขภายในจิตใจ และยังเป็นพื้นที่สาธารณะ ที่เชื่อมโยงเอาผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกัน ทำงาน ใช้ความรู้ และเพิ่มศักยภาพให้ผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้ที่มี คุณค่า มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี เป็นที่ยอมรับของ ชุมชนและสังคม

.....

บทสังเคราะห์ความสำเร็จในการขับเคลื่อน

จากผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย วัยที่สามที่ถือว่าเป็นประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัย วัยที่สามได้แก่

1. ผู้นำน้อมนำวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” ในการดำเนินนโยบายดูแลผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม

2. ผู้นำเปิดใจและสร้างการมีส่วนร่วมให้ ภาคประชาชนมาร่วมในการพัฒนา ทำให้รูปแบบ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม มีขับเคลื่อน โดยใช้คณะกรรมการที่เป็นผู้สูงอายุในเทศบาลนคร เชียงรายเป็นผู้ดำเนินการหลัก ทำให้ช่องว่างระหว่าง ภาคประชาชนและภาครัฐลดลง ตลอดจนมีความ เข้าใจผู้สูงอายุด้วยกันเอง และสามารถตอบสนอง ความต้องการของผู้สูงอายุได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ อีกด้วย ในขณะที่เทศบาลเป็นเพียงหน่วยงานกำกับ ดูแลและให้การสนับสนุนเท่านั้น

3. พลังจิตอาสาเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นการทำงานจึงไม่มีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

4. ผู้นำภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเป็นปราชญ์ในชุมชน มีความรอบรู้ ตลอดจนมีทักษะการเป็นผู้นำที่ดี และเป็นจิตอาสา ทำให้การดำเนินงานนโยบายดูแลผู้สูงอายุเป็นไปอย่างราบรื่น

5. การทำงานอยู่บนพื้นฐานการเคารพซึ่งกันและกัน การรับฟังเสียงส่วนน้อย ตลอดจนยึดหลักประชาธิปไตย มีการประชุมแลกเปลี่ยนกันความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอ และมีมติส่วนใหญ่จะเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

6. การทำงานในรูปแบบของประชารัฐทำให้เกิดการบูรณาการงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ทำให้เทศบาลนครเชียงราย มีที่ปรึกษา พี่เลี้ยงและ ผู้ร่วมขับเคลื่อนนโยบายการดูแลผู้สูงอายุจากหน่วยงานภาคเอกชน ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเกิดความเข้มแข็ง

ภาพที่ 8 บรรยายภาคการประชุมคณะกรรมการโดยยึดหลักการทำงานอยู่บนพื้นฐานการเคารพซึ่งกันและกัน และหลักประชาธิปไตย

ภาพที่ 9 ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จและหน่วยงานที่ร่วมพัฒนามหาวิทยาลัยวชิรพยาบาลที่สามนครเชียงราย
 ที่มา: ปวีณา ลีตระกูล (2562)

การอภิปรายผลการศึกษา

สำหรับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สาม เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุในเขตเมืองนั้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของสมจิต แตนสีแก้ว และคณะ (2559) ที่พบว่ามีความไม่เต็มพิกัดด้านการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในสังคม ดังนั้นการสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต นั้นจะส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับทักษะความรู้ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มีความภูมิใจ มีความสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตลอดจนชีวิตในระดับสากล สำหรับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงรายนั้นมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสุขภาพ และด้านการสังคมเนื่องจากผู้สูงอายุที่อยู่

ลำพังและการอยู่ลำพังของผู้สูงอายุสองสามีภรรยา มีจำนวนมาก ซึ่งกระบวนการจัดการในมหาวิทยาลัยวัยที่สามเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้านหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอน การพิจารณาความเหมาะสมของวิทยากร การประเมินผลการเรียนการสอน การทำกิจกรรมร่วมกันในระหว่างเรียนในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยเทศบาลและผู้วิจัยเป็นผู้เลี้ยงในการดำเนินงาน ดังนั้นเป้าหมายในการจัดตั้งและการดำเนินงานสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการของ นายแพทย์บรรลุ ศิริพานิช (กรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ, 2559) ที่ว่า ความต้องการของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญได้แก่ การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม มีความมั่นคงในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่สุดและสุดท้ายนำไปสู่ความสุขของผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านสุขภาพ ทำให้ผู้สูงอายุมีศักดิ์ศรี มีความสุข และลดการเกิดภาวะสมองเสื่อม
2. เกิดการเรียนรู้ระบบการถ่ายโอนองค์ความรู้จากผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ
3. เป็นต้นแบบในการถ่ายทอดภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ทั้งด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ถิ่นนาเพื่อมุ่งสู่เมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเมืองแห่งความสุข
4. ผู้สูงอายุที่ผ่านการฝึกอบรมจากมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงรายแล้ว สามารถพัฒนาตนเองเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สูงอายุในรุ่นอื่นๆ ต่อไป และนำความรู้ขยายผลไปในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ปวีณา ลีตระกูล. (2562). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการศึกษาของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลนคร
 เชียงราย: วิทยาลัยศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏเชียงใหม่.
- ปวีณา ลีตระกูล. (2562). การพัฒนาแนวทางเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาล
 นครเชียงใหม่ วิทยาลัยศึกษามหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏเชียงใหม่.
- ปวีณา ลีตระกูล และวิรุณศิริ ใจมา. (2562). การจัดการความรู้การวิจัยด้านการดูแลผู้สูงอายุในเขตเมือง:
 กรณีศึกษานครเชียงใหม่ นครแห่งความสุข. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ไพฑูริย์ พัชรอาภา. (2559). สถานการณ์ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุกับครอบครัว ชุมชน สังคม. กองส่งเสริม
 ศักยภาพผู้สูงอายุ, กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- สมจิต แดนสีแก้ว. (2559). ความเสมอภาคและโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การสร้างคุณภาพชีวิต.
 วารสารราชพฤกษ์, 14(3).

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์ดลฤทธิ์ เสถียรสุวจะ

วิชาเอกเทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ความเร็ว ของผู้ขับขี่ยานพาหนะบนเส้นทางท่องเที่ยว

กรณีศึกษาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12
(จ.พิษณุโลก – จ.เพชรบูรณ์)

ดลฤทธิ์ เสถียรสุวจะ

วิชาเอกเทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

การเกิดอุบัติเหตุทางถนนเป็นปัญหาระดับชาติที่ส่งผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเกิดอุบัติเหตุมีสมมติฐานจากความเร็ว การศึกษานี้มุ่งเน้นเพื่อทราบพฤติกรรมการใช้ ความเร็วบนเส้นทางท่องเที่ยว ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (จ.พิษณุโลก – จ.เพชรบูรณ์) ผลจากการศึกษาพบว่าผู้ขับขี่ยานพาหนะส่วนใหญ่เลือกใช้ความเร็วตามกฎหมาย กำหนด ความเร็วเฉลี่ย 85.87 กม./ชม. 84 กม./ชม. และ 64 กม./ชม. สำหรับรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และรถบรรทุก ตามลำดับ ยกเว้นรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ หรือ บิ๊กไบค์ ที่มีความเร็วเฉลี่ย 101.87 กม./ชม. ซึ่งเกินกว่ากฎหมายกำหนดที่ 90 กม./ชม. จึงอาจเป็นความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุบนเส้นทางท่องเที่ยวได้ โดยผู้มีหน้าที่ เกี่ยวข้องควรกำกับดูแลและกำหนดมาตรการด้านการป้องกันปราบปรามเพื่อ ยก ระดับความปลอดภัยทางถนนต่อไป

คำสำคัญ: พฤติกรรมการขับขี่, การใช้ความเร็ว, ความปลอดภัยทางถนน

ที่มาและความสำคัญ

ในแต่ละปีหลายประเทศทั่วโลกต้องสูญเสียทรัพย์สินและทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าจากอุบัติเหตุทางถนน ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจสังคม คุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม (Alles and Stafford, 1997) ด้วยเหตุนี้องค์การสหประชาชาติจึงได้มอบให้สหพันธ์รัฐรัสเซียเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมผู้บริหารระดับสูงเรื่อง “ความปลอดภัยทางถนน” (First Global Ministerial Conference on Road Safety: Time for action) ณ กรุงมอสโก ประเทศสหพันธ์รัฐรัสเซีย เมื่อวันที่ 19-20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 โดยเชิญผู้แทนระดับสูงของประเทศต่างๆ เข้าประชุมและรับรองเจตนารมณ์ปฏิญญามอสโก ซึ่งประกาศให้ปี พ.ศ. 2554-2563 เป็นทศวรรษแห่งความปลอดภัยทางถนน พร้อมทั้งให้กำหนดเป้าหมายลดการสูญเสียชีวิตในระดับที่ทำให้เหมาะสมกับปัญหาอุบัติเหตุทางถนนของแต่ละประเทศเมื่อสิ้นสุดทศวรรษ เพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบมีความพร้อมในการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กรมการขนส่งทางบก, 2557)

การขนส่ง คือ การเคลื่อนย้ายคน สัตว์ สิ่งของจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ (วัฒนวงศ์ รัตนวราห และสราวุธ จริตงาม, 2554) โดยปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเรื่องความปลอดภัยบนถนนอย่างมาก จากรายงานสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของโลกระบุว่าประเทศไทยมีสถิติอุบัติเหตุบนถนนสูงเป็นอันดับที่ 2 ของโลก และเป็นอันดับที่ 1 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (องค์การอนามัยโลก, 2558) ซึ่งปัญหาความไม่ปลอดภัยทางถนนนี้ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเมื่อเกิดอุบัติเหตุต่อผู้ขับขี่หรือผู้โดยสารแล้วนั้น จะส่งผลต่อร่างกาย

ให้ได้รับความบาดเจ็บ พิการ และอันตรายต่อชีวิต (NZ Transport Agency, 2010)

โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เป็นหนึ่งในเส้นทางที่มีความสำคัญต่อการคมนาคมขนส่ง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2555) จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและมีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559) จากการเดินทางที่เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2558 จังหวัดเพชรบูรณ์มีการเกิดอุบัติเหตุทางถนน 4,745 ครั้ง บาดเจ็บ 5,758 ราย และเสียชีวิต 163 ราย (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2559) ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการศึกษาพฤติกรรมการใช้ความเร็วยานพาหนะเพื่อเสนอผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและกำหนดเป็นมาตรการยกระดับด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวต่อไป

วัตถุประสงค์

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ความเร็วของผู้ขับขี่บนเส้นทางท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายในการยกระดับความปลอดภัยทางถนนบริเวณเส้นทางที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาจำนวนสถิติการเกิดอุบัติเหตุทางถนนบนเส้นทางท่องเที่ยว ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (จ.พิษณุโลก – จ.เพชรบูรณ์)
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ความเร็วของผู้ขับขี่จำแนกตามยานพาหนะ ได้แก่ รถจักรยานยนต์ รถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ (บิ๊กไบค์) รถยนต์ส่วนบุคคล และรถบรรทุก เป็นต้น
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาความด้านความปลอดภัยทางถนน

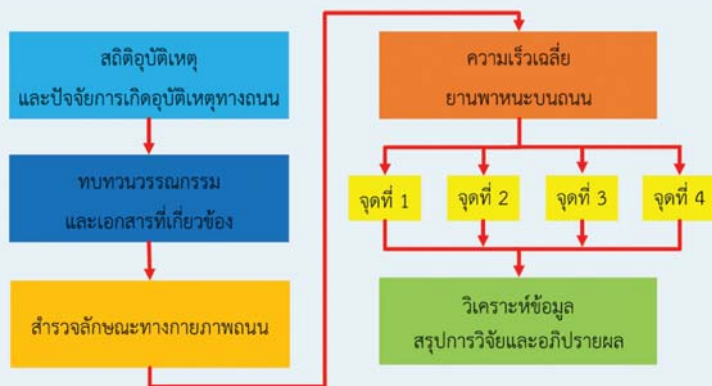
การดำเนินการ

การเก็บข้อมูลพฤติกรรมการใช้ความเร็วของผู้ขับขี่ยานพาหนะ ผู้วิจัยได้ใช้ปืนจับความเร็ว (Speed Radar Gun) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จากคัดเลือกจุดเก็บข้อมูลบริเวณทางแยกอินโดจีน – ทางแยกพ่อขุน ซึ่งมีความยาวตลอดเส้นทาง 125 กิโลเมตร โดยกำหนดจุดศึกษา 4 จุด ดังภาพที่ 1 นอกชั่วโมงเร่งด่วน เวลา 9.00-11.00 น. 11.30-13.30 น. และ 14.00-16.00 น. (ทั้งขาเข้าและขาออก) ตามจำนวนยานพาหนะ ดังตารางที่ 1 (Yamane, 1973) และอย่างน้อย 125 คันต่อประเภท หรือหมดเวลาก่อน (FHWA, 2012) ในยานพาหนะ 4 ประเภท ได้แก่ รถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถบรรทุก และจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ (บิ๊กไบค์)

ภาพที่ 1 สถานที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นกลไกตามการออกแบบงานวิจัยดังแสดงในภาพที่ 2 ซึ่งประโยชน์ของการศึกษาทำให้ทราบพฤติกรรมการใช้ความเร็วของผู้ขับขี่จำแนกตามยานพาหนะบนทางหลวงหมายเลข 12 โดยสามารถกำหนดเป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้ในการลดความเร็วหรือเฝ้าระวังสถานการณ์ความรุนแรงของอุบัติเหตุบนท้องถนนและการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาการใช้ความเร็วยานพาหนะที่เกินกว่ากฎหมายกำหนดในการสัญจรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ผลการดำเนินงาน

พฤติกรรมการใช้ความเร็วของผู้ขับขี่จากผลการสำรวจความเร็วจำนวน 4 จุด ดังตารางที่ 1-4 ครอบคลุมพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 มีพฤติกรรมการใช้ความเร็วทั้งขาเข้าและขาออกแต่ละจุด โดยยานพาหนะส่วนใหญ่มีความเร็วตามกฎหมายกำหนด ยกเว้นรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ หรือบิ๊กไบค์ที่มีความเร็วเกินกว่ากฎหมายกำหนดที่ 90 กม./ชม. ทุกจุดสำรวจของการเดินทางดังแสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 1 ความเร็วเฉลี่ยในการเดินทางของยานพาหนะขาเข้าและขาออก จุดที่ 1

ประเภท	ขาเข้า		ขาออก	
	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)
รถยนต์	73.1	82.5	62.5	70.5
รถจักรยานยนต์	72.6	87.5	47.1	60.5
บิ๊กไบค์	93.2	92.5	97.7	102.5
รถบรรทุก	72.7	82.5	57.3	67.5

ตารางที่ 2 ความเร็วเฉลี่ยในการเดินทางของยานพาหนะขาเข้าและขาออก จุดที่ 2

ประเภท	ขาเข้า		ขาออก	
	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)
รถยนต์	78.6	105.1	67.3	105.0
รถจักรยานยนต์	85.2	94.5	82.2	91.0
บิ๊กไบค์	96.2	105.5	95.3	102.5
รถบรรทุก	54.6	55.5	68.4	77.5

ตารางที่ 3 ความเร็วเฉลี่ยในการเดินทางของยานพาหนะขาเข้าและขาออก จุดที่ 3

ประเภท	ขาเข้า		ขาออก	
	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไถ่ (กม./ชม.)
รถยนต์	78.6	82.5	67.3	72.5
รถจักรยานยนต์	85.2	85.6	82.5	82.5
บิ๊กไบค์	96.2	103.5	95.7	102.5
รถบรรทุก	54.6	63.4	58.2	67.5

ตารางที่ 4 ความเร็วเฉลี่ยในการเดินทางของยานพาหนะขาเข้าและขาออก จุดที่ 4

ประเภท	ขาเข้า		ขาออก	
	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไคล์ (กม./ชม.)	ความเร็วเฉลี่ย Average Speed (กม./ชม.)	ความเร็ว 85 เปอร์เซ็นต์ไคล์ (กม./ชม.)
รถยนต์	78.6	85.6	77.2	82.5
รถจักรยานยนต์	75.2	82.4	82.2	87.5
บิกไบค์	96.2	102.7	95.3	103.5
รถบรรทุก	64.6	67.5	68.3	77.5

ตารางที่ 5 ความเร็วในการเดินทางของยานพาหนะแต่ละประเภท

จุดสำรวจ	ประเภทรถ	ขาเข้า (กม./ชม.)	ขาออก (กม./ชม.)	หมายเหตุ
จุดที่ 1	รถยนต์	83	71	
	จักรยานยนต์	87.5	61	
	บิกไบค์	92.5	102.5	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	รถบรรทุก	82.5	67.5	
จุดที่ 2	รถยนต์	105	105	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	จักรยานยนต์	94.5	91	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	บิกไบค์	105.5	102.5	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	รถบรรทุก	55.5	77.5	
จุดที่ 3	รถยนต์	82.5	72.5	
	จักรยานยนต์	85.5	82.5	
	บิกไบค์	103.5	102.5	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	รถบรรทุก	63.5	67.5	
จุดที่ 4	รถยนต์	85.5	82.5	
	จักรยานยนต์	82.5	87.5	
	บิกไบค์	102.5	103.5	(ความเร็วเกินกฎหมายกำหนด 90 กม./ชม.)
	รถบรรทุก	67.5	77.5	

สรุปการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ความเร็วของยานพาหนะบนเส้นทางท่องเที่ยวทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 12 พบว่า ผู้ขับขี่ยานพาหนะส่วนใหญ่ใช้ความเร็วตามกฎหมายกำหนด โดยจากผลรวมของความเร็วเฉลี่ยเท่ากับ 85.87 กม./ชม. 84 กม./ชม. และ 64 กม./ชม. สำหรับรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และรถบรรทุก ตามลำดับ ยกเว้นแต่รถบัสที่ มีความเร็วเฉลี่ยในเกณฑ์สูงที่ 101.87 กม./ชม. ซึ่งเกินกว่ากฎหมายกำหนดที่ 90 กม./ชม.

จากการพิจารณาผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้มีการเฝ้าระวังยานพาหนะประเภทรถจักรยานยนต์หรือบัสเป็นกรณีพิเศษ โดยเป็นกลุ่มยานพาหนะประเภทที่มีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุในเกณฑ์สูง และเนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาเพียงพฤติกรรมการขับขี่ด้านเดียว ทางผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะควรเพิ่มการศึกษาในด้านปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุทางถนน เช่น การตรวจสอบความปลอดภัยทางถนน ในขั้นตอนถนนที่เปิดให้บริการแล้ว ควบคู่กับการค้นหาและวิเคราะห์จุดเสี่ยงจุดอันตรายทางถนนโดยการประเมินแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อยกระดับและจัดการปัญหาการเกิดอุบัติเหตุทางถนนได้อย่างมีประสิทธิภาพและรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

กรมการขนส่งทางบก. (2557). **แผนยุทธศาสตร์และแผนแม่บทความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนน.**

กระทรวงคมนาคม. กรุงเทพฯ.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2559). **สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2559 (Tourism Statistics 2016).**

แหล่งที่มา https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=411 สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน, 2560.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2555). **ฐานข้อมูลและการบริหารองค์ความรู้ (Database and Knowledge Management).** แหล่งที่มา <https://www.bot.or.th/> สืบค้นเมื่อ 6 พฤศจิกายน, 2561.

วัฒนวงศ์ รัตนวรารุ และสราวุธ จริตงาม. (2554). **วิศวกรรมขนส่ง (Transportation Engineering).** โรงพิมพ์ชานเมือง. สงขลา.

สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2559). **รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของ พ.ศ. 2558.** กระทรวงคมนาคม. กรุงเทพฯ.

Federal Highway Administration. (2012). **Speed Management A Manual for Local Rural Road Owners.** U.S. Department of Transportation. Report No.FHWA-SA-12-027.

Florio A.E., Alles, GT Stafford. (1997). **Safety education.** Mc Graw-Hill. New York.

NZ Transport Agency. (2010). New Zealand Transport Agency (Signs on State Highways) Bylaw 2010. **New Zealand Gazette**, 154, 4316.

Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis.** Third editio. Newyork: Harper and Row Publication.

อาจารย์เตือนใจ ปิยัง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการ งานวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง:

กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

เตือนใจ ปิยัง¹ อภิรักษ์ สงรักษ์^{1,2} สุตคณิง ณ ระนอง^{1,2} และ ยุวรรณา ทองมัน²

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง

²สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

บทคัดย่อ

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้สังคมด้วยกระบวนการและกลไกการจัดการงานวิจัยต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ผลการดำเนินพบว่า การจัดการต้นน้ำ เป็นขั้นตอนแรกตั้งแต่การออกแบบงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการพัฒนาของพื้นที่ การพัฒนาโจทย์การวิจัยให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน การจัดการกลางน้ำเป็นระบบการสนับสนุน และให้บริการกลุ่มวิจัย เพื่ออำนวยความสะดวก และพัฒนานักวิจัยภายหลังได้รับการจัดสรรทุนวิจัย และการจัดการปลายน้ำเป็นกระบวนการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยและการนำผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ สำหรับการดำเนินงานโครงการวิจัยทั้ง 11 โครงการ ผ่านกระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ ผลการดำเนินงานวิจัยตามแผนงานวิจัย ร้อยละ 100.00 มีการนำผลการ

วิจัยมาถ่ายทอดให้แก่ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน เกิดการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ ดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เกิดการกระจายรายได้ให้แก่สมาชิกกว่า 80 ครัวเรือน รวมถึงครอบครัวที่อยู่ในวัยชราและที่มีสมาชิกพิการ ตลอดจน ช่วยลดขยะจากเศษใบจากในชุมชนได้ประมาณ 12 ตันต่อปี นอกจากนี้กลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ช่วยเพิ่มทักษะให้กับนักวิจัย เกิดผลกระทบให้มีการขยายงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ในการจัดสรรทุนภายในของมหาวิทยาลัยฯ เพื่อสนองตอบพันธกิจมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมให้เกิดขึ้นจริง

คำสำคัญ: กระบวนการและกลไก, การบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ที่มาและความสำคัญ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยก้าวสู่พันธกิจมหาวิทยาลัยกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง การบริการวิชาการแบบเดิมๆ ที่มุ่งขยายผลงานวิจัยเชิงถ่ายทอดความรู้แบบวงกว้าง หรือการวิจัยที่เป็นความสนใจของอาจารย์เพียงฝ่ายเดียว จนไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแท้จริง การเข้าสู่แนวทาง University Engagement จะเริ่มต้นจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนและสังคม ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การวิจัยหาแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมกัน การกำหนดทางเลือกในการขับเคลื่อนที่ชุมชนหรือสังคมมีศักยภาพในการปฏิบัติได้จริง กระบวนการเปลี่ยนแปลงเริ่มต้นจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย 20 ปี และมีแผนยุทธศาสตร์การ

พัฒนาในระยะปานกลาง 5 ปี พ.ศ. 2561-2565 โดยมีวิสัยทัศน์ “มหาวิทยาลัยแห่งนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาภูมิภาคอย่างมั่นคง” ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยคือ สร้างงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่และก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ทางมหาวิทยาลัยมุ่งมั่นที่จะผลักดันผลงานวิจัยสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม และงานสร้างสรรค์ นำไปสู่การใช้ประโยชน์และขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคมระดับภูมิภาค เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคม ชุมชนในภูมิภาคอย่างยั่งยืนด้วยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยภายใต้โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการทุนทำทายไทย เพื่อตอบสนองนโยบายเป้าหมายรัฐบาลตามระเบียบวาระแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2560 กลุ่มเรื่องนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยเลือกประเด็นโครงการ “การจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง” ที่มีเป้าหมายสำคัญคือพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน และพัฒนากลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ของมหาวิทยาลัยฯ สำหรับเป็นต้นแบบในการขยายผลการทำงาน และพัฒนาที่นักวิจัยในการผลักดันงานที่วิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนสังคม

มหาวิทยาลัยฯ ได้เริ่มต้น ตั้ง “หน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่” เพื่อทำหน้าที่ประสานงานให้เกิดความร่วมมือทั้งภายในและภาคีเครือข่ายภายนอกมหาวิทยาลัย การกำหนดแนวทางและกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ จะเป็นการสร้างกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้การบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ให้มีความเข้มแข็งและสามารถช่วยสร้างคุณภาพชีวิต

และยกระดับเศรษฐกิจให้กับชุมชนและสังคม ซึ่งลีลาภรณ์ (2557) งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นเป้าหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อันจะส่งผลต่อการสร้างรูปธรรมของความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่และความยั่งยืน ประกอบด้วย 2 แนวคิด คือ แนวคิดการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เน้นการตั้งโจทย์

วิจัยจากปัญหาความต้องการ และแนวคิดความร่วมมือเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีต่าง ๆ ที่เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อให้จุดแข็งที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่ายให้เป็นพลังงานในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยฯ ให้มีความเข้มแข็งและสามารถสนับสนุนระบบการวิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพและเสริมสร้างนักวิจัยที่มีความสามารถทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยฯ
3. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของฐานทรัพยากรและเพิ่มเศรษฐกิจชุมชนจากการใช้ประโยชน์และการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมในบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียน

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

เป็นระยะเวลา 1 ปี พ.ศ. 2560-2561

กลุ่มเป้าหมาย ที่ร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตร และหุ้นส่วน

การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นการงานที่อาศัยความร่วมมือและบูรณาการเครือข่ายการทำงานจากทุกภาคส่วน โดยมีมหาวิทยาลัยฯ ได้ประสานความร่วมมือกับกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญคือชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน ประกอบด้วยพื้นที่ตำบลวังวน อำเภอกันตัง ตำบลบ้านนา อำเภอปะเหลียน และตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว โดยมีภาคีหน่วยงานที่ร่วมสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดตรัง สำนักงานประมงจังหวัดตรัง ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งตรัง สำนักบริหาร

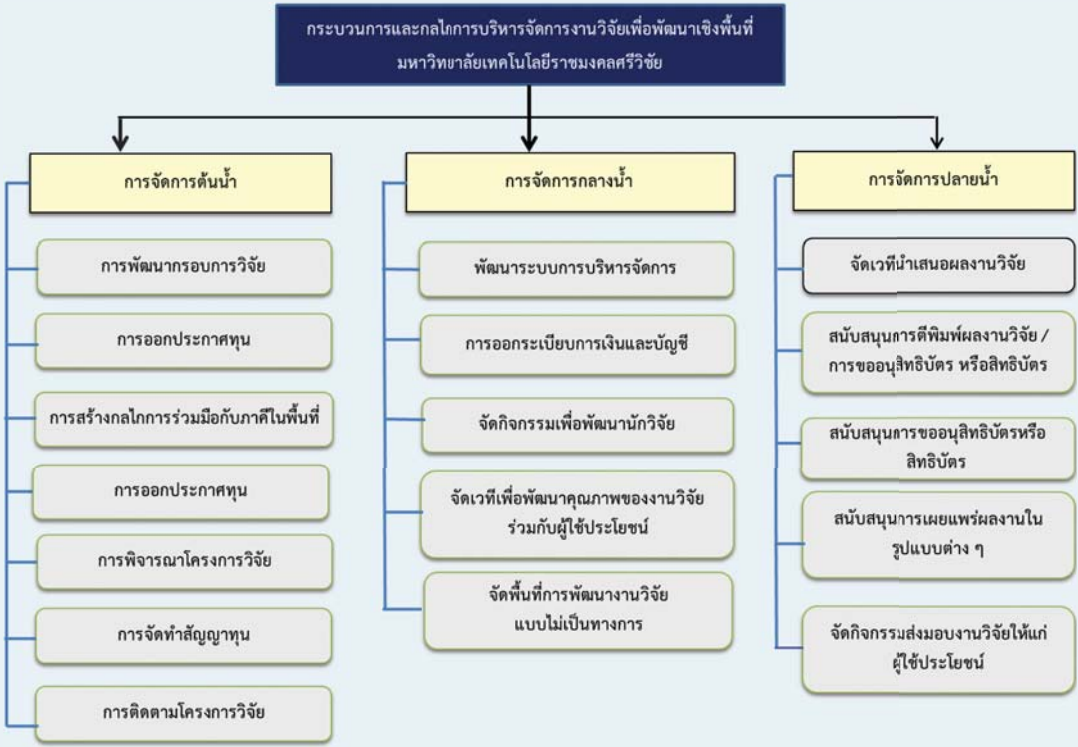
จัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 10 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง พัฒนาการจังหวัดตรัง และสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตรัง ส่วนภาคเอกชนและภาคที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ มูลนิธิธันดามัน สมาคมหยาตผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตรัง (ททท.ตรัง) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง และสมาคมการท่องเที่ยวและโรงแรมจังหวัดตรัง กระบวนทำงานแบบมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่ให้ภาคีเครือข่ายร่วมระดมความคิดเห็น และกำหนดกรอบวิจัย กระบวนการแต่งตั้งภาคีเครือข่ายเข้ามาเป็น คณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยและ

ติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัย และที่สำคัญคือ การส่งผลผลิตงานวิจัยให้กับกลุ่มเป้าหมายหลักของการวิจัย และการเชื่อมโยงให้หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องนำผลผลิตงานวิจัยไปต่อยอดขยายผล เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง

การดำเนินโครงการ

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง ด้วยการจัดการงานวิจัยดำเนินงานในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ

(วรรณดี, 2556) โดยมหาวิทยาลัยฯ ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และกำกับดูแลโดยรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ โดยมีอธิการบดี เป็นที่ปรึกษา ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้ตั้งหน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นกลไกจัดการทำงานเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง โดยในโครงการนี้หน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้กำหนดกระบวนการและกลไกของการทำงาน 3 ขั้นตอน คือ การจัดการต้นน้ำ การจัดการกลางน้ำ และการจัดการปลายน้ำ ดังภาพที่ 1

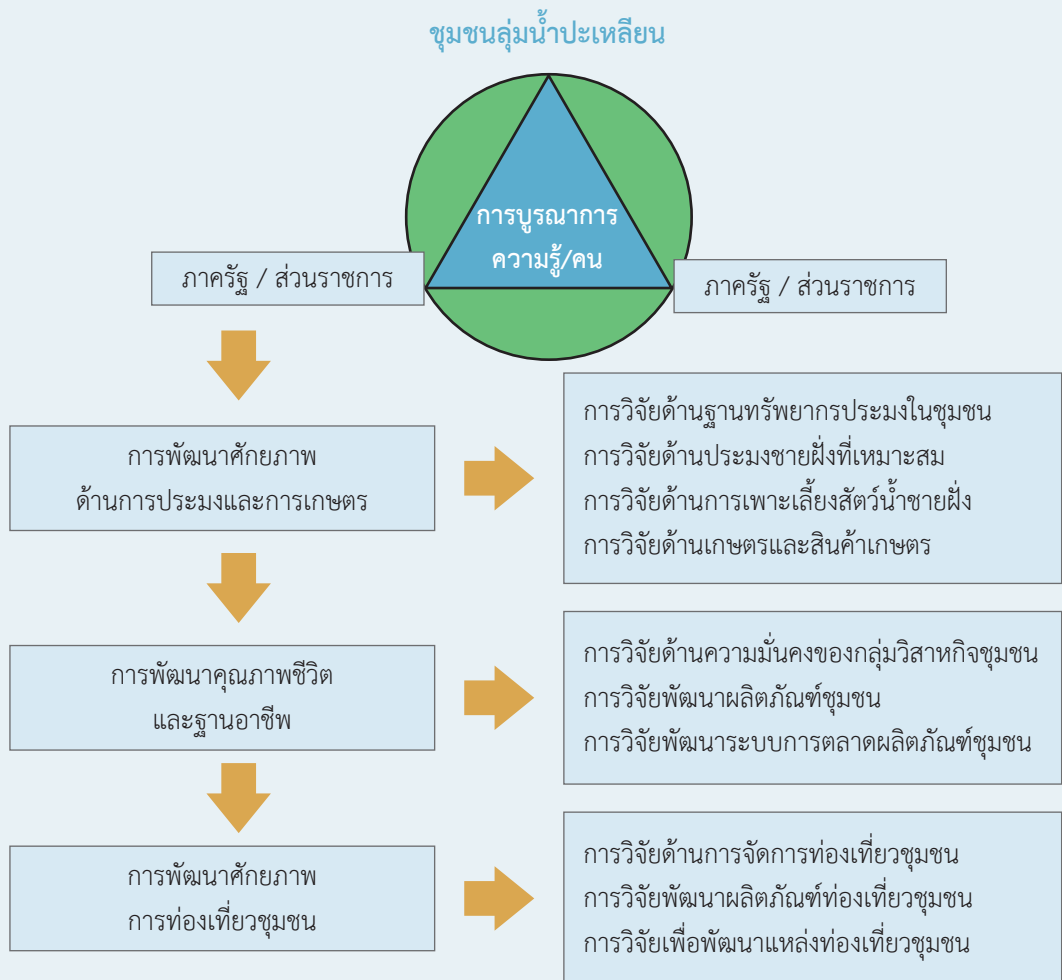
ภาพที่ 1 กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

ทั้งนี้กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง มีกิจกรรมดังนี้

1. การจัดการต้นน้ำ

การจัดการต้นน้ำ คือขั้นตอนแรกตั้งแต่การออกแบบงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดกรอบงานวิจัยและพัฒนาโจทย์วิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการ ได้แก่ การจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาด้วยการกำหนดกรอบและประเด็นการวิจัย โดยมีการ

ตั้งคำถาม การระดมสมอง การ์ดเทคนิค การทำแผนภูมิความคิด (Mind Map) และมีกลไกในส่วนของการทบทวนกรอบการวิจัยผ่านเวทีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลไกที่เลี้ยง และมีการสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคีในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการจัดการและดำเนินงานวิจัย ผลการพัฒนากรอบวิจัยแบบมีส่วนร่วม จะได้กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง

ขั้นตอนการเปิดรับข้อเสนอโครงการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการ ได้แก่ การประกาศทุนวิจัย การจัดกิจกรรมให้นักวิจัยลงพื้นที่ดูบริบทชุมชน และชี้แจงกรอบวิจัย เมื่อได้รับข้อเสนอโครงการวิจัยแล้ว กำหนดจัดให้มีการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ข้อเสนอโครงการที่ผ่านการพิจารณาและได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัย จะเข้าสู่ขั้นตอนการทำสัญญารับทุน ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการ ได้แก่ มีประกาศมท.ศรีวิชัย เรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบการเงิน และการบริหารการเงินและพัสดุ สำหรับผู้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยปรับปรุงแนวทางจากคู่มือนักวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฉบับปรับปรุง กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งมีจุดเด่นคือการปรับระบบการเบิกจ่ายเงิน เป็น 3 งวด และมีกรอบการจ่ายเงินงวดวิจัยเท่ากับ 70 เปอร์เซ็นต์ 20 เปอร์เซ็นต์ และ 10 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ และได้กำหนดรูปแบบการติดตามผล ในรูปแบบรายงานความก้าวหน้างานวิจัย เป็น 4 ครั้ง คือระยะ 3 เดือน 6 เดือน 9 เดือน และ 12 เดือน รวมถึงการจัดให้มีระบบให้คำปรึกษาเฉพาะแก่นักวิจัย ผ่านกระบวนการ Coaching ของผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การจัดการกลางน้ำ

การจัดการกลางน้ำเป็นระบบการสนับสนุน และให้บริการกลุ่มวิจัย เพื่ออำนวยความสะดวกและพัฒนานักวิจัยภายหลังได้รับการจัดสรรทุนวิจัย มีกระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัย เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้แก่การสร้างช่องทางการสื่อสารกับประชาคมวิจัย ทำให้นักวิจัยได้รับและส่งข่าวสารในการดำเนินงานที่รวดเร็วขึ้น หน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ สามารถนำข่าวสารรายงานให้กับสังคมรับทราบถึงความเคลื่อนไหวระหว่างดำเนินการวิจัย ซึ่งรูปแบบการสื่อสารมีทั้ง Online และ Offline ได้แก่ Website, Line

และ Facebook กิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยทั้งภายในโครงการและนักวิจัยภายนอก โครงการที่มีความสนใจ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการให้นักวิจัยในการเขียนรายงานความก้าวหน้า และการตรวจสอบเป้าหมายวิจัยด้วย Research Framework การอบรมการยื่นขอจดอนุสิทธิบัตรและสิทธิบัตรในกลุ่มงานวิจัยเชิงนวัตกรรม นอกจากนี้ทางหน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อเชิงพื้นที่ ยังได้จัดให้มีพื้นที่การทำงานวิจัยแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ นักวิจัยได้นัดประชุมกลุ่มย่อย หรือทำงานอื่นๆ นอกมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งช่วยให้นักวิจัยพบกับผู้ทรงคุณวุฒิได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งได้เรียกชื่อว่า KID+DEE RUTS Co-Working Space @ The Tree) ซึ่งได้กลายเป็นพื้นที่ทำงานด้านอื่นให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยฯ มาใช้บริการ และเป็นต้นแบบขยายผลไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลาเพื่อสร้างเป็นพื้นที่ทำงานร่วมกับภาคี

3. การจัดการปลายน้ำ

การจัดการปลายน้ำ เป็นกระบวนการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยและการนำผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ โดยมีกระบวนการและกลไกในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ได้แก่การจัดเวทีการนำเสนอผลงานวิจัย เป็นการประเมินคุณภาพผลงานวิจัยด้วยกิจกรรมนำเสนอร่างรายงานการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ใช้ประโยชน์ และหน่วยงานภาคีการพัฒนา และสรุปข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้ใช้ประโยชน์ และหน่วยงานภาคีการพัฒนา เพื่อให้ นักวิจัยได้พัฒนารายงานฉบับสมบูรณ์ และส่งมอบต่อมหาวิทยาลัย รวมถึงกระบวนการผลักดันการตีพิมพ์ผลงานวิจัยทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ การยื่นขออนุสิทธิบัตรหรือสิทธิบัตรที่สำคัญคือกิจกรรมส่งมอบผลงานวิจัยสู่ชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายผู้ใช้ประโยชน์ที่กำหนดไว้ โดยทางหน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

ได้ประสานการทำงานกับทางจังหวัดตรัง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดทำสื่อ การจัดกิจกรรมสื่อสาร และ การส่งมอบผลงานวิจัยให้กับชุมชนผ่านกลไกระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดการรับรู้และนำไปสู่การขยายผลต่อไป ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 (ก) ตู้บำบัดน้ำแสงอาทิตย์ (ข) ส่งมอบงานวิจัยให้แก่ผู้ใช้ประโยชน์ (ค) จัดนิทรรศการ

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนากระบวนการและระบบกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยภายในมหาวิทยาลัย และการพัฒนางานวิจัยเพื่อยกระดับความเข้มแข็งให้กับชุมชนสังคม ด้วยกลไกการจัดการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ พบว่าการดำเนินการตั้งแต่กระบวนการของการใช้องค์ความรู้และทุนเดิมภายในมหาวิทยาลัย ผสมผสานระหว่างนักวิจัยอาวุโสกับนักวิจัยรุ่นใหม่ พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการครอบคลุม ชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียน และชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือมีฐานอาชีพ เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำปะเหลียน ผลจากการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้กรอบการวิจัยและประเด็นโจทย์การวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ จำนวน 5 กรอบ คือ 1) สนับสนุนการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างยั่งยืน 2) การวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม 3) การยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน 4) การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน และ 5) การพัฒนานวัตกรรมเพื่อชุมชน โดยมีข้อเสนอโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจำนวน 11 โครงการ งบประมาณวิจัยวงเงิน 3.2 ล้านบาท ผลการดำเนินงานโครงการวิจัยพบว่าโครงการวิจัยสามารถดำเนินโครงการแล้วเสร็จตามแผนงานวิจัยทุกโครงการ มีการนำผลการวิจัยมาถ่ายทอดให้แก่ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน เกิดการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่า 1 ล้านบาท

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบกระชับและข้อเสนอแนะ

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง สามารถตอบโจทย์เป้าหมายร่วมกันของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน คือ ต้องการรักษารัฐธรรมนูญการคุ้มครองความมั่นคงของเศรษฐกิจและการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน สู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความยั่งยืน โดยมีตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานก้านจากบ้านนายอดทอง ได้ใช้เทคโนโลยีที่โครงการพัฒนาขึ้นในการขยายการผลิตและควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์หัตถ์ (ภาชนะใส่ น้ำ) สามารถเพื่อการผลิตสูงกว่าเดิมถึง 5.5 เท่า มียอดจำหน่ายเฉลี่ย 27,600 ใบต่อเดือน สร้างรายได้แก่กลุ่มและสมาชิก รวมอีกกว่า 2.76 ล้านบาท เกิดการกระจายรายได้ให้แก่สมาชิกกว่า 80 ครัวเรือน รวมถึงครอบครัวที่อยู่ในวัยชราและที่มีสมาชิกพิการ ตลอดจนช่วยลดระยะจากせばจากในชุมชนได้ประมาณ 12 ต้นต่อปี นอกจากนี้กลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ช่วยเพิ่มทักษะให้กับนักวิจัย เกิดผลกระทบให้มีการขยาย งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ในการจัดสรรทุนภายในของมหาวิทยาลัยฯ เพื่อสนองตอบพันธกิจมหาวิทยาลัย รับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นจริง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เกิดกระบวนการและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
2. ได้รับกระบวนการทำงานและเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของนักวิจัยในการทำงานด้านรับผิดชอบต่อสังคม และการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

วรรณดี สุทธิธารกร. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเพื่อเสริมภาพและการสรรค์สร้าง. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

สีลาภรณ์ บัวสาย. (2557). งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่กับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 6(3), 123-128.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา ภาณุรักษ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับ การผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ โดยภาคีเครือข่ายการพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

วาสนา ภาณุรักษ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์โดยภาคีเครือข่ายการพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยและพัฒนายกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ด้วยกระบวนการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ได้ต้นแบบการยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์โดยผ่านสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด และกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ตอบสนองนโยบายแนวทางประชารัฐของรัฐบาลและดำรงนายกรัฐมนตรี เพื่อให้ได้รูปแบบกลไกการพัฒนาด้านการเกษตรระดับจังหวัดนครราชสีมาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ได้เครือข่ายทางวิชาการที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและยั่งยืน ต่อไปการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการภายใต้แนวคิดการวิจัย

เพื่อพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ (Area Based Collaborative Research) ร่วมกับศาสตร์ต่างๆ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ใช้ระยะเวลาดำเนินโครงการ 18 เดือน (สิงหาคม 2559 – กุมภาพันธ์ 2561)

ผลการวิจัยและพัฒนาพบว่า 1). ผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ด้วยกระบวนการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ได้ผลิตภัณฑ์ ต้นแบบเพื่อการพัฒนาต่อยอดเชิงพาณิชย์จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ที่ได้ผ่านการทดสอบการตลาดและมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาต่อได้แก่ ชาเขียวข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ และน้ำนมข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ โดยในการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ ต้นแบบทั้ง 2 ผลิตภัณฑ์ได้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาโดยผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากผลดำเนินงานชุดโครงการนี้เกิด รูปแบบการจัดการต้นน้ำ (กลุ่มเกษตรกรสมาชิก) กลางน้ำ (การบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด) และปลายน้ำ (การค้าบริการของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด) โดยมีภาคส่วนราชการและภาคส่วนวิชาการและภาคเอกชน ที่จะเข้าไปหนุนเสริมในทุกกระบวนการ ตามกลไกความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อยกระดับข้าว ทุ่งสัมฤทธิ์ ให้เกิดผลกระทบในวงกว้างซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้และเกิดการยกระดับสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรต้นแบบตามแนวทางพระราชรัฐ สามารถยกระดับการบริหารจัดการและสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตที่มีในพื้นที่ ตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดนครราชสีมา และเป็นการทำงานแบบ new value

based economic ตามนโยบายพัฒนาการประเทศไทยแลนด์ 4.0 (เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น) 2). ผลการดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายแนวทางพระราชรัฐของรัฐบาลและดำรงนายกรัฐมนตรีนั้นได้เกิดเครือข่ายการพัฒนาและกลไกความร่วมมือการบูรณาการ 3 มิติเกิดกระบวนการเพื่อการวิจัยตอบสนองปัญหาของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เกิดบรรยากาศการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่มีความต้องการสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทำให้เกิดโอกาสในการต่อยอดเชิงบริการวิชาการเพิ่มมากขึ้นของทั้ง 3 มหาวิทยาลัยได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในโครงการงบประมาณจังหวัดนครราชสีมา และงบประมาณกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และเกิดรูปแบบการพัฒนา “สหกรณ์การเกษตรต้นแบบตามแนวทางพระราชรัฐ” ที่สามารถดำเนินงานในพื้นที่สหกรณ์การเกษตรพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ 3). การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเครือข่ายทางวิชาการที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและยั่งยืนทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและบรรยากาศทางวิชาการของนักวิจัยที่ร่วมโครงการทั้ง 30 คน ที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาซึ่ง ประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและ

ยั่งยืน ต่อไป ผลจากการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ชุดโครงการวิจัยจังหวัดนครราชสีมา และกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้วิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาเรื่อง ข้าว และจัดทำข้อเสนอ โครงการตามมติคณะรัฐมนตรี และได้รับการ สนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน 2560 (เพิ่มเติม) เพื่อพัฒนาศูนย์นวัตกรรมแปรรูปข้าวครบวงจรตาม แนวพระราชดำริ งบประมาณกลุ่มจังหวัดภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 จำนวน 16,310,000 บาท โดยมีเป้าหมายที่มุ่งจะขับเคลื่อนงานวิจัย และพัฒนา งานบริการวิชาการเพื่อนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงและตอบโจทย์การพัฒนาในพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนา กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

คำสำคัญ: กลไกความร่วมมือ, ข้าวทุ่งสัมฤทธิ์

ที่มาและความสำคัญ

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ 12,808,727.5 ไร่ โดยคิดเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทั้งหมด 8,931,032 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเพาะปลูกข้าวมากที่สุด มีพื้นที่ปลูกข้าวถึง 4,329,724 ไร่ พื้นที่ปลูกข้าว ส่วนมากของจังหวัดนครราชสีมาอยู่ในเขตพื้นที่ที่ เรียกว่า “พื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม ในการปลูกข้าวของจังหวัดนครราชสีมาโดยเฉพาะ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 หรือที่เรียกว่าข้าวหอมมะลิ โดยการเพาะปลูกในพื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์จะมีความ สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา ในอดีตและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เฉพาะทาง กายภาพของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเค็ม ของดิน และมีชั้นหินเกลือรองรับอยู่ด้านล่างของ พื้นที่ พื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์จะอยู่ในกลุ่มชุดดินที่ 20A

มี สภาพอากาศที่ร้อน 35-41 องศาเซลเซียสปริมาณ ธาตุอาหารในดิน ส่งผลให้ข้าวเกิดความเครียดทำให้ หลังสารที่ทำให้เกิดความหอม คือ 2-acetyl-1-pyrroline (2AP) ปริมาณ 2.27 มิลลิกรัม /100 กรัม ในข้าวขัดขาวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ และปริมาณ 2.71 มิลลิกรัม/100 กรัมในข้าวกล้องหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ (วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ, 2559) ปัจจุบัน ศูนย์กลางของพื้นที่ปลูกข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ในจังหวัด นครราชสีมา มีสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด เป็นหน่วยงานกลางในการรวบรวมผลผลิตและจัด จำหน่ายข้าวให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก 13,000 ครัวเรือน สหกรณ์มีความพยายามที่จะยกระดับ เพื่อพัฒนาคุณภาพข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ให้เท่ากับข้าว หอมมะลิที่ผลิตจากพื้นที่อื่นๆ มีการสร้างแบรนด์ ของตนเอง โดยในแต่ละปีสหกรณ์สามารถรับซื้อ ข้าวเปลือกได้เพียงประมาณ 30,000 ตัน ขณะที่มี เกษตรกรจะนำข้าวเปลือกมาขายให้มากกว่าถึง 50,000-60,000 ตัน สหกรณ์ได้มีการเสนอเรื่อง ไปยังนายกรัฐมนตรีที่ได้ลงพื้นที่ ในอำเภอพิมาย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2558 เพื่อของบประมาณมา สนับสนุนพัฒนา ปัจจุบันได้รับงบประมาณลงมาเพื่อ ดำเนินการแล้วจำนวน 70 ล้านบาท กรมส่งเสริมฯ ให้งบสมทบอีก 4.7 ล้านบาท และสหกรณ์สมทบเอง อีกกว่า 16 ล้านบาท ซึ่งได้สร้างโรงอบลดความชื้น ขนาด 500 ตัน เครื่องคัดกรองเศษสิ่งเจือปน ในข้าวสารฉางเก็บข้าวขนาด 15,000 ตัน และ ลานตากข้าวและโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์เสร็จสิ้นแล้ว (สหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด, 2559) จาก สถานการณ์ปัจจุบันโรงสีและเทคโนโลยีการผลิต ที่มีอยู่ยังประสบกับปัญหาหลายอย่างด้วยกัน รวมไปถึงด้านการตลาด ที่ส่งขายให้กับภาคเอกชน ต่างๆ ในระยะหลังค่อนข้างชะลอตัวทำให้มีข้าวสาร คงค้างอยู่เป็นจำนวนมากทั้งข้าวสารเต็มเมล็ด และข้าวหักที่มีกว่า 2,000-3,000 ตันต่อปี

จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ สหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด จึงมีความต้องการที่จะพัฒนาทั้งเรื่องการผลิตรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์รวมถึงกระบวนการผลิตต่างๆ โดยประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีองค์ความรู้ทางวิชาการในพื้นที่ และหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่จะทำการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ข้าวหอมมะลิและข้าวที่ผลิตในพื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์ของจังหวัดนครราชสีมา จะสามารถนำไปสู่การแข่งขันสู่ตลาดท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาการส่งออกข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์คุณภาพสู่มาตรฐานสากลในตลาดโลกแข่งขันกับข้าวหอมมะลิ ในพื้นที่อื่นๆ ได้โดยมุ่งหวังเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด เป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อผลประโยชน์ของเกษตรกรสมาชิกต่อไป

อย่างไรก็ตามการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ในจังหวัดนครราชสีมา นั้นยังต้องการองค์ความรู้ด้านการวิจัยและพัฒนา บูรณาการความร่วมมือในพื้นที่เพื่อยกระดับและต่อยอดจากทุนเดิมของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด ที่สามารถไปหนุนเสริมและยกระดับการพัฒนาของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด และลงไปถึงผู้ผลิตคือเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกว่า 13,000 คน รวมถึงเกษตรกรทั่วไปเชื่อมโยงการพัฒนาได้ทุกระดับทุกภาค การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยและพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด โดยมีผลเชื่อมโยงกับผลงานวิจัยทุนเดิมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในเรื่อง ความร่วมมือการผลิตข้าวปลอดภัยความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งดำเนินการความร่วมมือ

โดยภาคีเครือข่ายในจังหวัดนครราชสีมาในพื้นที่ 15 อำเภอ 30 ตำบลในจังหวัดนครราชสีมาทำให้เห็นกลไกความร่วมมือที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์จังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม (วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ, 2556) และในปีงบประมาณ 2557-2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้รับงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ทุนนวัตกรรมเพื่อสังคมและชุมชนในเรื่องการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มีคุณลักษณะเฉพาะและสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลก (วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ, 2558-2559) จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทำให้เกิดการขับเคลื่อนนักวิชาการเพื่อชุมชนเกิดงานวิจัยและพัฒนา ร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่การร่วมคิดร่วมแก้ปัญหากันในประเด็นข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรหลักที่อยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาโดยมีสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด เป็นตัวเชื่อมหลักกับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตในเขตพื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์และนำไปสู่การผสมผสานองค์ความรู้จากนักวิชาการที่หลากหลายสาขาจาก 3 มหาวิทยาลัยของรัฐในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานร่วมกันหารือถึงแนวทางการวิจัยและพัฒนา กับสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด หอการค้าจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ท้องถิ่นท้องที่และกลุ่มสมาชิกเกษตรกร ได้ร่วมกันพัฒนาข้อเสนอโครงการเนินการภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ (Area Based Collaborative

Research) บูรณาการร่วมมือพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา และนโยบายประชารัฐให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะเกิดความมั่นคง

มั่งคั่ง ยั่งยืน ลงสู่เศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างแท้จริงและยังสามารถใช้เป็นพื้นที่สหกรณ์การเกษตรต้นแบบเพื่อการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิจัยและพัฒนาระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ด้วยกระบวนการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อให้ได้ต้นแบบการยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์โดยผ่านสหกรณ์การเกษตรพินิจจำกัด และกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ตอบสนองนโยบายแนวทางประชารัฐของรัฐบาล และดำรงนายกรัฐมนตรื
3. เพื่อให้ได้รูปแบบกลไกการพัฒนาด้านการเกษตรระดับจังหวัดนครราชสีมาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
4. เพื่อให้ได้เครือข่ายทางวิชาการที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและยั่งยืนต่อไป

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

15 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2559 ถึง 14 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายได้แก่ สหกรณ์การเกษตรพินิจจำกัด และสมาชิกจำนวน 13,000 คน และเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์ของจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 14 อำเภอ 113 ตำบล

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการ ประเมิน

วิธีการศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของสหกรณ์การเกษตรพินิจจำกัด กับเครือข่ายสมาชิกเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์ ดำเนินการ

ภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ (Area Based Collaborative Research) ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยนักวิชาการจากหลากหลายสาขาของศาสตร์ที่เกี่ยวข้องบูรณาการร่วมมือกันพัฒนากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ด้วยกระบวนการวิจัยด้วยกระบวนการปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการวิจัยและพัฒนาดำเนินการตามเป้าหมายที่ได้ร่วมวิเคราะห์ของทุกภาคส่วนร่วมกับสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้กระบวนการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละโครงการย่อยร่วมกับการวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ แบบประเมินและติดตามผลของชุดโครงการ รวมถึงการจัดเวทีติดตามรายงานความก้าวหน้าทุก 6, 12, 18 เดือน และเวทีย่อยกระบวนการกลุ่มแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 1-2 ครั้ง ต่อเดือนเพื่อร่วมแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ สังเคราะห์ ในระยะเวลา 18 เดือนของการดำเนินงานชุดโครงการ ตามแนวทางการวิจัยด้วยกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลใช้การวิจัยเชิงคุณภาพประกอบการวิจัยเชิงปริมาณจากการใช้เครื่องมือต่างๆของโครงการย่อยและมีแบบประเมินและติดตามผล โดยนำมาวิเคราะห์ประมวลผลทางสถิติด้วยโปรแกรม SPSS V16 วิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การแจกแจงความถี่ ค่าความสัมพันธ์ เป็นต้น

การประเมินผล

1. การปรึกษา/แลกเปลี่ยนข้อมูลและโครงการ ร่วมกับภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนโครงการ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการร่วมกับสหกรณ์การเกษตรพิมายจำกัด และสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา
2. ดำเนินการติดตามประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และประเมินผลคุณภาพโครงการ จากกลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการกิจกรรมโครงการ (ภาคีโครงการ-Stakeholders) และกลุ่ม

เป้าหมายโครงการ (สหกรณ์การเกษตรกรพิมาย จำกัด และกลุ่มสมาชิก) โดยกระบวนการติดตามประเมินแบบเสริมพลังร่วมกับโครงการย่อยเป็นระยะ

3. การติดตามประเมินผลด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) ร่วมกันกับสหกรณ์การเกษตรพิมายจำกัด และนักวิจัยในโครงการย่อยทุกโครงการร่วมกันเป็นระยะ

.....

สรุปผลดำเนินงาน/ประเด็นที่ได้จากการดำเนินงาน

1. ผลิตรัณฑ์แปรรูปจากข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ ประกอบไปด้วย ชาต้นอ่อนข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ แป้ง แป้งดัดแปร โปรตีนไฮโดรไลเสทจากรำข้าว แป้งขนมจีนทนย่อยด้วยเอนไซม์ เครื่องดื่มพร้อมดื่มน้ำนมข้าว 2 สูตร เครื่องดื่มแบบผงชงดื่ม 2 สูตร น้ำส้มสายชูหมักจากข้าว ผลิตรัณฑ์เบเกอรี่จากแป้งข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ 5 ชนิด บรรจุภัณฑ์ผลิตรัณฑ์ แผนกลยุทธ์การตลาดของผลิตรัณฑ์สหกรณ์การเกษตรพิมายจำกัด และ แผนธุรกิจของผลิตรัณฑ์แปรรูปจากข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์

2. กลไกความร่วมมือของการพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์โดยภาคีเครือข่ายประชารัฐในจังหวัดนครราชสีมา

.....

อภิปรายผล/บทสังเคราะห์

1. ผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ด้วยกระบวนการความร่วมมือของภาคีการพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ได้ผลิตรัณฑ์ต้นแบบเพื่อการพัฒนาต่อยอดเชิงพาณิชย์จำนวน 2 ผลิตรัณฑ์

ที่ได้ผ่านการทดสอบการตลาดและมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาต่อ ได้แก่ ชาเขียวข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ และน้ำนมข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ โดยในการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ต้นแบบทั้ง 2 ผลิตภัณฑ์ได้เกิดการพัฒนาดังต่อไปนี้เนื่องในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา โดย ผลิตภัณฑ์ชาเขียวข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์จะช่วยแก้ปัญหาในการระบายข้าวเปลือกที่มีมากและการผลิตข้าวเปลือกที่มีคุณภาพมากขึ้น ส่วนน้ำนมข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ช่วยในการระบายข้าวหักที่มีปริมาณมากเพื่อเพิ่มมูลค่า ของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด และสามารถกระจายรายได้กลับสู่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด โดยผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากผลดำเนินงานชุดโครงการนี้เกิด รูปแบบการจัดการต้นน้ำ (กลุ่มเกษตรกรสมาชิก) กลางน้ำ (การบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด) และปลายน้ำ (การค้าการบริการของสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัด) โดยมีภาคส่วนราชการและภาคส่วนวิชาการและภาคเอกชนที่จะเข้าไปหนุนเสริมในทุกกระบวนการ ตามกลไกความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อยกระดับ ข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ ให้เกิดผลกระทบในวงกว้างซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ (ตามภาพที่ 1) และเกิดการยกระดับสหกรณ์การเกษตรพิมาย จำกัดเป็นสหกรณ์การเกษตรต้นแบบตามแนวทางพระราชรัฐ สามารถยกระดับการบริหารจัดการและสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตที่มีในพื้นที่ ตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดนครราชสีมา และเป็นการทำงานแบบ new value based economic ตามนโยบายพัฒนาการประเทศไทยแลนด์ 4.0 (เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และ

นวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น)

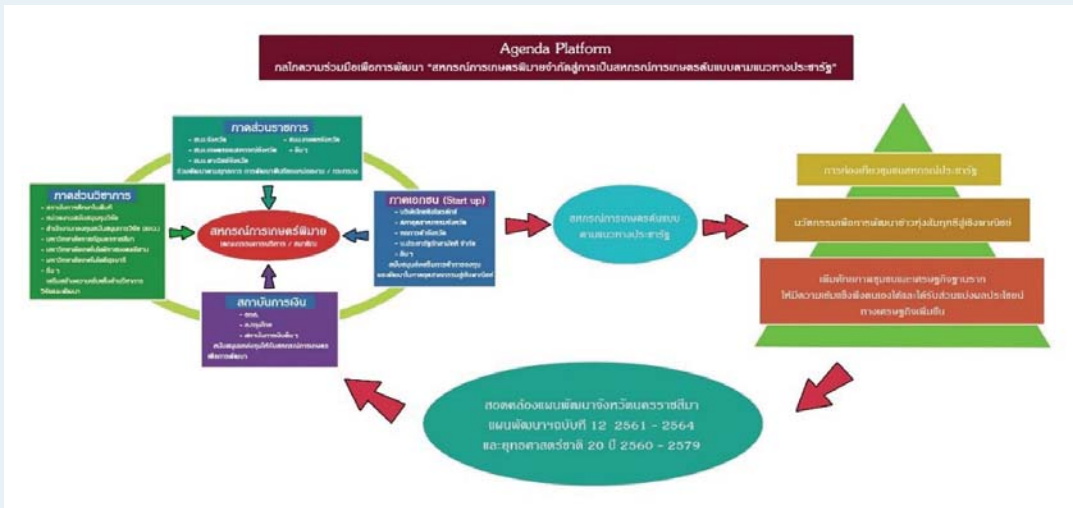
2. ผลการดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายแนวทางพระราชรัฐของรัฐบาลได้เกิดเครือข่ายการพัฒนาและกลไกความร่วมมือการบูรณาการ 3 มิติ เกิดกระบวนการเพื่อการวิจัยตอบสนองปัญหาของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เกิดบรรยากาศการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่มีความต้องการสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทำให้เกิดโอกาสในการต่อยอดเชิงบริการวิชาการเพิ่มมากขึ้นของทั้ง 3 มหาวิทยาลัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการงบประมาณจังหวัดนครราชสีมา และงบประมาณกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 และเกิดรูปแบบการพัฒนา “สหกรณ์การเกษตรต้นแบบตามแนวทางพระราชรัฐ” (ตามภาพที่ 1) ที่สามารถดำเนินงานในพื้นที่สหกรณ์การเกษตรพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้

3. การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเครือข่ายทางวิชาการที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและยั่งยืน ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและบรรยากาศทางวิชาการของนักวิจัยที่ร่วมโครงการทั้ง 30 คน ที่เข้มแข็งของสถาบันการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานที่พร้อมจะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคมตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาในระยะยาวและยั่งยืน ต่อไป (ภาพที่ 1) ผลจากการขับเคลื่อนการดำเนินงานชุดโครงการวิจัยจังหวัดนครราชสีมาและกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเรื่อง ข้าว และจัดทำข้อเสนอโครงการตามมติ

คณะรัฐมนตรี และได้รับการสนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน 2560 (เพิ่มเติม) เพื่อพัฒนาศูนย์นวัตกรรมแปรรูปข้าวครบวงจรตามแนวพระราชดำริ งบประมาณกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 จำนวน 16,310,000 บาท โดยมีเป้าหมายที่มุ่งจะ

ขับเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนา งานบริการวิชาการ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและตอบโจทย์การพัฒนาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

ภาพที่ 1 กลไกความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรพระราชวัง: สหกรณ์การเกษตรพินายจำกัด

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. **ด้านวิชาการ:** สถาบันการศึกษาที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มีฐานข้อมูลความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องแต่ละสาขา และเกิดกระบวนการเรียนการสอนที่มีวิจัยเป็นฐานโดยในกระบวนการวิจัยแต่ละสาขาวิชาได้นำพนักศึกษารียนรู้จากประสบการณ์จริง ตลอดกระบวนการวิจัย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสาขา ระหว่างสถาบันทั้งนักวิจัยที่เป็นอาจารย์ผู้สอน และผู้ช่วยวิจัยที่เป็นนักศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้อ้างอิงและทำการศึกษาวิจัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อยอดการวิจัย การบูรณาการกับการเรียนการสอนในประเด็นอื่นๆ ต่อไปได้

2. **ด้านนโยบาย สังคมและชุมชน:** จัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรูปแบบการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ภายใต้กลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนากลไกความร่วมมือภายใต้ระบบการปฏิรูประบบงบประมาณแผ่นดิน การปฏิรูปประเทศไทยยุค 4.0

3. **ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์ สังคมและชุมชน:** ผลสำเร็จของงานวิจัยนี้ จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้จังหวัดนครราชสีมา มีสหกรณ์การเกษตรพินาย จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรต้นแบบเกิดกิจการ

เพื่อสังคม (Socail Enterprise: SE) และสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากกับเครือข่ายเกษตรกรอย่างแท้จริงตามแนวทางประชารัฐที่เป็นรูปธรรมสามารถเป็นตัวอย่างของการเรียนรู้ให้กับสหกรณ์และพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ รวมทั้ง การจัดทำหนังสือหรือคู่มือ แผ่นพับ และโปสเตอร์ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชนต่อไป

.....

เอกสารอ้างอิง

- วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ. (2558). การขับเคลื่อนความร่วมมือเพื่อความมั่นคงทางอาหารและสร้างมูลค่าเพิ่มข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์จังหวัดนครราชสีมาสู่มาตรฐานสากล. งบประมาณแผ่นดิน ปี 2558 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ. (2556). ความร่วมมือส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครราชสีมา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ. (2557). การศึกษาวิจัยการเพิ่มศักยภาพการผลิตและการแปรรูปผลผลิตข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์. งบประมาณจังหวัดนครราชสีมา ประจำปี 2557 สำนักงานเกษตร จังหวัดนครราชสีมา.
- วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ. (2559). การศึกษาวิจัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์ จังหวัดนครราชสีมา. งบประมาณจังหวัดนครราชสีมา ประจำปี 2559 สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา.
- วาสนา ภาณุรักษ์ และคณะ. (2561). การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตข้าวทุ่งสัมฤทธิ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์โดยภาคีเครือข่ายการพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วาสนา ภาณุรักษ์ และจิณณวัตร มานะเสถียร. (2558). วิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการข้าวหอมมะลิทุ่งสัมฤทธิ์สู่ข้าวโอสดี ตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในจังหวัดนครราชสีมา.
- วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ. (2558). การวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มีคุณลักษณะเฉพาะและสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลก. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ. (2559). การวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มีคุณลักษณะเฉพาะและสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลก. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ. (2560). นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่หนุนเสริมขีดความสามารถภาคการเกษตร และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดนครราชสีมา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. (2557). รายงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา 2558. นครราชสีมา.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2557). ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา 2557. นครราชสีมา.

6th

**ENGAGEMENT THAILAND
ANNUAL CONFERENCE 2019**

3-5 กรกฎาคม 2562

Cooperative and Work Integrated Education (CWIE)

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์สารีย์ กระจง

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาบูรณาการกับการทำงาน
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

รูปแบบการดำเนินงานสหกิจศึกษา และการจัดการศึกษา

เชิงบูรณาการกับการทำงาน
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

สารีย์ กระจง ธนภูมิ เพ็องเพียร และ วันวิสาข์ พิระภาค

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาบูรณาการกับการทำงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

กรณีศึกษารูปแบบการดำเนินงานสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา นักศึกษาให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตและองค์กร วิชาชีพ โดยมีการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ ที่ 3 “ยกระดับคุณภาพการศึกษา” เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานสหกิจศึกษา และการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน โดยมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้กับนักศึกษาในรูปแบบสหกิจศึกษาตามมาตรฐานสหกิจศึกษาของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาไทย ผลการดำเนินงานสหกิจ ศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ได้มีการดำเนินงานส่งนักศึกษาออกปฏิบัติ งานสหกิจศึกษามาแล้ว 7 ปี และได้รับรางวัลผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับชาติ 6 ผลงาน รางวัลสหกิจศึกษาดีเด่นระดับเครือข่ายภาคเหนือตอนล่างตั้งแต่

ปี พ.ศ. 2556-2562 จำนวน 49 รางวัล รวมผลงานที่ได้รับรางวัลทั้งหมด 55 รางวัล โครงการงานคุณภาพของนักศึกษาที่มีประโยชน์กับสถานประกอบการและสามารถใช้งานได้จริง เป็นการร่วมมือกันสร้างนวัตกรรมการทำงานและพัฒนาคุณภาพนักศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต การดำเนินงานทำของบัณฑิตสหกิจศึกษาได้งานทำทันทีหลังสำเร็จการศึกษาและภายใน 6 เดือน ร้อยละ 100

คำสำคัญ: สหกิจศึกษา, การจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน, การยกระดับคุณภาพการศึกษา

ที่มาและความสำคัญ

สหกิจศึกษา (Cooperative Education) เป็นการศึกษาคำว่าดำเนินการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ที่เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต (Work Based Learning) หรือการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work Integrated Learning: WIL) ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ทั่วโลก เช่น อังกฤษ เยอรมนี แคนาดา และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ได้จัดให้มีหลักสูตรสหกิจศึกษามาเกือบ 100 ปี เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของบัณฑิตให้ก้าวสู่โลกอาชีพ สำหรับประเทศไทยได้ดำเนินการสหกิจศึกษามากกว่า 20 ปี โดยดำเนินการครั้งแรกในปี 2536 ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดแรงงาน และสอดคล้องกับความต้องการของ

ภาคอุตสาหกรรม ต่อมาในปี 2545 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญของสหกิจศึกษา จึงมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา สมาคมสหกิจศึกษาไทย เครือข่ายพัฒนาสหกิจศึกษา 9 เครือข่าย และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2562)

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการกับการทำงานในรูปแบบสหกิจศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและผลิตบัณฑิตที่สามารถทำงานได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และนโยบายการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยในยุทธศาสตร์ที่ 3 “ยกระดับคุณภาพการศึกษา” เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตและองค์กรวิชาชีพ

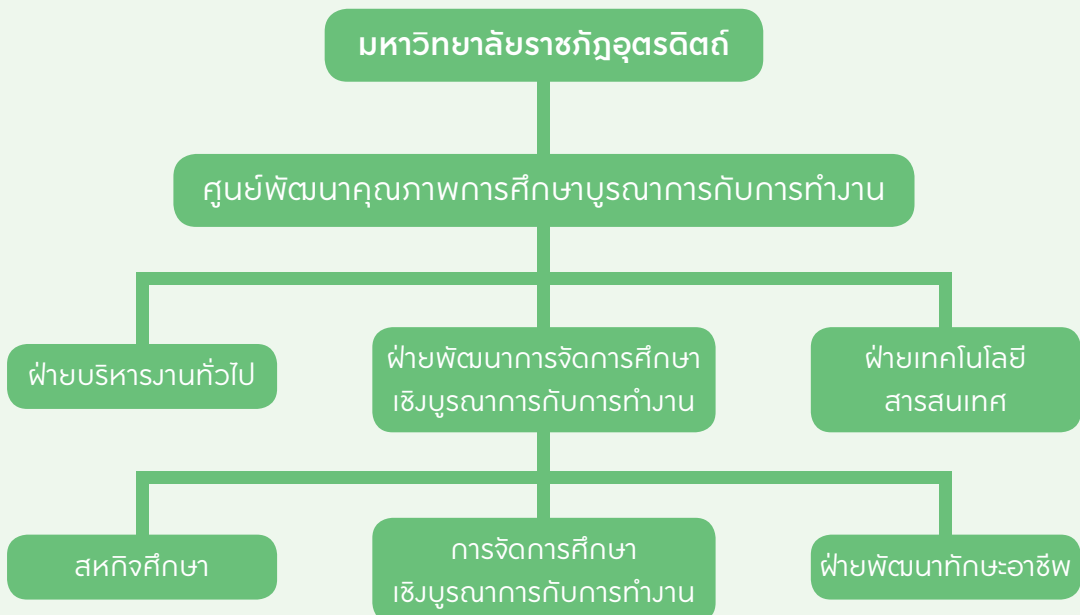
กลุ่มเป้าหมาย

นักศึกษาสหกิจศึกษา จำนวน 300 คน
สถานประกอบการและองค์กรผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 150 แห่ง

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

1. การวางแผนการดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นสถานศึกษาที่มีนโยบายให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบสหกิจศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและผลิตบัณฑิตที่สามารถทำงานได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เริ่มดำเนินการพัฒนาหลักสูตรที่มีรายวิชาสหกิจศึกษาหลักสูตรแรกเมื่อปี พ.ศ. 2552 ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ได้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้มีรายวิชาสหกิจศึกษาครบทุกหลักสูตรในมหาวิทยาลัยตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการออกข้อบังคับว่าด้วย การจัดการระบบสหกิจศึกษา พ.ศ. 2555 ผ่านการเห็นชอบจากสภามหาวิทยาลัยเพื่อใช้ในการจัดการระบบสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัยตามมาตรฐานของสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้จัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาในปี พ.ศ. 2557 เพื่อเป็นหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัยในการกำกับดูแลและพัฒนาระบบงานสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัย การเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาและอาจารย์นิเทศตามมาตรฐานของสหกิจศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2561 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้ยกระดับศูนย์สหกิจศึกษาจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาดูรวมการกับการทำงาน ดังภาพที่ 1 ให้มี พันธกิจการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ในด้านการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานและ สหกิจศึกษา ตรงกับยุทธศาสตร์ที่ 3 “ยกระดับคุณภาพการศึกษา” ของยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ดังภาพที่ 2 (กอนนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 2561)

ภาพที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการสหกิจศึกษาโดยหน่วยงานกลางระดับสถานศึกษา

ภาพที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับคุณภาพการศึกษา และการถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ

2. การดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์มีนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับนักศึกษาในรูปแบบสหกิจศึกษาซึ่งเป็นรูปแบบที่มีมาตรฐานการจัดการสหกิจศึกษาของสถานศึกษาและสถานประกอบการ รวมทั้งการประกันคุณภาพการจัดสหกิจศึกษา เรียกว่า มาตรฐานสหกิจศึกษา โดยมีรูปแบบกระบวนการสหกิจศึกษาของสถานศึกษา(ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ, 2552) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปแบบกระบวนการสหกิจศึกษาของสถานศึกษา

2.1 การเตรียมความพร้อมอาจารย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการวางแผนการดำเนินงานให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาความรู้ให้กับคณาจารย์นิเทศโดยได้มีการจัดงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนอาจารย์เข้าร่วมอบรมหลักสูตรคณาจารย์นิเทศที่จัดโดยสมาคมสหกิจศึกษาไทยและเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาภาคเหนือตอนล่างมาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2558-2560 มหาวิทยาลัยได้จัด

โครงการอบรมอาจารย์นิเทศงานสหกิจศึกษาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มจำนวนอาจารย์นิเทศงานสหกิจศึกษาให้เพียงพอ กับจำนวนนักศึกษาที่ออกปฏิบัติงานสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันมีจำนวนอาจารย์ที่ผ่านการอบรมอาจารย์นิเทศจำนวน 332 คน คิดเป็นร้อยละ 84.69 ของอาจารย์ทั้งหมดในหลักสูตรที่มีรายวิชาสหกิจศึกษาครอบคลุมทุกหลักสูตรทุกคณะในมหาวิทยาลัย ดังภาพที่ 4

อบรมอาจารย์นิเทศจัดโดย สกอ.

อบรมอาจารย์นิเทศจัดโดยเครือข่ายสหกิจศึกษาภาคเหนือตอนล่าง

อบรมอาจารย์นิเทศจัดโดย มจร.อุดรดิตถ์ร่วมกับ สกอ.

ภาพที่ 4 อาจารย์เข้าร่วมอบรมหลักสูตรคณาจารย์นิเทศสหกิจศึกษาตามมาตรฐานที่ สกอ. รับรอง

2.2 การเตรียมความนักศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมนักศึกษาร่วมพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมนักศึกษาสหกิจศึกษาที่มีประสิทธิภาพโดยได้ทำความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอุดรดิตถ์ ในการร่วมกันพัฒนาทักษะฝีมือการทำงานให้กับนักศึกษาและการเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยมหาวิทยาลัยได้ร่วมกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอุดรดิตถ์ในการพัฒนาหลักสูตร 9 พฤติกรรม 9 ความสำเร็จ โดยมีเนื้อหาการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การมีระเบียบ

วินัย ความขยันอดทน ทำงานเป็นทีม คิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ การประหยัด และความปลอดภัย มาใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับนักศึกษา ก่อนออกปฏิบัติงานสหกิจศึกษาในสถานประกอบการ โดยเนื้อหาการอบรมตรงกับความต้องการพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสถานประกอบการ นักศึกษาที่ผ่านการอบรมและผ่านการประเมินจากวิทยากรของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานจะได้รับวุฒิบัตรจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงานที่ลงนามโดยอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงานและผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน ปัจจุบันได้กำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องผ่านการอบรมหลักสูตรดังกล่าวก่อนออก

ปฏิบัติงานสหกิจศึกษาและได้สนับสนุนให้นักศึกษา
สอบมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติในสาขาที่
เกี่ยวข้องกับอาชีพของตนเองก่อนออกปฏิบัติงาน

สหกิจศึกษาในสถานประกอบการและก่อนทำงาน
เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้และพร้อมในการปฏิบัติ
งานจริงในสถานประกอบการ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 นักศึกษาสหกิจศึกษาทุกคนและได้รับวุฒิบัตรจากอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

2.3 การเตรียมความพร้อมสถานประกอบการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการและหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตให้มากขึ้น เพื่อรองรับการดำเนินงานสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการในการทำงาน การเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษา และการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการร่วมกันต่อไป ดังภาพที่ 6

สภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์

หอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์

สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอุดรดิตถ์

MOU ด้านสหกิจศึกษากับสถานประกอบการ

MOU กับสภาอุตสาหกรรมและหอการค้า

MOU กับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนานาชาติ

ภาพที่ 6 การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการและหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิต

2.4 การนิเทศงานและการนำเสนอผลงานสหกิจศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการกำกับกับการนิเทศงานและการนำเสนอผลงานสหกิจศึกษาให้เกิดโครงการคุณภาพมากขึ้นโดยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้และแนวทางการปฏิบัติงานสหกิจศึกษาให้ประสบความสำเร็จให้กับผู้บริหารระดับคณะ อาจารย์นิเทศ นักศึกษาและสถานประกอบการ เพื่อให้มีการต่อยอดและพัฒนาผลงานโครงการสหกิจศึกษาที่มีคุณภาพและได้รางวัลสหกิจศึกษาดีเด่นอย่างต่อเนื่องดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การนิเทศงานและการนำเสนอผลงานสหกิจศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ระดับเครือข่ายและระดับชาติ

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการดำเนินงานส่งนักศึกษาออกปฏิบัติงานสหกิจศึกษามาแล้ว 7 ปี และได้รับรางวัลผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับชาติ 6 ผลงาน รางวัลสหกิจศึกษาดีเด่นระดับเครือข่ายภาคเหนือตอนล่างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556-2562 จำนวน 49 รางวัล รวมผลงานที่ได้รับรางวัลทั้งหมด 55 รางวัล โครงการงานคุณภาพของนักศึกษามีประโยชน์กับสถานประกอบการและสามารถใช้งานได้จริง เป็นการร่วมมือกันสร้างนวัตกรรมการทำงานและพัฒนาคุณภาพนักศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ดังภาพที่ 8 (สารัลย์ กระจง, 2562)

รางวัลผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับชาติ รวม 6 รางวัล

- สถานศึกษาดำเนินการสหกิจศึกษาดีเด่น ระดับชาติ
- สถานศึกษาดำเนินการสหกิจศึกษาดาวรุ่ง ระดับชาติ
- ผู้ปฏิบัติการสหกิจศึกษาในสถานศึกษาดีเด่น ระดับชาติ
- โครงการงานนวัตกรรมสหกิจศึกษาดีเด่น ระดับชาติ
- สถานประกอบการดำเนินการสหกิจศึกษาดีเด่น ระดับชาติ
- ที่ปรึกษาการทำงานในสถานประกอบการดีเด่น ระดับชาติ

รางวัลผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับเครือข่าย ปี 2557-2562 รวม 49 รางวัล

- สถานศึกษาดำเนินการสหกิจศึกษาดีเด่น ระดับเครือข่าย 2 รางวัล
- สถานศึกษาดำเนินการสหกิจศึกษาดาวรุ่ง ระดับเครือข่าย 2 รางวัล
- ผู้ปฏิบัติการสหกิจศึกษาในสถานศึกษาดีเด่น ระดับเครือข่าย 3 รางวัล
- ผู้ปฏิบัติการสหกิจศึกษาในสถานประกอบการดีเด่น ระดับเครือข่าย 4 รางวัล
- ที่ปรึกษาการทำงานในสถานประกอบการดีเด่น ระดับเครือข่าย 1 รางวัล
- นักศึกษาสหกิจศึกษานานาชาติดีเด่น ระดับเครือข่าย 2 รางวัล
- โครงการงานนวัตกรรมสหกิจศึกษาดีเด่น ระดับเครือข่าย 10 รางวัล
- โครงการงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดีเด่น ระดับเครือข่าย 14 รางวัล
- โครงการงานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการจัดการศึกษาดีเด่น ระดับเครือข่าย 11 รางวัล

ภาพที่ 8 รางวัลผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับชาติและระดับเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสัมภาษณ์แบบกระชับและข้อเสนอแนะ

ผลการดำเนินงานสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพเกิดจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยช่วยกันส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนางานคุณภาพนักศึกษาด้วยระบบสหกิจศึกษาตามมาตรฐานของสหกิจศึกษาและเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นควรมีการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาด้านทักษะและสมรรถนะการทำงานร่วมกับสถานประกอบการตั้งแต่ปีที่ 1 และควรขยายระยะเวลาปฏิบัติงานสหกิจศึกษามากขึ้นตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ดังภาพที่ 9

ONEPAGE โครงการพัฒนางานสหกิจศึกษาและการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการกับการทำงาน (WIL)

ภาพที่ 9 ผลการดำเนินงานสหกิจศึกษาและการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (WIL)

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักศึกษาสหกิจศึกษามีคุณภาพตรงกับความต้องการของสถานประกอบการและผู้ใช้บัณฑิต
2. การได้งานทำของบัณฑิตสหกิจศึกษาได้งานทำทันทีหลังสำเร็จการศึกษาและภายใน 6 เดือน ร้อยละ 100
3. มหาวิทยาลัยต่างๆ ศึกษาดูงานสหกิจศึกษาและ WIL มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
4. มหาวิทยาลัยต่างๆ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานสหกิจศึกษาและ WIL มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
5. มหาวิทยาลัยได้รับชื่อเสียงจากผลงานคุณภาพด้านสหกิจศึกษาของนักศึกษา อาจารย์ และมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏระยะ 20 ปี, พ.ศ. 2561.

สารีย์ กระจง, เอกสารสรุปข้อมูลสำหรับการคัดเลือกและตัดสินผลงานสหกิจศึกษาดีเด่นระดับชาติ ประเภทสถานศึกษาดำเนินการสหกิจศึกษาดีเด่น, พ.ศ. 2562.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, เอกสารโครงการวันสหกิจศึกษาไทย, ครั้งที่ 10, พ.ศ. 2562.

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ, ประมวลสาระชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2552.

6th

**ENGAGEMENT THAILAND
ANNUAL CONFERENCE 2019**

3-5 กรกฎาคม 2562

รองศาสตราจารย์ ดร.ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี

สาขาวิจัยและประเมินผล คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

โครงการวิจัยปรับปรุงระบบ ค่าตอบแทนและเงินเดือนพนักงาน บริษัทศักดิ์สยามลิสซิ่งจำกัด (มหาชน)

ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี

สาขาวิจัยและประเมินผล คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ และปรับปรุง ระบบค่าตอบแทน และเงินเดือนของพนักงานบริษัทศักดิ์สยามลิสซิ่งจำกัด (มหาชน) ให้มีสภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงานของบริษัท ประชากรที่ใช้ประกอบด้วย พนักงานบริษัทที่ปฏิบัติงาน ในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 1,171 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้จัดการภาค 5 คน และผู้จัดการเขต 16 คน รวม 21 คน ตัวอย่างข้อมูลด้านการเงินจากฝ่ายบุคคล และฝ่ายการเงิน ประกอบด้วย เงินเดือน ค่าตอบแทน และกำไรสุทธิของบริษัท รวม 17 เดือน และข้อมูลเงินเดือน ค่าตอบแทน รายจ่ายอื่นๆ และรายรับ ย้อนหลัง 3 ปี เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ แบบสอบถามแบบปลายเปิด และการสำรวจข้อมูลทางการเงินจากฝ่ายบุคคลและฝ่ายการเงิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิธีการทางสถิติดังนี้

คำร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์การถดถอย และการ วิเคราะห์อนุกรมเวลา

ผลการวิจัยพบว่า ด้านระบบค่าตอบแทน บริษัทมีปัญหาการจ่ายค่าตอบแทนประเภทค่า ประกันรายได้และค่าทักษะที่ไม่มีประสิทธิภาพ ควรปรับปรุงระบบการจ่ายค่าประกันรายได้จาก 1 ปี เป็น 2 ปี และควรปรับปรุงระบบการจ่ายค่าทักษะ เป็นระบบสมรรถนะ มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง สมรรถนะแต่ละระดับ และวิธีการประเมินการเลื่อน สมรรถนะที่โปร่งใส ด้านระบบเงินเดือน พบว่า บริษัทใช้ระบบเงินเดือนแบบยึดลำดับตำแหน่ง มีปัญหาความเป็นธรรมภายใน และความเป็นธรรม ภายนอก ควรปรับปรุงระบบเงินเดือนเป็นแบบยึด กลุ่มงาน และปรับฐานเงินเดือนแต่ละกลุ่มงาน ให้ใกล้เคียงกับอัตราในตลาดแรงงานทั่วไปเพื่อให้มี ความเป็นธรรมภายนอกมากขึ้น

คำสำคัญ: ค่าตอบแทน เงินเดือน

ที่มาและความสำคัญ

บริษัทศักดิ์สยามลิสซิงจำกัด (บริษัทศักดิ์ สยามลิสซิงจำกัด (มหาชน), 2559) ประกอบกิจการ ให้สินเชื่อแก่ประชาชนทั่วไป สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 49/57 ถนนเจษาดินทร์ อำเภอเมือง จังหวัด อุตรดิตถ์ กำหนดกลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากร มนุษย์ โดยมุ่งให้พนักงานมีแรงจูงใจ มีขวัญกำลังใจ ในการทำงานเพิ่มขึ้น ทำงานด้วยความทุ่มเท มีประสิทธิภาพ มีสำราศีไม่หยองเหงา ทำงานด้วย ความสร้างสรรค์ เรียนรู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้กลยุทธ์ดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้จริง บริษัท ให้มีการวิจัยปรับปรุงระบบค่าตอบแทน และ เงินเดือน เพื่อให้พนักงานได้รับค่าตอบแทนและ

เงินเดือนที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้พนักงานมีขวัญ กำลังใจในการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

.....

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และปรับปรุงระบบค่า ต่อบแทนพนักงานให้เหมาะสมกับสภาพการ ปฏิบัติงาน

2. เพื่อวิเคราะห์และปรับปรุงระบบเงินเดือน พนักงานให้เหมาะสมกับสภาพการปฏิบัติงาน

.....

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ การวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดอุตรดิตถ์ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของบริษัท และจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีสาขาของบริษัทตั้งอยู่

2. ประชากรและกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลหลัก ประชากรประกอบด้วย พนักงานบริษัทที่ปฏิบัติงาน อยู่ในปี 2561 จำนวน 1,171 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้จัดการภาค และผู้จัดการเขต จำนวน 21 คน

3. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวอย่าง ข้อมูลด้านการเงิน ประกอบด้วย เงินเดือน ค่าตอบแทน และกำไรสุทธิของบริษัทรวม 17 เดือน คือ เดือนมกราคม-ธันวาคม ปี 2560 เดือน มกราคม-พฤษภาคม 2561 และตัวอย่างข้อมูล เงินเดือน ค่าตอบแทน รายจ่ายอื่นๆ และรายรับของ บริษัท ย้อนหลัง 3 ปี คือปี 2558-2560

4. เนื้อหา เนื้อหาหลักของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ระบบค่าตอบแทนและระบบเงินเดือน ของพนักงานบริษัทศักดิ์สยามลิสซิงจำกัด (มหาชน)

5. ระยะเวลา การดำเนินการวิจัยครั้งนี้
ครอบคลุมระยะเวลาระหว่างเดือนมิถุนายน 2561
ถึงเดือนกรกฎาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย
เชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้ได้ผล
การวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประชากร
ประกอบด้วยพนักงานบริษัท 1,171 คน กลุ่มผู้ให้
ข้อมูลหลัก ผู้จัดการภาคและผู้จัดการเขต 21 คน
ตัวอย่างข้อมูลทางการเงินของบริษัท 17 เดือน
ข้อมูลผลประกอบการของบริษัทในปี 2562-2565
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย
ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์
การถดถอย และการวิเคราะห์หอนุกรมเวลา

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย จะนำเสนอตาม
วัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

- 1. การวิเคราะห์ปรับปรุงระบบคำตอบแทน

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ปรับปรุงระบบ
คำตอบแทน จะนำเสนอผลการสำรวจปัญหา
คำตอบแทนประสิทธิภาพของคำตอบแทน และ
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคำตอบแทน

1.1 ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับ
คำตอบแทน

จากการสำรวจปัญหาและความต้องการ
เกี่ยวกับระบบคำตอบแทน จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
พนักงานระดับผู้จัดการภาค และผู้จัดการเขต 21 คน
ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2561 พบว่า ยังมีปัญหา
คำตอบแทนระหว่างหัวหน้างานและผู้จัดการสาขา
การจ่ายค่าบุกเบิก ค่าประกันรายได้ ค่าผลงาน
ตลอดจนการจ่ายค่าตำแหน่ง ยังไม่เป็นไปตาม
ประกาศของบริษัท

1.2 ประสิทธิภาพของคำตอบแทน

การนำเสนอประสิทธิภาพของคำตอบแทน
ซึ่งประกอบด้วย ค่าผลงานรวม ค่าบุกเบิก เงินประจำ
ตำแหน่ง ค่าทักษะ และค่าประกันรายได้ จะนำเสนอ
ค่าสถิติ สหสัมพันธ์ระหว่างคำตอบแทน และผลกำไร
และสัมประสิทธิ์การถดถอย เมื่อคำตอบแทนเป็น
ตัวแปรต้น ผลกำไรเป็นตัวแปรตาม ดังตารางที่ 1
ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงประสิทธิภาพของคำตอบแทนเมื่อคำตอบแทนเป็นตัวแปรต้น กำไรสุทธิเป็นตัวแปรตาม
ด้วยค่าสถิติ สหสัมพันธ์ (r) สัมประสิทธิ์ตัวกำหนด (R²%) และสัมประสิทธิ์การถดถอย (β)

หน่วย : 10,000 บาท

ตัวแปรต้น (x)	r	R ² %	β	Sig	Sx
1. ค่าผลงานรวม	0.70	49.00%	4.15	0.002	57.31
2. ค่าบุกเบิก	0.68	46.24%	16.77	0.003	13.76
3. ค่าตำแหน่ง	0.50	25.00%	6.46	0.04	26.49
4. ค่าทักษะ	-0.09	0.81%	-9.56	0.74	3.12
5. ค่าประกันรายได้	-0.04	0.20%	-49.57	0.87	0.29

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ค่าตอบแทนที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือค่าผลงาน รองลงมาคือค่าบุกเบิก และเงินประจำตำแหน่ง มีประสิทธิภาพคิดเป็นค่าสหสัมพันธ์ 0.70 0.68 และ 0.50 ตามลำดับ ค่าตอบแทนที่ไม่มีประสิทธิภาพคือ ค่าทักษะ และค่าประกันรายได้ ซึ่งค่าสหสัมพันธ์ติดลบ มีค่าเป็น -0.09 และ -0.04 ตามลำดับ ผลการทดสอบทางสถิติปรากฏว่า ค่า Sig มีค่า 0.74 และ 0.87 ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ถือว่าค่าสหสัมพันธ์ของประชากรมีค่าเป็นศูนย์ หรือไม่มีประสิทธิภาพ หมายความว่า การจ่ายค่าตอบแทน ค่าทักษะ และค่าประกันรายได้ ไม่มีผลต่อผลกำไรของบริษัท

การปรับปรุงระบบค่าตอบแทน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาค่าตอบแทน สรุปได้ว่า ค่าตอบแทนที่ควรปรับปรุงเล็กน้อยประกอบด้วย การปรับค่าตอบแทนระหว่างหัวหน้างานและผู้จัดการสาขา การจ่ายค่าบุกเบิก ตลอดจนการจ่ายเงินประจำตำแหน่งให้เหมาะสม แต่ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของค่าตอบแทนในตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าจำเป็นต้องปรับหรือโครงสร้างการจ่ายค่า ประกันรายได้ และค่าทักษะใหม่ ดังนี้

ค่าประกันรายได้

ควรปรับค่าประกันรายได้ให้เป็นไปตามข้อเสนอของผู้จัดการภาค และเขต คือ ปรับเกณฑ์ค่าประกันรายได้ จาก 1 ปี เป็น 2 ปี

ค่าทักษะ

บริษัทจ่ายค่าทักษะให้แก่พนักงานตามประกาศลงวันที่ 1 มกราคม 2558 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าตอบแทนในระบบค่าทักษะ

ระบบทักษะ (เต็ม)	ระดับทักษะ (ค่าตอบแทนเต็ม)	ข้อบ่งชี้ความสามารถ
1. ประสบการณ์	ระดับ 1(1) (1,000 บาท)	สามารถจัดการภาระงานที่รับผิดชอบได้ดี มีพฤติกรรมในการทำงาน และพฤติกรรมส่วนตัวเป็นที่ยอมรับของทุกคน
	ระดับ 2(2) (1,500 บาท)	สามารถจัดการภาระงานที่รับผิดชอบได้ดี พัฒนาวิธีการทำงานให้ดีขึ้น เมื่อพบอุปสรรคและปัญหาในงานสามารถหาวิธีการแก้ไขเบื้องต้นได้
2. ขำนาญการ	ระดับ 1(3) (2,000 บาท)	มีความรู้และความสามารถในการจัดการภาระงาน มีการประสานงานได้ดี และเกิดผลงานที่สมบูรณ์
	ระดับ 2(4) (2,500 บาท)	ใช้ความรู้ในงานที่รับผิดชอบอย่างแท้จริง มีทักษะในงานเชิงเทคนิค และมีองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนางานที่รับผิดชอบ มีผลงานชัดเจน

ตารางที่ 2 แสดงค่าตอบแทนในระบบค่าทักษะ (ต่อ)

ระบบทักษะ (เดิม)	ระดับทักษะ (ค่าตอบแทนเดิม)	ข้อบ่งชี้ความสามารถ
3. จำนวนการพิเศษ	ระดับ 1(5) (3,000 บาท)	มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความชำนาญงานจากการสั่งสมองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนางานที่รับผิดชอบ มีผลงานชัดเจน
	ระดับ 2(6) (3,500 บาท)	พัฒนาองค์ความรู้ และความชำนาญในงานมากขึ้น ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง วางแผนงานและจัดระบบงานได้ถูกต้อง สมบูรณ์สามารถนำไปปฏิบัติได้สำเร็จลุล่วง
4. เชี่ยวชาญ	ระดับ 1(7) (4,000 บาท)	มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
	ระดับ 2(8) (4,500 บาท)	มีความรู้และมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางในลักษณะงานที่ปฏิบัติ สามารถให้คำแนะนำปรึกษา วิเคราะห์เหตุผลและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เชี่ยวชาญพิเศษ	ระดับ 1(9) (5,000 บาท)	สามารถวิเคราะห์งาน ประเมินปัญหาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ที่อาจเกิดขึ้น จนสร้างแนวป้องกันปัญหาต่างๆ ได้
	ระดับ 2(10) (5,500 บาท)	มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการในทุกด้าน พัฒนาวิธีการทำงานที่โดดเด่น และแตกต่างอย่างไม่มีเคยมีใครทำได้มาก่อน
	ระดับ 3(11) (6,000 บาท)	มีความเชี่ยวชาญพิเศษ มีความรอบรู้ทุกด้าน มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการคน งาน และทรัพยากรได้อย่างดีเยี่ยม

ที่มา: ฝ่ายบุคคล บริษัทศักดิ์สยามลิซซิ่งจำกัด (มหาชน)

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าบริษัทจ่ายค่าทักษะให้พนักงาน แบ่งเป็น 5 ระดับคือ 1. ประสบการณ์ 2. จำนวนการ 3. จำนวนการพิเศษ 4. เชี่ยวชาญ และ 5. เชี่ยวชาญพิเศษ โดยในแต่ละระดับจะแบ่งเป็นระดับย่อยๆ พร้อมทั้งข้อบ่งชี้ความสามารถ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ไม่มีการระบุไว้ชัดเจนว่า พนักงานจะต้องดำรงตำแหน่งแต่ละระดับนานเท่าไรจึงจะได้เลื่อนระดับทักษะให้สูงขึ้นไป และวิธีการเลื่อนระดับก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาความโปร่งใส และความเป็นธรรม ในการเลื่อนระดับ

จากปัญหาต่างๆ ของระบบค่าทักษะข้างต้น บริษัทควรปรับปรุงใหม่ทั้งระบบ ให้เป็นระบบสมรรถนะ มีการกำหนดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งแต่ละระดับให้ชัดเจน มีระบบคะแนนความสามารถในการรักษาการดำรงตำแหน่งภายใน 1 ปี มีการสอบเลื่อนระดับ มีเกณฑ์การตัดสินการเลื่อนระดับอย่างเหมาะสม

2. การวิเคราะห์ปรับปรุงระบบเงินเดือน

การนำเสนอการวิเคราะห์ปรับปรุงระบบเงินเดือน จะนำเสนอปัญหาระบบเงินเดือน โครงร่าง และปัญหาความเป็นธรรมภายในและภายนอกของระบบเงินเดือน ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบเงินเดือน

2.1 ปัญหาระบบเงินเดือน

จากการสำรวจปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับระบบเงินเดือน จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พนักงานระดับผู้จัดการภาค และผู้จัดการเขต พบว่าปัญหาของระบบเงินเดือนประกอบด้วยปัญหาความเป็นธรรมภายในและภายนอกดังนี้ กรณีปัญหาความเป็นธรรมภายใน คือปัญหาการจ่ายเงินเดือนในแต่ละส่วนงานไม่มีความแตกต่างกันตามภาระงานที่เพิ่มขึ้น กรณีปัญหาความเป็นธรรมภายนอกคือ ปัญหาฐานเงินเดือนไม่เหมาะสม และฐานเงินเดือนพนักงานใหม่ยังต่ำกว่าคู่แข่ง

2.2 โครงสร้างระบบเงินเดือนพนักงานบริษัท ปี 2561

ในปี 2561 ระบบเงินเดือนพนักงานของบริษัทเป็นแบบยี่ดลำดับตำแหน่ง (hierarchy chain) ประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ 10 ตำแหน่ง และมีอัตราเงินเดือนดังแสดงในตาราง 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงอัตราเงินเดือนพนักงานบริษัท ปี 2561

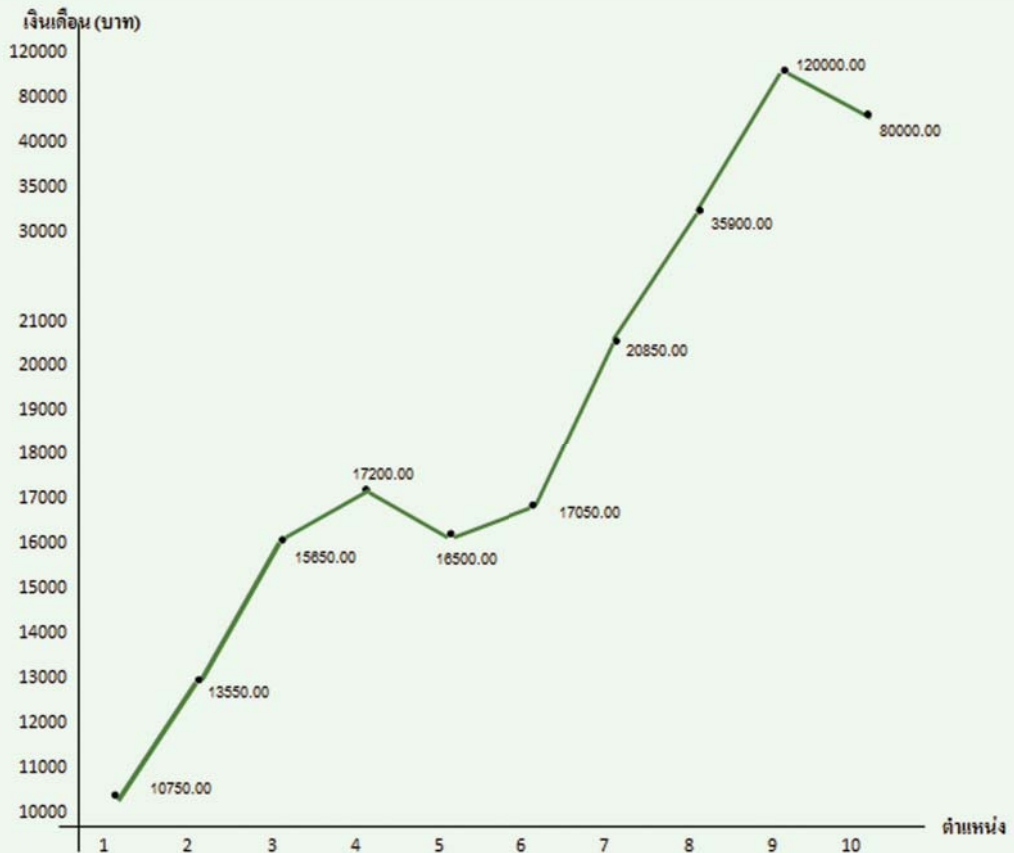
ตำแหน่ง	รหัสตำแหน่ง	Midpoint	N	Minimum	Maximum
พนักงานบริการ	1	10,750.00	16	9,500.00	12,000.00
พนักงานปฏิบัติการ	2	13,550.00	701	9,500.00	16,100.00
หัวหน้างาน/ผู้ช่วยผู้จัดการสาขา	3	15,650.00	31	13,600.00	17,700.00
ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย/หัวหน้างานอาวุโส/ หัวหน้าหน่วย	4	17,200.00	315	13,600.00	20,800.00
หัวหน้าฝ่าย/ผู้จัดการสาขา	5	16,500.00	78	13,600.00	19,400.00
ผู้จัดการเขต	6	17,050.00	17	14,700.00	19,400.00
ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ/ผู้จัดการภาค/ ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่าย	7	20,850.00	9	16,700.00	70,000.00
รองกรรมการผู้จัดการ	8	35,900.00	2	21,800.00	50,000.00
กรรมการผู้จัดการ	9	120,000.00	1	120,000.00	120,000.00
ประธานกรรมการบริหาร	10	80,000.00	1	80,000.00	80,000.00
รวม			1,171		

ที่มา: ฝ่ายบุคคล บริษัทศกดิ์สยามลิสซิ่งจำกัด (มหาชน)

จากตารางข้างต้น เงินเดือนต่ำสุด (Minimum) คือเงินเดือนที่พนักงานแต่ละระดับเริ่มบรรจุเงินเดือนสูงสุดคือเงินเดือนที่ได้รับอยู่ในปี 2561 ข้อที่น่าสังเกตคือ พนักงานบางตำแหน่งที่ลำดับงานต่างกัน แต่เงินเดือนเริ่มต้นเท่ากัน ตำแหน่งกรรมการผู้จัดการ และประธานกรรมการ มีเงินเดือนเพียงอัตราเดียวคือ 120,000 และ 80,000 บาท

2.3 ปัญหาความเป็นธรรมภายใน และความเป็นธรรมภายนอกของระบบเงินเดือน

ปัญหาความเป็นธรรมภายในของระบบเงินเดือน แสดงด้วย แผนภาพเส้นกราฟ ซึ่งสร้างจากค่าจุดกึ่งกลาง (Midpoint) ของเงินเดือนจากตำแหน่งแต่ละตำแหน่งในตารางที่ 3 ดังแสดงในภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงความเป็นธรรมภายในของระบบเงินเดือนพนักงานบริษัท ปี 2561

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า เส้นโค้งการเพิ่มขึ้นของเงินเดือนจากตำแหน่งที่ 1 ถึงตำแหน่งที่ 10 ไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างราบเรียบ โดยเฉพาะตำแหน่งที่ 4 5 และ 6 จะเห็นได้ว่าค่าจุดกึ่งกลางการเพิ่มขึ้นของเงินเดือนตำแหน่งที่ 5 และ 6 ต่ำกว่าตำแหน่งที่ 4 แสดงถึงการลักลั่นกันของเงินเดือนตำแหน่งต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาความเป็นธรรมภายในของระบบเงินเดือนของบริษัท

ปัญหาความเป็นธรรมภายนอกของระบบเงินเดือน แสดงด้วยการนำเงินเดือนเริ่มต้นของตำแหน่งต่างๆ ของพนักงานบริษัท ไปเปรียบเทียบกับอัตราเงินเดือนในตลาดแรงงานทั่วไป (HR Center, 2018) ซึ่งจะเห็นว่าเงินเดือนขั้นเริ่มต้นของอัตราปัจจุบันหลายตำแหน่งยังแตกต่างจากอัตราทั่วไปในตลาดแรงงาน โดยเฉพาะตำแหน่งที่ 6, 7 และ 8 ดังแสดงในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงปัญหาความเป็นธรรมภายนอกของเงินเดือนพนักงาน

ตำแหน่ง	กลุ่ม	อัตราปัจจุบัน		อัตราตลาดแรงงาน*	
		Min	Max	Min	Max
พนักงานบริการ	1	9,500.00	12,000.00	9,126.00	23,000.00
พนักงานปฏิบัติการ	2	11,000.00	16,100.00	11,000.00	26,757.00
หัวหน้างาน/ผช.ผจก. สาขา	3	13,600.00	17,700.00	13,021.00	30,990.00
ผช.หน.ฝ่าย/หน.งาน อาวุโส/หน.หน่วย	4	13,600.00	20,800.00	13,021.00	30,990.00
หน.ฝ่าย/ผจก.สาขา	5	13,600.00	19,400.00	13,021.00	30,990.00
ผจก.เขต	6	14,700.00	19,400.00	20,000.00	34,000.00
ผล.กก.ผจก./ผจก.ภาค/ ผช.ผจก	7	16,700.00	25,000.00	20,000.00	34,000.00
รองกรรมการผู้จัดการ	8	21,800.00	50,000.00	45,000.00	62,500.00
กรรมการผู้จัดการ	9	120,000.00	120,000.00	100,000.00	200,000.00
ประธานกรรมการ	10	80,000.00	80,000.00	100,000.00	200,000.00

ที่มา: ฝ่ายบุคคล บริษัทศักดิ์สยามลิซซิ่งจำกัด (มหาชน), *HR Center (2018)

การปรับปรุงระบบเงินเดือน

เพื่อแก้ปัญหาความเป็นธรรมภายใน และความเป็นธรรมภายนอกของระบบเงินเดือน ควรปรับปรุงระบบเงินเดือนเป็นแบบยืดกลุ่มงาน (broad banding system) ซึ่งเป็นการกำหนดตำแหน่งเงินเดือนแบบรวมกลุ่มงานที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้ตำแหน่งเงินเดือนมีน้อย เพื่อแก้ปัญหาความเป็นธรรมภายนอกควรปรับเพิ่มเงินเดือนตำแหน่งที่ต่ำกว่าอัตราทั่วไปในตลาดแรงงานให้ใกล้เคียงหรือ เท่ากับอัตราทั่วไปในตลาดแรงงานดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงแนวทางการปรับเงินเดือน เป็นแบบ 7 แห่ง

ตำแหน่ง	N	กลุ่ม	เงินเดือนปัจจุบัน		แก่งเงินเดือน			อัตราตลาดแรงงาน*	
			Min	Max	Min	Max	Midpoint	Max	Max
พนักงานบริการ	14	1	9,500	12,000	9,500	23,000	16,250	9,126	23,000
พนง.กลุ่มบริการพิเศษ	2	2	10,000	10,000	10,000	25,000	17,500	10,000	25,000
พนักงานปฏิบัติการ	498	3	11,000	16,100	11,000	28,000	19,500	11,000	26,757
หน.งาน/ผช.ผจก.สาขา/ผช.หน.ฝ่าย/หน.งานอาวุโส/หน.หน่วย/หน.ฝ่าย/ผจก.สาขา	424	4	13,600	20,800	13,600	34,000	23,800	12,021	30,990
ผช.กก.ผจก./ผจก.ภาค/ผจก.เขต/ผช.ผจก.ฝ่าย	23	5	14,700	22,800	15,000	38,000	26,500	20,000	34,000
รองกรรมการผู้จัดการ	2	6	21,800	50,000	25,000	50,000	37,500	45,000	62,500
ประธานกรรมการบริหาร/กรรมการผู้จัดการ	2	7	80,000	120,000	100,000	200,000	150,000	100,000	200,000

ที่มา: ฝ่ายบุคคล บริษัทศักดิ์สยามลิซซิ่งจำกัด (มหาชน), *HR Center (2018)

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่า การปรับระบบเงินเดือนเป็นแบบยืดกลุ่มงานโดยให้มีเพียง 7 กลุ่ม และกำหนดเงินเดือนต่ำสุด (Min) และสูงสุด (Max) ใหม่ ให้ใกล้เคียงกับอัตราทั่วไปในตลาดแรงงานจะทำให้ลดปัญหาความเป็นธรรมภายนอกได้อย่างมาก

การอภิปรายผล

การอภิปรายผล การวิเคราะห์ปรับปรุงระบบค่าตอบแทนและเงินเดือน จะอภิปรายในลักษณะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบ ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยสถาบัน (institutional research) ที่มุ่งเน้นนำผลการวิจัยมาใช้เฉพาะสถาบัน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มุ่งนำผลการวิจัยมาใช้เฉพาะกับบริษัทศักดิ์สยามลิสซิ่งจำกัด (มหาชน) เท่านั้น ไม่สามารถนำผลมาใช้กับบริษัทอื่นได้ ดังนั้นการอภิปรายผลจึงจะอธิบายเฉพาะผลที่เกิดขึ้นเมื่อนำข้อเสนอแนะ การปรับปรุงระบบค่าตอบแทน เงินเดือน และการประเมินผลการปฏิบัติงานมาใช้ ซึ่งจะทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่าย ค่าเงินเดือน และค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น ประเด็นควรพิจารณาคือ บริษัทจะสามารถบริหารจัดการและมีผลประกอบการเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีคาดการณ์รายรับรายจ่ายของบริษัทในรอบ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงการคาดการณ์รายรับ รายจ่ายของบริษัทในรอบ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565)

หน่วย : 1,000,000 บาท

ปี	รายรับ	เงินเดือน		ค่าตอบแทน		รายจ่าย อื่นๆ	รายจ่าย รวม	กำไร	B/C Ratio
	$r^2 = 99.4\%$, SE = 23.39	$r^2 = 98.6\%$, SE = 4.03	$r^2 = 99.1\%$, SE = 2.46						
2558	499.67	120.14	30.55%* 24.04%**	53.70	13.66%* 10.75%**	219.36	393.20	106.47	1.27
2559	742.71	125.25	24.77% 16.86%	63.80	12.62% 8.59%	316.59	505.64	237.07	1.47
2560	928.45	153.93	24.11% 16.58%	79.93	12.52% 8.61%	404.53	638.39	290.06	1.45
2561	1,152.39	176.02	23.23% 15.27%	92.04	12.15% 7.99%	489.54	757.60	394.79	1.52
2562	1,366.78	199.75	22.69% 14.61%	105.2	11.95% 7.69%	575.29	880.20	486.58	1.55
2563	1,581.16	223.49	22.29% 14.13%	118.3	11.79% 7.48%	661.03	1,002.79	578.37	1.58
2564	1,795.55	247.22	21.97% 13.77%	131.4	11.67% 7.32%	746.79	1,125.39	670.17	1.60
2565	2,009.94	270.95	21.71% 13.48%	144.5	11.58% 7.19%	832.53	1,247.98	761.96	1.61

หมายเหตุ * คิดจากรายจ่าย

** คิดจากรายรับ

จากตารางที่ 6 ซึ่งเป็นการคาดการณ์ผลประกอบการของบริษัทโดยวิธีการวิเคราะห์อนุกรมเวลา (time series analysis) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรง (linear regression) โดยใช้ข้อมูลย้อนหลัง 3 ปีคือปี พ.ศ. 2558-2560 พบว่าบริษัทมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นอย่างดี กล่าวคือจากผลการประกอบการในปี 2558-2560 บริษัทมีกำไรอย่างต่อเนื่อง คิดเป็น B/C Ratio 1.27 1.47 และ 1.45 หรือเท่ากับ บริษัทมีกำไร 27% ในปี 2558 และมีกำไรสูงถึง 47% และ 45% ในปี 2559 และ 2560 ในขณะที่ มีรายจ่ายเงินเดือนพนักงานปี 2558-2560 คิดเป็น 24.04% 16.86% และ 16.58% ของรายรับ ซึ่งไม่เกิน 30% ของรายรับ

จากการคาดการณ์ผลประกอบการ ในปี 2561-2565 ถ้าบริษัทยังมีระบบการบริหารจัดการที่มี **ประสิทธิภาพสูงไม่ต่ำกว่าระดับที่เป็นอยู่** มีแผนธุรกิจที่สอดคล้องกับภาวะของตลาด บริษัทจะมีกำไรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคิดเป็น B/C Ratio 1.52 1.55 1.56 1.60 และ 1.61 หรือเท่ากับบริษัทจะสามารถทำกำไรโดยรวมได้ในระดับที่ไม่ต่ำกว่า 45% ทุกปี ตั้งแต่ปี 2561-2565 ในขณะที่มีรายจ่ายเงินเดือนของพนักงานเพียง 15.27% 14.61% 14.13% 13.77% และ 13.48% ของรายรับ โดยรวมแล้วไม่ถึง 20% ซึ่งถือว่าเป็นรายจ่ายเงินเดือนในระดับที่ไม่สูง แม้ว่าบริษัทได้มีการปรับระบบเงินเดือนใช้บัญชีเงินเดือนใหม่ที่ปรับฐานเงินเดือนให้ใกล้เคียงกับตลาดแรงงาน ตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นไปก็ตาม **ดังนั้นบริษัทจึงสามารถจ่ายเงินเดือนพนักงานตามบัญชีเงินเดือนใหม่ และค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น ได้โดยไม่มีปัญหาทางการเงินแต่อย่างใด**

เอกสารอ้างอิง

- Berger, Lance A. & Berger, Dorothy R. (2015). **The Compensation Handbook: A state-of-the-art guide to Compensation Strategy and Design**. 6th ed. New York: McGraw-Hill.
- Drecher, G.F. & Dougherty, T.W. (2001). **Human Resource Strategy: A behavioral Perspective for the General Manager**. New York: McGraw-Hill.
- HR Center. (2018). **ผลการสำรวจค่าจ้าง สวัสดิการและ HR Benchmark ปี2560/2561**. กรุงเทพฯ: HR Center Co. Ltd.
- Irwin. Palma, Wilfredo. (2016). **Time Series Analysis**. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Kaplan, R.S. & Norton, D.P. (2001). **The Strategy Focused Organization**. Boston: Harvard Business School Press.
- McClave, J.T., Benson, P.G. and Sincich, T. (2008). **Statistics for Business & Economics**. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Mendenhall, W. & Sincich, T. (2012). **A Second Course in Statistics: Regression Analysis**. 7th ed. Boston: Prentice Hall.
- Milkovich, G.T. and Newman, J.M. (2011). **Compensation**. 10th ed. Boston: McGraw-Hill.

6th

**ENGAGEMENT THAILAND
ANNUAL CONFERENCE 2019**

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์ปิยาภรณ์ รัตโนภาส

คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี
Faculty of Science and Art in Burapha University Chanthaburi Campus

การลดระยะเวลาของกระบวนการ การทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ

ให้มีประสิทธิภาพ

ปิยาภรณ์ รัตโนภาส, สรณ สังขกนิษฐ และ จิราพัชร บุญมา

คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี

Faculty of Science and Art in Burapha University Chanthaburi Campus

บทคัดย่อ

การปรับปรุงกระบวนการเพื่อลดระยะเวลาการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ งานในกิจกรรมทางโลจิสติกส์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักแนวคิด 5W.1H. และ ไคเซน ในการปรับปรุงกระบวนการทำงานโดยศึกษาปัญหาจากการทำสหกิจศึกษา ในสถานประกอบการฯ ในการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลบันทึกสาเหตุของปัญหา โดยเก็บข้อมูลใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ 300 ชุดจากค่าใช้จ่าย Air Freight Cost ค่าใช้จ่าย Local Charge และค่าใช้จ่าย Selling Rate ลงในใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ ผลพบว่าการนำแนวคิดการปรับปรุงประสิทธิภาพสามารถใช้ในการแก้ปัญหา และลดระยะเวลาในการทำเอกสารได้จริง การปรับปรุงกระบวนการการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศจากการเปรียบเทียบระยะเวลาระหว่างระบบบันทึกมือกับการดึงข้อมูลจากระบบ Freight Forwarding System ก่อนการปรับปรุงใช้เวลา 34 ชั่วโมง

12 นาที และหลังการปรับปรุงใช้เวลา 13 ชั่วโมง 7 นาที 12 วินาที สามารถลดเวลาได้ 21 ชั่วโมง 4 นาที 48 วินาที โดยการบันทึกข้อมูลเป็นระบบ อีกทั้งเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: โลจิสติกส์, ขนส่งสินค้าทางอากาศ, ใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ
.....

ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์มีกิจกรรมการดำเนินงานในด้านการขนส่ง ด้านเอกสาร รวมถึงด้านการสื่อสารกับลูกค้าต้องใช้เวลารวดเร็วและถูกต้องตรงตามความต้องการของลูกค้า อีกหนึ่งในกิจกรรมที่สำคัญคือการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ (Debit Note) ซึ่งทางบริษัทต้องเรียกเก็บค่าใช้จ่ายต่างๆ กับทางตัวแทนลูกค้าในต่างประเทศ (Oversea Agent) โดยแผนงานการขนส่งรูปแบบทางอากาศของกรณีศึกษาในบริษัท A ที่เกี่ยวข้องกับการออกใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ มีจำนวน 4 แผนก คือ แผนก Air Pricing แผนก Customer Service แผนก Console Air Export และแผนกบัญชี สาเหตุของปัญหาพบว่าการดำเนินงานทางแผนก Console Air Export ดำเนินการออกใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศล่าช้า และใส่ข้อมูลไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่าย Air Freight cost ค่าใช้จ่าย Selling Rate ค่าใช้จ่าย Local Charge ผิดพลาด โดยค่าใช้จ่าย Air Freight cost และค่าใช้จ่าย Local charge ได้จากใบเสนอราคา (Quotation) ซึ่งทางแผนก Air Pricing ดำเนินการเสนอให้กับตัวแทนในต่างประเทศ และค่าใช้จ่าย Selling Rate ทางแผนก Console Air Export นำข้อมูลเดิมมาอ้างอิง หรือหากตัวแทนในต่างประเทศ

มีการเปลี่ยนแปลงจะต้องรอแผนก Customer service นำส่งข้อมูลให้อีกครั้ง จากปัญหาข้างต้นส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการออกใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศและเกิดความซับซ้อนในการใส่ค่าใช้จ่าย Air Freight Cost ค่าใช้จ่าย Local Charge และค่าใช้จ่าย Selling Rate ลงในใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศผู้จัดทำโครงการจึงสังเกตเห็นว่าหากมีการนำข้อมูลค่าใช้จ่าย Air Freight Cost ค่าใช้จ่าย Local Charge และค่าใช้จ่าย Selling Rate ไปจัดเก็บไว้ในระบบ Freight Forwarding System ซึ่งเป็นระบบ INTRANET ของบริษัทในกรณีศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาล่าช้าและลดความซับซ้อนในการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศและเพิ่มความรวดเร็วในการทำงานให้กับแผนกบัญชีที่ต้องรับผิดชอบในขั้นตอนต่อไป

.....

วัตถุประสงค์

การปรับปรุงกระบวนการทำใบ Debit Note เพื่อลดระยะเวลาการทำงาน ในแผนก Console Air Export อย่างมีประสิทธิภาพ
.....

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

1 มกราคม – 30 เมษายน 2562
.....

กลุ่มเป้าหมาย

เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานของบริษัทผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ในแผนกการขนส่งสินค้าทางอากาศระหว่างประเทศ บริษัท A ที่ผู้จัดทำโครงการลงฝึกปฏิบัติงานสหกิจศึกษาดังตารางที่ 1

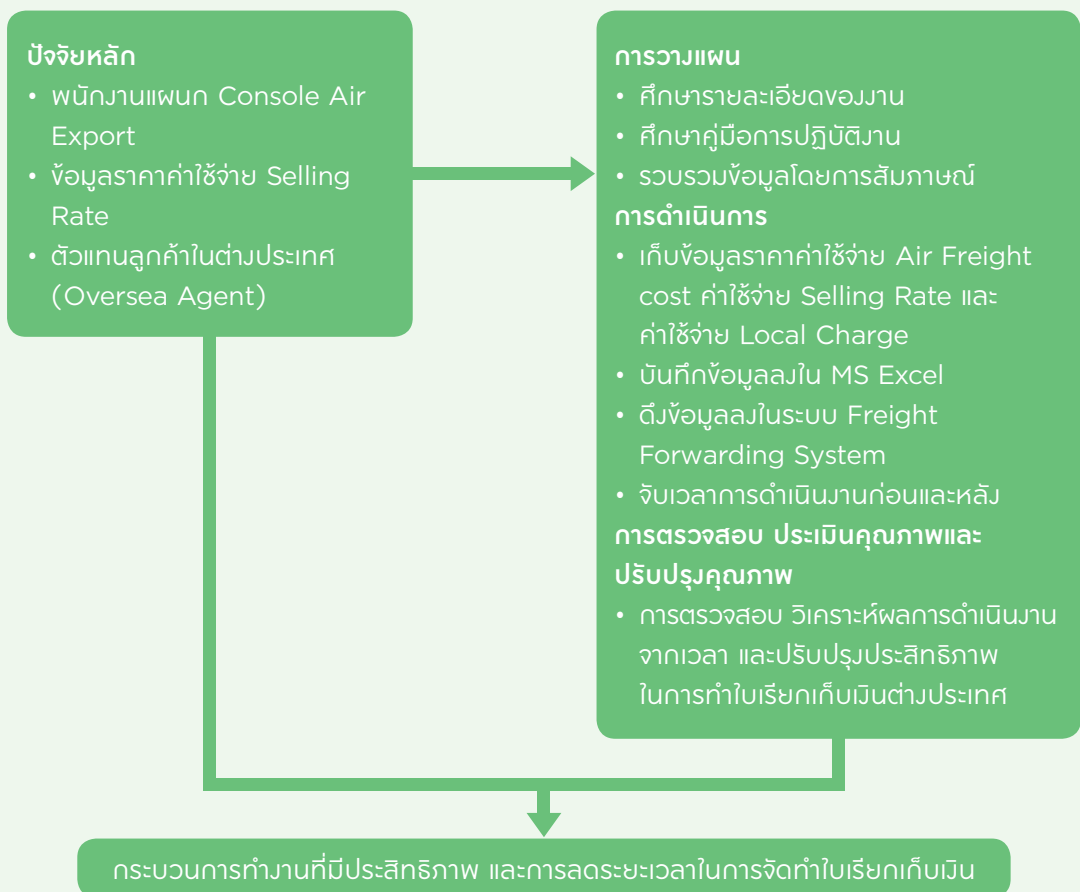
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนกลุ่มเป้าหมายประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล
แผนก Air Pricing	3	1	สัมภาษณ์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา
แผนก Customer Service	4	1	สัมภาษณ์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา
แผนก Console Air Export	3	1	สัมภาษณ์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา
Oversea Agent	8	3	เก็บข้อมูลสถิติเพื่อวิเคราะห์ระยะเวลา
Shipper and Consignee	18	10	เก็บข้อมูลสถิติเพื่อวิเคราะห์ระยะเวลา

ที่มา: สรรณ สังขกนิษฐ และคณะ (2562)

การดำเนินการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

การดำเนินการและกิจกรรมตามกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

ที่มา: สรรณ สังขกนิษฐ และคณะ (2562)

จากกรอบแนวคิดนำมาออกแบบขั้นตอนการดำเนินงานและวิธีการประเมินผลคือ 1. ศึกษาถึงรายละเอียดของหัวข้อโครงการ ที่ผู้จัดทำศึกษาหาข้อมูลด้าน และการเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2. เก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กับผู้จัดการแผนก Air Pricing แผนก Customer Service และแผนก Console Air Export ถึงกระบวนการทำงานของปัญหาและอุปสรรคจากการทำงาน 3. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ได้จากเอกสารคู่มือการปฏิบัติงานของส่วนการขนส่งทางอากาศที่เกี่ยวข้องกับแผนก Console Air Export และศึกษารายงานการดำเนินงานที่ผ่านมาของ Oversea Agent และ Shipper and Consignee 4. ค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม รวบรวมข้อมูลและปัญหาที่พบมาวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหาวางแผนปรับกระบวนการทำงานใหม่โดยการนำแนวคิดหลัก 5W.1H. และไคเซน (KaiZen) ที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและลดเวลาในการทำงาน โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนและหลังระหว่างกระบวนการเดิมและกระบวนการที่คิดค้นใหม่ รวมไปถึงการเปรียบเทียบเวลาในการทำงานภายใต้กระบวนการแบบเดิมและเวลาในการทำงานในกระบวนการที่ปรับปรุง 5. วิเคราะห์และสรุปผลการดำเนินงานลดระยะเวลาการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

.....

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

จากการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจงทุกแผนกมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือแผนก Console นั้น มีกระบวนการออกเอกสารได้

อย่างล่าช้า และใช้ระยะเวลาในการออกเอกสารเรียกเก็บเงิน อีกทั้งยังได้รับข้อเสนอแนะจากทางแผนกบัญชีว่า ทางแผนก Console ดำเนินการด้านเอกสารล่าช้า จากกระบวนการทำงานรูปแบบเดิมพบว่าในกระบวนการปฏิบัติงานนั้นมีความล่าช้า เพราะการใช้การพิมพ์แบบมือ (Manual) และจากการนำหลัก 5W.1H. และหลัก เลิก ลด เปลี่ยน มาใช้วิเคราะห์การปรับปรุงกระบวนการทำงานก่อนและหลัง ผลในหลัก 5W.1H. ที่ใช้วิเคราะห์ ดังนี้ What คือการปรับปรุงกระบวนการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศเพื่อลดระยะเวลาการทำงานในแผนก Console Air Export อย่างมีประสิทธิภาพ หากสามารถปรับปรุงกระบวนการทำงานและลดเวลาได้จะส่งผลให้มีเวลาในการทำงานในกระบวนการอื่นๆ Who พนักงานแผนก Console Air Export เนื่องจากเป็นแผนกที่ปฏิบัติงานในขั้นตอนสุดท้าย รวมทั้งทำการปิดเอกสารทั้งหมดส่งให้กับลูกค้า When เมื่อถึงขั้นตอนการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศที่อยู่ในกระบวนการทำงานสุดท้าย เมื่อรอน้ำหนักที่แท้จริงของสินค้าหลังจากชั่งน้ำหนักอีกครั้ง Where ในแผนก Console Air Export ของบริษัท Why เนื่องจากเกิดความล่าช้าในกระบวนการทำงานและใช้เวลามากในการทำเอกสาร จึงต้องปรับปรุงกระบวนการใหม่ เพื่อให้สามารถลดระยะเวลาลงได้ How รวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศรวบรวมได้ไปจัดเก็บไว้ในระบบ INTRANET ของบริษัท หลักของไคเซน “เลิก ลด เปลี่ยน” ใช้วิเคราะห์ ปรับปรุงถึงปัญหา การเลิก วิเคราะห์ถึงกระบวนการทำงานก่อนการปรับปรุงว่ามีกระบวนการใดบ้างที่สามารถตัดออกไปโดยไม่กระทบกับกระบวนการอื่นๆ และลดขั้นตอนควรมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน โดยการเปลี่ยนวิธีการ จากการศึข้อมูลแบบ Manual มาเป็นการดึงข้อมูลที่มีอยู่แล้วในระบบมา

ใช้ผลที่ได้จากการประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงกระบวนการทำงานนั้น คือการปรับเปลี่ยนจากการนำข้อมูลไปเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มเอกสารเป็นการนำข้อมูลค่าใช้จ่าย Air Freight cost ค่าใช้จ่าย Local charge และค่าใช้จ่าย Selling rate ไปเก็บ

รวบรวมไว้ในระบบ Freight Forwarding ซึ่งเป็นการตัดปัญหาการเสียเวลาในการรอคอยข้อมูลจากแผนก Customer Service หรือเสียเวลาจากการหาข้อมูลเดิมจากแฟ้มเอกสาร ซึ่งขั้นตอนหลังการปรับปรุงแสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการปฏิบัติงานของแผนก Console Air Export หลังการปรับเปลี่ยน
ที่มา: สรณ สังขนิษฐ และคณะ (2562)

จากภาพที่ 2 แสดงกระบวนการทำงานดังนี้

1. แผนก Air Pricing เสนอราคา Air Freight cost ให้ตัวแทนลูกค้าในต่างประเทศผ่านทาง E-mail
2. ตัวแทนลูกค้าในต่างประเทศยืนยันข้อมูลกลับมาที่แผนก Air Pricing ผ่านทาง E-mail
3. เมื่อลูกค้ายืนยันข้อมูลเรียบร้อยแล้วแผนก Air Pricing แจงเลขกำกับของใบเสนอราคา (Quotation) นั้นๆ ให้ทางแผนก Customer Service รับทราบ
4. แผนก Customer Service จะติดต่อไปให้ตัวแทนลูกค้าในต่างประเทศผ่านทาง E-mail เพื่อขอค่า Selling rate ในกรณีที่หากทางลูกค้ามีการเปลี่ยนแปลงราคา
5. เมื่อแผนก Customer Service ได้ใบเสนอราคาจากแผนก Air Pricing และได้รับ Selling rate จากตัวแทนลูกค้าในต่างประเทศเมื่อนอกเรียบร้อยแล้วส่งข้อมูลทั้งหมดให้กับแผนก Console Air Export
6. แผนก Console Air Export นำน้ำหนักจริงของ

สินค้าจากใบสั่ง 7. เมื่อแผนก Console Air Export ได้รับข้อมูล Selling rate ใบเสนอราคา และน้ำหนักของสินค้าที่แผนก Console Air export จะได้รับเอกสารดังกล่าวจะแบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่ 7.1 ได้รับจากแผนก Customer Service ในกรณีที่ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นรูปแบบงานใหม่ซึ่งหากเป็นข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลง แผนก Console Air export ต้องนำข้อมูลนั้นๆ ไปอัปเดตในระบบให้ถูกต้องหรือเก็บรวบรวมไว้ 7.2 ได้รับจากข้อมูลเดิมที่แผนก Console Air export เก็บรวบรวมไว้ในระบบ Freight Forwarding ในกรณีที่เป็นรูปแบบงานเดิม 8. การทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ (Debit Note) เสร็จสมบูรณ์ และใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ ให้แผนกบัญชีดำเนินการต่อไป

KEY DIFF		-- Select Diff --		QUOTATION NO								
SELECT TEMPLATE												
☐	HB/L / HAWB	R/P/A	แบ่งก่อน	Pp/Cc	Detail	Quantity	Price	Hide	Total			
									Receipt	Payment	Agent	Diff
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	45 KGS	2.39		107.55			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	100 KGS	0.45		45.00			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	250 KGS	0.45		112.50			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	300 KGS	0.45		135.00			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	500 KGS	0.45		225.00			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.011 - AIR FREIGHT CHA >>	1000 KGS	0.45		450.00			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.027 - CRISIS SURCHAF >>	45 KGS	0.07		3.15			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.023 - FIFI SURCHAF >>	45 KGS	0.55		24.75			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.15 - FA Service Chn >>		0.02		0.00			
☒	All	Revenue	☐	PP	03.20 - FA Handling Chn >>	1 SHPT	120		120.00			
☐	All	Revenue	☐	PP								
* หากไม่ต้องการรวมการได้อีเมลเครื่องออกของวีรราชการให้ต้องการเพิ่มออก สามารถคลิกข้อมูลได้ครั้งละ 10 รายการ หากต้องการคลิกมากกว่านั้นให้ บันทึกข้อมูลก่อนแล้วกลับมาใหม่									Total	1222.95	0.00	0.00
PP = 1222.95 , CC = 0.00									Profit	1222.95		
☐ Not Share Profit & Not Show Profit Share Table												
☒ Auto Profit												
☐ Not Share Profit (เริ่มกับใบนำส่ง Profit)												
Show Detail		Agent		(%)	Profit Share	Balance	Agent	Net Balance				
		EAGLES AIR & SEA (THAILAND) CO.,LTD		50	611.48							
				50	611.48	611.48	CR	0.00	611.48	CR		

ภาพที่ 3 รูปแบบหน้าจอ Freight Forwarding System ขั้นตอนการคีย์ Debit note เมื่อดึงข้อมูลเรียบร้อยแล้ว
 ที่มา: สรณ สังขกนิษฐ และคณะ (2562)

จากการนำข้อมูลราคาค่าใช้จ่าย Air freight Cost ค่าใช้จ่าย Local charge และค่าใช้จ่าย Selling Rate มาเก็บไว้ในระบบ Freight Forwarding โดยการประเมินจะเป็นการทดลองดึงข้อมูลที่รวบรวมไว้ในระบบมาทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศแทนการคีย์ข้อมูลแบบมือ (Manual) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระยะเวลาในการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศระหว่างการดึงข้อมูลจากระบบกับการคีย์แบบเดิม แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของการใช้ระยะเวลาในการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศอย่างชัดเจน โดยมีการเก็บข้อมูลไว้ในระบบ Microsoft Excel ซึ่งมีการจับเวลาการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศและบันทึกกระบวนการทำงานก่อนและหลังที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในระบบ อีกทั้งเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงกระบวนการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ เพื่อลดระยะเวลาการทำงาน ในแผนก Console Air Export อย่างมีประสิทธิภาพ

.....

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์ แบบกระชับ และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงปัญหาที่พบและสืบค้นข้อมูลเหตุของปัญหาข้อมูลที่ใช้ทำเอกสารราคา ค่าใช้จ่าย Air Freight Cost ค่าใช้จ่าย Local charge ค่าใช้จ่าย Selling Rate และน้ำหนักของสินค้าจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งนำแนวคิดแบบหลักการ 5W.1H. เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาเพื่อลดระยะเวลาในการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ (Debit Note)

และนำแนวคิดแบบไคเซน โดยใช้หลักการ เลิก ลด เปลี่ยนมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการทำงาน โดยวิธีการดำเนินงาน คือการจับเวลาการทำเอกสารรูปแบบเดิม คือการบันทึกข้อมูลแบบมือ (Manual) มาเปรียบเทียบกับกรจับเวลาการทำงานรูปแบบใหม่ คือการดึงข้อมูลที่มีอยู่แล้วในระบบมาใช้ จากการทดลองพบว่ากรนำแนวคิดแบบ 5W.1H. และไคเซนมาใช้ในการแก้ปัญหาสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ และลดระยะเวลาในการทำเอกสารได้ จากการเปรียบเทียบระยะเวลาในการทำใบเรียกเก็บเงิน ระหว่างการดึงข้อมูลจากระบบและการคีย์แบบเดิมแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของการใช้ระยะเวลาในการการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศอย่างชัดเจน คือเก็บข้อมูล 300 Shipments ใน 30 วัน ก่อนการปรับปรุงใช้เวลาไป 34 ชั่วโมง 12 นาที และหลังการปรับปรุง ใช้เวลาไป 13 ชั่วโมง 7 นาที 12 วินาที ซึ่งลดไป 21 ชั่วโมง 4 นาที 48 วินาที โดยมีการบันทึกข้อมูลไว้ในระบบ ซึ่งมีการจับเวลาการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ และบันทึกกระบวนการทำงาน ทั้งก่อนและหลังที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในระบบ อีกทั้งเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

.....

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ลดกระบวนการปฏิบัติงาน เพิ่มความรวดเร็วในการทำข้อมูลเพื่อการทำใบเรียกเก็บเงินต่างประเทศ (Debit Note) ส่งให้กับทางตัวแทนในต่างประเทศ (Oversea Agent) และลดระยะเวลาในการปฏิบัติเพื่อให้พนักงานแผนก Console Air Export มีเวลามากขึ้นในการพัฒนาแผนก

2. สร้างภาพลักษณ์ หากองค์กรสามารถบริหารงานได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ตอบสนองความ

ต้องการของลูกค้าได้ทันเวลา ทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ เชื่อใจและไว้วางใจในบริการการขนส่งขององค์กร

.....

เอกสารอ้างอิง

กฤษชัย อนุธรรมณี. (2548). “Kaizen” แนวคิดนี้ ไม่เก่าเลย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา, 10(57), 80-84. สืบค้นจาก <http://opac.lib.buu.ac.th/servlet/SimpleSearch>

นายเรียนัฐ (2550). คำถามง่ายๆ ที่ทรงพลัง “5W1H” สู่การปรับปรุงงานด้วย “ECRS”. สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/nailert/2016/01/02/entry-1>

บุรณะศักดิ์ มาตหมาย. (2551). การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามแบบ PDCA. วารสารวิชาการ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 89-93. สืบค้นจาก http://inf.ocs.ku.ac.th/document/pdf/Kaizen_PDCA.pdf

ประยูร สุรินทร์และคณะ. (2551). การเพิ่มผลผลิตโดยการปรับปรุงวิธีการทำงาน. หลักสูตรวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน.

พัชรี ภัทรธาดาเกียรติ และดาริชา สุธีวงศ์ (2555). การปรับปรุงมาตรฐานการปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตเครื่องตี้มเข้มข้น. ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรรเพชญ พันธ์บดี. (2554). ไคเซนกับความคิดสร้างสรรค์. วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 30(4), 37-40. สืบค้นจาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_10/pdf/aw4.pdf

สุภรัตน์ พูลสวัสดิ์. (2558). การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของแผนกเอกสารขาออก กรณีศึกษาสายเรือแห่งหนึ่งในเขตพื้นที่แหลมฉบัง. สาขาวิชาการการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน คณะโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

นางสาวสุกัญญา นาคปน

สาขาวิชาโลจิสติกส์และการค้าชายแดน
คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี

โครงการการเปรียบเทียบประสิทธิภาพ การวัดปริมาตรและน้ำหนักของสินค้า

ระหว่างการวัดด้วยคนกับการใช้เครื่องชั่งพร้อมวัดขนาดวัตถุ
กรณีศึกษา บริษัท ดีเคเอชเอส (ประเทศไทย) จำกัด

สุกัญญา นาคปน และ ธนยศ กุลทล

สาขาวิชาโลจิสติกส์และการค้าชายแดน คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี

บทคัดย่อ

โครงการการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการวัดปริมาตรและน้ำหนักของสินค้า ระหว่างการวัดด้วยคนกับการใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัดขนาดวัตถุ (Cubiscan) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของปริมาตรและน้ำหนักของการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) เพื่อเปรียบเทียบระยะเวลาในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) และเพื่อลดกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อนและลดจำนวนคนในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า โดยมีการค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยแผนผังก้างปลาและเก็บข้อมูลแบบทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยดึงข้อมูลจากโปรแกรม SAP ในส่วนของรหัสสินค้า TI-HI, ชื่อสินค้า, Material group และดึงข้อมูลการวัดแบบ manual จาก

โปรแกรม Light house รวบรวมข้อมูลมาจัดทำลงโปรแกรม Excel ทำการวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ การจับเวลาในการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักกล่องสินค้าของพนักงานและเก็บรวบรวมข้อมูลการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักสินค้าทุกระหัสสินค้าในคลังสินค้า Consumer-Goods ด้วยเครื่องชั่งพร้อมแสกนวัตถุ (Cubiscan) และเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรกล่องสินค้าและชั่งน้ำหนักสินค้าจำนวนกลุ่มตัวอย่างวิธีวัดแบบ manual

การนำเทคโนโลยีเครื่องชั่งพร้อมแสกนวัตถุ (Cubiscan) เข้ามาช่วยในการเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรกล่องสินค้าทำให้ข้อมูลการวัดปริมาตรมีเปอร์เซ็นต์ความน่าเชื่อถือสูงกว่าระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) อยู่ 77.9 ลูกบาศก์เซนติเมตร และมีเปอร์เซ็นต์ความน่าเชื่อถือของน้ำหนักสินค้าสูงกว่าระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) อยู่ 86.28 ลูกบาศก์เซนติเมตร และใช้เวลาในการดำเนินงานน้อยกว่าอยู่ที่ 51 วินาทีต่อกล่อง ซึ่งคิดเป็นเปอร์เซ็นต์คือ 71.15% และช่วยลดกระบวนการทำงานซ้ำซ้อนและลดคนในการวัดปริมาตรซึ่งช่วยให้บริษัทมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบการวัดปริมาตร, เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน, ลดกระบวนการทำงาน .....

ที่มาและความสำคัญ

บริษัท DKSH ประเทศไทยจำกัด คลังสินค้าอุปโภคบริโภคซึ่งเป็นคลังที่มีขนาดใหญ่ให้บริการด้านอาหาร สินค้าหรูหรา แพชั่นและไลฟ์สไตล์รวมทั้งให้บริการด้านการขยายตลาดที่ครอบคลุมให้บริการ โดยแผนกที่ได้เข้าไปทำการศึกษาคือ

แผนก Inventory ซึ่งได้เข้าปฏิบัติงานเกี่ยวกับข้อมูลสินค้าและการบริหารจัดการพื้นที่คลังสินค้าในการจัดเก็บ ซึ่งเมื่อได้เข้าไปศึกษาแล้วพบว่าบริษัทยังคงขาดข้อมูลในเรื่องการวัดปริมาตรกล่องสินค้านั้นคือไม่มีฐานข้อมูลปริมาตรของสินค้าที่สามารถนำมาคำนวณในเรื่องของการจัดการพื้นที่และน้ำหนักในรถขนส่ง จึงไม่สามารถใช้พื้นที่ในรถขนส่งในการบรรทุกได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และในเรื่องพื้นที่ที่ใช้ในการจัดเก็บสินค้าภายในคลังสินค้านั้นมีไม่เพียงพอ พื้นที่หน้าท่าของแผนก outbound ก็มีไม่เพียงพอในการวางสินค้ารวมถึงการจัดวางสินค้าบนพาเลทบางสินค้าสูงเกินไปทำให้สินค้าเสียหายจากการจัดเก็บ ดังนั้นจึงคิดว่าการวัดปริมาตรของกล่องสินค้า (Dimension) จะช่วยเป็นฐานข้อมูลในการที่บริษัทจะนำไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่ในรถขนส่งและในคลังสินค้าในด้านการวางแผนการจัดพื้นที่ในการเก็บสินค้าและการจัดวางสินค้าบนพาเลท (TI-HI) ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการวัดปริมาตรของกล่องสินค้า (Dimension) นี้ทางบริษัท ดีเคเอสเอช (ประเทศไทย) จำกัด เคยมีการเก็บข้อมูลด้วยระบบ manual มาแล้ว ซึ่งผลปรากฏว่าข้อมูลที่ออกมามีความผิดพลาดมากจึงไม่สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลได้เนื่องจากข้อมูลที่จัดเก็บมามีความคลาดเคลื่อนมากซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายอย่างและใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลค่อนข้างยาวนาน ครั้งนี้ผู้เขียนจึงมีแนวคิดในการนำเทคโนโลยีเครื่องชั่งพร้อมวัตถุ (Cubiscan) ซึ่งทางบริษัทนั้นมียอยู่แล้วมาทดลองเปรียบเทียบประสิทธิภาพการวัดปริมาตรทั้งด้านเวลาและความแม่นยำกับระบบการวัดแบบดั้งเดิม (Manual System) เพื่อนำมาตัดสินใจในการสร้างมาตรฐานของกระบวนการวัดน้ำหนักและปริมาตรของสินค้าต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของ ปริมาตรและน้ำหนักของการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อม แสแกนวัตถุ (Cubiscan)

2. เพื่อเปรียบเทียบระยะเวลาในการวัด ปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัด ด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัด โดยใช้เครื่องชั่งพร้อมแสแกนวัตถุ (Cubiscan)

3. เพื่อลดกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อนและ ลดจำนวนคนในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

2 มกราคม 2562 ถึง 20 พฤษภาคม 2562

กลุ่มเป้าหมาย

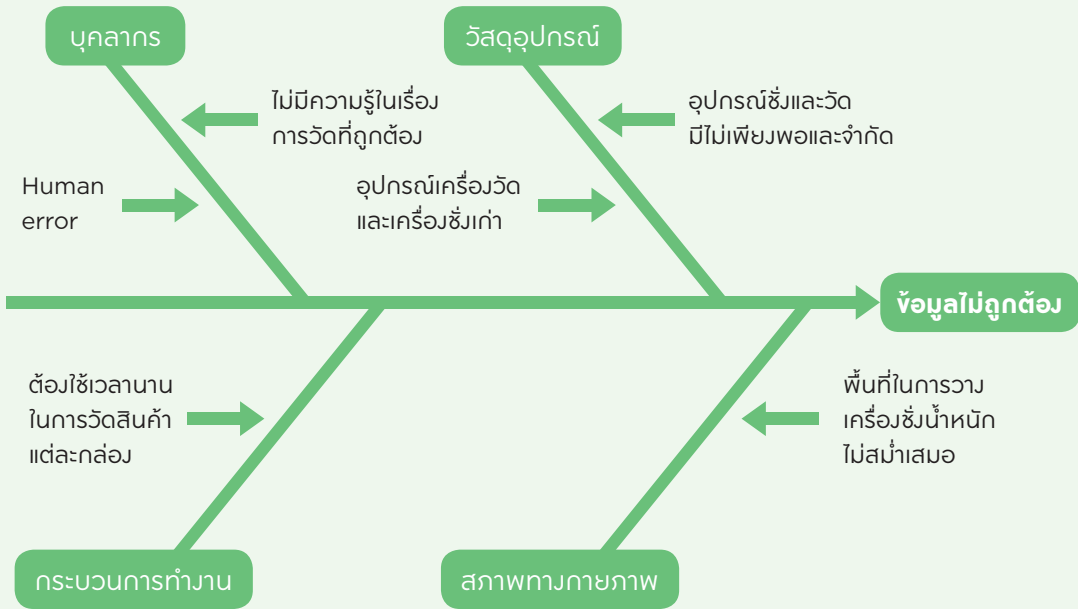
สถานประกอบการขนาดกลางขึ้นไป

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/

วิธีการประเมิน

เริ่มจากศึกษาข้อมูลเบื้องต้นโดยศึกษาจาก เอกสารเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อน (Percentage Error) ในการทำความเข้าใจการวัดปริมาตรและ การหาความคลาดเคลื่อนของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ในการเปรียบเทียบการวัดปริมาตรและ

ซึ่งนำหนักกล่องสินค้าระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้ คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่ง พร้อมแสแกนวัตถุ (Cubiscan) และใช้แผนผังก้างปลา ในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับ ความผิดพลาดที่เกิดจากคนและทฤษฎีสารสนเทศ ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการลดความผิดพลาด จากการทำงานของคนที่ช่วยลดความคลาดเคลื่อน ของข้อมูล โดยนำมาใช้ในการเปรียบเทียบ ความคลาดเคลื่อนระหว่างระบบเดิมกับการนำ เทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้สามารถเลือกวิธีที่มีความ คลาดเคลื่อนน้อยกว่า และใช้แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาประสิทธิภาพการทำงานในการนำมาช่วยใน การลดระยะเวลาการทำงาน ทำให้การทำงาน รวดเร็วยิ่งขึ้นและมีความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยนำมาใช้ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และทฤษฎีการลดความ สูญเปล่าด้วยหลักการระบบ ECRS โดยนำงานวิจัย ของคุณวีรยา วีระสุขสวัสดิ์ เรื่องการปรับปรุง ประสิทธิภาพของกระบวนการบรรจุผลิตภัณฑ์ ตลับหมึก มาช่วยในเรื่องการควมรวมขั้นตอนการ ดำเนินงานการตัดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็นใน กระบวนการออกไป และการรวมขั้นตอนการทำงาน เข้าด้วยกันเพื่อประหยัดเวลาหรือแรงงานในการ ทำงาน จากนั้นนำเสนอโครงการกับหัวหน้างานที่ เกี่ยวข้องและอาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อผลงานได้ผ่านการ นำเสนอแล้วจากนั้นทำการออกแบบงานวิจัย และกำหนดเครื่องมือ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการ กำหนดปัญหาของโครงการคือ แผนผังก้างปลา ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

• ปัจจัยภายในที่ทำให้ข้อมูลไม่ถูกต้อง

- บุคลากร
- พนักงานแผนก Inventory ไม่มีความรู้

ในเรื่องการวัดปริมาณที่ถูกต้อง และเนื่องจากพนักงานหนึ่งคนทำงานมากกว่าหนึ่งหน้าที่ทำให้อาจเหนื่อยล้าเมื่อมีการวัดปริมาณหลายๆ SKU ทำให้เขียนข้อมูลผิดพลาดได้ ดังนั้นการนำเทคโนโลยีเครื่อง Cubic scan เข้ามาช่วยจะทำให้ข้อมูลถูกต้องยิ่งขึ้น และนำโปรแกรม Microsoft Excel มาช่วยในการบันทึกข้อมูลจะช่วยลดความเหนื่อยล้าของคนทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้นและเพิ่มความเร็วในการเก็บข้อมูล

• วิศวอุปกรณ์

- อุปกรณ์ชั่งและวัดมีไม่เพียงพอและมีจำกัด ทำให้ข้อมูลที่ได้ผิดพลาดและใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลนาน ดังนั้นการนำเทคโนโลยีเครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) เข้ามาช่วย

จะทำให้ข้อมูลถูกต้องยิ่งขึ้นและรวดเร็วในการวัดปริมาณสามารถใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) เพียงตัวเดียวในการวัดปริมาณและชั่งน้ำหนักสินค้าพร้อมกันได้คราวเดียวกัน

- อุปกรณ์เครื่องวัดและเครื่องชั่งเก่า

ทำให้ข้อมูลอาจผิดพลาดเนื่องจากตาชั่งอาจผิดเมื่อชั่งน้ำหนักอาจทำให้คลาดเคลื่อนมากได้ และในด้านของสายวัดชาร์จตัวเลขที่สายมีรอยฉางๆ ทำให้เห็นไม่ชัดจึงเขียนข้อมูลผิดพลาดไป

• สภาพทางกายภาพ

- พื้นที่ในการวางเครื่องชั่งน้ำหนักไม่สม่ำเสมอ ทำให้ข้อมูลที่ได้มาคลาดเคลื่อนไป

- กระบวนการทำงาน

- ต้องใช้เวลาในการวัดสินค้าแต่ละกล่อง เนื่องด้วยขนาดกล่องสินค้าที่มีรูปทรงและขนาดแตกต่างกัน ทำให้พนักงานเร่งวัดให้เสร็จข้อมูลจึงผิดพลาดไป และกระบวนการทำงานในบางจุด

เข้าซ้อนและใช้เวลานาน และใช้โปรแกรม SAP ซึ่งใช้ในการดึงข้อมูล โลเคชั่น รหัสสินค้า ชื่อสินค้า เพื่อให้พนักงานหยิบสินค้าที่ต้องการวัดมาให้ ณ สถานที่ทำการทดลอง

ใช้โปรแกรม Light house ในการดูข้อมูลการวัดแบบ Manual ที่บริษัทเคยวัดมาแล้ว

Material No.	Warehouse No.	MatG	MatG Description	Material Description	BU	SU	Status	BU per SU	SU per Inner	Inner per Case	Cases Per Pallet	II	III
10034442					PC	PC	Packaged	1	1	1	110	10	11
100134554					PC	PC	Packaged	1	1	1	24	6	4
100154931					CAP	BOX	Packaged	100	1	20	96	12	8
100155149					PC	PC	Packaged	1	1	6	600	40	15
100155164					PC	PC	Packaged	1	1	6	600	40	15
100167207					SAC	BOX	Packaged	20	3	24	24	8	3
100171129					PC	PC	Packaged	1	6	24	18	6	3
100171134					PC	PC	Packaged	1	6	24	18	6	3
100184626					BOX	BOX	Packaged	1	1	100	18	9	2
100184634					BOX	BOX	Packaged	1	1	18	72	12	6
100184769					PC	PC	Packaged	1	1	1	20	4	5
100189602					TB	BT	Packaged	100	6	14	45	9	5
100254258					PC	PC	Packaged	1	1	1	572	22	26
100268511					PC	PC	Packaged	1	1	1	30	6	5
100268512					PC	PC	Packaged	1	1	1	150	15	10
100356690					BT	BT	Packaged	1	6	12	45	9	5
100361505					PC	PC	Packaged	1	1	1	390	15	26
100369261					PC	PC	Packaged	1	1	1	108	12	9
100371558					BT	BT	Packaged	1	1	24	208	26	8
100385918					BT	BT	Packaged	1	1	36	90	15	6
100393692					BOX	BOX	Packaged	1	1	6	84	14	6
100396438					BOX	BOX	Packaged	1	1	1	175	25	7
100420346					BT	BT	Packaged	1	1	72	45	9	5
100453432					PC	PC	Packaged	1	6	12	63	9	7

ใช้ตารางเปรียบเทียบการวัดปริมาตรและน้ำหนักสินค้าและตารางเปรียบเทียบระยะเวลาในการวัดปริมาตรเพื่อบันทึกข้อมูลและทำการเปรียบเทียบข้อมูล

Material	Material Group	Warehouse number / warehouse complex	Plant	Length	Width	Height	Net Weight
100359077	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	4.400
Result				0	0	0	4.400
100359652	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	4.400
Result				0	0	0	4.400
100359653	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	5.000
Result				0	0	0	5.000
100359654	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	5.000
Result				0	0	0	5.000
100359655	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	5.000
Result				0	0	0	5.000
100359656	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	1.600
Result				0	0	0	1.600
100359657	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	1.400
Result				0	0	0	1.400
100359658	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	6.800
Result				0	0	0	6.800
100359659	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	6.000
Result				0	0	0	6.000
100359680	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	0.330
Result				0	0	0	0.330
100359681	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	0.330
Result				0	0	0	0.330
100369838	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	5.000
Result				0	0	0	5.000
100369839	TO1	Bangna km 20 DC	TH02	0	0	0	4.400
Result				0	0	0	4.400

ตารางขั้นตอนกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร	จำนวนกล่องสินค้าในคลังสินค้า Consumer Goods (CG) จำนวน 3,178 SKU
กลุ่มตัวอย่าง	Client หลักของบริษัทจำนวน 4 Client
วิธีการสุ่มตัวอย่าง	แบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มสินค้า A ตามหลักการของ ABC
ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง	จำนวน 356 SKU โดยหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการของ ยามาเน่ (Yamane)

เมื่อหากกลุ่มตัวอย่างได้แล้ว ลำดับต่อไปเป็นการทำการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยอย่างที่ได้อธิบายข้างต้นว่าบริษัทเคยมีการเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรแบบ manual ซึ่งแบบเก่าที่บริษัทเคยเก็บข้อมูลมานั้นพบว่าในโปรแกรม Light house ที่เคยเก็บข้อมูลนั้นไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้เปรียบเทียบได้ เพราะข้อมูลที่เก็บมานั้นไม่ครบถ้วนและไม่มีการใส่ข้อมูลการวัดปริมาตร มีแค่ปริมาตรรวมจึงไม่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบได้ ดังนั้นจึงทำการทดลองเก็บข้อมูลแบบ Manual ใหม่อีกครั้ง

ตารางการทดลองขั้นตอนเก็บข้อมูลแบบ Manual

ขั้นตอนที่ 1	พนักงานคนที่ 1 วัดปริมาตรกล่องสินค้าทั้งด้านกว้าง ยาวสูง ซึ่งจะใช้เวลาในการวัดนาน เพราะพนักงานสับสนเรื่องความกว้าง ยาว สูง ทำให้ข้อมูลที่วัดมาสลับกัน ข้อมูลจึงผิดพลาด
ขั้นตอนที่ 2	พนักงานคนที่ 2 ทำการจดบันทึกข้อมูลการวัด
ขั้นตอนที่ 3	พนักงานคนที่ 3 ยกสินค้าจากพาเลทที่วัดไปยังเครื่องชั่งน้ำหนัก จากนั้นพนักงานคนที่ 2 ทำการจดบันทึกน้ำหนัก
ขั้นตอนที่ 4	พนักงานคนที่ 3 ยกสินค้าลงจากตาชั่งวางไว้บนพาเลทที่วัดแล้ว
ขั้นตอนที่ 5	ทำแบบนี้ไปจนครบตามจำนวนสินค้าที่ต้องวัดในแต่ละวัน จากนั้นก็นำข้อมูลที่จดบันทึกมาบันทึกลงใน Excel

และหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปนำข้อมูลการวัด Manual มาหาความคลาดเคลื่อนจากการวัด ซึ่งหาได้จากเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างโดยได้ทำการเก็บข้อมูลการวัด 2 ครั้งซึ่งใช้ตัวแปรควบคุมที่เหมือนกัน คือใช้คนคนเดียวกันในการทำการทดลองและใช้กล่องสินค้ากล่องเดียวกันในการทดลองทำการวัดกล่องละ 2 ครั้งเพื่อนำครั้งแรกและครั้งที่ 2 มาหาเปอร์เซ็นต์ความแตกต่าง โดยเป็นวิธีการหาความคลาดเคลื่อนซึ่งหามาจากเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างของการวัดตามทฤษฎีของ ผศ.ดร.นงนัทธา หนูนาค ที่บอกว่ากรณีที่ไม่สามารถหาหรือกำหนดปริมาณมาตรฐานเพื่อใช้เปรียบเทียบกับผลการทดลองได้ แต่มีผลการทดลอง 2 ชุดที่มีค่าแตกต่างกัน สามารถหาค่าความคลาดเคลื่อนที่เป็นเปอร์เซ็นต์ความแตกต่าง

ของการทดลองทั้งสองชุด โดยใช้ค่าเฉลี่ยของผลการทดลองทั้งสองชุดเป็นปริมาณที่ใช้เปรียบเทียบกับมาช่วยในการหาความคลาดเคลื่อนผล ซึ่งหากมีเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างมากความคลาดเคลื่อนมากตามไปด้วย ส่วนการวัดปริมาตรโดยการนำเครื่อง Cubiscan เข้ามาใช้ในการทำงานซึ่งมีการทำงานดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1	พนักงานคนที่ 1 ยกสินค้าขึ้นบนเครื่อง Cubiscan
ขั้นตอนที่ 2	พนักงานคนที่ 2 ทำการคีย์ข้อมูล โดยดูจากหน้าจอของเครื่อง Cubiscan โดยเครื่องจะทำการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักในคราวเดียวกัน
ขั้นตอนที่ 3	พนักงานคนที่ 1 ยกสินค้าลงจากเครื่อง Cubiscan วางไว้บนพาเลทที่วัดปริมาตรแล้ว

ซึ่งในการเก็บบันทึกข้อมูลนั้นจะใช้โปรแกรม Excel ในการเก็บข้อมูล จากนั้นทำการวัดปริมาตรโดยนำข้อมูลที่วัดมาหาความคลาดเคลื่อนจากสูตรเปอร์เซ็นต์ความแตกต่างเช่นเดียวกับแบบ Manual โดยในการทดลองจะใช้ตัวแปลควบคุมและกลุ่มตัวอย่างเดียวกันกับแบบ Manual

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญ ที่ไต่จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

สรุปผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของปริมาตรและน้ำหนักของการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมแสกนวัตถุ (Cubiscan) จากการทำการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักจำนวนตัวอย่างที่ใช้ 356 SKU พบว่าการวัดปริมาตรกล่องสินค้าด้วยเครื่อง Cubiscan มีความคลาดเคลื่อนของข้อมูลอยู่ที่ 2.89% ซึ่งอยู่ในเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนที่สามารถยอมรับได้คือไม่เกิน 5% แต่ระบบ manual มีเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนของปริมาตรถึง 80.83% ซึ่งสูงมากจึงไม่สามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลได้ ดังนั้นการวัดปริมาตรกล่องสินค้าด้วยเครื่อง Cubiscan มีความคลาดเคลื่อนของปริมาตรน้อยกว่าระบบ Manual และการชั่งน้ำหนักกล่องสินค้าด้วยเครื่องคิวบิซแกนมีความคลาดเคลื่อนของข้อมูล

อยู่ที่ 1.55% ซึ่งอยู่ในเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนที่สามารถยอมรับได้คือไม่เกิน แต่ระบบแมนนวลมีเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนของปริมาตรถึง 87.83% ซึ่งสูงมากจึงไม่สามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลได้ ดังนั้นการชั่งน้ำหนักด้วยเครื่อง Cubiscan มีความคลาดเคลื่อนของน้ำหนักน้อยกว่าระบบ Manual และจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เปรียบเทียบระยะเวลาในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมแสกนวัตถุ (Cubiscan) พบว่าเครื่อง Cubiscan ใช้เวลาในการวัดอยู่ที่ 2 ชั่วโมง 1 นาที 32 วินาที เฉลี่ยแล้วอยู่ที่กล่องละ 20 วินาที ส่วนแมนนวลใช้เวลาในการวัดอยู่ที่ 7 ชั่วโมง 5 นาที 31 วินาที เฉลี่ยแล้วอยู่ที่กล่องละ 1 นาที 11 วินาที ดังนั้นเครื่อง Cubiscan ใช้เวลาในการวัดและชั่งน้ำหนักน้อยกว่าระบบ Manual โดยเฉลี่ยเร็วกว่าอยู่ที่ 51 วินาทีต่อกล่อง คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของการวัดปริมาตรกล่องอยู่ที่ 71.43% และจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ลดกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อนและลดจำนวนคน

ในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า โดยจะเห็นว่าเครื่อง Cubiscan ช่วยลดกระบวนการในการทำงานแบบเดิมคือลดขั้นตอนในการบันทึกและการยกสินค้าไปชั่งน้ำหนัก โดยการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักในคราวเดียวกันซึ่งช่วยลดจำนวนคนที่เกี่ยวข้องในการวัดปริมาตรลง 1 คน ทำให้บริษัทสามารถลดต้นทุนในเรื่องของค่าจ้างแรงงานได้

.....

อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสังเคราะห์แบบกระชับ และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพิ่มความแม่นยำในการเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรกล่องสินค้าเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนพื้นที่การจัดเก็บในคลังสินค้า คำนวณการจัดการพื้นที่และน้ำหนักในการขนส่ง การคำนวณการจัดวางสินค้าบนพาเลท (TI-HI) และลดพื้นที่ในการจัดวางสินค้าหน้าท่าเพื่อการจัดส่งให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ได้วิธีที่ใช้ระยะเวลาน้อยกว่ามาใช้ในการเก็บข้อมูลให้แผนก Inventory
3. ลดกระบวนการทำงานในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า
4. ลดจำนวนคนในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า
5. เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร

จากการดำเนินโครงการ “การเพิ่มประสิทธิภาพการวัดปริมาตรกล่องสินค้าด้วยเครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan)” ผู้จัดทำมีการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับหัวหน้าแผนกพนักงานผู้ปฏิบัติงาน และจากการที่ผู้จัดทำได้มีการลงไปปฏิบัติงานในพื้นที่จริง จึงพบปัญหาที่เกิดขึ้นคือ

1. ข้อมูลที่ทางบริษัทเคยมีการเก็บการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักกล่องสินค้าแบบ Manual ของคลังสินค้า ดีเคเอสเอช กม.20 มาไม่สามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับคลังสินค้าได้เนื่องจากข้อมูลไม่ครบและข้อมูลมีคลาดเคลื่อนมาก

2. ในการเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักกล่องสินค้าแบบ Manual ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนาน

3. กระบวนการทำงานในการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักสินค้าซ้ำซ้อนมากเกินไปและพนักงานที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีมากกว่าหน้าที่เนื่องจากปัญหาที่ผู้จัดทำพบข้างต้นทำให้มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการนำเทคโนโลยีเครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) เข้ามาช่วยในการวัดปริมาตรเพื่อเก็บข้อมูลในครั้งนี้ และผู้จัดทำได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของปริมาตรและน้ำหนักของการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) เพื่อศึกษาว่าวิธีไหนมีความคลาดเคลื่อนของข้อมูลน้อยกว่ากันเพื่อที่จะนำวิธีนั้นมาใช้ในการเก็บข้อมูลการวัดปริมาตรและชั่งน้ำหนักข้อมูล (Dimension) ทั้งหมดในคลังสินค้า ดีเคเอสเอช กม.20 และเพื่อเปรียบเทียบระยะเวลาในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า (Dimension) ระหว่างการวัดด้วยระบบที่ใช้คนวัดด้วยมือ (manual) กับการวัดโดยใช้เครื่องชั่งพร้อมสแกนวัตถุ (Cubiscan) และเพื่อลดกระบวนการทำงานที่ซ้ำซ้อนและลดจำนวนคนในการวัดปริมาตรกล่องสินค้า ซึ่งหวังว่าโครงการนี้จะช่วยให้ได้วิธีในการเก็บข้อมูลที่ต้องการแม่นยำและรวดเร็วได้

ข้อเสนอแนะสำหรับผลการศึกษา

1. องค์กรอื่นๆ สามารถนำเครื่อง Cubiscan ไปใช้ในสถานประกอบการได้เนื่องจากมีประโยชน์กับสถานประกอบการขนาดกลางขึ้นไปซึ่งขึ้นอยู่กับจุดคุ้มทุนของแต่ละสถานประกอบการ แต่สำหรับบริษัท ดีเคเอสเอช (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งเป็นคลังสินค้าที่มีขนาดใหญ่ในการนำเครื่อง Cubiscan มาใช้ในการวัดปริมาตรกล่องสินค้าทำให้คุ้มค่าแก่การลงทุน เพราะการลงทุนค่าเครื่องคุ้มค่าแก่ประโยชน์ที่บริษัท

จะได้รับจากการใช้เครื่อง Cubiscan ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคลังสินค้าและเพิ่มรายได้ให้แก่บริษัทมากยิ่งขึ้น

2. นำข้อมูลการวัดปริมาตรด้วยเครื่อง Cubiscan ไปใช้ในการเพิ่มพื้นที่ในการเก็บสินค้า นำไปคำนวณในเรื่องของการจัดวางสินค้าบนพาเลท การเพิ่มพื้นที่บริเวณหน้าท่าของ Outbound และการคำนวณน้ำหนักและพื้นที่จัดวางสินค้าภายในรถบรรทุก

เอกสารอ้างอิง

กาญจน์เพชร ชูชีพ .(2560). **ความถูกต้อง**. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2562, สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/patranit257/khwam-thuk-txng-accuracy>

เอ็น. ซี. อาร์. อินเทอร์เน็ตดิง บจก. (2562). **เครื่อง Cubiscan**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2562, สืบค้นจาก <http://ncrintertrade.thailandpages.com>

นายคุณภาพ .(2562). **ทฤษฎีเกี่ยวกับความผิดพลาดที่เกิดจากคนหรือ Human Error**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2562, สืบค้นจาก <http://www.tpa.or.th/publisher/pdfFile>

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

Government and Education Engagement

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์ทวิสิทธิ์ ปัญญา

สาขาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ “การออกแบบผ้าชิ้นตีนจกเมืองลับแล”

ด้วยโปรแกรม The Geometer’s Sketchpad (GSP)

ทวิสิทธิ์ ปัญญา* จิตสุภา คำพ่วง และ นิษฐา ขอบธรรม

สาขาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

*Corresponding author, E-mail: taweelit.mathedu.urugmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการแปลงทางเรขาคณิต โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าชิ้นตีนจกเมืองลับแลมาบูรณาการจัดการเรียนรู้สำหรับการออกแบบลวดลายโดยใช้โปรแกรม The Geometer’s Sketchpad (GSP) ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 และศึกษาผลของการใช้ชุดกิจกรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนบ้านห้วยใต้ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ชุดกิจกรรมฯ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่องการแปลงทางเรขาคณิตมาออกแบบลวดลายผ้าชิ้นตีนจกเมืองลับแลโดยใช้โปรแกรม The Geometer’s Sketchpad ได้โดยชุดกิจกรรมฯ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 76.00/80.00 เป็นไปตามเกณฑ์ร้อยละ 75/75 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมฯ สูงกว่าก่อนใช้ชุดกิจกรรมฯ

และมีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับร้อยละ 29.03
3) นักเรียน มีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมฯ อยู่ใน
ระดับมาก

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์,
การแปลงทางเรขาคณิต, โปรแกรม The Geometer’s
Sketchpad (GSP)

.....

ที่มาและความสำคัญ

ปัญหาสำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอน
คณิตศาสตร์ คือ การที่ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธี
การสอนแบบบรรยาย ที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาความ
สามารถทางปัญญาชั้นสูง ได้แก่ การคิดวิเคราะห์
และการสังเคราะห์ ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย เนื่องจาก
ผู้เรียนขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน
การสอน โดยเฉพาะเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม
เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน เมื่อต้องนำเอา
ความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการเรียนในเนื้อหาที่มีระดับ
สูงขึ้นทำให้ประสบปัญหามากขึ้นเนื่องจากขาดความรู้
ความเข้าใจในเรื่องเดิมที่เป็นพื้นฐาน ส่งผลให้ผู้เรียน
มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนคณิตศาสตร์และส่งผลให้
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลงในที่สุด จากผลการสอบ
ทางการศึกษาแห่งชาติ (O-NET) ในปี 2560 พบว่า
มีคะแนนเฉลี่ย 26.30 คะแนน อยู่ในระดับต่ำสุด
เมื่อเทียบกับรายวิชาต่างๆ (อังกฤษ 30.45 คะแนน
วิทยาศาสตร์ 32.28 คะแนน และภาษาไทย
48.29 คะแนน) นอกจากนี้ในการจัดการเรียนรู้
ทางคณิตศาสตร์ยังขาดการจัดการที่บูรณาการ
เข้ากับสิ่งต่างๆ รอบตัวของผู้เรียน โดยเฉพาะ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นมรดกที่สำคัญที่ได้รับการ
ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในอดีต ได้สั่งสม สร้างสรรค์
และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นสำคัญต่อวิถีชีวิต
ของคนในแต่ละท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันได้ถูกละเลย

ลงไปมาก ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัยจาก
การลงพื้นที่โรงเรียนในอำเภอลับแล ในระหว่าง
วันที่ 1-4 ธันวาคม 2561 พบว่า การศึกษาสมัยใหม่
เนื้อหาการเรียนการสอนทั้งหมดมาจากส่วนกลาง
ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนท้องถิ่นของตนเอง
รวมถึงสถานศึกษาไม่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมจึงทำให้
ถูกละเลยจนค่อยๆ สูญหายไปจนที่สุด

ขณะที่การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน
วิชาคณิตศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงถึงภูมิปัญญา
เป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะ “ผ้าขึ้นตีนจกเมืองลับแล”
เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญในอำเภอลับแลที่สืบทอด
มาจากกลุ่มบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองเชียงแสน
โบราณ (อักษณัย กางมุล, 2552) ได้มีการสั่งสม
ประสบการณ์ การถักทอให้มีความงดงาม การทอผ้า
ขึ้นตีนจกถือเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยขัดเกลาในเรื่อง
ของอารมณ์และสมาธิ เป็นการวัดทักษะ ความ
ประณีต ความอดทน สถานศึกษาควรนำมาใช้ใน
กระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน
ได้มีความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทยใน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งครูผู้สอนจำเป็นต้องมี
วิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนา
ความสามารถของตัวผู้เรียน ชุดการจัดการกิจกรรม
การเรียนรู้คณิตศาสตร์ถือเป็นสื่อนวัตกรรมและ
เทคโนโลยีที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่
ผู้เรียน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการกิจกรรม
การเรียนรู้ของผู้สอนและส่งเสริมพัฒนาให้ผู้เรียน
ได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสฝึกปฏิบัติ และ
แสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร
ทางวิทยาศาสตร์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
ได้อย่างเต็มความสามารถ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสมบูรณ์ทั้งด้านความรู้
เป็นคนดี และมีความสุข เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์
แบบกัลยาณมิตรกับผู้อื่น (ธงชัย ต้นทัพไทย, 2548)

สามารถสะท้อนถึงปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้และ กิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ที่นำมาบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระพีพันธ์ โปธิ์ศรี, 2550) สำหรับโปรแกรม The Geometer’s Sketchpad (GSP) เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางคณิตศาสตร์ที่สามารถนำมาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และนำไปใช้ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในหลายแขนง ได้แก่ รูปเรขาคณิต 2 มิติ และ 3 มิติ กราฟ รวมถึงการออกแบบรูปร่างรูปทรงต่างๆ ที่ต้องการได้

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญ ในการบูรณาการความรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ สำหรับการสอนเนื้อหาการแปลงทางคณิตศาสตร์ ที่ประกอบไปด้วย การเลื่อนขนาน การหมุน การย่อขยายและการสะท้อน โดยใช้เนื้อหาการแปลงทางคณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานในการออกแบบลวดลายของผ้าชิ้นตีนจก อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากอดีตตั้งแต่ สมัยเมืองเชียงแสนโบราณ ที่ได้มีการสั่งสมประสบการณ์ การถักทอให้มีความงดงาม และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อให้คงอยู่กับเมืองลับแลสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์การออกแบบผ้าชิ้นตีนจกเมืองลับแล ด้วยโปรแกรม The Geometer’s Sketchpad (GSP)
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมฯ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อชุดกิจกรรมฯ

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

1 ธันวาคม 2561 – 30 เมษายน 2562

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านห้วยใต้ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านห้วยใต้ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 9 คน

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

1. ลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผ้าชิ้นตีนจกเมืองลับแล จากเอกสาร แหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน ในส่วนของโครงสร้างทั้ง 3 ส่วน ประกอบไปด้วย หัวชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น, ลักษณะลวดลายของผ้าลับแลที่ประกอบไปด้วย กลุ่มลายหลักจำนวน 16 ลาย และกลุ่มลายประกอบจำนวน 12 ลาย

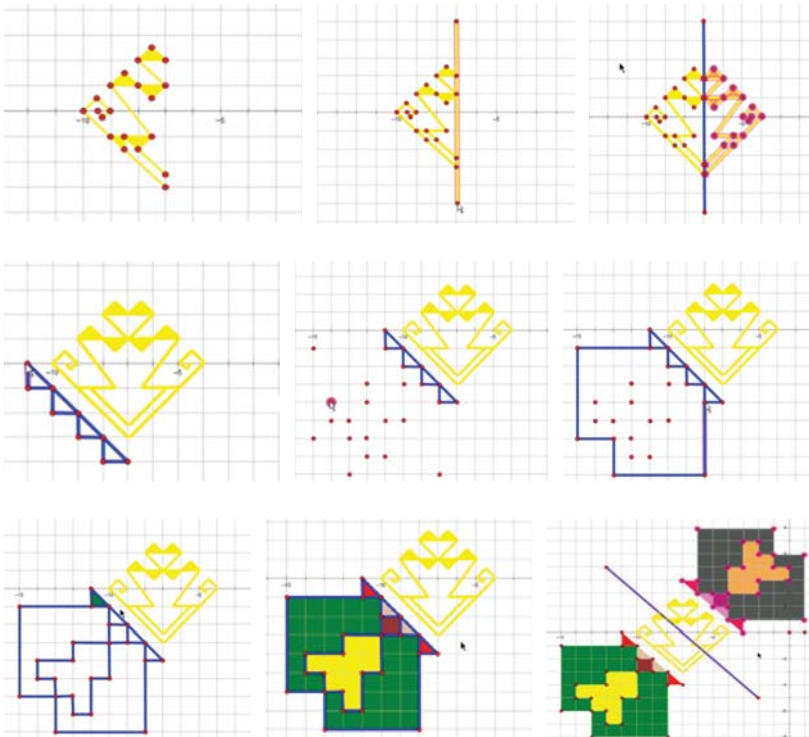
2. ออกแบบชุดกิจกรรมฯ โดยใช้หลักการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่เน้นผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ และกำหนดให้บทบาทของครูเป็นผู้สนับสนุน (supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (resource person) ของผู้เรียน ร่วมกับการนำโปรแกรมสำเร็จรูป The Geometer’s Sketchpad (GSP) มาใช้ในการออกแบบลวดลาย โดยใช้พื้นฐานการแปลงทางคณิตศาสตร์ และทำการหา

ประสิทธิภาพ สำหรับชุดกิจกรรมประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาการจัดการเรียนรู้ 8 ชั่วโมง ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบโดยใช้สูตร KR - 20 ในส่วนของแบบฝึกหัดหาค่าความยากง่าย (Difficulty) โดยวิธีการหาสัดส่วนของคนที่ตอบข้อสอบข้อนั้นถูกกับจำนวนคนทั้งหมด และการหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) แบบอิงเกณฑ์โดยใช้วิธีดัชนีบี (B-Index หรือ Brennan Index) ทำการปรับปรุงให้ได้ประสิทธิภาพ

3. นำชุดกิจกรรมมา ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างแล้วทำการเก็บข้อมูลได้แก่ คะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียน คะแนนในการทำกิจกรรม และแบบประเมินความพึงพอใจ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ผลทางสถิติ

ผลการดำเนินงาน

1. ชุดกิจกรรมฯ ใช้ได้อธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพื้นฐานการใช้โปรแกรม GSP ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลังจากนั้นในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2-4 เป็นเนื้อหาการแปลงทางคณิตศาสตร์ ซึ่งในการจัดกิจกรรมจะให้ผู้เรียนใช้โปรแกรม GSP โดยอาศัยจุดเด่นของโปรแกรมที่มีตาราง (Grid) ฟังก์ชันทางเรขาคณิต และการใช้สี เหมาะสำหรับการออกแบบลวดลายต่างๆ รวมถึงลายผ้า สามารถให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะของการนิภาพ (Visualization) และด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Temporal Intelligence) ได้อย่างชัดเจน และในส่วนของหน่วยการเรียนรู้ที่ 5-6 ได้ให้นักเรียนนำความรู้เรื่องการแปลงทางเรขาคณิตไปประยุกต์ใช้สร้างลายผ้าลับแล

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการออกแบบลาย “ปลาล้อมหงส์” ด้วยโปรแกรม The Geometer’s Sketchpad (GSP)

ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ฯ พบมีประสิทธิภาพระหว่างเรียนและหลังเรียน (E_1/E_2) เท่ากับ 76.00/80.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 75/75 มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการหาค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมฯ

	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ประสิทธิภาพ
E_1	25	19	76.00
E_2	10	8	80.00

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแปลงทางเรขาคณิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังใช้ชุดกิจกรรมฯ สูงกว่าก่อนใช้ชุดกิจกรรมฯ โดยมีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.2903 หรือคิดเป็นร้อยละ 29.03 มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนใช้ชุดกิจกรรมฯ และหลังใช้ชุดกิจกรรมฯ

คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนใช้ชุดกิจกรรมฯ (n=9)	ผลรวมคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดกิจกรรมฯ (n=9)	ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.)
20	87	114	$E.I. = \frac{114 - 87}{180 - 87} = 0.2903$

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ฯ ในภาพรวมคะแนนเฉลี่ยทั้ง 10 ข้อ มีค่าเท่ากับ 4.39 ± 0.50 ซึ่งแปลผลอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า รายละเอียดของความพึงพอใจมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ นักเรียนมีความสุขที่ได้เรียนรู้จากชุดกิจกรรมฯ (4.5 ± 0.53) และชุดกิจกรรมฯ สามารถช่วยให้เข้าใจในบทเรียนดียิ่งขึ้น (4.56 ± 0.53)

อภิปรายผลการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ประโยชน์ร่วมกันสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่าย (Mutual Benefits) อันได้แก่ นักวิจัยได้ประโยชน์ในด้านองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ ชุดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ ภายใต้บริบทและเงื่อนไขของโรงเรียนในชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชนและตัวผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข โดยพบว่า ในชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพถึง 76.00/80.00 ในส่วนของประสิทธิภาพหลังเรียน (E_2) มีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (75/75) ถึง 2.5% ตามหลักการสร้างเครื่องมือทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอนที่ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2556) ส่วนหนึ่งเกิดจากกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติเอง ไม่ต้องศึกษารายละเอียดมากนัก ทำให้นักเรียนรู้สึกตื่นเต้น เกิดแรงจูงใจในการเรียนและทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริม

ให้นักเรียนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Raymond J. Wlodkowski (1995) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างมีความสุขอย่างราบรื่น 3 ประการ ได้แก่ การมีเป้าหมายชัดเจน การรู้คุณค่าในสิ่งที่เรียน และมีความท้าทายที่เหมาะสมระหว่างตัวผู้เรียนกับกิจกรรม อีกทั้งเกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Measurable Social impact) โดยก่อนการใช้ชุดกิจกรรมพบว่านักเรียนไม่มีความรู้ความสนใจในเรื่องของลายผ้า แต่หลังจากการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมแล้ว นักเรียนจะมีความรู้เกี่ยวกับลายผ้าขึ้นทันที เกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและสามารถสร้างสรรค์ผลงานลวดลายผ้าขึ้นทันทีจากการนำความรู้เรื่องการแปลงมาใช้ในการออกแบบได้

ภาพที่ 2 ผลงานนักเรียนในการออกแบบลายผ้าขึ้นทันทีกลับแล
ด้วยโปรแกรม The Geometer's Sketchpad (GSP)

2. ผลการใช้ชุดกิจกรรมการฯ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะการบูรณาการทั้งในด้านของความรู้ ในส่วนของเนื้อหาทางคณิตศาสตร์ ด้านศิลปะในส่วนของสร้างลายและด้านการใช้เทคโนโลยีจาก โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อันเนื่องมาจากชุดกิจกรรมที่ใช้ โปรแกรม GSP ร่วมกับการบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนทำให้นักเรียนสนใจ ที่จะเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรม เนื่องจากนักเรียนไม่เคยใช้โปรแกรม GSP ในการเรียน การสอน รวมถึงมีความต้องการที่อยากจะออกแบบลวดลายผ้ากลับแลด้วยตนเอง ซึ่งโปรแกรม GSP มีความสามารถในการสร้างรูปเรขาคณิต สามารถเปลี่ยนแปลงรูปได้ง่ายและรวดเร็วกว่าการใช้กระดาษ ดินสอ วงเวียน อีกทั้งรูปเรขาคณิตที่สร้างขึ้นมีความสวยงาม ทำให้มองเห็นมิติต่างๆ ของรูปเรขาคณิต สอดคล้องกับ สมจิตร์ นิรมิตรนุรักษ์ (2557) กล่าวว่า โปรแกรม GSP สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะของการนิภาพ (Visualization) ทักษะของกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving Skills) นอกจากนี้การใช้โปรแกรม GSP ในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์เป็นการบูรณาการสาระที่เกี่ยวข้องกับความรู้คณิตศาสตร์ และทักษะ ด้านเทคโนโลยีเข้าด้วยกันทำให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาหุปัญญาอันได้แก่ ปัญญาทางภาษา ด้านตรรกศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ และด้านศิลปะและสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรรยา ลวดเงิน (2557) ได้ศึกษาผลการใช้ ชุดกิจกรรม เรื่องการแปลงทางเรขาคณิตโดยใช้โปรแกรม GSP บูรณาการเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบ ลวดลายประเพณี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า สามารถช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนได้ และในปี 2561 พบว่าผลการสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (O-NET)

ในวิชาคณิตศาสตร์มีคะแนนสูงเป็นลำดับที่ 4 ของจังหวัดอุดรดิตต์ มีคะแนนเฉลี่ย 30.40 คะแนน (สูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในระดับประเทศที่ 30.04)

3. ควรมีการสร้างเครือข่ายและขยายผลไปสู่โรงเรียนอื่นๆ ทั้งในส่วนของชุดนวัตกรรมการจัดกิจกรรมที่สามารถนำคณิตศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และการใช้เทคโนโลยีที่สามารถออกแบบชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอื่น ได้แก่ การสานพัด การทำส้มเลียงไก่ การทำกระเป่าจากผักตบชวา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จรรยารัตน์ ลวดเงิน. (2557). ผลการใช้ชุดกิจกรรม เรื่อง การแปลงทางเรขาคณิตโดยใช้โปรแกรม GSP (The Geometer's Sketchpad) บูรณาการเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบลวดลายประเทืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสิรินธรวิทยา อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน Developmental Testing of Media and Instructional Package. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 5(1), 1-20.
- ธงชัย ต้นทัพไทย. (2548). รูปแบบการจัดกิจกรรมโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี. (2550). การสร้างชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้. อุดรดิตต์: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์.
- สมจิตร นรมิตนุรักษ์. (2557). ประวัติโปรแกรม The Geometer's Sketchpad (GSP). สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2562, จาก http://km.streesp.ac.th/external_newsblog.php?links=227
- อักษณัย กางมุล. (2552). การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้อลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตต์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Raymond J. Wlodkowski. (2008). Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults. 3rd Edition. San Francisco: Jossey-Bass.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

อาจารย์รังสรรค์ ลิเบียว

หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป)
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทเรียนความสำเร็จของการส่งเสริมสุขภาพ ของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

โครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข
จังหวัดสระแก้ว 4 ดี วิถีพอเพียง

รังสรรค์ ลิเบียว¹ นิตยา ทองทิพย์² อัจฉราภรณ์ ชัยนันทนาพร¹ ชัยวุฒิ เทโพธิ์³ และ ฉัตรชัย แสนขวัญแก้ว²

¹หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

²หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) คณะเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

³หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

โครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข ภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง (Sa Kaeo Happiness Model) เป็นโครงการพัฒนาชุมชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดสระแก้ว ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของจังหวัดใน 4 มิติ คือ คนดี (การใฝ่หาความรู้ คู่คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน และแบ่งปัน) รายได้ดี (การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย) สุขภาพดี (การดูแลตนเองและครอบครัวไม่ให้อายุ) และสิ่งแวดล้อมดี (การรักษาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพดี คนดี และรายได้ดี) ด้วยการบูรณาการหน่วยงานทุกภาคส่วนร่วมกันดำเนินโครงการโดยยึดประชาชนและพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนเป็นคนดี สุขภาพดี รายได้ดี และสิ่งแวดล้อมดี (4 ดี) บนฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการแก้ไขตามปัญหาตามบริบทของแต่ละพื้นที่เป็นหลัก เพื่อนำไปสู่ “ตำบลแห่งความสุข ภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง” มีตำบลต้นแบบอำเภอละ 1 ตำบล รวม 9 ตำบล

ผลการศึกษาดอบทเรียนความสำเร็จ ในพื้นที่ตำบลทับพลิก อำเภอรัญประเทศ ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นตำบลต้นแบบและตำบลนาร่อง ด้านการส่งเสริมสุขภาพ (สุขภาพดี) และตำบลที่มีการบริหารจัดการตำบลสุขภาพดีแบบองค์รวม ผลการศึกษาการดำเนินงานในพื้นที่ตำบลทับพลิกคือ ชุมชนเกิดความเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเข้มแข็ง ลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐ สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเองโดยสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ และตำบลพระเพลิง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้รับยกย่องเป็นตำบลที่มีการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลดีเด่น ผลการศึกษาการดำเนินงานในพื้นที่ตำบลพระเพลิงคือ การบริหารจัดการกองทุนด้านสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการกระจายงบประมาณกองทุนครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชนผ่านกระบวนการบริหารจัดการกองทุนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ มีคณะกรรมการร่วมจากตัวแทนทุกภาคส่วนในพื้นที่บริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและโปร่งใส ปัจจัยสำคัญที่สร้างความสำเร็จในการดำเนินงานในพื้นที่ทั้งสองคือการยึดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน การสร้างความพร้อมในการดำเนินการ การสร้างและการทำงานร่วมกับรูปแบบภาคีเครือข่าย และจัดตั้งทีมดำเนินการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบความสำเร็จที่สำคัญคือ คณะกรรมการระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น การบูรณาการหน่วยงานระดับจังหวัดและระดับตำบลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน และการจัดเวทีเสวนาและเวทีประชาคมสร้างความรู้ความเข้าใจและความพร้อมร่วมกับประชาชนในพื้นที่

คำสำคัญ: สระแก้ว 4 ดี, สุขภาพดี

ที่มาและความสำคัญ

จังหวัดสระแก้วดำเนินโครงการ “สระแก้ว เมืองแห่งความสุขภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง (Sa Kaeo Happiness Model)” เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนของจังหวัดใน 4 มิติ คือ คนดี (การใฝ่หาความรู้ คู่คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน และแบ่งปัน) รายได้ดี (การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย) สุขภาพดี (การดูแลตนเองและครอบครัวไม่ให้อายุสั้น) และสิ่งแวดล้อมดี (การรักษาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพดี คนดี และรายได้ดี) โดยการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน ที่ยึดประชาชนและพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประชาชนเป็นคนดี สุขภาพดี รายได้ดี และสิ่งแวดล้อมดี บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2557)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ศึกษาดอบทเรียนความสำเร็จของโครงการดังกล่าว ในพื้นที่ตำบลทับพลิก อำเภอรัญประเทศ และตำบลพระเพลิง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นตำบลนาร่องด้านการส่งเสริมสุขภาพของโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง (Sa Kaeo Happiness Mode) เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้สังเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ แนวทางการดำเนินการหรือกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการดำเนินโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง ซึ่งเป็นโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสระแก้ว สร้างพลังร่วมในการพัฒนาจังหวัดสระแก้วให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ แสดงถึงการมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษา ถอดบทเรียนการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข พื้นที่ตำบลทับพริก อำเภออรัญประเทศ และตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อสังเคราะห์ และให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางแก่ชุมชนและจังหวัดสระแก้ว ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง (Sa Kaeo Happiness Model)

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

1 กุมภาพันธ์ – 30 ตุลาคม 2561

การดำเนินโครงการ/กิจกรรม/วิธีการประเมิน

1. พื้นที่ตำบลเป้าหมาย ตำบลทับพริก อำเภออรัญประเทศ และตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions)
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องข้อเท็จจริงที่ปรากฏ อย่างละเอียด และตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ของข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงลำดับขั้นตอน แล้วนำมาพรรณนาข้อเท็จจริงที่ตามข้อมูลที่ปรากฏตามลำดับความสำคัญให้เกิดความชัดเจน ร่วมกับข้อมูลบริบทอื่นๆ ประกอบ

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

ตำบลทับพริก ได้รับการยกย่องเป็นตำบลดีเด่นด้านการบริหารจัดการตำบลสุขภาวะสุขภาพดีแบบองค์รวม โดยมีหลักการขั้นตอนในการสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานคือ การยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน การสร้างความพร้อมในการดำเนินการ การสร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินการ การตั้งทีมดำเนินการบริหารจัดการ องค์ประกอบในการสร้างความสำเร็จคือ การจัดตั้งคณะกรรมการท้องถิ่น การบูรณาการทุกภาคส่วน และการจัดเสวนาเวทีประชาคม เพื่อหารือและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพในพื้นที่ ผลลัพธ์จากความสำเร็จดังกล่าว เช่น การพึ่งพาตนเองลดความช่วยเหลือจากภาครัฐ การบริการรถรับส่งกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน เพื่อช่วยเหลือในการเดินทางไปโรงพยาบาลให้ได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ความสำเร็จที่ประทับใจจากการดำเนินงานในตำบลทับพริก ตัวอย่างเช่น ผู้ป่วยเอดส์รายหนึ่งในพื้นที่ต้องโทษจำคุก ครอบครัวมีการหย่าร้าง เกิดความท้อแท้ชีวิตถึงขั้นฆ่าตัวตาย ทีมบูรณาการ

ดำเนินการบริหารจัดการฟื้นฟูสุขภาพกายและสุขภาพจิต จนสามารถกลับมาดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างราบรื่น จากความสำเร็จที่เกิดขึ้นนำไปสู่การประกาศธรรมนูญสุขภาพระดับตำบลเป็นแห่งแรกของจังหวัดสระแก้ว

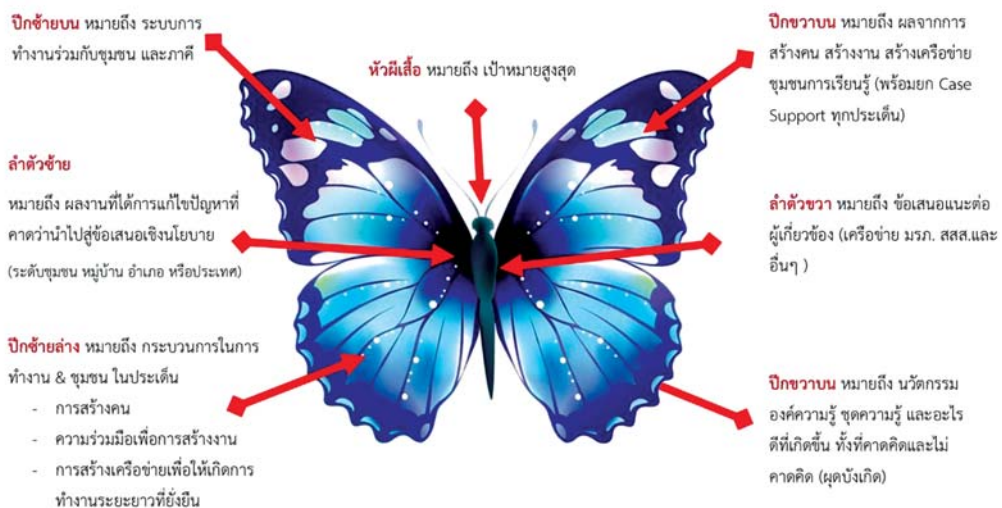
ตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว ได้รับยกย่องด้านการบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ด้วยการบริหารจัดการทุนโดยดำเนินโครงการที่ครอบคลุมการดูแลและส่งเสริมสุขภาพของประชาชนแบบองค์รวมรอบด้าน เช่น การควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก ซึ่งสามารถควบคุมการแพร่ระบาดมีผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกลดจำนวนลงติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปี การคัดกรองและป้องกันผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงรายใหม่ โครงการยาใจใกล้บ้าน เพื่อดูแลและสร้างขวัญกำลังใจในการรักษาผู้ป่วยที่มีอาการทางจิตและผู้ป่วยจิตเวช สามารถช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องจนอาการป่วยหายขาดจากโรค โครงการรถบริการรับส่งประชาชนผู้ป่วยที่มีรายได้น้อย ในการเดินทางเพื่อรับการรักษาตามกำหนด ณ โรงพยาบาล ด้วยบริการสวัสดิการฟรีให้กับประชาชน โรงเรียนในพื้นที่ตำบล ได้จัดทำโครงการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก เช่น การสร้างเสริมพัฒนาของเด็ก การพัฒนาทักษะทางปัญญา การส่งเสริมการออกกำลังกายเดินแอร์โรบิค ใช้งบประมาณจากกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมประชาชนที่เพศทุกวัยอย่างทั่วถึง ตรงตามปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลพระเพลิง

การศึกษาความสำเร็จของการดำเนินงานที่เกิดขึ้น อธิบายรายละเอียดโดยผีเสื้อถอดบทเรียน ดังนี้

ผีเสื้อถอดบทเรียน รายประเด็น การส่งเสริมสุขภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตามโครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข จังหวัดสระแก้ว

การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยคู่ความร่วมมือชุมชนท้องถิ่นบนฐานงานวิจัยเชิงพื้นที่

ภาพที่ 1 ผีเสื้อถอดบทเรียน รายประเด็น การส่งเสริมสุขภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

หัวใจสื่อ เป้าหมาย เพื่อแก้ไขและลดปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคอื่นๆ แก้ไขปัญหาสารเคมีตกค้างในอาหารและกระแสเลือด ป้องกันและแก้ไข ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ส่งเสริมและผลักดันศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ให้มีมาตรฐานการบริการ และการใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพ

ปีกซ้ายบน ระบบการทำงานร่วมกันกับชุมชนและภาคี ระบบคณะกรรมการร่วมดำเนินงาน ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และนายแพทย์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระแก้วเป็นเลขานุการ เป็นผู้ประสานความร่วมมือในระดับพื้นเป้าหมาย โดยมีภาคีเครือข่ายระดับตำบล คือ องค์การบริหารส่วน ตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมดำเนินการในพื้นที่เป้าหมาย โดยประชาชนเข้ามาส่วนร่วมในการเสนอแนะและแสดงความคิดเห็น ในการแก้ไขปัญหา

ลำตัวซ้าย ผลงานที่ได้แก้ไขปัญหา ที่คาดว่าจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แก่ การบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหายังมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการของชุมชน การบริการและการช่วยเหลือประชาชนกรณีฉุกเฉิน การบริหารจัดการสุขภาพ การตรวจสุขภาพและคัดกรองโรค การส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้าน สุขภาพ

ปีกซ้ายล่าง กระบวนการในการทำงานร่วมกับชุมชน ในประเด็น

- **การสร้างคน** ได้แก่ การประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจนโยบาย หลักการ ระเบียบ ขั้นตอน การปฏิบัติ การอบรมวิธีการทำงานร่วมกับชุมชน การอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ ที่เกี่ยวข้อง
- **ความร่วมมือเพื่อการสร้างงาน** ได้แก่ การประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปฏิบัติงาน ที่เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่าย การจัดเวทีประชุมเสวนาร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือ ในการแก้ไขปัญหาคารประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการดำเนินงาน การประชุมวางแผนการ ขับเคลื่อนงาน
- **การสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการทำงานระยะยาวอย่างยั่งยืน** ได้แก่ การประชุมสัมมนา เพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย การทำข้อตกลงความร่วมมือทั้งในระดับหน่วยงาน และ ระดับตำบล ชุมชน การร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน การประชุมติดตามและประเมิน

ปีกขวาบน ผลจากการสร้างคน สร้างงาน สร้างเครือข่าย ชุมชนการเรียนรู้

- **ผลการสร้างคน** ผู้ปฏิบัติงานได้รับการเพิ่มพูนความรู้และมีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน สามารถ ทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เข้าใจเป้าหมายการทำงานมากขึ้น และมีความมั่นใจในการ ทำงานให้เกิดความสำเร็จมากขึ้น มีความสามารถแก้ไขปัญห และรู้แนวทางในการแก้ไขและ สามารถเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า สามารถสร้างความ ร่วมมือกันในการทำงานโดยมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นและภาคีเครือข่าย ประสานและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นมากขึ้น

- **ผลการสร้างงาน** การทำงานตามแผนที่วางไว้เกิดความมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการตามแผนระยะเวลาที่กำหนดไว้อย่างสอดคล้องกัน ช่วยลดปัญหาและอุปสรรคในการประสานการทำงานร่วมกันให้ลดลง และประสานการทำงานร่วมกับชาวบ้านมากขึ้น ช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานต่างๆ เกิดองค์ความรู้และมุมมองปฏิบัติใหม่ๆ ที่จะนำมาพัฒนาการทำงานต่อไปในอนาคต
- **ผลการสร้างเครือข่าย** มีภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนประชาชนในชุมชน เครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านทับพริก

ลำตัวขวา ข้อเสนอแนะต่อผู้เกี่ยวข้อง

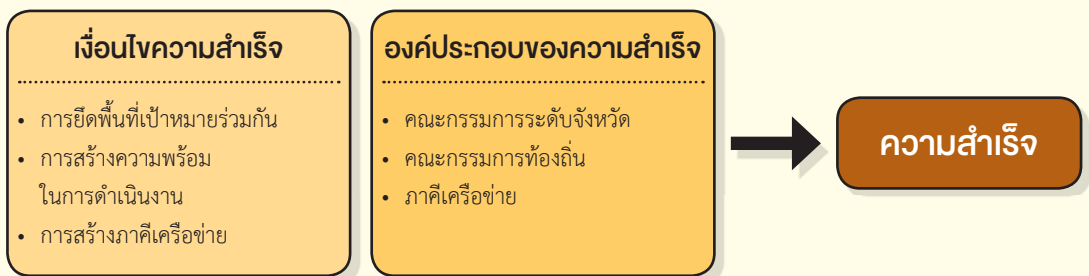
- การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีกับภาคีเครือข่ายคือกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงาน เนื่องจากมีความใกล้ชิดและมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับคนในชุมชน ความสามารถและมีความชำนาญในการสร้างความร่วมมือในการทำงานกับคนในชุมชน
- การทำกิจกรรมต่างๆ อาจไม่สามารถกำหนดเวลาในการทำกิจกรรม อาจทำให้มีผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมตามวันและเวลาที่กำหนดจำนวนไม่มาก วันและเวลาที่กำหนดไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำมาหากินของคนในชุมชน ที่ส่วนใหญ่มุ่งในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเป็นสำคัญ

ปีกขวาล่าง นวัตกรรม องค์ความรู้ ชุดความรู้

- กระบวนการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ระบบการบริการช่วยเหลือประชาชน ระบบกระบวนการบริหารจัดการสุขภาพ กระบวนการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพ

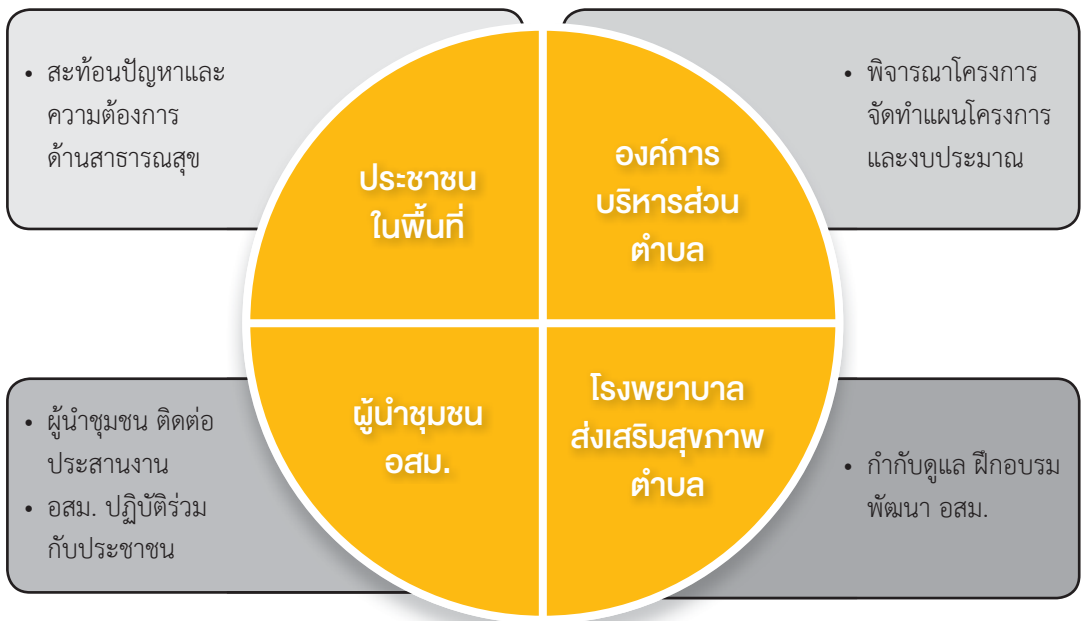
อภิปรายผลการดำเนินงาน/บทสัปดาห์แบบกระชับและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาถอดบทเรียนพบเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ การยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน การสร้างความพร้อมในการดำเนินการ การสร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินการ และการทีมดำเนินการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการสร้างความสำเร็จสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการระดับจังหวัด คณะกรรมการท้องถิ่น และการบูรณาการร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง ดังภาพอธิบาย

ภาพที่ 2 เงื่อนไขและองค์ประกอบของความสำเร็จ

ภาคีเครือข่ายในการสร้างความสำเร็จ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นผู้ดูแลและฝึกอบรมพัฒนาให้ความรู้แก่ อสม. ที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการเป็นผู้นำและร่วมนำประชาชนในชุมชนปฏิบัติการ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ในการติดต่อประสานประชาชนในชุมชน และประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการลงมือปฏิบัติ โดยกองการสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ช่วยในการดูแลจัดทำแผนโครงการเสนอของบประมาณ นำแผนเข้ารับการพิจารณาและบริหารจัดการโครงการที่ชุมชนได้เสนอและของบประมาณ พร้อมทั้งติดตาม สรุปผล และรายงานผลตั้งภาพอธิบาย

ภาพที่ 3 กระบวนการทำงานในระดับพื้นที่

นอกจากนี้สิ่งที่มีส่วนช่วยส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินงานคือการสร้างระบบและกระบวนการในการทำงานร่วมของภาคส่วนราชการจังหวัด ภาคีเครือข่าย และประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. การแก้ปัญหาเชิงบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมช่วยในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข เนื่องจากปัญหาของชุมชนปัญหาใดปัญหาหนึ่งอาจเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานที่ควรเข้ามาดูแลแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยต้องอาศัยการมีแนวคิด หลักการ และเป้าหมายร่วมกัน อีกทั้งสร้างกระบวนการในการทำงานร่วมกันได้ที่ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ภาคีร่วมทำงานร่วมกันได้จนเกิดความสำเร็จ

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพให้กับคนในชุมชน ควรกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นนักปฏิบัติ คือ มีความสามารถในการลงมือปฏิบัติ แต่ขาดทักษะการเรียนรู้และทักษะการสร้างความรู้เข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางวิชาการ ดังนั้นการช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้องค์ความรู้ต่างๆ ที่สำคัญและจำเป็น ควรสอดแทรกองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมเรียนรู้และเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้ลงมือปฏิบัติและเห็นผลจริง

.....

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว (2560). **โครงการสระแก้วเมืองแห่งความสุข จังหวัดสระแก้ว ภายใต้อันที่ 4 ดีวิถีพอเพียง**. สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. สืบค้นจาก <http://www.sakaeo.go.th/projecttheking/4D.html>

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระแก้ว (2561). **รายงานประจำปี 2560 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระแก้ว**. องค์การบริหารส่วนตำบลทับพริก (2561). **แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (2561-2564) องค์การบริหารส่วนตำบลทับพริก อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว**.

องค์การบริหารส่วนตำบลพระเพลิง (2561). **แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (2561-2564) องค์การบริหารส่วนตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว**.

อาจารย์ ดร.ธนฤกษ์ ธนกิจสมบัติ

กรรมการกลุ่มพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม

รูปแบบการประเมิน ผลกระทบทางสังคมของ โครงการพันธกิจสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม

ธนฤกษ์ ธนกิจสมบัติ¹ และ วรณัน อภิธารานนท์²

¹กรรมการกลุ่มพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม

²นักวิชาการศึกษาประจำกลุ่มสาขาวิชาบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

ภายใต้การขับเคลื่อนโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม (Mahidol Social Engagement) พบว่าปัญหาสำคัญอันดับต้นๆ ที่สังเกตจากการเก็บข้อมูลการดำเนินการโครงการเพื่อสังคมกว่าร้อยละ 50 คือ การขาดรายละเอียดและความชัดเจนในการวัดผลกระทบทางสังคม (social impacts) ของโครงการ ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้เขียนได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง หลักการของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม (Engagement Thailand) และกรอบการใช้ตัวแบบตรรกะ (Logic Model) เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม อันประกอบไปด้วย กระบวนการประเมิน ตัวแบบการประเมิน (Social Impact Canvas) และเกณฑ์การประเมิน (Social Impact Rubric) เนื้อหาจากการทดลองใช้เครื่องมือดังกล่าวกับโครงการ

เพื่อสังคมภายใต้มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 5 โครงการ ถูกนำมาใช้กำหนดหรือปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ต่อไป

คำสำคัญ: ผลกระทบทางสังคม, ตัวแบบตรรกะ, พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม

ที่มาและความสำคัญ

มหาวิทยาลัยมหิดลได้ขับเคลื่อนงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม (Mahidol Social Engagement) โดยการเชื่อมโยงภารกิจหลักทุกภารกิจของมหาวิทยาลัย อาทิเช่น การวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการ เข้าด้วยกันอย่างมียุทธศาสตร์และเป็นระบบ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของทุกส่วนงานภายในมหาวิทยาลัย และระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอกในการขับเคลื่อนงาน ส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหิดลได้ขับเคลื่อนโครงการด้าน Social Engagement ที่สร้างผลลัพธ์ให้กับสังคมเป็นจำนวนมาก แต่ในหลายๆ โครงการยังขาดความชัดเจนในการประเมินและรายงานผลกระทบทางสังคม งานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคมจึงได้จัดทำโครงการการพัฒนาแบบประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact) และสรุปองค์ความรู้งานกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับสังคม (Social Engagement) เพื่อนำมาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact) ของมหาวิทยาลัยมหิดล ผ่านการเรียนรู้และถอดบทเรียนจากการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมของโครงการที่เป็นกรณีศึกษาของส่วนงานภายในมหาวิทยาลัยมหิดล และเพื่อขยายความรู้ให้กับอาจารย์ นักวิจัย และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดลในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม โดยคาดว่าจะเกิดผลประโยชน์ต่อส่วนงานต่างๆ ให้สามารถทำงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมได้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือการให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมได้เป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หารูปแบบการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact) ของมหาวิทยาลัยมหิดล
2. เพื่อศึกษากรณีตัวอย่างโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมของส่วนงานภายในมหาวิทยาลัยมหิดล
3. เพื่อขยายความรู้ให้กับอาจารย์ นักวิจัย และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดลในการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2562

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยคือ ประชากรของแต่ละพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ ชลบุรี อุทัยธานี ฯลฯ ได้แก่ ประชาชน เกษตรกร และผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รายละเอียดตามตารางด้านล่าง

โครงการ	ส่วนงาน	กลุ่มเป้าหมาย	พื้นที่เป้าหมาย
โครงการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในแรงงานข้ามชาติ แบบบูรณาการ การบริการวิชาการ วิจัย และการเรียนการสอน: พัฒนา ศักยภาพแกนนำแรงงานข้ามชาติ ด้านอนามัยเจริญพันธุ์ การอนามัยส่วนบุคคล อนามัยสิ่งแวดล้อม สุขภาพจิต จิตเวชและสารเสพติด	คณะพยาบาลศาสตร์	แรงงานข้ามชาติ	จังหวัดสิงห์บุรี
โครงการบริการวิชาการด้านสุขภาพแก่นักเรียนและชุมชน ในถิ่นทุรกันดาร	คณะเวชศาสตร์ เขตร้อน	เด็กและเยาวชน	อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
โครงการการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในชุมชนสำหรับแม่ทำงาน	คณะสาธารณสุขศาสตร์	มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนม	อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
โครงการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตข้าวอินทรีย์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง	วิทยาเขตนครสวรรค์	เกษตรกร	กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 4 จังหวัด (พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี)
โครงการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ start up	วิทยาเขตนครสวรรค์	นักศึกษา ประชาชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อม	จังหวัดนครสวรรค์

วิธีการประเมิน

การวิจัยนี้เริ่มจากการวิเคราะห์และสรุปการทบทวนเอกสารการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact) รวมไปถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างคณะทำงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคม เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและจัดทำแบบประเมินผลลัพธ์ทางสังคม

รูปแบบและแบบประเมินที่ถูกออกแบบขึ้นจะถูกนำไปใช้กับการวัดผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาสังคมจำนวน 5 โครงการ โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนงานพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหิดลกับสังคมจะพิจารณาคัดเลือกจากโครงการต่างๆ ของส่วนงานภายในมหาวิทยาลัยมหิดล โดยใช้เกณฑ์หลักการพื้นฐาน 4 ประการที่กำหนดโดย พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

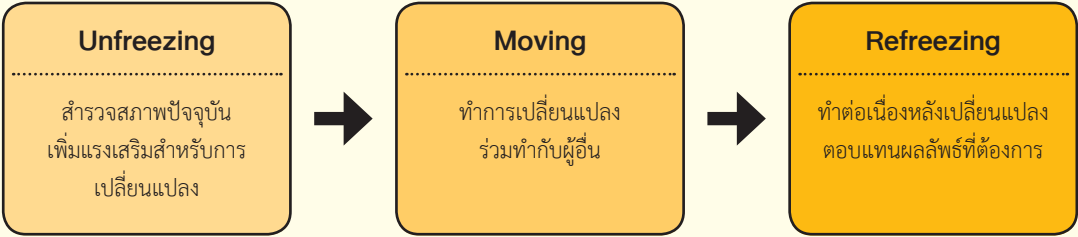
จากนั้นคณะทำงานจะลงพื้นที่ดำเนินโครงการของโครงการที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 5 โครงการ เพื่อทดลองใช้แบบประเมินผลลัพธ์ทางสังคม โดยผู้วิจัยใช้วิธีการจัดเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ อันได้แก่ ส่วนงานเจ้าของโครงการ กลุ่มเป้าหมาย พันธมิตร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

จากนั้นจะทำการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมโดยการถอดความรู้จากการจัดกิจกรรมและเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างที่วิจัยเพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบและแบบประเมินผลลัพธ์ทางสังคมของมหาวิทยาลัยมหิดลรวมไปถึงการถอดบทเรียนและสรุปผลโครงการตัวอย่างทั้ง 5 โครงการ

.....

สรุปผลการดำเนินงานและประเด็นสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ

รูปแบบการวัดผลกระทบทางสังคมในปัจจุบันนั้นล้วนมีอิทธิพลมาจากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Change Theories) หนึ่งในผู้คิดค้นคำอธิบายต่างๆ ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงคือ Kurt Lewin ผู้ซึ่งได้กำหนดขั้นตอน 3 ขั้นซึ่งผู้ต้องการการเปลี่ยนแปลงจะต้องข้ามผ่านเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ ดังแสดงในรูปข้างล่างนี้ (Lewin, 1951)

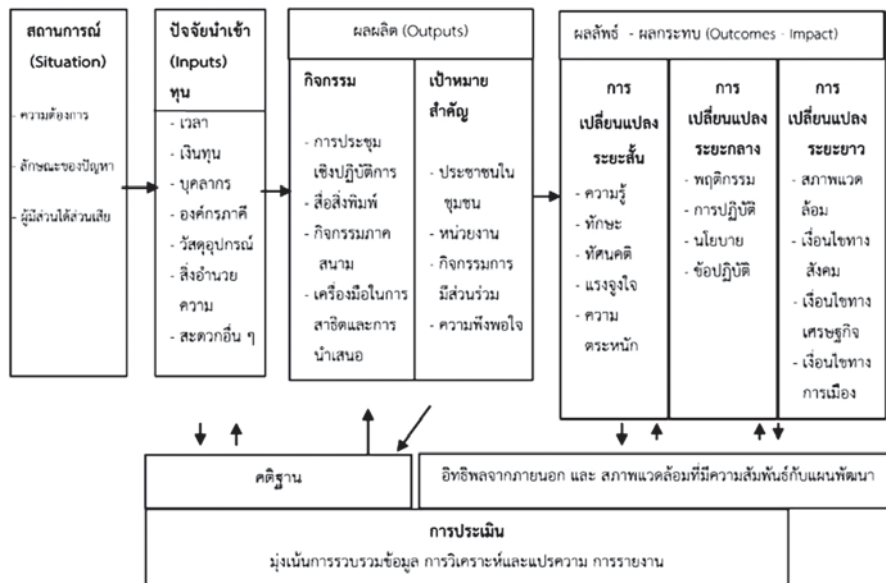
ภาพที่ 1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง
ที่มา: Lewin, 1951

นอกจากนี้ Lippitt et al (1958) ได้กำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงไว้เป็น 7 ขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจปัญหา
2. ประเมินแรงจูงใจและความสามารถในการเปลี่ยนแปลงโดยรวม
3. ประเมินแรงจูงใจและทรัพยากรของผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง
4. กำหนดวัตถุประสงค์การเปลี่ยนแปลง
5. กำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการเปลี่ยนแปลง
6. การดำเนินการเปลี่ยนแปลง
7. การหยุดความช่วยเหลือ

สืบเนื่องมาจากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้กรอบและรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นนั้นได้เน้นไปที่จุดเริ่มต้นผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้กล่าวถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงมากนัก ตัวแบบตรรกะจึงได้ถูกพัฒนาและนิยมนำมาใช้ในการประเมินผลกระทบทางสังคมมากขึ้น Clark & Anderson (2004) ได้ให้คำนิยามตัวแบบตรรกะไว้ว่า ตัวแบบตรรกะ คือ ตัวแบบ

ซึ่งแสดงถึงการจัดระเบียบข้อมูลและความคิดใน รูปแบบกราฟิก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของ ปัจจัยนำเข้า ผลลัพธ์ และกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ในแผนพัฒนา ณ จุดหนึ่งและช่วงเวลาหนึ่ง หรือ สถานการณ์หนึ่งๆ เพื่อให้การดำเนินการตาม ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมดังกล่าว นำไปสู่ ผลลัพธ์ที่ต้องการ อาจเรียกรูปแบบตรรกะนี้ว่า แผนที่ทางความคิดหรือแผนแม่แบบ

ภาพที่ 2 ตัวแบบตรรกะ
ที่มา: ปภัสสรากาญจน์, 2559

Engagement Thailand ได้กำหนดความหมายของ “University Engagement” ไว้ดังนี้ การทำงานเชิงวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมในพันธกิจหลักทุกด้านของมหาวิทยาลัย บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) ร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน (Partnership) 2) เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual benefit) 3) มีการใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship) และ 4) เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Social impact) (พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม, 2562) โดยมีแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสังคมอันได้แก่

- มหาวิทยาลัยรับรู้และยอมรับคุณค่า (values) วัฒนธรรม (culture) ความรู้และทักษะ (knowledge and skills) ของสังคม และทำงานที่เกิดประโยชน์แก่ทั้งทุกฝ่ายร่วมกัน
- มหาวิทยาลัยและสังคมทำงานร่วมกันในการติดตามความร่วมมือ วัดผลกระทบ ประเมินผลลัพธ์ และปรับปรุง/พัฒนากิจกรรมที่ทำร่วมกัน

จากหลักการเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การกำหนดรูปแบบและแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมที่สามารถถูกนำไปใช้ได้ต้องมีประสิทธิภาพอาจสามารถอ้างอิงได้ถึงกรอบและหลักการพื้นฐานข้างต้น เนื่องจากผลกระทบทางสังคมจะเกิดขึ้นได้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน การเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และการใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินโครงการ

อภิปรายผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาถึงหลักการของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง และกรอบการใช้ตัวแบบตรรกะแล้ว ผู้วิจัยได้ออกแบบประเมินผลกระทบทางสังคมในรูปแบบ Social Impact Canvas พร้อมชุดคำถามในแต่ละส่วน โดยอาศัยหลักการและประโยชน์ของตัวแบบตรรกะที่สามารถใช้สื่อสารต่อผู้เกี่ยวข้องได้ง่ายและเหมาะสมแก่การใช้ดำเนินการและติดตามโครงการ ทั้งนี้ส่วนประกอบของแบบประเมินนี้จะมีความสอดคล้องกับหลักการตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และหลักการของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมดังแสดงในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบส่วนประกอบการวัดผลกระทบทางสังคม

Social Impact Canvas	Engagement Thailand	Lewin (1951)	Lippitt (1958)
ปัญหา/บริบท/ การเปลี่ยนแปลง	ร่วมคิดร่วมทำแบบ หุ้นส่วน	สำรวจสภาพปัจจุบัน	สำรวจปัญหา
ทรัพยากรหลัก		เพิ่มแรงเสริมสำหรับการเปลี่ยนแปลง	ความสามารถในการเปลี่ยนแปลง
พันธมิตร		ร่วมทำกับผู้อื่น	แรงจูงใจและทรัพยากรของผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง
กิจกรรมหลัก		ทำการเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> การดำเนินการเปลี่ยนแปลง กำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการเปลี่ยนแปลง
ผลผลิต	เกิดผลกระทบต่อสังคม ที่ประเมินได้	ตอบสนองผลลัพธ์ที่ต้องการ	วัตถุประสงค์ การเปลี่ยนแปลง
ผลลัพธ์			
ผู้ได้ประโยชน์	เกิดประโยชน์ร่วมกัน แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย		
บทเรียน แผนงานต่อไป	มีการใช้ความรู้และ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน	ทำต่อเนื่อง หลังเปลี่ยนแปลง	

ตารางที่ 2 Social Impact Canva

Social Impact Canvas				
ปัญหา/บริบท/การเปลี่ยนแปลง (Problems/Contexts/Changes)	ทรัพยากรหลัก (Key Resources)	กิจกรรมหลัก (Key Activities)	ผลลัพธ์ (Outputs)	ผู้ได้รับประโยชน์ (Beneficiaries)
	พันธมิตร (Key Partners)		ผลลัพธ์ (Outcomes)	
บทเรียน (Lessons Learned)			แผนงานในอนาคต (Future Plan)	

Devised by Thanarek Thanakijsonbat

ภายหลังจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับ 5 โครงการตัวอย่าง ผู้วิจัยได้นำเอาข้อคิดเห็นของผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์มาทำการกำหนดเนื้อหาของเกณฑ์การประเมินผลกระทบทางสังคม ดังแสดงในตารางที่ 3 และได้นำเสนอกระบวนการการประเมินผลกระทบทางสังคมโดยอ้างอิงความคิดเห็นสำคัญ ดังนี้

- ผลกระทบทางสังคมของโครงการจะมีความชัดเจนหากมีการคำนึงถึงตั้งแต่ริเริ่มโครงการ
- ควรมีชุดคำถามที่ชัดเจนมากขึ้นรวมถึงตัวอย่างในแต่ละหัวข้อที่กำหนดอยู่ใน Social Impact Canvas ในการสอบถามผู้ดำเนินโครงการ
- ควรมีการเพิ่มคำถามในส่วนการระบอบค้ำความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหาและการมีการวางแผนพัฒนา ระยะยาวเพื่อความยั่งยืนอยู่ในชุดคำถามและเกณฑ์การประเมิน
- เครื่องมือเหล่านี้ควรสามารถนำมาใช้ในทุกช่วงของการดำเนินโครงการตั้งแต่การวางแผนโครงการ การดำเนินงานและติดตามความก้าวหน้าโครงการรวมถึงการประเมินผลลัพธ์โครงการ
- เครื่องมือเหล่านี้ควรมีประโยชน์หลายด้านอันรวมถึงการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในควบคุมการดำเนินโครงการ ใช้ในการสื่อสาร ใช้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของโครงการต่างๆ และเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดและกำหนดแนวทางพัฒนาโครงการต่อเนื่องต่อไป
- เกณฑ์การประเมินควรมีความยืดหยุ่นในการให้นำหนักการประเมินในแต่ละหัวข้อเพื่อปรับเปลี่ยน จุดพัฒนามุ่งเน้นในแต่ละช่วงเวลา
- ควรมีการจัดทำรายการต้นแบบตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจเพื่อเป็นแนวทางในการใช้งาน
- ควรมีการอบรมให้ความเข้าใจในเรื่อง social impacts รูปแบบการประเมินและการใช้เครื่องมือ ให้ผู้ดำเนินโครงการก่อนทำการประเมิน

กระบวนการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม

1. ผู้ประเมินส่งชุดเครื่องมือประเมินผลกระทบทางสังคมพร้อมรายละเอียดให้ผู้ดำเนินโครงการ
2. ผู้ดำเนินโครงการให้ข้อมูลเบื้องต้นพร้อมทั้งประเมินตนเองตามเกณฑ์การประเมินที่กำหนด
3. ผู้ประเมินศึกษาข้อมูล ขอข้อมูลเพิ่มเติมหากจำเป็น
4. ผู้ประเมินอาจมีการนัดหมายและจัดเตรียมแบบสอบถามเพิ่มเติมเพื่อเข้าประเมินในพื้นที่กับผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ
5. ผู้ประเมินทำการประชุมสรุปผลการประเมิน
6. ผู้ประเมินและผู้ดำเนินโครงการรวมถึงผู้เกี่ยวข้องร่วมอภิปรายผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 3 Social Impact Rubric

หัวข้อการพิจารณา	0 ไม่เพียงพอ	1 ยอมรับได้	2 ดี	3 ดีมาก
ปัญหา/บริบท/การเปลี่ยนแปลง	ไม่มีการระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข	มีการระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข แต่ไม่มีข้อมูลอ้างอิง	มีการระบุปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลจริงที่เชื่อถือได้อย่างชัดเจน	มีการระบุปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลจริงที่เชื่อถือได้ และแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับปัญหาในระดับภูมิภาค ประเทศ หรือนานาชาติ
	ไม่มีการระบุถึงผลกระทบจากปัญหาและผู้ที่ได้รับผลกระทบ	มีการระบุถึงผลกระทบและผู้ที่ได้รับผลกระทบได้บางส่วน	มีการระบุถึงผลกระทบและผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างครอบคลุม	มีการระบุถึงผลกระทบและผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างครอบคลุม รวมถึงมีการชี้วัดผลกระทบอย่างชัดเจน
	ไม่มีการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหา	มีการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา แต่ยังไม่เป็นระบบ	มีการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาได้อย่างชัดเจน	มีการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาได้อย่างชัดเจนบนพื้นฐานของงานวิจัยหรือข้อมูลจริง
	ไม่มีการกำหนดแนวทางกลยุทธ์และแผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาวในการแก้ไขปัญหา	มีการกำหนดแนวทางกลยุทธ์และแผนงานระยะสั้นในการแก้ไขปัญหา	มีการกำหนดแนวทางกลยุทธ์และแผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาวในการแก้ไขปัญหา	มีการกำหนดแนวทางกลยุทธ์และแผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงความสัมพันธ์ของแผนงานต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา

หัวข้อ การพิจารณา	0 ไม่เพียงพอ	1 ยอมรับได้	2 ดี	3 ดีมาก
	ไม่มีการทำงานร่วมกันในการระบุปัญหา การวิเคราะห์ และการกำหนดแนวทางแก้ไข	การระบุปัญหา การวิเคราะห์ การกำหนดแนวทางแก้ไข เป็นการเข้าร่วมกันของบุคคลแค่บางกลุ่มเป็นส่วนน้อย	การระบุปัญหา การวิเคราะห์และการกำหนดแนวทางแก้ไขได้อย่างชัดเจน เป็นการเข้าร่วมกันของหลายภาคส่วนอันรวมถึงผู้ดำเนินโครงการกลุ่มพันธมิตร และผู้ที่คาดว่าจะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการดำเนินโครงการ	การระบุปัญหา การวิเคราะห์ และการกำหนดแนวทางแก้ไขได้อย่างชัดเจน เป็นการเข้าร่วมกันของหลายภาคส่วนอันรวมถึงผู้ดำเนินโครงการกลุ่มพันธมิตร และผู้ที่คาดว่าจะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการดำเนินโครงการ และมีการระบอบังความรู้ที่ใช้อย่างชัดเจน
ทรัพยากร	ไม่มีการระบุหรือกำหนดรายละเอียดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ	มีการระบุ แต่ไม่มีกำหนดรายละเอียดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ	มีการระบุหรือกำหนดรายละเอียดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินโครงการอันรวมถึงแหล่งทรัพยากรและจำนวนได้อย่างชัดเจน	มีการระบุหรือกำหนดรายละเอียดทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินโครงการอันรวมถึงแหล่งทรัพยากรจำนวน และต้นทุนได้อย่างชัดเจน
	ไม่มีการวางแผนในการให้ได้มาซึ่งทรัพยากรรวมถึงแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้น	มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้น แต่ไม่มีแผนการให้ได้มาซึ่งทรัพยากร	มีการวางแผนในการให้ได้มาซึ่งทรัพยากรรวมถึงแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน	มีการวางแผนในการให้ได้มาซึ่งทรัพยากร รวมถึงแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน รวมถึงแผนฉุกเฉินในการจัดการการขาดแคลนทรัพยากร
	ไม่มีการติดตามการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามแผน	มีการติดตามการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามแผน แต่ไม่มีมาตรการควบคุมการใช้ทรัพยากร	มีการติดตามการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามแผนและมีการควบคุมการใช้ทรัพยากร	มีการติดตามการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามแผน มีมาตรการควบคุมการใช้ทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรเป็นไปตามแผน
พันธมิตร	ไม่มีการระบุกำหนดกลุ่มพันธมิตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการ	มีการระบุกำหนดกลุ่มพันธมิตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการเพียงบางส่วน	มีการระบุกำหนดกลุ่มพันธมิตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการได้อย่างชัดเจน	มีการระบุกำหนดกลุ่มพันธมิตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการ รวมถึงระบุความต้องการและลักษณะเฉพาะได้ของกลุ่มพันธมิตรอย่างชัดเจน

หัวข้อ การพิจารณา	0 ไม่เพียงพอ	1 ยอมรับได้	2 ดี	3 ดีมาก
	ไม่มีการวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มพันธมิตร	มีการวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มพันธมิตร แต่ยังขาดรายละเอียด	มีการวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มพันธมิตรได้อย่างชัดเจน หน้าที่รับผิดชอบและประโยชน์ที่จะได้รับของแต่ละกลุ่ม	มีการวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มพันธมิตรได้อย่างชัดเจน ซึ่งรวมถึงการสร้างกลุ่มพันธมิตร หน้าที่รับผิดชอบ และประโยชน์ที่จะได้รับของแต่ละกลุ่ม
กิจกรรมหลัก	ไม่มีการกำหนดระบุรายละเอียดกิจกรรมหลักของโครงการ	มีการกำหนดระบุรายละเอียดกิจกรรมหลักของโครงการเพียงบางส่วน	มีการกำหนดระบุรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมหลักของโครงการได้อย่างชัดเจน	มีการกำหนดระบุรายละเอียดรวมถึงความสัมพันธ์ของแต่ละกิจกรรมหลักของโครงการได้อย่างชัดเจน
	ไม่มีการควบคุมการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้	มีการควบคุมการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้เป็นครั้งคราว	มีการควบคุมการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง	มีการควบคุมการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้อย่างต่อเนื่องและการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามแผนที่วางไว้
ผลผลิต	ไม่มีการกำหนดผลผลิต (output) ตัวชี้วัด และเป้าหมายจากการดำเนินโครงการ	มีการกำหนดผลผลิต (output) แต่ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดและเป้าหมายผลผลิตเหล่านั้น	<ul style="list-style-type: none"> มีการกำหนดผลผลิต (output) ตัวชี้วัด และเป้าหมายจากการดำเนินโครงการที่ชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> มีการกำหนดผลผลิต (output) ตัวชี้วัด และเป้าหมายจากการดำเนินโครงการที่ชัดเจน และเป็นไปตามหลัก SMART
	ไม่มีการกำหนดวิธีการวัดผลผลิต (output) จากการดำเนินกิจกรรมโครงการ	มีการกำหนดวิธีการวัดผลผลิต (output) แต่ไม่ชัดเจน	มีการกำหนดวิธีการวัดผลผลิต (output) จากการดำเนินกิจกรรมโครงการได้อย่างชัดเจน	มีการกำหนดวิธีการวัดผลผลิต (output) จากการดำเนินกิจกรรมโครงการได้อย่างชัดเจน โดยที่วิธีการดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหา
	ไม่มีการวัดผลผลิตหลังการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้	มีการวัดผลผลิตหลังการดำเนินกิจกรรมเพียงบางส่วน และไม่มี การประเมินเทียบเป้าหมาย	มีการวัดผลผลิตหลังการดำเนินกิจกรรมเพื่อประเมินการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างชัดเจน	มีการวัดผลผลิตหลังการดำเนินกิจกรรมเพื่อประเมินการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างชัดเจน รวมถึงมีการสรุปบทเรียนการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนา

หัวข้อ การพิจารณา	0 ไม่เพียงพอ	1 ยอมรับได้	2 ดี	3 ดีมาก
ผลลัพธ์	ไม่มีการกำหนด การเปลี่ยนแปลง/ ผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง ตัวชี้วัดและเป้าหมาย	มีการกำหนดการ เปลี่ยนแปลง/ผลลัพธ์ ที่มุ่งหวัง แต่ไม่มีการ กำหนดตัวชี้วัด และเป้าหมาย ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ที่สามารถวัดผล อย่างเป็นรูปธรรม ได้บ้าง	มีการกำหนด การเปลี่ยนแปลง/ ผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง ตัวชี้วัดและเป้าหมาย ทั้งในระยะสั้นและ ระยะยาวที่สามารถ วัดผลอย่างเป็น รูปธรรมได้	มีการกำหนดการเปลี่ยนแปลง/ ผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง ตัวชี้วัดและ เป้าหมายทั้งในระยะสั้น และระยะยาวที่สามารถวัดผล เป็นมูลค่าทางการเงินได้
	ไม่มีการกำหนด วิธีการวัดผลลัพธ์ (outcome) จากการ ดำเนินกิจกรรม โครงการ	มีการกำหนด วิธีการวัดผลลัพธ์ (outcome) แต่ไม่ชัดเจน	มีการกำหนด วิธีการวัดผลลัพธ์ (outcome) จากการ ดำเนินกิจกรรม โครงการได้อย่าง ชัดเจน	มีการกำหนดวิธีการวัดผลลัพธ์ (outcome) จากการ ดำเนินกิจกรรมโครงการ ได้อย่างชัดเจนโดยที่วิธีการ ดังกล่าวมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับปัญหา
	ไม่มีการวัดผลลัพธ์ หลังการดำเนิน กิจกรรมตามแผน ที่วางไว้	มีการวัดผลลัพธ์ หลังการดำเนิน กิจกรรมเพียง บางส่วนและ ไม่มีการประเมิน เทียบเป้าหมาย	มีการวัดผลลัพธ์ หลังการดำเนิน กิจกรรมเพื่อประเมิน การบรรลุเป้าหมาย ที่วางไว้ได้อย่าง ชัดเจน	มีการวัดผลลัพธ์หลังการ ดำเนินกิจกรรมเพื่อประเมิน การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ได้อย่างชัดเจน รวมถึงมีการ สรุปบทเรียนการดำเนิน กิจกรรมเพื่อการพัฒนา
ผู้ที่ได้รับผล ประโยชน์	ไม่มีการระบุหรือ กำหนดกลุ่มผู้ได้รับ ผลประโยชน์จาก การดำเนินโครงการ	มีการระบุ กำหนดกลุ่ม ผู้ได้รับผลประโยชน์ รวมถึงประโยชน์ ที่คาดหวังเพียง บางส่วน	มีการระบุหรือ กำหนดกลุ่มผู้ได้รับ ผลประโยชน์รวมถึง ประโยชน์ที่คาดหวัง จากการดำเนิน โครงการทั้งทางตรง และทางอ้อมได้อย่าง ชัดเจน	มีการระบุหรือกำหนดกลุ่ม ผู้ได้รับผลประโยชน์และ รวมถึงประโยชน์ที่คาดหวัง จากการดำเนินโครงการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้อย่างชัดเจนโดยที่ผู้ได้รับ ผลประโยชน์มีส่วนร่วม หรือรับรู้รายละเอียด การดำเนินโครงการ และผลลัพธ์

หัวข้อ การพิจารณา	0 ไม่เพียงพอ	1 ยอมรับได้	2 ดี	3 ดีมาก
บทเรียน ที่ได้เรียนรู้	ไม่มีการถอดบทเรียน จากการดำเนิน โครงการเพื่อสรุป ความสำเร็จจาก การดำเนินโครงการ อุปสรรค แนวทาง ปรับปรุงแก้ไขหรือ ขยายผล	มีการถอดบทเรียน จากการดำเนิน โครงการเพื่อสรุป ความสำเร็จจาก การดำเนินโครงการ แต่ไม่มีการกล่าวถึง อุปสรรค แนวทาง ปรับปรุงแก้ไข หรือการขยาย ผลโครงการ	มีการถอดบทเรียน จากการดำเนิน โครงการเพื่อสรุป ความสำเร็จจากการ ดำเนินโครงการ อุปสรรค แนวทาง ปรับปรุงแก้ไข หรือการขยายผล โครงการ	มีการถอดบทเรียนจากการ ดำเนินโครงการเพื่อสรุป ความสำเร็จจากการ ดำเนินโครงการ อุปสรรค แนวทางปรับปรุงแก้ไข หรือการขยายผลโครงการ โดยเป็นการทำร่วมกันของ ผู้เกี่ยวข้องทุกโครงการทั้งหมด และมีการจัดทำเป็นรายงาน ชัดเจน
แผนในอนาคต	ไม่มีการวางแผน การปรับปรุงหรือ แผนงานการ ดำเนินงานต่อเนื่อง ไปในอนาคต	มีการวางแผน การปรับปรุงหรือ แผนงานการ ดำเนินงานต่อเนื่อง ไปในอนาคตเพื่อให้ เกิดการพัฒนา อย่างต่อเนื่องหรือ การขยายผลเพื่อให้ เกิดผลกระทบ ในวงกว้างและยั่งยืน แต่แผนการไม่ชัดเจน	มีการวางแผน การปรับปรุง หรือแผนงาน การดำเนินงาน ต่อเนื่องไปในอนาคต ที่ชัดเจนเพื่อให้ เกิดการพัฒนา อย่างต่อเนื่องหรือ การขยายผลเพื่อให้ เกิดผลกระทบ ในวงกว้างและยั่งยืน	มีการวางแผนการปรับปรุง หรือแผนงานการดำเนินงาน ต่อเนื่องไปในอนาคตที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องหรือการขยายผล เพื่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง และยั่งยืน โดยที่แผนดังกล่าว มีการนำข้อมูลจากการ ถอดบทเรียนและจากการ ประเมินโครงการในลักษณะ เดียวกันมาใช้

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพื่อการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม โดยคาดว่าจะเกิดผลประโยชน์ต่อส่วนงานต่างๆ ให้สามารถทำงานพันธกิจ สัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมได้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
2. เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมได้เป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

ปภัศสรากาญจน์, ศ. (2559). การนำทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงและตัวแบบตรรกะเพื่อการปรับตัวด้าน
ภูมิอากาศมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 41-57.
พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. (2562). **Engagement Thailand**. Retrieved from Engagement
Thailand: <http://www.engagementthailand.org/>

- Clark, H., & Anderson, A. A. (2004). **Theories of change and logic models: Telling them apart**. American Evaluation Association Conference.
- Colby, D., & Collins, E. (2013). **Theory of Change**. Retrieved from Theory of Change: <http://www.theoryofchange.org/library/presentations/>
- Lewin, K. (1951). **Field Theory in Social Science**. London: Tavistock.
- Lippitt, R., Watson, J., & Westley, B. (1958). **Planned change: A comparative study of principles and techniques**. Harcourt: Brace & World.
- McCawley, P. F. (2001). Logic model for program planning and evaluation. In P. F. McCawley, **Logic model for Program Planning and Evaluation**. University of Idaho.
- Taplin, D. H., & Clark, H. (2012). **Theory of change basics: A primer on theory of change**. New York: Actknowledge.

6th

ENGAGEMENT THAILAND

ANNUAL CONFERENCE 2019

3-5 กรกฎาคม 2562

ดร.รวงทอง กาพันธ์
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ตามแนวคิดทฤษฎีจิตศึกษา

สำหรับนักเรียนวิทยาศาสตร์
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

รวงทอง กาพันธ์ และ วราภรณ์ ศรีวิโรจน์
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ตามแนวคิดทฤษฎีจิตศึกษา สำหรับนักเรียนวิทยาศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเป็น 2 ระยะ คือ 1) สร้างและพัฒนารูปแบบฯ และ 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจงตามที่ถูกวิจัยสอนเป็นนักเรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวิทยานุกูลนารี จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 109 คน ผลการวิจัย ได้รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ในแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง “อุตสาหกรรมเคมี” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเคมีเพิ่มเติม (ว 40223) มี 3 ชั้น คือ 1) สืบค้นและรวบรวมข้อมูลผ่านประสบการณ์ตรงในพื้นที่ปลอดภัย 2) วิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยการใคร่ครวญทบทวนและรับฟัง 3) นำเสนอและอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผลการสังเกต สัมภาษณ์

พบว่าทุกกลุ่มสามารถจัดทำและนำเสนอโครงการงาน
 อุดสาหกรรมในท้องถิ่นเพชรบูรณ์ได้อย่างหลากหลาย
 ทันเวลา ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ปัญหา
 อุปสรรคและการแก้ไข และจากข้อมูลการบันทึก
 ความรู้สึกของนักเรียน นำมาวิเคราะห์คิดเป็นร้อยละ
 และจัดอันดับความรู้สึกจากการเรียนรู้ตามรูปแบบฯ
 พบว่า อันดับแรกคือ นักเรียนส่วนใหญ่ มีความ
 สามัคคี มีสัมพันธภาพที่ดี ยอมรับฟังกันและกัน
 คิดเป็นร้อยละ 89.91 รองลงมาคือ ความสุข/สนุก/
 ชอบ คิดเป็นร้อยละ 60.55 มีความประทับใจ
 ในการศึกษาครั้งนี้ คิดเป็นร้อยละ 53.21 ได้รับ
 ประสบการณ์ใหม่หรือเปิดโลกทัศน์ มีความภาคภูมิใจ/
 สำนึกในท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้
 มาบูรณาการหรือนำไปประยุกต์ มีจำนวนเท่ากันคือ
 คิดเป็นร้อยละ 43.12 ได้ประสบการณ์ตรง/เรียนรู้เอง
 คิดเป็นร้อยละ 33.94 มีความขยันอดทน/อดสาหะ
 คิดเป็นร้อยละ 31.19 รักครู/รักวิชาเคมีคิดเป็น
 ร้อยละ 22.94 มีการทำงานเป็นระบบ/วางแผน
 คิดเป็นร้อยละ 20.18 มีการคิดวิเคราะห์/สร้างสรรค์
 คิดเป็นร้อยละ 19.27 มีไหวพริบ/แก้ปัญหา คิดเป็น
 ร้อยละ 17.43 มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต คิดเป็น
 ร้อยละ 16.51 มีสติ/ตั้งใจ/สนใจ/มุ่งมั่น และ
 กล้าแสดงออก คิดเป็นร้อยละ 12.84 พบว่าความรู้สึก
 ต่อการเรียนวิชาเคมีในแง่ลบอยู่ในลำดับท้าย ดังนี้
 เหนื่อย/ลำบาก คิดเป็นร้อยละ 7.34 กลัว/ไม่กล้า
 คิดเป็นร้อยละ 6.42 และอันดับสุดท้าย คือ ท้อ/
 ยาก/เบื่อ คิดเป็นร้อยละ 5.51 แสดงว่ารูปแบบ
 การสอนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา สามารถ
 พัฒนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร
 แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำสำคัญ: ผลการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน,
 จิตตปัญญาศึกษา

ที่มาและความสำคัญ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการเรียน
 การสอนในรายวิชาเคมี พบว่านักเรียนมีความเข้าใจ
 ที่คลาดเคลื่อน (Misconception) ในเนื้อหาวิชาเคมี
 ที่เป็นนามธรรม (abstract) เช่น โครงสร้างอะตอม
 ปริมาณสารสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานของ
 การเรียนในหัวข้ออื่นๆ (Hacking and Garmett,
 1985) เป็นเหตุให้นักเรียนส่วนใหญ่ คิดว่าวิชาเคมี
 เป็นวิชาที่ยาก (Ben-Zvi and et al., 1988) นักเรียน
 แผนการเรียนวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย ส่วนมาก
 จึงนิยมเรียนพิเศษตามสถาบันกวดวิชาที่มีมากมาย
 หลายสถาบัน นอกจากนี้ยังพบปัญหาความน่าเบื่อ
 ในเนื้อหาสาระเรื่องไกลตัวและไม่มีความหมายหรือ
 เป็นประโยชน์ เช่น อุดสาหกรรมเคมี ซึ่งมีสาระเป็น
 อุดสาหกรรมจากภาคต่างๆ ทั่วประเทศ จึงเป็น
 ความท้าทายให้ครูแสวงหาแนวทางในการจัดการ
 เรียนรู้ที่เหมาะสมกับยุคสมัย และสอดคล้องกับ
 การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา
 แห่งชาติ หมวด 4 มาตรา 22 และมาตรา 24
 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3)
 พ.ศ. 2553)

จากการศึกษาของคณะวิจัย มหาวิทยาลัย
 แอฟริกาใต้ (south Africa University) ได้มีการ
 เสนอแนะให้ครูวิทยาศาสตร์มีบทบาทช่วยให้
 ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้
 ร่วมกันในกลุ่มเล็ก (Small cooperative group)
 สำหรับเนื้อหาที่มีความเป็นนามธรรมสูง (Highly
 abstract) ควรจัดให้มีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็น
 รูปธรรม (Concrete analogies) สอดคล้อง
 กับทฤษฎีการเรียนรู้แบบวัฒนธรรมทางสังคม
 (Socioculturalism) ของ Packer and Goicochea
 (National Research Council, 2000) และ
 ในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์
 กับสิ่งแวดล้อมและมีประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด

(อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2550) ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องเปลี่ยนระบบการศึกษา มาเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม โดยทุกๆ คนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามทฤษฎีการเรียนรู้พหุปัญญา (Gardner, 1995)

การฝึกปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาศึกษาได้นำมาใช้เพื่อการพัฒนาครูให้สามารถออกแบบการสอนโดยใช้เทคนิคใหม่ๆ ในชั้นเรียน หรือเพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างครูและนักเรียน รวมทั้งระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบรรยากาศของการพร้อมที่จะเรียนรู้ สามารถอยู่กับปัจจุบันขณะ มีใจจดจ่อกับการเรียนมากขึ้น (Hill, 2006 อ้างถึงในชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) การเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษานั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้และบริบทที่เป็นเหตุปัจจัยเกื้อกูลต่อองค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาจากจิตเล็กสู่จิตใหญ่ โดยหยั่งรากลงถึงฐานคิดเชิงศาสนา มนุษยนิยม และองค์รวมบูรณาการการประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในวงการต่างๆ ผู้จัดกระบวนการต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีพื้นฐานประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยยึดมั่นในหลักการและปรับให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย และบริบทสังคมของตน (ชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) ซึ่งต้องเชื่อมั่นในปรัชญาคือ คุณค่าความเป็นมนุษย์ (Humanistic value) และกระบวนทัศน์องค์รวม (Holistic paradigm) และพัฒนาชีวิตด้านในของตนเองตามหลักการพื้นฐาน (7C's) หรือการเปลี่ยนแปลงตนเองจากจิตเล็กเป็นจิตใหญ่ เพื่อให้สามารถสื่อสาร เผชิญความจริง รับฟังด้วยใจใคร่ครวญ อย่างต่อเนื่องด้วยความมุ่งมั่นและเมตตา

ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและทำวิจัยนำร่องตามแนวคิดจิตตปัญญา

ศึกษา จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา และได้นำประสบการณ์ดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเคมีเพิ่มเติม ในเรื่อง “อุตสาหกรรมเคมี”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาที่พัฒนาขึ้น

ช่วงระยะเวลาดำเนินการ

ปีการศึกษา 2557

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวิทยานุกูลนารี จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 109 คน

การดำเนินโครงการ

ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 2 ระยะ คือ

1. การสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 โดยศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมวลประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตตปัญญาศึกษา อาทิ อบรมหลักสูตร “กล้าสอน” ของสถาบันขวัญเมือง “จิตตปัญญาศึกษาเบื้องต้น” ของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล “เอกซเรย์จิต”

ของสถาบันปลูกรัก “รักลูก” ของสถาบันพ่อแม่ลูก เข้าร่วมประชุมจิตตปัญญาศึกษา เป็นสมาชิก เครือข่ายจิตตปัญญาศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ได้ริเริ่ม เปิดชุมชนจิตตปัญญาในโรงเรียน และมีโอกาส พัฒนาตนเองโดยเป็นกระบวนการ (Facilator) ตาม โอกาสต่างๆ เช่น “โครงการสูงวัยอย่างมีคุณค่า ชรา อย่างมีความสุข” จังหวัดสุโขทัย ของมหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก “โครงการ อบรมแกนนำสตรี สร้างเครือข่ายป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์” ของสมาคมสตรีศรีสองแควและ พัฒนาคความมั่นคงมนุษย์ จังหวัดพิษณุโลก และ “โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการจิตตปัญญาสู่ แผนการสอน” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

โดยจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเคมี เพิ่มเติมเรื่อง “อุตสาหกรรมเคมี” ใช้วิธีการเรียนรู้ แบบกระบวนการกลุ่ม (Collaborative Learning) ในการศึกษา “อุตสาหกรรมในท้องถิ่นจังหวัด เพชรบูรณ์” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ใกล้บ้านใช้เวลาศึกษา นอกตาราง ประมาณ 1 เดือน เลือกสถานประกอบการ ประเด็นการศึกษา นัดหมายเวลา และนำเสนออย่าง อิสระ นักวิจัยเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลืออำนวยความสะดวก (facilator) มีการติดตามความคืบหน้า เป็นระยะๆ ผู้วิจัยสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดกิจกรรม บ่มเพาะผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ได้เป็น 3 ขั้นตอน แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ “อุตสาหกรรมในท้องถิ่น”

ที่	ขั้นตอน	กิจกรรม (เวลา)	วัตถุประสงค์	วัสดุอุปกรณ์
1	สืบค้นและรวบรวม ข้อมูล	1. แรกกวงขวัญ (10 นาที) 2. ผู้นำสี่ทิศ (40 นาที) 3. สนทนาสนทนา (50 นาที) 4. สืบค้นและรวบรวม ข้อมูล (1 เดือน)	• สร้างพื้นที่ปลอดภัย ว่างใจ • แบ่งกลุ่ม • วางแผนการสืบค้น • กำหนดประเด็น เวลา สถานที่ และ นัดหมาย	• ระฆัง • ภาพสัตว์สี่ทิศ • กระดาษ • ปากกา • กลุ่มกำหนด ตามแผน
2	วิเคราะห์และสังเคราะห์	1. บอกเล่า ความคืบหน้า (10 นาที ก่อนเรียน ตามตาราง) 2. จัดทำโครงงาน (นอกเวลา)	• ปรับปรุงแก้ไขแผน • ฝึกการคิดใคร่ครวญ ทบทวนและรับฟัง • เขียนรายงาน โครงงาน	• กลุ่มกำหนด • กระดาษ ปากกา สี
3	นำเสนอและอภิปราย	1. ตลาดนัดสินค้า ในท้องถิ่น (30 นาที/กลุ่ม) 2. บันทึกความรู้สึก และสิ่งที่เรียนรู้	• แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ • ประเมินผล	• กลุ่มกำหนด • เล่มรายงาน • นิทรรศการ และอื่นๆ

2. การศึกษาผลการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 กับนักเรียนแผนการเรียน วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวิทยานุกูลนารี จังหวัดเพชรบูรณ์ 3 ห้องเรียน คือ ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5/3, 5/4 และ 5/5 จำนวน 38, 34 และ 37 คน ตามลำดับ รวมจำนวน 109 คน จากการสังเกต ติดตามการทำงาน การนำเสนอผลงานและบันทึกความรู้สึก นำข้อมูลมาจัดกลุ่มความรู้สึกที่มีความหมาย ใกล้เคียงกัน นับจำนวนคน คิดเป็นร้อยละ ในแต่ละกลุ่มความรู้สึก จัดอันดับความรู้สึก

.....

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการสังเกตติดตามการทำงานและการนำเสนอผลงานของนักเรียนแต่ละกลุ่มในชั้นเรียน ตามที่ออกแบบและศึกษาอย่างอิสระ ทั้งในเชิงความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่ม นำมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันและกัน พบว่า ทุกกลุ่มสามารถทำงานได้สำเร็จตามเวลาที่กำหนด มีการตั้งชื่อกันหลากหลาย ตามความเห็นของสมาชิกในกลุ่ม เช่น “โครงการ/โครงการอุตสาหกรรม...(ชื่อผลผลิต)...(แหล่งผลิต/ สถานประกอบการ/ชื่อเจ้าของ)” การนำเสนอของกลุ่มสาธิตกระบวนการผลิต บางกลุ่มใช้แผนผัง/แผนภาพ แสดงวัตถุดิบ ผลผลิต แหล่งผลิต/สถานประกอบการ สถานที่จำหน่าย ราคาสินค้า ผลกระทบต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม ประวัติของผู้ประกอบการ/เจ้าของ รวมถึงการบอกเล่าเรื่องราวการทำงาน ปัญหา/อุปสรรค การปรับปรุงแก้ไขและความสำเร็จ/ความภาคภูมิใจ ผลการวิเคราะห์บันทึกความรู้สึกของนักเรียนรายบุคคล โดยการนับจำนวนคนที่มีความรู้สึกต่างๆ คิดเป็นร้อยละและจัดอันดับความรู้สึก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการจัดอันดับความรู้สึกของนักเรียน

ที่	ความรู้สึก ของนักเรียน	ม.5/3 (38)		ม.5/4 (34)		ม.5/5 (40)		รวม (109)		อันดับที่
		คน	%	คน	%	คน	%	คน	%	
1	ความสุข/สนุก/ชอบ	24	63.16	18	52.94	24	64.86	66	60.55	2
2	รักครู/รักวิชาเคมี	13	34.21	4	11.76	8	21.62	25	22.94	9
3	ประทับใจ	14	36.84	25	73.53	19	51.36	58	53.21	3
4	การคิดวิเคราะห์/ สร้างสรรค์	9	23.68	5	14.71	7	18.92	21	19.27	11
5	ประสบการณ์ตรง/ เรียนรู้เอง	12	31.58	14	41.18	11	29.73	37	33.94	7
6	ประสบการณ์ใหม่/ เปิดโลกทัศน์	11	28.95	21	61.76	15	40.54	47	43.12	4
7	สามัคคี/สัมพันธ์ภาพ/ ยอมรับฟัง	27	71.05	34	100.00	37	100.00	98	89.91	1
8	การทำงานเป็นระบบ/ วางแผน	5	13.16	11	32.35	6	16.22	22	20.18	10
9	ขยันอดทน/อุตสาหกรรม	8	21.05	1	2.94	25	67.57	34	31.19	8

ที่	ความรู้สึก ของนักเรียน	ป.5/3 (38)		ป.5/4 (34)		ป.5/5 (40)		รวม (109)		อันดับที่
		คน	%	คน	%	คน	%	คน	%	
10	ภาคภูมิใจ/สำนึก ในท้องถิ่น	4	10.53	11	32.35	32	86.49	47	43.12	4
11	กล้าแสดงออก	7	18.42	3	8.82	4	10.81	14	12.84	15
12	ได้ทักษะกระบวนการ	6	15.79	2	5.88	1	2.70	9	8.26	17
13	มีไหวพริบ/แก้ปัญหา	3	7.90	11	32.35	5	13.51	19	17.43	12
14	บูรณาการ/ประยุกต์	9	23.68	13	38.24	25	67.57	47	43.12	4
15	ทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ	2	5.26	1	2.94	15	40.54	18	16.51	13
16	มีสติ/ตั้งใจ/สนใจ/มุ่งมั่น	5	13.16	3	8.82	6	16.22	14	12.84	15
17	ขัดแย้ง/กดดัน/หวั่น	7	18.42	7	20.59	3	8.11	17	15.60	14
18	ท้อ/ยาก/เบื่อ	3	7.90	1	2.94	2	5.41	6	5.51	20
19	กลัว/ไม่กล้า	2	5.26	4	11.76	1	2.70	7	6.42	19
20	เหนื่อย/ลำบาก	4	10.53	2	5.88	2	5.41	8	7.34	18

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาทัศนคติของนักเรียนในท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ตามแนวคิดตปัญญาศึกษา พบว่า นักเรียนมีความรู้สึกในแง่บวก คือข้อที่ 1-16 ความรู้สึกในแง่ลบ คือข้อที่ 17-20 ความรู้สึกอันดับแรก คือ มีความสามัคคี มีสัมพันธภาพที่ดี ยอมรับฟังกันและกัน คิดเป็นร้อยละ 89.91 รองลงมาคือ ความสุข/สนุก/ชอบ คิดเป็นร้อยละ 60.55 มีความประทับใจในการศึกษาครั้งนี้ คิดเป็นร้อยละ 53.21 ได้รับประสบการณ์ใหม่หรือเปิดโลกทัศน์ มีความภาคภูมิใจ/สำนึกในท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้มาบูรณาการหรือนำไปประยุกต์ มีจำนวนเท่ากันคือ คิดเป็นร้อยละ 43.12 ได้ประสบการณ์ตรง/เรียนรู้เอง คิดเป็นร้อยละ 33.94 มีความขยันอดทน/อดสาหัส คิดเป็นร้อยละ 31.19 รักครู/รักวิชาเคมีคิดเป็นร้อยละ 22.94 มีการทำงานเป็นระบบ/วางแผน คิดเป็นร้อยละ 20.18 มีการคิดวิเคราะห์/สร้างสรรค์ คิดเป็นร้อยละ 19.27 มีไหวพริบ/แก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 17.43 มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต คิดเป็นร้อยละ 16.51 ขัดแย้ง/กดดัน/หวั่น คิดเป็นร้อยละ 15.60 มีสติ/ตั้งใจ/สนใจ/มุ่งมั่น และกล้าแสดงออก คิดเป็นร้อยละ 12.84 ได้ทักษะกระบวนการ คิดเป็นร้อยละ 8.26 เหนื่อย/ลำบาก คิดเป็นร้อยละ 7.34 กลัว/ไม่กล้า คิดเป็นร้อยละ 6.42 และอันดับสุดท้ายคือ ท้อ/ยาก/เบื่อ คิดเป็นร้อยละ 5.51

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้สึกในแง่บวกเป็นลำดับต้นๆ คือลำดับที่ 1-13 ยกเว้น ความรู้สึกในแง่ลบต่อการศึกษาอุตสาหกรรมเคมี จะอยู่ในลำดับท้ายๆ ยกเว้นความรู้สึกในแง่ลบคือขัดแย้ง/กดดัน/หวั่นเป็นลำดับที่มาก่อนความรู้สึกในแง่บวก คือมีสติ/ตั้งใจ/สนใจ/มุ่งมั่น และกล้าแสดงออก แสดงว่ารูปแบบการสอนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา สามารถพัฒนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีทั้งความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรงที่ผ่านการปฏิบัติร่วมกับกลุ่มอย่างมีความสุขแม้ว่าจะมีส่วนน้อยมากที่มีปัญหา เช่น เหนื่อย/ลำบาก กลัว/ไม่กล้า และท้อ/ยาก/เบื่อ แต่ส่วนใหญ่มีความรู้สึกในทางที่ดี (แง่บวก) รวมทั้งมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) เช่นเดียวกับงานวิจัยในระดับการศึกษาอื่นๆ เช่น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา (ศิริรัตน์ จำปีเรือง, 2556)

นอกจากนี้ยังพบว่า มีผู้สนใจและขอเข้าชมการนำเสนอผลงานของนักเรียนเพิ่มขึ้น จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เข้าชม ได้แก่ ครู นักการภารโรง ผู้ปกครองและนักเรียนห้องใกล้เคียง ทุกคนแสดงความรู้สึกชื่นชมยินดี จึงเป็นเหตุให้ผู้บริหารและคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ได้เสนอต่อผู้วิจัยว่าจะขอให้เรียนนำผลงานไปจัดนิทรรศการในงานวันวิชาการของโรงเรียน ซึ่งพบว่า ได้รับความสนใจจากบุคคลที่มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก สังเกตจากการเขียนสะท้อนความรู้สึกนักเรียนในบันทึก รวมทั้งพบว่าในปีการศึกษาต่อมา ครูที่สอนวิชาสังคม ที่มาชมนิทรรศการได้ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทำโครงการอุตสาหกรรมในท้องถิ่น แสดงว่านักเรียนทำงานชิ้นเดียวใช้ได้ทั้ง 2 วิชา ดังนั้นจึงเป็นผลให้มีการบูรณาการวิชาสังคมและวิชาเคมี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มกิจกรรมสุนทรียสนทนาหรือกิจกรรมที่เพิ่มพื้นที่เสี่ยง เพื่อฝึกผู้เรียนที่ไม่เคยเรียนรู้จากการปฏิบัติ ให้สามารถทำความเข้าใจและติดตามช่วยเหลือผู้เรียนบางคนที่ยังมีปัญหการทำงานร่วมกับผู้อื่น
2. ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนและข้อจำกัดในการเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อวางแผนหาแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกัน
3. เปิดช่องทางในการให้คำปรึกษาที่สะดวกและมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ออนไลน์ ฯลฯ
4. ควรนำไปบูรณาการการเรียนรู้หรือประยุกต์/ปรับใช้กับรายวิชาอื่น เช่น รายวิชาสังคมศึกษา หรือระดับการศึกษาอื่น

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. เป็นแนวทางในการบูรณาการรายวิชาเคมีและรายวิชาอื่นๆ
3. สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจากภายใน รวมทั้งการสร้างมิติใหม่ในวงการศึกษา คือการเรียนรู้ร่วมกันทั้งระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และกับครู ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอกสารอ้างอิง

ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภาคเชียร, ชีรพล เต็มอุดม, พงษธร ตันติ ฤทธิศักดิ์ และสรยุทธ รัตนพจนารถ. (2551). **โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา**. ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประเวศ วะสี. (2550). **ระบบการเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤติแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

ศิริรัตน์ จำปีเรือง. (2556). **การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักศึกษาพยาบาล โดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา**. ปริญญาโท กศ.ด. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2550). **คุณธรรมนำความรู้: รูปแบบการเรียน การสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์**. คู่มือประกอบการอบรมโครงการคุณธรรมนำความรู้. กรุงเทพฯ: วีทีซีคอมมิวนิเคชั่น.

Ben-Zvi, R., Eylon, B., & Silberstein, J. (1988). **Theories, principles and laws**. Education in Chemistry, 25, 89-92.

Hacking, M.W. and Garmett, P.J. (1985). **Misconceptions in chemical equilibrium**. European Journal of Science Education, 7, 205-214.

National Research Council. (2000). **National science education standards**. Washington, D.C.: National Academy Press.

6th ENGAGEMENT THAILAND
ANNUAL CONFERENCE 2019
3-5 กรกฎาคม 2562

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวิณี สัตยาภรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กฤดา ชุ่มจันทร์จิรา
อาจารย์ธันตธา กรพิทักษ์
อาจารย์ ดร.ชัชญาสุ์ ช่างเรียน
อาจารย์ ดร.เบญจวรรณ สุจริต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชภูมิ สีชมพู
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสรี แสงอุทัย
อาจารย์ ดร.รดี ธนารักษ์
อาจารย์สารัลย์ กระจง

กองบรรณาธิการ

ดร.เสถียรภักดิ์ มุขดี
อาจารย์เกวลี รัชชีสุทธาภรณ์
อาจารย์ ดร.กิตติ เมืองตุ้ม
อาจารย์ ดร.รัชดา คำจริง
นางสาวจิรภา ตามัง
อาจารย์ประพันธ์ แจ่มเอี่ยม
นางสาวกรณิศ ธนงกิจ
นายชลัส แยมชื่น
นางสาวอักษรารักษ์ กมลงาม

ออกแบบ/พิมพ์ที่ หจก.วนิดาการพิมพ์ จ.เชียงใหม่ โทรศัพท์ 08 1783 8569

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ผลงาน

การประชุมวิชาการ The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019
“พันธกิจสัมพันธ์ตามศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”
(Engagement with the King’s Philosophy for Highly Valued
and Sustainable Local Development)
ระหว่างวันที่ ๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวารธรม	วิงวอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต	ฉัตรวิโรจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์	พิญญาพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปรารถนา	วงศ์บุญหนัก	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา	กอนพ่วง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี	สังข์ทอง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล สุวรรณภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิราวัฒน์	ชมระกา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพิน	เถื่อนศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศินวีโรตม์	เนติศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิวต์ม์	กมลคุณานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.ชลายุทธ์	ครูทเมือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.เชาวฤทธิ์	จันจัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ สารัลย์	กระจง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงาน

การประชุมวิชาการ The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019
 “พันธกิจสัมพันธ์ตามศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”
 (Engagement with the King’s Philosophy for Highly Valued
 and Sustainable Local Development)

ระหว่างวันที่ ๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวรรณ	วิงวอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ จักรกฤษณ์	พิญญาพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ	ธนิตยธีรพันธ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา	กอนพ่วง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์	อาทิตย์กวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนกร	สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิชารีย์	ใจคำวัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี	สังข์ทอง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล สุวรรณภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอมอร	แสนภูวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา	มูลสิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภีรวัฒน์	นันทะโชติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หลุทัย	ไทยสุชาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา	พิชยาพันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรียาพร	โกษา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมขวัญ	ริยะมงคล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน	ปัญญาวุธตระกูล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	แหยมคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชัย	ใจกล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิพัทธ์	ถนอมพงศ์ชาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อังกาบ	บุญสูง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์	แย้มเอื้อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด	หุ่่นใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิวัตม์	กมลคุณานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กาญจนา	ชินนาค	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กาญจนา	รัตนธีรวิเชียร	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.เสถียรภักดิ์	มุขดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงาน

การประชุมวิชาการ The 6th Engagement Thailand Annual Conference 2019
“พันธกิจสัมพันธ์ตามศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”
(Engagement with the King’s Philosophy for Highly Valued
and Sustainable Local Development)
ระหว่างวันที่ ๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

อาจารย์ ดร.อลงกต	ยะไวย์ท์	มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
อาจารย์ ดร.อนัญญา	คูอาริยะกุล	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.ชาติทนาง	โพธิ์ดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.กิตติ	เมืองตุ้ม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.สิริวิดี	พรหมน้อย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.รัชดา	คำจริง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
อาจารย์ ดร.ภคมน	ปิ่นदानา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

